

Yard. Doç. Dr. Mustafa ESKİ

İmparatorluktan Cumhuriyete KASTAMONU EKONOMİSİ

1880-1960

KASTAMONU- 2016

İmparatorluktan Cumhuriyete **KASTAMONU EKONOMİSİ**

1880-1960

Yard. Doç. Dr. Mustafa ESKİ
Kastamonu Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

KASTAMONU - 2016

ISBN
978-605-137-534-2

e-mail: meski@kastamonu.edu.tr.

Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası
www.kastamonutso.org.tr

Kapak, Sayfa Tasarımı ve Yapım

Özeller Medya Tanıtım Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel & Fax : 0366 214 40 00 / www.ozellermatbaa.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
GİRİŞ	1
I. KASTAMONU TİCARET ve SANAYİ	
ODASI'NIN KURULUŞU	10
II. KASTAMONU'DA AÇILAN BANKA ŞUBELERİ	14
2.1. Ziraat Bankası Kastamonu Şubesi	14
2.2. Osmanlı Bankası Kastamonu Şubesi	15
2.3. Osmanlı Bankası İnebolu Şubesi.	16
2.4. Halk Bankası Kastamonu Şubesi	16
2.5. Türkiye İş Bankası Kastamonu Şubesi	18
2.6. Türkiye Emlâk Kredi Bankası Kastamonu Şubesi	19
2.7. Yapı Kredi Bankası Kastamonu Şubesi	19
III. KASTAMONU BANKASI T.A. Ş.	20
3.1. Kastamonu Bankası'nın Esas Mukavelenâmesi	23
3.2. Banka Mukavelenamesinin maddeleri	24
3.3. Kastamonu Bankasının Kapatılması ve Basındaki Yankıları.	50
IV. KASTAMONU'DA KURULAN ŞİRKETLER	56
4.1. Şirket-i İbtidâiye	56
4.2. Mustafa Sâdık Efendi ve Şürekâsı Şirket-i Husûsîyesi	57
4.3. Rehber-i Terakki Kastamonu Şirketi	66
4.4. Kastamonu Terakki-i Zirâiyye Şirket-i Osmâniyesi.	74
4.5. İnebolu'da Hüsn-i Terakki Şirketi ve Şirket-i Sarrafiye	80
4.6. Devrekânî Ziraat ve Ticaret Şirketi	82
4.7. Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi	83
4.8. Kastamonu Millî Ticaret Anonim Şirketi	97
4.8.1 Şirketin Nizamnâmesi	98
4.8.2. Şirketin kurulmasıyla ilgili ilan	105
4.9. Kastamonu Yerli Mahsuller Ticaret ve Sanayi Türk Anonim Şirketi	107

V. EKONOMİK GETİRİŞİ OLAN DERNEKLER	111
5.1. Hanımlar İş Yurdu Cemiyeti	111
5.2. Kastamonu Çiftçiler Yurdu	112
VI. KOOPERATİFLER	115
6.1. Kastamonu Dokuyucular ve Dokutturucular Küçük Sanat Kooperatifi	115
6.1.1. Kastamonu Dokuyucu ve Dokutturucu Küçük Sanat Kooperatifi Esas Mukavelenamesi	122
6.2. Urgancılar Kooperatifi	134
6.3. Kastamonu Terziler Küçük Sanat Kooperatifi	135
6.4. Kastamonu Meyve ve Zirâî Mahsüller Satış Kooperatifi	136
VII. DEĞİRMENLER ve HIZARLAR	141
VIII. 1926 MINTIKA İKTİSAT KONGRESİ	143
8.1. Kongreye Sunulan Raporlar	145
8.1.1. İnebolu Ticaret Odası	145
8.1.2. Taşköprü Ticaret Odası	146
8.1.3. Tosya Ticaret Odası	146
8.1.4. Daday Ticaret Odası	146
8.1.5. Safranbolu Ticaret Odası	147
8.1.6. Ilgaz Ticaret Odası	147
8.1.7. Düzce Ticaret Odası	147
8.1.8. Bolu Ticaret Odası	148
IX. BİRİNCİ ZİRAAT KONGRESİ	149
X. TAŞKÖPRÜ KENDİR FABRİKASI	152
10.1. Vali Dr. Mithat Altıok'un Konuşması	154
10.2. Sümerbank Genel Müdürü Hulki Alisbah'ın Konuşması	156
10.3. Öğretmen Enise Dura'nın Konuşması	158
XI. İNEBOLU LİMANI	161
XII. BİTMEYEN ÖZLEM: DEMİRYOLU	165
KAYNAKLAR	171
İNDEX	173
EKLER	180

ÖNSÖZ

Bugünkü ekonomik durumu öğrenmek için illerin yakın geçmişini iyi bilmek gerekir. Kastamonu ekonomisi üzerine yapılan bu çalışma 1880-1960 yılları arasını kapsamaktadır. TBMM'nin açılışını esas aldığımızda; imparatorluğun son kırk yılı ile Cumhuriyetin ilk kırk yılını kapsayan seksen yıllık dönem ekonomik açıdan incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada vilayet salnameleri ile yerel gazeteler taranmış, ayrıca diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır. Araştırılan saha ile ilgili yeterli arşiv bilgileri bulunmadığından mevcut kaynaklarla yetinilmiştir. Yapılan araştırma, söz konusu seksen yıllık dönem hakkında bir fikir verecektir kanaatindeyiz.

Bu dönem içinde ekonomiye hareket sağlayan şirket, banka ve kooperatif gibi kurumlarla diğer unsurların faaliyetleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Eserin basımını sağlayan Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası'na; Başkan Sayın Selçuk Arslan ve Yönetim Kurulu üyelerine, bürokratik işlemleri düzenleyen Genel Sekreter Sayın Mustafa Elmas'a; Sayın Cemil ve Melih Özel kardeşlere, sayfa tasarımını yapan Sayın Erdoğan Şahin'e ve basımda emeği geçen kişilere teşekkür ederim.

Yard. Doç. Dr. Mustafa Eski

GİRİŞ

Bir vilayetin gelişebilmesi için öncelikle yer altı ve yer üstü servetleriyle sanayi tesislerine sahip bulunması gerekir. Bunun yanında limanlara ve büyük kentlere bağlantı sağlayan deniz yoluyla raylı sistem çok önemlidir.

Batı Karadeniz bölgesi sınırları içinde kalan Kastamonu, arazi yapısı itibarıyla büyük ölçüde dağlık olduğundan tarım için geniş topraklara sahip değildir. Ekilecek alanlar son derece sınırlıdır. İl geneline bakıldığında sulanabilir toprakların Daday'dan kuzey doğuya doğru devam eden çay çevresiyle Gökırmak ve Devrez vadisinde yoğunlaştığı görülür. Gökırmak ve Devrez vadileri pirinç ekimine uygun olduğu için asırlar boyunca halk gelirini bu yönde sağlamıştır. Arazinin diğer kıraç taraflarında buğday, siyez ve arpa gibi klasik tahıl ürünleri yetiştirilmiştir. 1315 tarihli Vilayet Salnamesi'nde, il genelinde üretilen bitkilerin adları şu şekilde yazılmıştır: Buğday, arpa, siyez, yulaf, mısır, gernik, fıy, mercimek, nohut, burçak, fasulye, bakla, sarımsak, soğan, lahana, pancar, şalgam, patates.¹ Taşköprü'de yukarıkilere ilave olarak kendir, keten, çeltik; Tosya'da kuru ve yaş üzüm, patates, pirinç, kendir.

İl dahilinde yetişen üryani eriği ve kabuklarının soyulup kurutularak elde edilen üryani önemlidir. Aynı şekilde misket elması meşhur olup kaba misket ve sıkı misket olmak üzere iki türü vardır. Amasya elması da bol miktarda yetiştirilmiştir. Aynı salnamedeki bilgilerden tiftik, urgan ve kendir ticaretinin öne çıktığı görülüyor.

Kastamonu'da dokumacılık çok gelişmiştir. Yatak çarşafı, perde ve yastık örtüleri, gömlek ve yelken bezleri, dayanıklı basmalar, Avrupaî kaşmirler tarzında kumaşlar, şayak ve fanila, pazen, hamam takımları, döşemelik yatak ve baş çarşafı, perdelik, el havluları üretilmiş. Tosya'da ise diğer yerlerden farklı olarak yün kuşak, çorap, sahtiyan, kıl çuval ve kilim.

Kastamonu'da bakırcılık önemli bir meslek olarak karşımıza çıkıyor. Kazan, sahan, tepsi, bardak, sefer tasları, sürahi, tabak, tencere, iftar ve salata tabakları yapılmış. Şehirde Bakırcılar Çarşısı adıyla bir çarşının bulunması ve burada el

¹ Kastamonu Vilayeti Salnamesi, Nu:20, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1315, s.281-282.

yapımı bakır ürünlerinin satılması bakırcılığın ne kadar ileri düzeyde olduğunu gösterir.

Keçecilik önemli meslekler arasındadır. Keçe daha ziyade semer yapımı ve benzeri alanlarda kullanılmıştır.

Kastamonu ve Taşköprü’de kendir tarımı çok gelişmiştir. Geçmişte Türkiye’nin en nitelikli kendirlerinin Kastamonu’da yetiştirildiği bir gerçektir. Bunun sonucu olarak urgancılık önemli bir meslek haline gelmiştir.² Kendirler saplarından soyulduktan sonra denkle halinde piyasaya sürülür. Sayıları yüzlerle ifade edilen işliklerde çeşitli kalınlıkta ip, urgan, halat üretilmiş; iç ve dış piyasaya satılmış. Kastamonu’da, yakın zamana kadar dokumacılıktan sonra urgancılık en önemli gelir kaynağı olmuştur. Ne var ki kendir çubuklarının ıslatıp soyularak elyaf haline getirilmesi pek zordur. Ayrıca kendir elyafının ıslandığı ‘göl’ tabir edilen havuzların fenne uygun olmayışından dolayı da elyafıta kararma meydana gelmiş ve bu durum kaliteyi etkilemiştir. 1945’de Taşköprü’de kendir fabrikası kurulduktan sonra bu sıkıntılar bir ölçüde aşılmıştır. Bununla beraber, urgancılarının ihtiyacı olan kendir liflerini hazırlamak için bildiğimiz yorucu soyma işi devam etmiştir. Kendir tarımı baştan sona kadar çok zahmetli olmasına karşın, halkın geçim kaynağı olması bakımından uzun yıllar ekimi devam etmiş. 1963’de Şeker Fabrikasının devreye girmesiyle kendir üretiminde hissedilir bir azalma meydana gelmiştir. Buna rağmen SEKA tarafından Taşköprü ilçesinde 1980 sonrasında bir Sigara Kâğıdı Fabrikası kurulmuştur. Fransızlar ve Finlandiyalılar tarafından kurulan, Balkanların ve Ortadoğu’nun bu en modern tesisi ne yazık ki uzun ömürlü olamamıştır. Üretim için yeterli kendir bulunamamış; Pakistan ve diğer ülkelerden jüt ithal edilerek sıkıntı aşılmaya çalışılmıştır. Bu da yeterli olmayınca fabrika üretime son vermiştir.

Kastamonu ve çevresinde en çok üretilen meyvelerin başında elma gelir. Elmalar İnebolu iskelesinden İskenderiye, Marsilya ve Avrupa’nın bazı ülkelerine ihraç edilmiştir.

Kastamonu ve ilçelerinde önemli gelir kaynaklarından biri de kerestecilik. İnebolu, Cide, Azdavay ve Daday ormanlarından elde edilen tomruklar hızarlarda biçilerek tahta veya kalas haline getirilmiş; Cide, İnebolu ve Bartın iskelelerinden dışarıya pazarlanmıştır.

Tosya ilçesinde pirinç tarımı, ayrıca dokuma sektöründe kıl tela ve tiftik kuşak, deri önemli gelir kaynağıdır. El sanatlarından bıçak ve çakı yapımı otantik. Sapı manda boynuzundan yapılan tek bıçaklı çakılar ile bağlarda kullanılan ve testere özelliği taşıyanlar çok rağbet görmüştür. Elma, armut, üzüm gibi meyveleri yetiştirmeye Tosya iklimi çok elverişlidir. Kereste ve ahşap işçiliği burada da

² **Kastamonu Kendiri**, Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası Yay. İstanbul 1935, s.4

önemli bir gelir kaynağıdır.

Görülüyor ki, Kastamonu ilinin geneline bakıldığında kereste, urgan, kendir, elma, yumurta, pirinç, yün, tiftik ve deri ihracı önemli gelir kaynaklarıdır.

Konuyu daha yakından anlamak ve 20. Yüzyılın başındaki durumu saptamak bakımından, 1900 tarihli Vilayet Salnamesinin “Mahsulât-ı Sanâiye” başlıklı bölümünü aynen yazmayı uygun gördük.³

“Kastamonu’nun mahsulât-ı sanaiyesinden bilhassa mensucat kısmı şâyân-ı teşekkür bir surette müterakkidir.

“Pek güzel yatak çarşafı, perde ve yastık örtüleri ile gömlek ve yelken bezleri külliyyetle nesc edilmekte ve gayet dayanıklı kâr-ı atik basmalar dahi hâlâ yapılmakta olduğu gibi gayr-ı turana memleketten dört beş zattan ibaret olarak on sekiz sene evvel teşkil eden Şirket-i İbtidâiye sâfi yünden Avrupa kazmirleri tarzında kumaşlar ve şayak ve fanila ve pamuktan pazen vücuda getirerek semere-i mesaisini ibraz etmiş olduğu gibi, elyevmde hamam takımları, döşemelik yatak ve baş çarşafı ve perdelik ve keten ipliklerinden de yine çarşaf ve el havluları ve mütenevvi elbiselik gibi şeyler nesc ve imal etmektedir.

“Meşhur olduğu üzere Kastamonu’da evâni-i nühâsiye imalâtı dahi müterakki olup Avrupakârî tabaklar, herhangisine şebih olması istenilirse bakırdan suret-i nefisede yapılmakta olduğu gibi, su sürâhileri ve beyzi ve müdevver sefer tasları ve sahan ve iftar ve salata tabakları ve birbiri içine girer su bardakları ve tencereler pek güzeldir. Keçecilik, demircilik de şâyân-ı memnuniyet bir surettedir.

“Mülhâkat-ı vilayetten Taşköprü kasabasıyla merkeze rabt nevâhiden bazılarında ve nefsi-i Kastamonu’da imal olunan urganlar her tarafca makbul ve muteber ve binâenaleyh ticaret bahsinde beyan edileceği üzere kendir ziraati ve urgan imâlî buralarca başlıca ve ehemmiyetli vesait-i servet ve ticaretten ma’dud olup Dersaadet ve vilâyât-ı mütecâvireden başka Avrupa’ya dahi buradan her sene külliyyetli kendir ve urgan ihraç olunmakta ve bhusus nizamiye mutab fabrikası urganlarıyla müteferruatı Kastamonu’dan gönderilmektedir.

“Kendirin buraca ihraz ettiği mevki-i mühime nazaran mazhar olduğu rağbetin tezyidi zımnında mahsulâtının ıslah ve teksiriyle beraber, kendirlerin ehven masrafla ve matluba muvafık suretle ağırtılması esbâbının istikmâlî zımnında binüçyüz sene-i mâliyesinde Akkaya nahiyesi dâhilinde ve Kastamonu’ya üç saat mesafede Kastamonu-Taşköprü şosesi kenarında vâki ve madeni bazı mevad karışmış olmak lazım gelen suyunun hassa-i tesiriyesi kendiri sair sularda duracağı

³ **Kastamonu Vilayeti Salnamesi**, Nu:20, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1315, s.282-283.

eyamdan daha az bir müddette ve gayet beyaz bir surette ağartmaya sâlih bir kendir gölü bulunmuş ise de bunun vüs'atsizlik ve intizamsızlığı cihetle mahall-i mezkûrde iki tarla işтира olunarak müceddeden vası' ve muntazam bir göl hafr ve ihdas ile kendirin ehven masrafla ve hem de az müddet zarfında matluba muvafık surette ağartılması esbâbı temin olunmuştur.”

Aynı salnamenin şehrin ticaretiyle ilgili “Umur-ı ticâriyesi” başlıklı bölümde de şu bilgiler bulunuyor: “Kastamonu’nun muâmelât-ı ticâriyesi başlıca tiftik, urgan ve kendir üzerinedir. Sâye-i ma’muratvâye-i hazret-i pâdişâhide İnebolu’ya kûşat edilmiş olan şosenin hâsıl ettiği suhûlet melâbesesiyle İstanbul ve sair mahallere zahire, hindi, tavuk, yumurta gibi bazı şeyler de ihaç olunarak bu yüzden de epeyce temin-i temettüat edilmektedir.”⁴

Salnamede Daday’da katran, Cide’de şimşir kaşık, Taşköprü’de Kirazdağı peyniri kendi yörelerine özgü ticarî ürünler olarak dikkat çekiyor.

1910 yılı başlarında yayınlanan bir istatistik, 20. Yüzyıl başlarında Kastamonu ekonomisinin tarıma dayalı yönünü daha iyi açıklıyor:⁵

Ürün adı	Ekilen dönüm	Atılan tohum	Alınan hâsıla
buğday	402655	409602 kile	1560397 kile
kabılca(siyez)	279336	282253	“ 1312464 “
arpa	304647	801742	“ 1059205 “
yulaf	2185	4571	“ 8935 “
çavdar	17608	17354	“ 7312 “
darı	12889	312	“ 4852 “
mısır	40112	1161	“ 9863 “
burçak	8690	3310	“ 13416 “
pirinç	29373	19127	“ 45927 “
fiy	5440	1270	“ 16801 “
kavun-karpuz	5279	425 okka	197485 okka
afyon	45	15 okka	190 okka
kendir	12676	198663 okka	883136 okka
safran	100	---	300 okka
pamuk	----	228 okka	155 okka
tütün	26	----	1238 kilo
muhtelif mazruat	1525	1620 okka	10316 okka

4 A.g.e., s.283

5 Kastamonu Vilayet Gazetesi, 29 Mart 1910, sayı: 1833. Cetveldeki bilgilere İskilip ve Safranbolu dahildir.

nohut	1357	5367	“ 104981 okka
fasulye	8256	23290	“ 461265 okka
bakla	3584	10179	“ 521602 okka
mercimek	1500	13041	“ 142836 okka
patates	2120	12474	“ 180307 okka
soğan	2184	9305	“ 719596 okka
sebzepat	1240	--	202020 okka
kestane	--	---	22000 okka
ceviz	----	--	834101 okka
erik	--	--	1438778 okka
elma	---	--	3117044 okka
armut	-	---	653106 okka
badem	-	--	15310 okka
ayva			50000 okka
bağlar	328533	-	144995 okka
dutluk	250	---	--
arı kovanı		53619 adet	91873 okka
bal mumu	-	--	9708 okka
çayırılar			685970
biçilen yaş ot miktar			10670 araba
aygır			2300 adet
kısırak			5408 adet
iğdiş			14870 adet
ester(katır)			3686 adet
merkep			16784 adet
boğa			3476 adet
inek			91456 adet
çift hayvanı		68797 öküz	8355 manda
tosun			17984 adet
manda erkek			1457 adet
manda dişi			9982 adet
koç-kuzu-koyun			155030 adet
keçi teke			15574 adet
keçi tiftik			249054 adet
kümes hayvanı			476799 adet
yumurta			13.651.787 adet

yün			55994 okka
keçi kılı			19650 okka
tiftik kılı			557138 okka
koyun-keçi derisi			40646 adet
sığır derisi			116597 adet
tereyağ			438635 okka
peynir			21846 okka
nüfu		170.125 erkek	166.744 kadın

Ziraat eden hane sayısı: On dönümden aşağı 11182, on-elli dönüm arası 24585, elli dönümden fazla 14282.

Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası 1934-1936 yıllarını kapsayan bir rapor yayınlamıştır.⁶ Rapordaki tespitlerle yukarıda sözü edilen salnamedeki bilgiler arasında pek fazla değişen bir şey yoktur. Sanayi bakımından dokumacılık üzerinde fazla durulmuştur. Zira il genelinde ve özellikle Kastamonu merkezile Tosya, Taşköprü, Devrekânî ve Küre'nin güney köylerinde beş bin dolayında dokuma tezgâhının olduğu ifade edilmektedir. Ancak dokuma işinde herkesin bireysel hareket etmesinden dolayı tüccarın, malları ucuza kapattığı, bunu önlemek için dokumacıların bir kooperatif kurmaları tavsiye edilmiştir.

Ticaret ve Sanayi Odası'nın yayınladığı söz konusu kaynağa göre; 1934-1936 yılları arasını kapsayan üç yıllık dönemde; Kastamonu'dan iç ve dış piyasaya satılan mallarla ilgili bir liste hazırladığımızda 34 çeşit malın ihraç edildiğini görürüz. Bunların içinde elma, kendir, yumurta ve pirinç başta geliyor. Aşağıda adları yazılı mallar önce Kastamonu'nun kendi ihtiyacı için kullanılmış, artanlar satılmış. Listede malların adı, ağırlığı veya adedi; yanlarına da para değerleri yazılmıştır. Günümüze gelindiğinde, listede adı geçen birçok malın üretilmesi şöyle dursun şehre dışardan geldiği görülür.

Av derisi (13373 kg./56081 TL.), armut (175750 kg./6290 TL.), barsak (32253 kg./ 39269 TL.), bamya (79621 kg./69006 TL.), balmumu (13731 kg./13381 TL.), ceviz içi (279859 kg./65858 TL.), çekirdek (80221 kg./7806 TL.), çul (126519 kg./24564 TL.), elma (6297276 kg./301816 TL.), erik kurusu (22071 kg./ 2480 TL.), fasulye (91260 kg./ 12229 TL.), ham deri (226555 kg./ 78951 TL.), hayvanat (175760 kg./ 48270 TL.), kendir (1828727 kg./ 468125 TL.), kestane (772510 kg./31387 TL.), kıl muytabiye (80113 kg./60654 TL.), kuşak (94784 kg./ 231940 TL.), mercimek (255298 kg./ 26819 TL.), işlenmiş bakır(116970 kg./ 113741 TL.), nal, mih (330300 kg./ 82325 TL.), pirinç (4307380 kg./ 695411 TL.), patates (1994575 kg./ 76559 TL.), pestil (114472 kg./ 13943 TL.), soğan(

⁶ Kastamonu Vilayetine Ticari, Sınai ve Zirai Durumu 934, 935, 936. Vilayet Matbaası, Kastamonu 1937.

301505 kg./ 13877 TL.), sarımsak (141800 kg./ 29267 TL.), salep (8726 kg./ 9532 TL.), tiftik (8446317 kg./ 1130476 TL.), üryani (41427 kg./ 15015 TL.), urgan (2729716 kg./ 799174 TL.), yumurta (5050413 kg./1116180 TL.), yerli dokuma (1009554 kg./ 855606 TL.), yapağı (10924 kg./6090 TL.), kereste (42620 metre mikâp / 553419 TL.), ceviz kütüğü (290 metre mikâp/20893 TL.).

Ticaret ve Sanayi Odası'nın söz konusu raporunda, çoğunluğu Taşköprü tarafında olmak üzere 400 dolayında urgan tezgâhının bulunduğu belirtiliyor. İp, urgan ve halatlar daha ziyade il dışı piyasaya pazarlanmış. Bakırcılık, nalburculuk, kuşakçılık, muhtabiyecilik ve dericilik en önemli sanayi kolları. Üretilen mallar, vilayetin ihtiyacını karşılayanın yanında komşu illere de satılmış. Bunlardan ayrı olarak çilingirlik, demircilik, keçecilik, saraçlık gibi alanlarda da üretim yapılmış, ancak bunlar daha ziyade ilin iç ihtiyacını karşılamıştır.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız bilinen klasik sanat dallarından ayrı olarak farklı bir gelişme yoktur. Zira Kastamonu'nun en önemli meselesinin bugün olduğu gibi, o yıllarda da ulaşım olduğu görülüyor. Üretilen malları dış piyasaya ulaştıracak bir limanın olmayışı, İnebolu'da liman yapımının yıllarca sürüncemede kalması ilin kaderini olumsuz etkilemiştir. Aynı şekilde Cumhuriyetin ilk dönemlerinde her tarafta demir yolu seferberliği başlamasına rağmen, Kastamonu'nun devre dışı bırakılması ekonominin gittikçe zayıflamasında ve şehrin geri kalmasında en büyük etkenlerden biri olmuştur. Sanayide kullanılan her türlü malın dış pazarlardan getirilip kullanılması ve aynı şekilde üretilenlerin de dışarıya ihracında zaruret vardır. Kastamonu'nun klasik ihraç ürünlerinden olan ve en önemli gelir kaynaklarını teşkil eden kendir, kereste, yumurta, tiftik, deri, elma gibi mallar dış pazarlara zamanında ve sağlıklı bir şekilde ulaştırılamamıştır.

I. Dünya Savaşı ve arkasından gelen Kurtuluş Savaşı yıllarında ordunun ihtiyacı olan mallar, büyük ölçüde bu çevrede üretildiği için, ilin ekonomisinde bir hareketlilik sağlanmıştır. Ancak savaş sonrasında ihtiyaçlar ortadan kalktığı için yeniden bir durgunluk başlamıştır. Zira sanat biraz da rağbete bağlıdır veya ekonomi diliyle ifade edecek olursak talep olacak ki, üretim yani arz olsun. Bilindiği gibi iktisatta arz ve talep dengesi her zaman geçerlidir.

II. Dünya Savaşı yıllarında üreticiyi dağınıklıktan kurtarmak, sağlıklı rekabet ortamı oluşturmak için özellikle Vali Mithat Altıok'un öncülüğünde kooperatifleşmeye gidildiği görülüyor. Dokumacılık, urgancılık, meyvecilik, terzilik gibi alanlarda kooperatifler kurulmuş ise de bunlardan sadece dokumacılık sahasında; o da ancak beş, altı yıl gibi kısa bir süre için başarı sağlanmıştır. Diğer kooperatifler için aynı şeyleri söylemek ne yazık ki mümkün değildir.

Kastamonu'da el emeği ile çalışan atölye ve dükkân sahipleri, çağa uygun meslekî eğitim alamamış, bu yüzden teknolojik gelişmeye ayak uyduramamışlardır.

Ulaşım, sermaye yetersizliği, eğitim noksanlığı gibi haklı gerekçeler olmakla beraber, asıl üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan birisi şudur: Kastamonu insanının egosu yüksektir, iş hayatında kollektif hareket etmek yerine devamlı surette bireyciliği tercih etmiştir. Bu durum, birlikte iş başarmanın önünde en büyük engeldir. Bundan dolayı 1884'den başlayarak, iyi niyetlerle kurulan şirketler, kooperatifler ve hatta Kastamonu Bankası T.A.Ş gibi önemli kurumlar ne yazıkki kısa ömürlü olmuş; ilin ekonomisine arzu edilen katkıyı sağlayamamışlardır.

Kastamonu ekonomisi hakkında en güzel tespit Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1937'de hazırladığı raporda gayet açık şekilde görülmüyor. Bu raporun giriş kısmından küçük bir bölümü okumak durumu anlamaya yeterlidir:

“Kastamonu istihlâk pazarlarına tren gibi seri vasıtalarla bağlanıncaya ve ihracat limanı olan İnebolu'da mahfuz, esaslı bir liman yapıncaya kadar sanayi ve ticaret üzerindeki durgunluğun devam edeceği tabiidir. Sanayide kullanılan mevadd-ı ibtidaiye ve malzemeyi kolaylıkla ithal ve imal edilen sanayii kolayca istihlâk pazarlarına ulaştırmak mecburiyeti meydandadır. Kendir, tiftik, yumurta, kereste ve elma gibi en mühim gelirlerimizi dış pazarlara vaktiyle göndermek için lazım olan vesait temin ve elde edilmedikçe Kastamonu vilayeti şimdi olduğu gibi âtide de iktisâden düşkün bir vaziyette kalacaktır. Kastamonu topraklarından tren düdüklüğü işitildiği ve fırtınalı havalarda ve kış günlerinde Kastamonu ihracat malını alan ve ithalat malını verecek olan vapurların İnebolu'da barınmağa başladığı günden itibaren Kastamonu toprak, ağaç ve hayvan gelirlerinde yeniden bir canlılık ve yükselme ve dış pazarlara sattığı sanayi mallarında da tabii bir artma başlayacaktır.”⁷

Bugün itibarıyla, yukarıdaki tesbitlerin üzerinden seksen yıl geçmiştir. Bu süre içinde liman ve demiryolu konusunda bir gelişme olmadığı gibi, karayolu konusunda da çok geri kalındığı açıktır. Yer altı ve yer üstü servetlerin kıymeti ne olursa olsun, ulaşımı olmayan bir memleketin gelişmesi hiçbir zaman mümkün değildir.

II. Dünya Savaşı yıllarının sıkıntıları kooperatifleşme yoluyla kısmen aşılmaya çalışılmıştır. Savaş sonrasında ise ilin kaderini değiştirecek sanayi yatırımları gerçekleşmemiştir. 1958'de temeli atılan ve 1963'de çalışmaya başlayan Şeker Fabrikası dışında devletin ciddi bir yatırımı yoktur. Ancak köylerde insan unsurunun gittikçe azalması ve diğer zorluklar pancar ekimini de önemli ölçüde etkilemektedir. Yukarıda değinildiği gibi, Taşköprü'de SEKA tarafından kurulan ve kendinden sigara kâğıdı üreten fabrika birkaç yıl çalıştıktan sonra devre dışı kalmıştır. Şu an il merkezinde özel sektöre ait YONGAPAN ve SFC olmak üze-

⁷ Kastamonu Vilayetinin Ticarî, Sinaî ve Zirai Durumu, 934, 935, 936, Vilayet Matbaası, Kastamonu 1937, s. 6.

re sunta ve ağaç işlerine yönelik üretim yapan iki önemli tesis bulunuyor. Zincir üreten ZİNTAŞ kendi alanında ülkemizin en önemli kuruluşları arasındadır. Merkezde ve Devrekâni ilçesinde yem; Tosya'da kiremit ve tuğla üreten tesislerle Cide'de yat ve benzeri deniz araçları yapan küçük tersaneler bulunmaktadır. Neticice itibariyle bunların dışında ne devletin, ne de özel sektörün, ilin ekonomisini sürükleyecek ve geniş istihdam sağlayacak sanayi tesisleri yoktur.

İlkçağlardan beri Küre ilçesinde bulunan bakır madeni⁸ daha önce devlet tarafından işletilirken birkaç yıldır özel sektöre devredilmiştir. Elde edilen madden İnebolu limanına taşınmaktadır. İlçede istihdam yanında taşıma sektörüne de katkı sağlamaktadır. Mermer ve diğer madenler konusunda henüz yeterli çalışma görülüyor. Ancak Hanönü ilçesinde özel sektör tarafından bakır madeni çıkarmak için ön çalışmalar bitirilmiş olup 2018 yılında işletmeye açılacağı ifade edilmektedir.

Taşköprü'de sarımsak üretimi son yıllarda ilçeye önemli bir gelir sağlıyor. Tosya'da çeltik ekimi yapılıyor ancak su sıkıntısı ve başka nedenlerden dolayı pirinç üretimi de geriliyor. Tosya'da ahşaba dayalı üretimin, ilçenin ekonomisine önemli bir katkı sağladığını belirtelim.

Turizmde alt yapı çok noksandır. Yakın zamanda turizm sektörünün il ekonomisinde hareket sağlaması beklenmemeli. İlçeler için de aynı durum söz konusudur.

Kastamonu ekonomisi geçmiş yıllarda olduğu gibi, tarıma ve hayvancılığa dayalı bir üretimle ayakta kalmaya çalışıyor. Sosyo-ekonomik gerçek şudur ki, köyler boşalıyor, insan gücü azalıyor. İl merkezinin nüfusu son yıllarda biraz artış gösterse de ilçeler ve köylerde önemli ölçüde göç yaşıyor. Bu durum tarımı ve özellikle hayvancılığı önemli ölçüde etkileyecektir.

8 Geniş bilgi için bkz.: B. Ünal İbret, *Küre Bakır Diyarının Coğrafyası*, Ankara 2007.

I. KASTAMONU TİCARET ve SANAYİ ODASI'NIN KURULUŞU

Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle son dönemde ticaretin geliştirilmesine önem verilmiştir. Ticaretle uğraşan kişilerin bir teşkilat altında toplanması düşünülmüş ve Avrupa'daki durum incelenmiştir. 1879'da sadrazam olan Küçük Sait Paşa bu konuda öncülük etmiş; Avrupa mevzuatını Türkçe'ye çevirterek ilgililere dağıtmıştır. Onun sadrazamlığı zamanında, Ticaret Müdürlüğü Fransız sistemini esas alarak 11 maddelik bir nizamname(tüzük) hazırlamış ve 12 Aralık 1879'da Meclis-i Vükelâ(Bakanlar Kurulu)'ya sunmuştur. Tüzük, 18 Ocak 1880 günü toplantıda müzakere edilmiştir. Aynı gün padişah II. Abdülhamit'e sunulmuş, 19 Ocak 1880 günü de padişah tarafından onaylanmıştır. Tüzüğün 10. maddesine göre; odanın kurulmasını müteakip 15 gün zarfında iç tüzük hazırlanması gerekiyordu. Ancak kısa sürede bunun mümkün olamayacağı anlaşıldığı için geçici olarak Cemiyet-i Ticariye adıyla bir birim kurulmuş ve Odanın görevini geçici olarak üstlenmiştir. Cemiyet-i Ticariye 21 Nisan 1880'den itibaren çeşitli toplantılar yaparak tüzüğü hazırlamış ve Ticaret Nezareti'ne sunmuştur. 47 maddelik iç tüzük 27 Aralık 1881 günü onaylanmıştır. İç tüzüğün kabulünden sonra daha önce kurulmuş olan Cemiyet-i Ticariye kapatılmış ve 14 Ocak 1882 tarihinden itibaren İstanbul Ticaret Odası resmen faaliyete geçmiştir.⁹ Bu iç tüzük, taşrada kurulan odalara da örnek teşkil ettiği için, doğal olarak, taşradaki Ticaret Odaları İstanbul'dan sonra kurulmuştur. Bir başka ifade ile taşra ticaret odalarının İstanbul'dan önce kurulup çalışmaya başlaması mümkün değildir.

İstanbul Ticaret Odası 1882 yılında 44 toplantı yapmış, ticaretin geliştirilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuş. Taşrada Ticaret Odaları kurulması, tellallar ve simsarlar tüzüğü ile ticaret okullarının müfredatının hazırlanması gibi önemli hususlar öncelikle ele alınmış.

İstanbul Ticaret Odası'nın çalışmaları son derece faydalı olmuştur. Ticaret erbabını bilgilendirmek ve aralarındaki iletişimi güçlendirmek amacıyla Dersaadet

⁹ Bayram Nazır, "Dersaadet Ticaret Odası'nın Kuruluşu ve İlk İcraatları", **e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, sayı: 96 (17 Şubat 2010).

Ticaret Odası Gazetesi adıyla bir gazete çıkarılmış. Gazetede odanın çalışmaları anlatılmış, bunun yanında taşradaki ticarî faaliyetlerle ilgili bilgilere yer verilmiş.

21 Şubat 1300(5 Mart 1885) günü İstanbul Ticaret Odası'nın genel kurul toplantısı yapılmış. Bu toplantı Kastamonu açısından son derece önemlidir. Odanın kâtibi, bugünkü ifadeyle genel sekreteri Alexsandr İspiraki, 1882-1884 yıllarına ait çalışmaları kapsayan ve bizzat kendisinin hazırladığı bir raporu genel kurula sunmuştur.¹⁰ Raporda şu hususlara yer verilmiştir:

Yerli sanayinin yabancılar karşısında korunması, ithal malların yurt içinde üretilmesi, transit ve gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, Bartın limanının temizlenmesi, ticaret ve denizcilik okullarının müfredatının hazırlanması, yerli mallardan alınan gümrük ve iskele vergisinin kaldırılması, tellallar ve simsarlar tüzüğünün hazırlanması, taşrada ticaret odalarının açılması, yabancı sigorta şirketleriyle ilgili düzenlemeler yapılması vb. Bu rapordan İstanbul Ticaret Odası'nın 14 Ocak 1882'de faaliyete geçmesinden sonra; taşradaki odaların, bu arada Kastamonu Ticaret Odası'nın kurulduğu anlaşılmaktadır. Başkâtip Alexsandr İspiraki Efendi tarafından hazırlanan ve yukarıda sözü edilen raporun 8. maddesi aynen şu şekildedir:

“Vilâyatta Ticaret Odaları Te'sis ve Teşkili. Vilâyât-ı şâhânedede Ticaret Odaları te'sisinin fevâid ve muhâsenâtı oda tarafından arz ve inhâ olunmakla ticâret-i milliyenin terakkisine medâr olabilecek kâffe-i husûsat hakkında bülend-i himmet-i meşhud bâsire-i ibtihâcımız olan hükûmet-i seniyye cânibinden bu misüllü odalar te'sis ve teşkili için vülâta izâm ve mutasarrıfın-i kirâm hazerâtının cümlesine emir i'tâ buyurulmuştur. Ticaret Odaları te'sis kılınan vilâyat ve elviye ile kazalar bervec-i âti zîkr ve tâdad olunur.”

Özetle deniyor ki; hükûmetimizce, millî ticaretin geliştirilmesi için taşra illelerinde Ticaret Odaları kurulması istenmiş ve bu hususta valilere ve mutasarrıflara emir verilmiştir.

1882-84 yılları arasında Ticaret Odası kurulan vilâyet, sancak ve kazaların adları rapordaki sıraya göre aşağıda yazılmıştır. Bu raporda 15 vilâyet, 11 sancak ve 41 kazanın adı geçmektedir.

Vilâyetler: Kastamonu, Konya, Musul, Van, Edirne, Adana, Trabzon, Bursa, Diyarbekir, Trablusgarb, Halep, Bağdat, Mâmuretü'l-aziz (Elâzığ), Selânik, Cezâyir-i bahr-ı sefid.

Sancaklar: Burdur, Karahisar (Afyonkarahisar), Kırkkilise (Kırklareli), Gelibolu, Gümüşhane, Samsun, Gümölcine, Basra, Mardin, Maraş, Kuds-i şerif.

¹⁰ Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi, 4 Mart 1301[16 Mart 1885] sayı: 6.

Kazalar: Nallıhan, Mustafapaşa, Cısr-i Ergene (Uzunköprü), Havsa, Ereğli, Ilgın, İmroz, Bozcaada, Seydi, Bozkır, Şatak (Çatak), Müküs, Adilcevaz, Erciş, Lüleburgaz, Baba-yı Atık (Babaeski), Ahtebolu (Burgaz), Vize, Tırnova, Midye, Şarköy, Keşan, Enez, Cebel, Mersin, Karaisalı, Of, Atina (Pazar), Hopa, Çarşamba, Bafra, Ünye, Terme, Fatsa, İskece, Sultanyeri (Mestanlı), Âhiçelebi, Eğridere, Rize.

Raporda adı geçen vilayetlerin en başında Kastamonu adının yazılmasının özel bir anlamı vardır. Bu ifade Kastamonu Ticaret Odası'nın diğerlerinden daha önce kurulduğunu gösterir. Rapora göre Kastamonu Ticaret Odası'nın 1882-1884 yılları arasında kurulduğu çok açıktır. Ancak bunun dışında başka önemli bilgiler de bulunmaktadır.

İlin resmî yayın organı Kastamonu Vilâyet Gazetesi'ndeki(15 Ocak 1884) bir haberde; daha önce şehrimizde Ziraat ve Ticaret Odalarının kurulduğu, ancak "hayli vakittir" hey'etlerinin, yani yönetim kurullarının toplanamadığı, Ticaret Odası Başkanı Hâfız Bey'in de istifa ettiğine dair bir bilgiye rastlanmıştır. Yazı aynen şu şekildedir:

"Mukaddemâ, merkez-i vilâyette bir Ziraat ve bir de Ticaret Odası tesis kılınmış olduğu halde, hayli vakittir hey'etleri devam etmemekte olduğu ve Ticaret Odası reisi Hâfız Bey'in de istifa eylediği cânib-i mutasarrıfiden bâtezkere makam-ı âli-i cenâb-ı vilâyetpenâhiye arz ve iş'ar kılınmış ve Ticaret Odası a'zâsından olup merkez sandık emanetinde bulunan Esberzâde Mehmet Tevfik Efendi'nin meşâgil-i memuresi mezkûr odaya devamına gayr-ı müsâit bulunmuş olduğundan, onun a'zâlıktan ihrâc ve Ticaret Odasının içtimai için Perşembe ve Ziraat Odası için dahi Salı günlerinin tahsisi ve Ziraat Odası kitâbetine mektubî kalemi müsevvidlerinden Hüsnü ve Ticaret Odası kitâbetine de a'sâr nezâreti ke-tesbesinden Cemal efendilerin tâyinleri ve Hâfız Bey hayrhevâ vatan ve millet ve erbâb-ı hamiyetten olarak bu gibi mevadd-ı hayriyede dirîğ-i himmet etmeyeceği meczûm bulunduğundan kendisinin celbiyle bilimtina istifanâmesinin iâdesi hususu meclis-i idâre-i vilâyette bittezkir ol babda verilen karar üzerine ..."¹¹

Gerek bu bilgiden ve gerekse Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi'ndeki rapor-
dan; Kastamonu Ticaret Odası'nın 1884 tarihinden daha önce Uğurluzâde Hâfız Bey'in başkanlığında kurulduğunu görmekteyiz. Ancak kuruluşun 1883 olması mümkün değildir. Zira Kastamonu Vilayet Gazetesi'nin söz konusu haberinde; Ticaret Odası'nın daha önce kurulduğu belirtilirken "hayli vakittir içtima edemediği" yani uzun zamandan beri toplanamadığı şeklinde bir ifadeye yer verilmiş. Bu sözler bir serzeniş ifade etmekle beraber, aradan geçen sürenin uzunluğunu da anlatmaktadır. Bu nedenle bir yıl öncesi yani 1883 yılı için "hayli vakittir" gibi zaman uzunluğunu belirten bir ifadenin kullanılması düşünülemez.

11 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 3 Kânûn-ı sâni 1299(15 Ocak 1884) sayı: 517.

Diğer yandan Ticaret Odaları kurulurken, İstanbul Ticaret Odası'nın iç tüzüğü esas alındığından taşradaki Ticaret Odalarının İstanbul'dan önce (14 Ocak 1882) kurulması ve çalışmaya başlaması da mümkün değildir. Bu bilgilere göre; Kastamonu Ticaret Odası'nın 1882 tarihinde, İstanbul Ticaret Odası tüzüğünün yayınlanmasını müteakip aynı yıl içinde kurulmuş olduğuna hiç şüphe yoktur.

Mevcut kaynaklara göre Ticaret Odası ilk başkanının Uğurluzâde Hâfız Mehmet olduğu bilinmekle beraber, yönetim kurulunda kimlerin bulunduğu dair bilgimiz şimdilik yoktur. 1884 yılı başında, ikinci kez oluşan yeni yönetim kurulu yine Uğurluzâde Hâfız Mehmet Bey'in başkanlığında şu kişilerden teşekkül etmiştir: Âyanzâde Hâfız, İslâmzâde Reşit, Eflânilioğlu Hâfız, Barutçuoğlu Mustafa, Akdoğanlızâde Halil, Kılincioğlu Hacı Lazari, Hacı Bordomosoğlu Yuvanni, Tabanlıoğlu İlyâ, Süzmeoğlu Hamparsun, Yedikarındaşoğlu Serupe. Adı geçen bu kişilerin hepsi olmasa bile en azından bazılarının 1882'de oluşan ilk yönetim kurulunda da bulundukları bir gerçektir.

II. KASTAMONU'DA AÇILAN BANKA ŞUBELERİ

Bir ilin kakınmasında ve para hareketlerinin yönlendirilmesinde bankaların önemi büyüktür. Kastamonu'da bankacılık faaliyetlerinin II. Meşrutiyet sonrasında başladığı görülmektedir. Kastamonu'da Ziraat Bankası ve Osmanlı Bankası ile başlayan çalışmalar daha sonra diğerlerinin açılmasıyla devam etmiştir.

2.1. Ziraat Bankası Kastamonu Şubesi

Bilindiği gibi Ziraat Bankası 1863 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bankanın liva merkezlerinde de kurulması istenilmiş ve bunun üzerine Kastamonu'da Ziraat Bankası şubesi 1889 yılı Mart ayı sonunda açılmıştır¹². Şubenin kuruluşuyla ilgili Kastamonu Vilayet Gazetesi'ndeki haber şu şekildedir:

“Ziraat Bankası Şubesi

Sâye-i terakkiyatvâye-i cenâb-ı pâdişâhide hızârâ-yı vücud olan bunca teşkilât-ı mühimme ve tesisât-ı nâfiâ cümle-i cemilesinden olmak üzere geçende Dersââdet'de bir Ziraât Bankası teşkil buyurulduğu mâlumdur.

Liva merkezlerinde dahi birer Ziraât Bankası şubelerinin kûşâdı bâ irâde-i seniyye hazret-i hilâfetpenâhi neşr olunan nizamnâme icâbâtından olmak cihetiyle, bunlara ve teferruatına dair Ticaret ve Ziraât Nezâret-i celilesinden vilâyet-i celileye vuku' bulan iş'ar üzerine elviye-i mülhakaya tebligat-ı lâzime icrâ buyurulmakla beraber mezkûr nizamnâme ve nezâret-i müşârinileyhânın iş'arı veçhile Kastamonu sancağı şubesi bervech-i âti teşkil olunarak işe mübâşeret ettirilmiştir.”

¹² **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 20 Mart 1305(1 Nisan 1889), sayı: 781. Bir önceki haftaya ait 25 Mart 1889 tarihli gazetede kuruluşla ilgili bilgi yoktur. Buna göre bankanın açılışı 26-31 Mart 1889 tarihleri arasında olmalıdır. O yıllarda her ne kadar Cuma günleri resmi tatil ise de hayırlı bir teşebbüs olduğu için açılışın 29 Mart 1889 (Cuma) günü yapıldığı düşünülebilir.

Bankanın idare heyeti(yönetim kurulu) şu kişilerden meydana gelmiştir: Şube memuru: Merkez vilayet Mal Sandığı emin-i sâbıkı Tevfik Efendi. İdare Meclisi Reisi: Ziraât Odası a'zâsından Mustafa Sâdık Efendi. Üyeler: Ticaret Odası üyesi Barutçuzâde Mustafa Efendi, Ticaret Odası üyesi Hezarbatyan Ohannes Efendi, Ziraât Odası üyesi Hacı Memiş Ağa, Belediye Meclis üyesi Hacı Sabirin Efendi, Belediye Meclis üyesi Koçhisarlızâde Hacı Mustafa Ağa.

2.2. Osmanlı Bankası Kastamonu Şubesi

Türkiye’de, Osmanlı Bankası İstanbul’da 1863 yılında açılmış ve daha sonra çeşitli vilayetlerde şubeler ve acenteler kurmak suretiyle çalışmalarını sürdürmüştür. Kastamonu Gazetesi’nin haberinden anladığımız kadarıyla, Osmanlı Bankası Kastamonu şubesi (9.7.1315) (21.7.1899) Cuma günü Arabapazarı semtinde açılmıştır¹³. Açılış hazırlıklarını yapmak üzere önce Kostantin Baroçi Efendi gelmiş. 17 seneden beri bankanın memuru olan Diran Efendi ile uygun bina aramışlar. Sonra iki memur daha gelmiş. Açılış günü sabah 1.5 da 1 takım jandarma, sanayi mızıkası, vali vekili Mehmet Galip Bey, kumandan vekili paşa, naip efendi, defterdar bey, istinaf mahkemesi başkanı Esat Bey, vilayet idare meclisi reisi Salim Efendi, nakip, istinaf mahkemesi üyesi Hafız Mahir Efendi, telgraf başmüdürü Sami, memur, esnaf, halk gelmiş. Baroçi Efendi, vali vekili konuşmuş, açılış yapılmış, kurban kesilmiş. Hoca Behçet Efendi dua etmiş. Mızıka selam havasını çalmış, 3 defa “padişahım çok yaşa” diye bağırmışlar. Şerbetler, şekerler, tatlılar ikram edilmiş. Ticaretin gelişmesinde para nakliyatı önemli görülüyor. Ayrıca bankada tasarruf isteniyor. Vali vekili konuşmasında padişahı övmüş. Bankanın, ilin iktisadî gelişmesine katkı sağlayacağını, şube açılmasının buna işaret olduğunu söylemiş. Baroçi Efendi özetle; padişahın bankanın açılmasına ferman buyurduğunu, gördüğü ilgiden dolayı memnun olduğunu belirtmiş; Enis Paşa’ya ve yardımcısı Mehmet Galip Bey’e ve defterdara teşekkür etmiş ve “Açılışı iki ay evvel yapacaktık ama bazı engeller çıktı, katılımcılara minnettarım, bankanın itibar kazanması sancağımız sayesinde, şubenin vazifesi hükümete hizmettir, ekonominin gelişmesi için bankamızla çalışmak çok büyük faydalar sağlayacaktır, halkın ilgisi bunu gösteriyor” demiştir.

13 Kastamonu Vilayet Gazetesi, 14 Temmuz 1315, sayı:1300.

Ancak Kastamonu Vilayet Gazetesi'nin 3 Mayıs 1899 tarihli nüshasında Diran Efendi adındaki bir banka görevlisinden söz edilirken, kendisinin, 17 yıldır Kastamonu'da bankanın memurluğunu yaptığı yazılmıştır. Bu duruma göre banka muhtemelen 1882'den itibaren acente olarak faaliyete başlamış olmalıdır. Banka daha sonraki yıllarda Banka Sokak'taki taş binada faaliyet göstermiştir. Aynı bina 1954 yılından itibaren bir süre İş Bankası olarak da kullanılmıştır.

2.3. Osmanlı Bankası İnebolu Şubesi

Kastamonu Vilayet Gazetesi'ndeki bir haberde; İnebolu'da Osmanlı Bankası şubesi açılmasına Şura-yı Devlet (Danıştay) kararıyla izin verildiği, bu konuda valinin çok gayret gösterdiği, ve 12 Mayıs 1326(25 Mayıs 1910) tarihinden itibaren bankacılık işlemlerine başlandığına dair bir bilgiye rastlanmıştır¹⁴. Bunun dışında banka ile ilgili başkaca bir bilgi yoktur. İnebolu, hinterlandı Ankara'ya kadar uzanan geniş olan bir ilçedir. Bölgenin ithalat ve ihracat merkezi olup ticarî önemi yüksektir. Muhtemelen daha önceki yıllarda banka, burada acenta olarak hizmet vermiş olabilir.

2.4. Halk Bankası Kastamonu Şubesi

Kastamonu'da küçük esnafkredi ihtiyacını karşılamakta zorlanmıştır. Yüzde yüz oranlarda faizle tefecilerden para alanlar olmuş; esnaf borcunu ödeyebilmek için elde kalan malını yok pahasına satmak zorunda kalmıştır. Bu duruma bir çare bulmak isteyen vali Mithat Altıok, yetkili makamlarla gerekli görüşmeleri yapmış; 1941 yılının muhtemelen Mart sonu veya Nisan başlarında Ankara'dan bir heyet gelerek incelemelerde bulunmuştur. Daha sonra açılış hazırlıklarını yapmak üzere Sadık Karaman müdür olarak atanmıştır. Bu konuda basında şu şekilde bir değerlendirme yapılmış:

“Halk Bankası memleketimizin iktisadiyatı üzerinde mühim tesirler husule getirecek ve bilhassa küçük esnaf bu bankadan büyük ölçüde istifade edecektir. Şimdiye kadar tefecilere yüzde yüz faiz verip de yakasını borçtan kurtaramayan ve bütün kazançlarını tefecilerin kesesine dolduran küçük esnafın bundan sonra yakası tefecilerin elinden kurtulmuş olacak ve bu küçük sermayedarlar ellerindeki malları da değer fiyatla satmaya muvaffak olacaklardır,”¹⁵.

¹⁴ Kastamonu Vilayet Gazetesi, 17 Mayıs 1326(30 Mayıs 1910) sayı: 1842.

¹⁵ Doğrusöz Gazetesi, 17 Haziran 1941, sayı:414.

Temmuz başlarında bankanın memurları belli olmuş; Sadık Karaman müdür, Hamdi Dânişmen muhasebeci, Mehmet Eren veznedar olarak göreve başlamışlar. Halk Bankası Kastamonu Şubesi 9 Temmuz 1941 günü törenle açılmış ve bankacılık faaliyetlerine başlamıştır. İlk işlemi 5 bin lira para yatırarak tüccarlardan Mahir Küçüker yapmıştır. Açılış töreninde Vali Mithat Altıok güzel bir konuşma yaparak esnafın durumunu anlatmış; bugünün Kastamonu halkının ticarî ve iktisadî sahasında mühim inkişaf lar yaratacağına ve büyük menfaatler temin edeceğine ve bu menfaatlerden urgancı, bakırcı, dokumacı gibi her sınıf küçük sanat erbabının bu sandığın kurulmasından istifade edeceğini söylemiştir. Devamla, şimdiye kadar urgancı esnafının haftada bir liraya üç, beş kuruş gibi vermekte oldukları faizden yakalarını kurtaracaklarını; bu elîm facianın sandığın açılmasıyla kapandığını ve Cumhuriyet hükümetinin Halk Sandığı'nı kurmak ve açmakla küçük sanat erbabına merhamet ve şefkat ellerini uzattığını ifade etmiştir. Sandığın, esnafı korumak ve lazım olan her türlü ibtidâî maddeleri hariçten celp ve normal bir fiyatla bu esnafa tevzi edeceğini ve elinde malı olup da piyasanın durgunluğu dolayısıyla satamadığı malları sandığa terhinde bu mal mukabilinde kendisine para verileceğini söylemiştir. Konuşmanın devamında, Avrupa milletlerinin birbirleriyle boğuşup kanlar akıttıkları; fabrikaları, mâmureleri bir enkaz yığını haline getirdikleri sırada başımızda bulunan büyüklerimizin vatanımızı bu afetten uzaklaştırdıklarını da ifade etmiştir. Konuşmasının sonunda devlet büyüklerine, sandığın genel müdürüyle diğer memurlara teşekkür etmiştir.

Daha sonra Halk Bankası Genel Müdürü Ata Evcimen söz almış ve şunları söylemiştir:

“Sayın valimiz, kıymetli mebuslarımız, Kastamonunun değerli hükümet erkânı ve tüccarları, kıymetli misafirlerimiz.

Ajansımızın kûşadı münasebetiyle bu mütevazı yuvamıza verdiğiniz şereften dolayı cümlenize şükranlarımı arz eder ve hepinizi hürmetle selamlarım.

Bankamızın maksad-ı teşekkülü ve yapacağı işler hakkında. bir lahza kıymetli vakitlerinizi israf etmeme müsadelerinizi rica ederim.

Halk Bankası ve Halk Sandıkları 2284 numaralı kanunla kurulmuştur. Banka ve sandıklar ayrı ayrı birer anonim şirket halindedir. Bankanın sermayesi 1.200 bin lira ve Ankara Sandığı'nın da sermayesi 250 bin

liradır. Bankanın sermayesine bir milyon lira ile Maliye Vekâleti iştirak etmiş bulunmaktadır. Teşekkül maksatlarımız halkın ve bilhassa küçük ticaret ve sanat erbabının meslekî inkişaflarını temin edecek kredileri bulmak, bu zümrenin ibtidâî maddelerini tedarik etmek ve mamüllerinin satışına tavassut etmek ve bu hususta icap eden bütün kolaylıkları ve bütün muameleleri yapmaktır.

Bundan başka banka büyük tüccar ve sanayi erbabıyla da her nevi banka muameleleri yapacak ve onların her türlü ihtiyaçlarını da tatmin etmeğe gayret edecektir. Bu normal banka muameleleri kolay ve basittir. Bu hususta sizleri memnun edeceğimizi ümit ediyorum. Fakat henüz teşkilatlanmamış, iktisadî durumları zayıf ve banka muamelatıyla istisnas payda etmemiş olan küçük zümre ile yapılacak muamelelerin ne kadar zor ve yavaş inkişaf edeceğini takdir buyursunuz. Bunları teşkilatlandırmak ve kooperatifleştirmek yolunda göreceğimiz zorluklar, banka ile yapacakları muamelelere alıştırmak hususunda karşılaşacağımız mâniolar bizi vazifemizi yapmaktan bir lahza yıldırılmayacak, bilakis göreceğimiz ve karşılaşacağımız bu müşkilat çalışmalarımızda şevkimizi artıracak bir unsur olarak kabul edilecektir. Bu zorlukları; bu müşkilleri kıracağız ve yeneceğiz. Bu hususta büyüklerimizden göreceğimiz yardımdan emin bulunuyoruz. Onlardan alacağımız direktifler bizim çalışma yollarımızı aydınlatacak çok kuvvetli birer meş'ale olacaktır.

Aziz misafirlerimiz. Hepimiz Millî Şef'in emrinde çalışan ve onun her dediğini canıyla ve kanıyla yerine getirmeye ahd etmiş emirberleriz. Üzerimize aldığımız vatan vazifesini sonuna kadar ifa etmeye azmetmiş bulunuyoruz. Çünkü hem büyüklerimize ve hem de vazifemizin kutsiyetine inanıyoruz ve onları temiz bir aşkla, büyük bir bağlılıkla seviyoruz. İşte bu imanımızla ve bu sevgimizle de muvaffakiyetimizden emin bulunuyoruz.”¹⁶

2.5.Türkiye İş Bankası Kastamonu Şubesi

Türkiye İş Bankası Atatürk'ün emriyle özel sektöre kredi sağlamak amacıyla 1924'de kurulmuştur. Kastamonu şubesinin açılışıyla ilgili çalışmalar 1953 yılında başlamış. 25 Ekim 1953 günü eski Osmanlı Bankası binasında inceleme yapmak üzere bir mühendis gelmiş. Aralık ayı içinde müdür ve diğer memurlar atanmış. Binanın kiralınması ve onarımıyla ilgili işler bitirilmiş. Bina Hayri Tosunoğlu ve Cemal Daniş Karadeniz'e aitmiş. Banka 1 Mart 1954 Pazartesi günü törenle açılmış.

¹⁶ Doğrusöz Gazetesi, 11 Temmuz 1941, sayı:421

Vali şehrin geçmiş yıllardaki ekonomisi hakkında bilgi vermiş. Banka müdürü Necdet Erdoğan; Hayri Tosunoğlu ile Cemal Daniş Karadeniz'e ve ayrıca Kuddüsi Akay ve Alaatin Himmetoğlu'na teşekkür etmiş. Vali kurdelayı Ticaret Odası Başkanı Abbas Konyalı'nın kesmesini rica etmiş. Davetlilere pasta ve limonata ikram edilmiş.¹⁷

2.6. Türkiye Emlâk Kredi Bankası Kastamonu Şubesi

Türkiye Emlak Kredi Bankası Kastamonu şubesi 8 Ağustos 1957 günü açılmış. Aynı gün Başbakan Adnan Menderes Şeker Fabrikasının temelini atmak üzere Kastamonu'ya gelmiş. Bankanın açılışını da o gün saat 15'de bizzat Adnan Menderes yapmıştır.¹⁸ Ancak burada bir çelişki de görülüyor. 1956 yılında Yerli Mahsüller Ticaret ve Sanayi T.A.Ş. kurulurken toplantıya katılan banka müdürleri arasında Emlak Kredi Bankasının da adı geçiyor. Muhtemelen açılış yeniden yapılmış da olabilir.

Gazetede açılış töreniyle ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Muhtemelen o günkü diğer yoğun programların içinde fazla yer verilmemiştir.

2.7.Yapı Kredi Bankası Kastamonu Şubesi

Yapı Kredi Bankası şubesi 22 Eylül 1958 Pazartesi günü Vali Rebii Karatekin'in katılımıyla açılmış. Yaşar Karamustafaoğlu müdür olarak göreve başlamıştır.¹⁹

¹⁷ **Doğrusöz Gazetesi**, 2 Mart 1954, sayı:2239. (Banka sokaktaki taş binada açılmış)

¹⁸ **Doğrusöz Gazetesi**, 8 ağustos 1957, sayı: 3279.

¹⁹ **Doğrusöz Gazetesi**, 22 Eylül 1958, sayı: 3623.(Mütevelli Otel'in bulunduğu yer.)

III. KASTAMONU BANKASI T.A.Ş.

Banka kurmak her zaman zor ve riskli bir iştir. Ancak İstanbul dışında taşrada kurmak çok daha zor ama o nispette takdire değer bir teşebbüstür. Bu bakımdan Kastamonu Bankası ayrı bir bölüm halinde incelenmiştir.

I.Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır yük ve arkasından başlatılan Millî Mücâdele hareketi ekonomik yapımız üzerinde çok derin etkiler meydana getirmiştir. Zaten bozuk olan ekonomi, savaşlarla daha da ağırlaşmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, halk fakir ve yeterli sermaye de olmadığı için ekonomik sahada öncülüğü devlet üstlenmiştir. Bir yanda ağır borçlar ödenirken, öte yanda temel alanlara yatırımlar başlatılmıştır.

Anadolu'da banka kurmak, onu ayakta tutabilmek diğer şirketlerden farklıdır. Kastamonu'nun aydın insanları 1929 yılında bir banka kurmaya karar vermişlerdir. Bilindiği üzere 1929'da dünyamız ağır bir ekonomik buhran yaşamıştır. Buna rağmen müteşebbis insanlar Cumhuriyet ruhu içinde heyecanla çalışmışlardır. Bankanın kuruluşu yerel basında memnuniyetle karşılanmıştır. Bu konuda Kastamonu Gazetesi'nde²⁰ çıkan bir makalede şu görüşlere yer verilmiştir:

“Kastamonu'da Yeni Bir Müessese. Bu, Kastamonu Bankası'dır. Bu banka hüsnüniyetin, vatan endişesinin mahsûlüdür. Banka halkındır. Onun inkişafını düşünmek herkes için bir memleket borcudur. Bu sütünlarda birkaç defa bahsettiğimiz Kastamonu Bankası'nın açılması günü yaklaşmıştır. Bankamız pek yakında şehrimizde yeni bir millî iktisat müessesesi olarak faaliyete başlayacak, mütevâzîâne, fakat daima sebat ve hüsnüniyeti düstur yaparak millî vazifesini ifâ edecektir. Bankalar ne kadar az sermayeli olursa olsun, ticaret âleminde bir kıymeti haizdir. Az sermaye kaydını korken yalnız memleketimizi ve hususî vaziyetimizi düşündük ve bunu, ‘Elli bin lira sermayeli banka olur mu?’ deyenlere karşı yazdık. Biz o kanaatteyiz ki, memleketimizin büyük sermayeli bankalar kadar küçük

20 “Kastamonu'da Yeni Bir Müessese”, **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 18 Şubat 1930, sayı: 2911.

sermayeli, yani herkesin el uzattığı zaman işine yarayacak bankalara da ihtiyacı vardır. Kastamonu Bankası kurulurken hakim düşünceler o noktada toplanıyordu. Küçük sermayeli bankaların yaşayamayacağı hakkında endişe gösterenler belki bu görüşlerinde samimidirler. Fakat bu hususta makul ve memleketimizin vaziyet ve hususiyetine uygun hiçbir esbab-ı mucibe serdedemiyorlar. Bütün itirazlar teşekkülün küçüklüğünde toplanıyor. Halbuki vatandaşlara düşen vazife hüsnüniyetten doğan ve yurdun iktisadi kıymetini yükseltmeyi en samimi gaye tanıyan müesseseleri ne kadar küçük olursa olsun himaye etmektir. Bu suretle o küçük teşekküller daha ziyade büyür, serpilir, yaşar. Biz bu hususta sözü daha ziyade uzatmak istemiyoruz. Millî endişelerle, güzel ve samimi niyetlerle doğan Kastamonu Bankası halkın, köylünün, aziz Kastamonuluların elleri üstünde yükselecektir. Bundan eminiz. Diğer taraftan bankanın bütün muamelatına ve harekâtına hüsnü idare ve samimiyyetin hâkim olacağını şüphesiz addediyoruz. Bu takdirde ise banka için herhangi bir endişe vârit olmayacaktır. Kastamonu Bankası'na muvaffakiyetler temenni ederiz.”

Kastamonu Bankası, Esas Mukavelename'nin 2. maddesindeki bilgilere göre şu kişiler tarafından kurulmuştur: Kastamonu mebusları Mehmet Fuat²¹, Refik²² Ali Rıza²³, Cemal²⁴, Hasan Fehmi²⁵, Ankara Mebusu Halit Ferit²⁶, Kastamonu Belediye Başkanı Corukzâde Hilmi; Kastamonulu çiftçi, tüccar ve işadamlarından Salimefendizâde Şükrü, Muhzırzâde Mahir, Mâlikizâde Hacı Ömer, Akdoğanlızâde Faik, Ekmekçi Ahmetzâde Abdullah, Alikamanzâde İsmail, Cumhuriyet Halk Fırkası vilayet mutemet vekili Hamdi, Muallim Nihat (Dicle), Muallim Talat Mümtaz (Yaman), Fabrikatör Koçoğlu Tahir, Tokatlızâde Mehmet

- 21 **M.Fuat Bey:** 1875 yılında Küre'de doğdu. İnebolu Rüştüyesinden mezun oldu. Modern tarımla uğraşmış; Ziraat Odası başkanlığı ve bazı hayır derneklerinde görev almış; Kastamonu çiftçilerini temsilen İzmir İktisat Kongresine katılmış; 19 Temmuz 1923'de yapılan genel seçimde milletvekili olmuştur. III. Dönemde de mebus seçilmiş ve 1952'de ölmüştür.
- 22 **Refik (İlgaz) Bey:** 1886 yılında Karapürçek'te doğdu. 1902'de Taşköprü Rüştüyesini bitirdi. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. 1924 yılında Kastamonu Ziraat Bankası müdürlüğüne tayin edildi. 1927'de III. Dönem,sonra da IV. Dönem milletvekili seçildi ve görevi 1935 yılına kadar sürdü. 15 Şubat 1962'de İstanbul'da öldü.
- 23 **Ali Rıza (Direkoğlu) Bey:** 12 Kasım 1877'de İnebolu'da doğdu. 1897'de Heybeliada Deniz Harp Okulu'ndan teğmen olarak mezun oldu. Deniz Kuvvetlerinde çeşitli görevlerde bulundu. Trablusgarb, Balkan ve I. Dünya Savaşlarına katıldı. Londra Deniz Ateşliği yaptı. 1923'de III. Dönem ve daha sonra da IV. Dönem milletvekili oldu. 29.1.1935'de İstanbul'da öldü.
- 24 **Cemal (Dolunay) Bey:** 1877'de Çankırı'da doğdu. Rüştüyeyi bitirdi. Çankırı adliyesinde çalıştı. 1920-27 yılları arasında Çankırı'da Belediye başkanlığı görevinde bulundu. 1927'de Kastamonu'dan III. Dönem Milletvekili seçildi. 27 Kasım 1937'de Çankırı'da öldü.
- 25 **Hasan Fehmi (Çolakoğlu) (Tümerkan) Bey:** 1875'de Acara'da doğdu. Sonra Sinop'a geldi. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Ayancık ve Sinop'ta müftülük yaptı. 1908'de Meclis-i Mebusan'a II. ve daha sonra da III. Dönem Mebus olarak katıldı. İttihat Terakki'ye girdi. İstanbul'un işgali üzerine Malta'ya sürüldü. 12 Ağustos 1923'de Kastamonu'dan II. Dönem Mebus seçildi. III. ve IV. Dönemde de milletvekili seçildi. 18.12. 1933'de Kastamonu'da öldü.
- 26 **Halit Ferit (Mihçioğlu) Bey:**1869'da Kastamonu'da doğdu.1927 yılında Ankara'da III. Dönem Milletvekili seçildi. 5 Mayıs 1934'te Ankara'da öldü.

Salih, Himmefendizâde İhsan, Taşköprülü Eyüpzâde Sabri; İnebolulu tüccarlardan Tonoğluzâde Mehmet Şehim, Battalzâde Mustafa, Çolakzâde Refik, Kabaalîzâde Mehmet Hamdi, İmamoğlu Ahmet, Abdipaşazâde Hacı Hâfız Abdülaziz, Hacıbektaşzâde Hüseyin mahdumu Hüseyin Fahri, Ambarcızâde Akif; Tosyalı tüccarlardan Ocaklızâde mahdumları A. Haşim, Halifezâde Ali, Sakizâde Tefik, Sakizâde Mahmut, Müftüzâde Mahir, Boynueğrizâde Osman, Rukiyezâde Mehmet Rifat, Müftüzâde Mahir, Hacıalizâde Baki; Daday tüccarlarından Karakaşzâde Kadir, Gürcüzâde Şükrü, Sarımsakçızâde Hüseyin, Seydibeyzâde Abdullah, Seydibeyzâde Hüseyin, Berberzâde Hacı Yakup; Kürelilerden Kaymakam Fehmi, Belediye Başkanı Muhzırzâde Mehmet Sabri, Muhacirzâde biraderlerden Hasan Fehmi, Hacı Yirmibeşoğlu Mustafa Rıfkı; Araçlı Karabeyzâde Kâmil; Ankara’da emlak sahibi Doygarzâde Naşit.

Kastamonu Bankası kurulurken bazı endişeler ortaya çıkmış; bu konudaki çalışmaların sonuç vermeyeceği ifade edilmiştir. Zamanın valisi Murat Germen, yapılan bir toplantıda bu konudaki kaygılara değinmiş ve kurucuların yılmamalarını isteyerek onlara moral açıdan destek vermiştir. Valinin bu konudaki endişelerini de dikkate alan Kastamonu Gazetesi’nde “Bir Hasbihal” başlığı ile makale yayınlanmıştır²⁷. Bu makalede şu görüşlere yer verilmiştir:

“Geçirdiğimiz gece Kastamonu Bankası’nın tesis umumi heyeti Ticaret Odası salonunda toplandı. Bu toplantının sonunda Vali Murat hasbihal çerçevesi dahilinde yeni teşebbüsler alınırken ve alındıktan sonra teşebbüs edenler için göz önünde tutulması icap eden esasları anlattılar. Kastamonu’nun istikbâl-i iktisadî için mühim bir müessese kurulurken vaziyetin verdiği ilhamla ve sırf hususi bir musahabe mahiyetinde olan bu beyanata biz luzumu kadar ehemmiyet vermekten kendimizi alamadık Bu itibarla değerli hemşehrimiz Ankara Mebusu Halit Ferit Beyefendi’nin Murat Beyefendi’ye yaptıkları çok samimi teşekkürü çok isabetli bulduk. Tecrübelerini, görgülerini halkçılık mefhumu içinde eriten Murat Beyefendi herhangi bir teşebbüs ve hareket karşısında müspet cereyanları boğmaya çalışan menfi akıntıların çıktığını izah ettikten sonra, müteşebbis kuvvet için bu vaziyetlere karşı mâneviyatın takviyesi suretiyle cevap verilmesini, işe daha fazla ciddiyetle sarılınmasını, dışarıdan sıçrayacak bütün dedikodulara kulakların tıkatılmasını ve nihayet başlanılan işte sonuna kadar samimi olmaktan başka bir yola sapılmamasını vatan için çarpan

27 “Bir Hasbihal”. **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 25 Şubat 1930, sayı: 2914.

bir yüreğin heyecanı ile anlattılar. Murat Beyefendi bu noktalar üzerinde bilhassa ısrar ettiler. Biz bu ısrardaki mânâyı seziyorduk. Bu ısrarı doğuran bir endişe vardı. Bu endişe tecrübe ve görgünün doğurduğu ihtiyata ve sabit bir dikkate yol açacaktı. Endişe bunu yapıyordu ve müessesenin herhangi bir kasırgadan, bir sarsıntıdan yıkılmaması çarelerini arıyor, buluyor, düstur kuvvetinde müessislerin irade ve hareket merkezine yerleştiriyordu. Memleketin her tarafında şimdiye kadar doğan iş ve iktisat müesseseleri menfi cereyanlar, dedikodu tesirleri ve nihayet samimiyetsizlik, sebatsızlık, maneviyatın düşmesinden yıkılmadılar mı? Bugünün darlığı biraz da bu sebatsız, maneviyatı düşük mâziden gıda almıyor mu? Bunları bizden çok iyi bilen aziz hasbihaleci, bu mühim teşebbüs karşısında ruhlara zerk ve telkin edilecek muvaffakiyet unsurlarını çok iyi bulmuştu. Kastamonu'nun iktisadî vaziyeti üzerindeki tevakkufları ise memleket endişesini ne güzel tebellür ettirdi. Bu hasbihal banka müessislerini yeni ve yaratıcı bir iman ve irade ile takviye etti. Her gözde 'Yürüyeceğiz ve yükselteceğiz' azminin ateşi parlıyordu. Saklı kuvvetleri teksif eden ve canlandıran söz samimi olursa her müessirden üstün oluyor.”

3.1. Kastamonu Bankası'nın Esas Mukavelenâmesi

Banka ile ilgili esas mukavelenâme(sözleşme) 3 Aralık 1929 tarihinde Ankara II.Noterliği tarafından onaylanmıştır. Daha sonra Bakanlar Kurulunun 11.12.1929 tarihli toplantısında görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Sözleşme 28 Aralık 1929 da İktisat Vekili adına Müsteşar Şakir Bey ve Şirketler Müdüriyetinde Hamit Bey'in tasdikinden geçmiştir. Bu işlemlerden sonra bankanın sözleşmesi Kastamonu Asliye Hukuk Mahkemesi'nin²⁸ 26.2.1930 tarihli kararıyla tasdik ve tescil edilerek Kastamonu Ticaret Odası'na gönderilmiştir. Ticaret Odası, bankayı kayıtlarına geçirmiş ve 8.2.1930 tarihinde tescil etmiştir²⁹. Bankanın 109 maddeden ibaret olan Esas Mukavelenâmesi, Kastamonu Gazetesi'nde yayımlanmıştır³⁰.

Birinci maddede bir Anonim Şirket kurulduğu, ikinci maddede kurucuların adları, üçüncü maddede şirketin ünvanı (Kastamonu Bankası Türk Anonim Şirketi), dördüncü maddede çalışma sahaları belirtilmiştir. Bu maddeye göre banka, ticaret ve sanat erbabına ehven şartlarla kısa ve uzun vadeli borç vermek; ticaret, ziraat ve sanayi sahalarına bankacılık

28 Asliye Hukuk Mahkemesi'nin kararında Hâkim Emin Bey'in adı yazılıdır

29 O zaman Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası'nın başkâtibi İbrahim Bey ve Odanın Reisi de Mahir Bey'dir

30 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 11 Mart 1930, sayı: 2918; **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 13 Mart 1930, sayı: 2919. .

hizmeti sunmak amacıyla kurulmuştur. Altıncı maddede şirketin süresi 30 yıl olarak belirtilmiştir. Yedinci madde sermaye ile ilgili olup bu konuda şunlar yazılmıştır: **“Şirketin sermayesi beheri(beş) Türk lirası kıymetinde ve nama muharrer ve Türklere münhasır on bin hisseye münkasım elli bin Türk lirasından iberettir.”** Buna göre hisse senetleri çıkarılmış ve satılarak bankanın sermayesi temin edilmiştir. Araştırmalarımız sırasında Kastamonu Bankası’na ait sadece bir hisse senedi bulunabilmiştir. Kitabın ekinde sunulan 0385 numaralı, on hisse karşılığı ve elli TL değerindeki bu senet, banka kurucularından ve aynı zamanda Kastamonu Belediye Başkanlığı görevlerinde de bulunmuş olan Corukzâde Hilmi Bey’in eşi Fatma İsmet Hanım adına düzenlenmiştir³¹. Beyaz renkli kalın kâğıt kullanılmış ve etrafı yeşil renk çerçeve ile süslenmiştir. Senedin altında bankanın mühürü, İdare Meclisi Reisi ve iki a’zânın (M. Faik ve Ahmet Hamdi) imza ve mühürleri vardır. İdare Meclisi başkanı kişi, muhtemelen imza kaşesi veya mühür kullanmıştır. İsim net olarak okunamamakla birlikte Refik Bey’e ait olmalıdır. Dört sayfa olarak düzenlenen senedin ön yüzünde ferağ muamelesi için iki satırlık bir boşluk ile şirket esas mukavelenamesinin 6, 7, 18, 19, 21, 24, 32, 33 ve 83. maddelerinin özeti bulunmaktadır. Diğer tarafta ise 30 adet hisse-i temettü ve faiz kuponları vardır. Bu kuponların üzerinde 930’dan 959’a kadar numara yazılıdır. Bunlardan 930, 931 ve 932 numaralı olanlar kesilmiştir. Kuponların bulunduğu sayfanın arkasında yazı yoktur.

Gerek sözleşmede ve gerekse hisse senedi üzerindeki ifadede hisselerin sadece Tüklere ait olduğu yazılmıştır. Yine sözleşmenin 108. maddesine göre bankanın bütün memur ve müstahdemlerinin de Türklere ve tercihen ticaret okullarını bitirenlerden olacağı açıklanmıştır³².

3.2. Banka Mukavelenamesinin maddeleri:

Madde 1. Zırde vâziülimza müessisler ile aşağıdaki maddelerde gösterildiği veçhile tertip ve ihracı kararlaştırılan hisseler eshabı arasında kavanin-i meriye ve iş bu esas mukavelename ahkâmına tevfiikan idare olunmak üzere bir Türk Anonim şirket teşkil olunmuştur.

Madde 2. Şirket müessisleri iş bu esas mukavelenameye vâziülimza olan Kastamonu zürrândan Salimefendizâde Şükrü, Kastamonu Mebusu

31 Kastamonu Bankası’na ait bu hisse senedi Fatma İsmet Hanım’ın ölümünden sonra sandığından çıkmış ve torunu Diş Hekimi Ekrem Esen’den alınmıştır. Vilayetin ekonomi tarihinde son derece önemli olan ve elde bulunan tek nüsha olması itibarıyla çok kıymetli olan bu senet halen Ekrem Esen tarafından saklanmaktadır.

32 Bu hassasiyet yakın tarihteki olaylarla ilgili olmalıdır.

Mehmet Fuat, Ankara Mebusu Halit Ferit, Kastamonu Mebusu Refik, Kastamonu Mebusu Cemal, Kastamonu tüccarlarından Muhzırzâde Mahir, Kastamonu Mebusu Ali Rıza, Daday tüccarlarından Karakaşzâde Kadir, Kastamonu'da mukim Taşköprülü Eyüpzâde Hüseyin, Kastamonu Mebusu Hasan Fehmi, Belediye Reisi Corukzâde Hilmi, Malikizâde Hacı Ömer, Akdoğanlızâde Faik, Ekmekçizâde Abdullah, Muallim Kastamonulu Talat Mümtaz, Alikamanzâde İsmail, Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet mutemet vekili Hamdi, Taşköprü müftüsü damadı muallim Nihat, Ankara eshab-ı emlakinden Toygarzâde Naşit, fabrikatör Koçoğlu Tahir, tüccardan Tokatlzâde Mehmet Salih, tüccardan Himmetefendizâde İhsan, İnebolu tüccarından Tunzâde Mehmet Şehim, İnebolu'da komisyoncu Battalzâde Mustafa, İnebolu'da tüccardan Çolakzâde Refik, İnebolu'da tüccardan Kabaalızâde Mehmet Hamdi, İnebolu'da tüccardan İmamoğlu Ahmet, İnebolu'da tüccardan Apti Paşazâde Hacı Hâfız Abdülaziz, İnebolu'da kereste fabrikası sahibi Hacı Bektaşzâde Hüseyin mahdumu Hüseyin Fahri, İnebolu'da tüccardan Devrekânili Ambarcızâde Âkif, Tosya'da Ocaklızâde mahdumları Hâşim, Küre Belediye Reisi Muhzırzâde Mehmet Sabri, Tosya'da Halifezâde Ali, Kastamonu'da Müftüzâde İmadi, Tosya'da Sakibeyzâde Tevfik, Tosya'da Sakizâde Mahmut, Hacı Alizâde Bâki, Tosya'da Müftüzâde Mahir, Tosya'da Boynueğrizâde Osman, Daday'da Gürcüzâde Mehmet Şükrü, Tosya'da Rukiyezâde Mehmet Rifat, Daday'da Sarımsakçızâde Hüseyin, Seydibeyzâde Abdullah, Seydibeyzâde Hüseyin, Berberzâde Hacı Yakup, Hacı Yirmibeşzâde Mustafa, Küre Kaymakamı Fehmi, Muhacirzâde biraderlerden Hasan Fehmi'dir. İki ay zarfında şirket sermayesinin yüzde iki nispetinde hissa ile münferiden iştirak edecek olan her hissedar dahi müessis olur.

Madde 3. Şirketin ünvanı (Kastamonu Bankası Türk Anonim Şirketi) olacaktır.

Madde 4. Şirket aşağıda yazılı muamelat ile iştigal etmek üzere teşekkül etmiştir.

1. Erbab-ı ticaret ve sanata ehven şerait ile kısa ve uzun vadeli kredi vermek,

2. İkrazatta bulunmak ve muamelat-ı saireyi tüccariye sanayi ve zürraiye ile bilumum banka muamelatı icra eylemektir. Şirket bâlâda tasrih olunan maksat ile doğrudan doğruya münasebattar bulunan bilumum mâlî, tüccarî, sınaî muamelatı icra ve bu muamelat ile iştigal eden diğer şirketlerin hisse-i

senedat ve tahvilatını mübayaa ve bu nevi şirketler tesis edebilir. Nevi mahiyet itibarıyla iş bu maddede zikredilen muamelattan gayri herhangi bir muamelenin ifası şirket için nâfi görüldüğü takdirde heyet-i idarenin teklifi üzerine heyet-i umumiye tarafından ittihaz-ı karar edilmesine ve tadil mahiyetinde olan iş bu kararın hükümetçe tastik edilmesine mütevakıftır. Bu suretle tastik edilen karar iş bu mukavelenameye zeylen ilave olunur. Şirket esas maksat ve tedvir-i muamelatı zımında kanun-ı mahsusuna tevfikân emvali gayrimenkule tasarruf edebilir.

Madde 5. Şirketin merkezi Kastamonu olacak, gerek Türkiye’de ve gerek ecnebi memleketlerde lüzum görüldükçe meclis-i idare tarafından heyet-i umumiye arz edilmek şartıyla şubeler açılabilir ve keyfiyet İktisat Vekâleti’ne ihbar, gazetelerle ilân edilecektir.

Madde 6. Şirketin müddeti ahkâm-ı kanuniye ve iş bu esas mukavelenamede münderiç halâta veya heyet-i umumiyece ittihaz olunacak bir karara müsteniden kat’i veya temdit edilmedikçe tesis-i kat’i gününden itibaren (otuz) seneden ibaret olacaktır.

Madde 7. Şirketin sermayesi beheri beş Türk lirası kıymetinde ve nâma muharrer ve Türklere münhasır onbin hisseye münkasım ellibin Türk lirasından ibarettir. Bu hisseler mecmuun mevadî âtiyede münderiç şekil dahilinde hissedar sıfatıyla iştirak edecekler tarafından iştirasını taahhüt ve imza ve bedellerinin tesviyesi meşruttur. Bundan başka müessisler arasında tevzi olunmak üzere bilâ bedel nâma muharrer altmış adet müessis hisse senedi ihraç olunacaktır.

Madde 8. İş bu mukavelenameye vâzîülimza müessisler mezuniyet-i mütekaddimenin istihsalinden sonra azami(üç) ay zarfında mevzu ve müddet-i şirketi ve miktar-ı sermaye ile her hisselerin kıymetini ve bu esas mukavelenamenin seksen üçüncü maddesi mucibince... lira temin ve tahsis edilen menafii ve tesis heyet-i umumiyesi içtimalarının mahal ve suret ve icrasını mübeyyin birer hülâsa tanzim ederek gazetelerle ilân edeceklerdir. Bâlda muayyen müddetin esbab-ı makbuleden dolayı temdidî icap ettiği takdirde müessisler müracaat ederek İktisat Vekâletinin muvafakatını istihsale mecburdurlar Bu ilânı müteakip halkı sermaye-i şirkete iştirake davet için ayrıca ilânât icra ve sirküler tevzi edilecektir. Ve bunlara birinci ilândaki hülâsalarla ve bu ilânların intişar ettiği gazetelerin tarih ve numaraları dahi derç ve ilâve kılınacaktır.

Madde 9. Sermaye-i şirkete iştirak talebinde bulunan zevat iki nüsha

olarak tanzim edecekleri iştirak taahhütnamesinden madde-i sabıkadaki hülasanın muhteviyatını isim ve mahlas ve ikametgâhlarını ahzim taahhüt ettikleri hisselerin yazı ve rakam ile miktarını derç ile beraber bu esas mukavelename ahkâmını veya ilânlardaki hülâsa münderecatını kabul ettiklerini ve sekizinci maddede tayin edilen müddet zarfında şirket teşkil etmediği surette taahhütlerinin sakıt olacağını kayd ve imza edeceklerdir. Bu mukavelenamenin ihtiva ettiği ahkâm ve madde-i sabıkada münderiç hülâsalar muhteviyatına vakıf ve muttali bulunduğunu natık ve musaddık imzalı mektupla da vâki olan iştirak taahhüdatı muteberdir.

Madde 10. Tesis heyet-i umumiyesinin içtimaından mukaddem müessisler tarafından gazetelere ve aynı zamanda taahhütlü mektupla ifa-yı taahhüde davet olunan müteahhitler taahhütlerini ifaya riayet etmedikleri takdirde müessisler onların şirketle olan alakalarını kat' veya kendilerini ifa-yı taahhüde icbarda muhtardılar. Her iki şık da müteahhidin taahhüdünü ifa etmemesinden mütevellit zarar ve ziyan kendilerine tanzim ettirilir.

Madde 11. Şirketin sermayesinin tamamı taahhüt edildikten ve iş bu esasa mukavelenamenin on altıncı maddesi mucebince sermayesinin rubu tesviye olunduktan sonra on gün zarfında müessisler tesis heyet-i umumiyesinin tarih-i ilândan itibaren kaç gün sonra inikat edeceğini ve içtima tarihi gazetelerle ilân ve yevmi içtimadan laakal onbeş gün evvel taahhütlü birer mektupla sermayeye iştiraki taahhüt eden zevatı keyfiyetten haberdar ederler. İş bu mektuba kanunen muayyen ruznamenin derci şarttır.

Madde 12. Yevm-i muayyende içtima eden tesis heyet-i umumiyesinde nakdî sermayenin laakal nısfı temsil edilmedikçe müzakere icra edilemez. Her hisse sahibi bir reye maliktir, ancak hisselerin taahhüdü halinde bir kimsenin ondan fazla reyi olamaz. Kararlar mevcut ârânın ekseriyetiyle ittihaz olunur. Kendilerine menafi-i mahsusa temin edilen müessisi ve hissedarların menaf-i-i mahsusunun tespitine dair müzakerede hakk-ı reyleri yoktur.

Madde 13. Müessislerin şirkete tesis için ihtiyar edecekleri masarîf tesis heyet-i umumiyesince tasdik olunmak şartıyla şirket hesabına kayıt olunacaktır.

Madde 14. Tesis heyet-i umumiyesinde İktisat Vekâletinden komiser sıfatıyla memur edilen zâtın huzuru ve müzakerat zabıtnamesiyle mukarreratın zirini reye iştirak eden hissadاران ile birlikte imza etmesi

meşruttur. İttihaz olunan kararın mahiyet ve netayıç ile muhalif kalanların esbâ-ı muhalefeti zabıtnamelere derc olunur. Aksi takdirde itti haz olunacak kararlar keenlemyekündür.

Madde 15. Müessisler balâdaki maddelerde muharrer muamelatın ifasından sonra evrak ve vesaik-ı lâzımayı ait olduğu ticaret mahkemesine ibraz ve tevdi ederek teşekkül-i şirket hakkında istihsal edilecek karar üzerine teşçil ve ilân muamelatını ifa ettirirler.

Madde 16. Şirketin teşekkül-i katisi şirket sermayesinin tamamına iştirak taahhüt ve rub-ı bedeli devlet bankasına ve muteber bir bankaya tevdi edildikten ve ait olduğu mahkemece şirketin teşekkülü tasdik olunduktan sonra sicil-i ticarete tescil ve ilânı tarihinden başlar.

Madde 17. Şirketin teşekkül-i kat'isinden sonra sermayenin mütebaki taksitleri meclis-i idarece tayin olunacak zamanlarda şerait-i mukarrereye tevfikân mukasseten veya defaten tahsil olunur. İş bu talepler resmî ceride ve şirket merkezinin ve şubelerinin bulunduğu şehir gazetelerinden ikisiyle laakal 30 gün evvel ilân edilmek suretiyle icra olunur. Şirketin teşekkül-i kat'isinden evvel sermaye-i şirkete iştiraki taahhüt edenlerin hisselerini ahire devir ve ferağ etmeleri memnudur.

Madde 18. Tayin edilen zamanlarda tediye edilmeyen taksitler için bir güne ihtara lüzum kalmaksızın lâzımül ifa olduğu günden itibaren şirket lehine olarak yüzde dokuz faizi yürütülecektir. Hisse senetlerinin talep olunan taksitlerini tasviyede taahhür eden hissedarlar gazetelerden bir ay fasıla ile münteşir iki ilânnâme ile ve son ilân tarihinden itibaren bir ay zarfında ifâ-yı deyne davet olunurlar. Bu müddet zarfında dahi talep olunan taksitleri tesviye etmeyen hissedarlar ifâ-yı deynden imtina etmiş addolunarak hisselerin şirket eshamı borsada mukayyet ise borsa komiserliği vasıtasıyla ve değil ise müzayede tarkı ile ve kâtib-i âdil marifetiyle talibine fûruht ve eski senetler iptal edilerek yerine aynı numaraları hâvi yeni senetler verilir. İptal edilen hisse senedatının numaraları gazetelerle ilân edilir. Satılan hisse senedinin fûruhtundan mutahassıl bedeli, mezkûr senedin bedeli muharrer ve muayyeninden dûn ise aradaki fark senedin sahib-i evvelinden istifa ve fazla olduğu takdirde fazlası kendisine iade olunur.

Madde 19. Bedeli tamamen tesviye edilmemiş olan hisse senedatının ahire devir ve furuhtu halinde hamil-i evvel ve âhir ile arada devren senedi tasarruf etmiş kimseler mezkûr senedin bakıye-i bedelinden dolayı şirkete karşı müteselsilen mesuldürler. Bu mesuliyet her farig hakkında ferağın

şirket defterine kaydından itibaren üç sene sonra sakıt olur. Henüz talep edilmeyen hisse senedatının bakıye-yi bedelini tediye eden hissedarlar bu kısım için hisse-i temettua iştirak iddiasında bulunmayacakları gibi kendilerine başka bir menfaat temini dahi isteyemezler.

Madde 20. Teşekkül-i kat'iden mukaddem tediye edilmiş olan rub-ı bedel için verilmiş olan makbuz teşekkül-i kat'iyi müteakip azami üç ay zarfında nâma muharrer senedat-ı muvakkate ile mübadele olunur. Bilahare tahsil olunan bedel iş bu muvakkat üzerine kayıt olunur. Son taksidin tediyesi ile beraber senedat-ı asliye ile mübadele olunur. Hisse senedatının kaç koçanlı bir defterden kesilmesini ve üzerlerinde sıra numarasını şirketin mühür-i resmisini ve şirket nâmına vaz-ı imzaya mezun olanların imzasını ve şirketin ünvanıyla teşekkül ve ilân tarihlerini ve şirket sermayesinin miktarıyla hisse senedatının enva ve mekadirini ve hisse senetlerinin mukayyet kıymetlerini ve tahsil olunan bedelatını ihtiva eylemesi muktezidir. Bilumum hisse senetlerinin numuneleri ihraç edilmezden evvel tasdik edilmek üzere İktisat Vekâletine tevdi edilir.

Madde 21. Nâma muharrer hisse senedatı şirketin muvafakatı olmaksızın ciro ve beyanname ile ahire devir ve ferağ olunabilir. Ancak bu ferağın şirket ve üçüncü şahıslar hakkında muteber olması için şirketçe defter-i mahsusuna kayıt edilmesi lazımdır. Muamale-i kaydıyye senedi alanın hisse senedini veya ferağın natık beyannamayı ibraz etmesi üzerine icra olunan şirket ciroların ve devir ve ferağ beyannamelerinin sıhhatlarını tahkika mecbur eğıldir.

Madde 22. Hisse senetleri şirket nazarında gayr ı kabil-i tezyittir. Şirket her hisse için bir sahip tanır. Hisse senedinin müteakip sahipleri bulunduğu takdirde şirkete karşı olan haklarını ancak müşterek bir mümessil vasıtasıyla istimal edebilirler. Bu mümessil şirket nazarında mezkûr hissenin sahibi addolunur. Bir hissenin hakk-ı intifâna sahip olanlarla mülkiyetine sahip olanlar ayrı ayrı eşhas olduğu takdirde bunlar da şirkete karşı olan haklarını keزالık müşterek bir mümessil vasıtasıyla istimal edeceklerdir. Aralarında itilaf edemedikleri halde gerek yapılacak tebligat ve gerek içtima-ı umumilerde hazır bulunarak reye iştirak için şirket yalnız hakk-ı intifa sahibini ve bunlar müteaddit ise tayin edecekleri mümessili tanır.

Madde 23. Hissedarlar ancak mâlik oldukları hisse senetlerinin bedeli miktarınca mesuldürler. Binaenaleyh kendilerine hin-i taahhüt ve imzada kabul etmiş oldukları nakdi taahhütler miktarından fazla bir mesuliyet tahmil edilemez.

Madde 24. Bir hisse senedine malikiyet iş bu esas mukavelename münderecatına ve heyet-i umumiye kararlarına muvafakatı tazammun eder. Hisse-i temettü ile ihtiyat akçesi üzerindeki muhtemel hak da dahil olduğu halde bir hisse senedinin bilumum hukuk ve vecâibi o hisse senedinin sahibine aittir. Bir hissedarın vâris ve dâinleri hiçbir vesile ile şirketin emval ve emlâkinin taht-ı hacize vaz'ını talep ve şirketin umuru-ı idaresine müdahale edemezler. Istifai hukuk için şirketin muhasebe defterleriyle heyet-i umumiye kararlarını kabule mecburdurlar.

Madde 25. Heyet-i umumiye kararlarıyla temettuat-ı saireden veya fevkalade ihtiyat akçasından ayrılacak bir miktar akça ile bir kısım hisse senedatının tedricen itfası caizdir. Bu takdirde hisse senedi iptal edilen hissedarlara birer intifa(joisans) senedi verilir. Bu senetlerin birinci hisse-i temettüden istifade hakları yoktur. Yalnız ikinci temettüe iştirak ederler.

Madde 26. İş bu esas mukavelenamenin 62. maddesinde içtima edecek olan hissedaran heyet-i umumiyesi şirket sermayesini yeniden hisse senetleri çıkarmak suretiyle bir veya birkaç defa tezyit etmeye selahiyettardır. Ancak sermayenin tamamı tahsil edilmedikçe tezyid-i sermayeye karar verilemez. Tezyid-i sermayeye karar verildiği zaman tezyid edilen kısmı tamamen taahhüt ve imza alınmasına ve rubu veya fazlasının tahsil olunmasına müteallik muamelatın icra edildiğini nâtik vesaikin Meclis-i idare ve murakıplar tarafından müşterek bir beyanname ile İktisat Vekâletince bu muamelatın tastik edildiği takdirde usulen teşçil ve ilân olunur sermaye, imtiyazlı hisse senetleri ihracı suretiyle tezyid olunabilir. Bu kabil hisselerin temettü veyahut şirketin mevcudatı veyahut her ikisi üzerinden temin edeceği hakkı takaddüm ve imtiyaz ve heyet-i umumiyelerde bahşedeceği hakk-ı reyin eşkâl ve şeraiti tezyid-i sermayeye karar veren hissedaran heyet-i umumiyesi tarafından tayin ve tespit olunur. Heyet-i umumiye yeniden ihraç olunacak hisse senedatının ihraç şeraitini tespit ile meclis-i idareye lazım gelen selâhiyeti verir. Heyet-i umumiye eski hisse senedatı hamillerinin kâffesinin veya bir kısmının yeni hisselerinin kısmen veya tamamen taahhüt etmek hususunda hakk-ı rüçhana malik olacaklarını taht-ı karara alabilir. İş bu hakk-ı rüçhanın ne gibi şerait dahilinde ve ne kadar müddet zarfında ve ne şekillerle istimal olunacağını da tayin eder.

Madde 27. Heyet-i umumiye kararıyla sermaye tenkis dahi edilebilir. Bu tenkis şirket eshamından bir kısmının bir mübayaa iptali veyahut

eski eshamının kıymet-i muharreresine müsavi ve fakat adeden az veya kıymet-i muharreresinden dun fakat adeden müsavi miktarda yeni esham ile mübadelesi gibi herhangi bir şekilde icrası hususu heyet-i umumiye kararından tespit edilir.

Madde 28. Sermayenin tenkisi hakkındaki kararın icrası için vuku bulan ihtara rağmen son ilân tarihinden itibaren üç sene zarfında iade edilmeyen hisse senedatı iptal ve hisse sahibinin hukuku iskat edilir. Bu cihet dahi ilânatta tasrih edilmiş bulunacaktır. Sermayenin tenkisine ait muamelatın hitamından keyfiyet sicil-i ticarete teşçil ve ilân ettirilir.

Madde 29. Sermayenin tenkis muamelesi her hisse hakkında siyyanen olacaktır. Sermayenin tenkisi hakkındaki heyet-i umumiye mukarreratı vesaiki ile birlikte İktisat Vekâletine bildirilecek ve Vekâletin tastikinden sonra teşçil ve ilân olunacaktır. Teşçil ve ilândan sonra şirketin esbab-ı matlubun alacaklarını kayıt ettirmek için gazetelerle üç defa ilân edilmek suretiyle davet olunur. Ve bundan başka şirketçe malum olan dâyinlere ayrıca taahhütlü mektupla davetnameler gönderilir Son ilân tarihinden evvel alacaklı oldukları mütehakkık bulunan dâyinlerin alacakları talepleri halinde ifa veya diğer bir suretle temin olunur. Son ilân tarihinden ve müracaat etmiş olan eshab-ı matlubun alacakları tesviye veya temin edildikleri tarihten itibaren bir sene mürür etmedikçe sermayenin tenkisi hakkında karar neticesi olarak hissedarlar tediye icra olunamaz. Hissedarların henüz ifa etmemiş oldukları taahhüdâtın adem-i icrası suretiyle sermayenin tenkisi halinde iş bu ahkâm câri olacaktır. Tezyid veya tenkiste muhtelif hukuku haiz müteaddit nev'i hisse senedatı mevcut olduğu surette heyet-i umumiyenin kararından sonra mezkûr envadan her birine ait hisse senedatı sahiplerinin de bir içtima-ı mahsus akd ederek bu babdaki heyet-i umumiyenin kararını tasvip etmeleri şarttır. Heyet-i hususiyenin kararını müzakerat ve mukarreratı 63. maddede münderiç şeraite tâbidir.

Madde 30. Tahvilat ihraç edebilmek için hissedarın heyet-i umumiyesi kararının istihsali şarttır. Heyet-i umumiyece müttehaz kararın İktisat Vekâleti tarafından tasdikini müteakip sicil-i ticarete tescil ve ilâm lâzımdır. İhraç edilecek tahvilat miktarı, sermayenin tediye olunan ve musaddak son blanço mucibince mütehakkık bulunan miktarını tecavüz edemez. Tahvilatın ve suret-i tedavülü hususunda hisse senedatının tabi bulunduğu ahkâm tatbik olunur. Heyet-i umumiye ihraç edilecek tahvilatın nev'i ve

tertiplerine göre faizden maada ayrıca şirketin temettuatından yüzde bir miktar tefrik ve tahsise hâiz-i selâhiyettardır. Tahvilat için verilecek faiz şirketin masraf-ı umumiyesi meyanından kayıt ve tasfiye olunur. Bu madde mucibince tahvilat ashabına temin edilen hukuk mûmâileyhim tarafından şirketin muamelatına veyahut şirket hesabına müdahale selahiyetini bahşetmez. Tahvilat eshab-ı şirket meclis-i idaresine dahil olamayacakları gibi hissedaran heyet-i umumiyesine dahil ve iştirak edemezler. Ve meclis-i idarece tanzim edilip hissedaran heyet-i umumiyesince tasdik edilen hesabâtı kabul etmeye mecburdurlar.

Madde 31. Şirket hisse senedatının ihraç edilen tahvilatın ziyan halinde mevzuat-ı kanuniye dairesinde hareket olunacaktır.

Madde 32. Şirketin umum hissedarlar arasından heyet-i umumiyece intihap olunacak asgarî üç, azamî on iki âzâdan mürekkep bir meclisi-i idare tarafından idare olunur. İlk meclis-i idare âzâsı tesis heyet-i umumiyesi tarafından intihap ve tasdik edilmek şartıyla ilk meclis-i idare âtidedeki esamisi muharrer zevattan mürekkep olacaktır. Meclis-i idare reisi Kastamonu mebusu Refik, reis vekili Muhzırzâde Mahir, âzâ Evliyazâde Abdullah, Malikizâde Hacı Ömer, İnebolulu Battalzâde Mustafa, Fabrikatör Hacı Tahir, Tokatlızâde Hacı Mehmet Salih, Mutemet vekili Hamdi, Belediye reisi Hilmi, Akdoğanlızâde Faik, Müftüzâde İmadi, Himmetefendizâde İhsan Bey ve efendiler. Melis-i idare âzâsının nısfından ziyadesinin Türk olması şarttır.

Madde 33. Meclis-i idare âzâsından her biri bedeli kıymet-i asliyesi itibarıyla sermaye-i şirketin yüzde birine muadil kıymeti haiz ikiyüz adet hisse senedini şirkete tevdiye mecburdur. Bu hisse senetleri üzerine âzâsından bulunduğum meclis-i idarenin hissedaran heyet-i umumiyesince tahriyesine kadar satılamayacağına dair bir damga vurularak hıfz edilir. İş bu senedat âzânın zaman-ı idarelerinden mütevellit mesuliyetlerine karşı teminat hükmündedir. Bu hususta intifa(joisans) senetleri dahi tevdi edilebilir. Senedat-ı mezkûrenin satılmamasını temin etmek Meclis-i idarenin cümle-i vezâifindendir. Aksi halden meclis-i idare mesuldur.

Madde 34. Meclis-i idare âzâsı üç senelik müddet için intihap olunur. Bu müddetin nihayetinde ilk meclis-i idare tamamen tecdit olunur. Ondan sonra ilk senelerde kura ile bilahere kıdem itibarıyla her sene dördü çıkarılarak yerlerine aherleri intihap ve tayin olunacaktır. Şu kadar ki, çıkan âzânın tekrar intihabı caizdir.

Madde 35. Meclis-i idare âzâsından bir veya birkaçının vefatı veya istifası vukuunda veya sair bir sebepten dolayı bir veya birkaç âzâ yeri münhal kalırsa, meclis-i idare iş bu yerlerin şeraiti ve evsafı haiz zevattan muvakkaten âzâ intihap eyleyecek ve ilk içtima edecek heyet-i umumiyenin tasdikine arz edecektir. Bu suretle meclis-i idareye intihap olunan âzâ, heyet-i umumiyenin içtimaina kadar ifa-yı vazife eder. Ve heyet-i umumiyece intihabı vaki tastik olunursa selefinin bakıye-i müddetini ikmal eder.

Madde 36. Meclis-i idare her sene âzâsı meyanından bir reis ve bir reis vekili intihap eyler. Reisin veya vekilin bulunduğu celselerde riyaset etmek üzere âzâdan biri o içtimaa mahsus olmak üzere meclis-i idarece muvakkaten reisliğe intihap olunur. Kâtiplik vazifesini ifa etmek üzere meclis-i idare âzâsı meyanından veya hariçten biri intihap olunur. Riyaset vezaifi reise meclis celselerinde intizam ve müzakeratın muntâzâman zabtını temin ve heyet-i umumiye içtimaların riyaset etmekten başka hiçbir hak takaddüm bahş etmez.

Madde 37. Meclis-i idare şirket umur ve muamelatı luzum gördükçe içtima eder. Ancak laakal onbeş'den bir defa içtima mecburidir. Reisin veya âzâdan nısfının davetiyle meclis-i idarenin içtimai iktiza eder. Meclis-i idare içtimaları esas itibariyle şirket merkezinde akd olunur. Fakat âzânın nısfından fazlasının muvafakatıyla itisnaen ve bir sene zarfında iş bu esas mukavelename mucbince inikatı mecburi olan içtimaları rubunu tecavüz etmemek üzere münasip görülecek diğer mahalde de meclis-i idarenin içtimai caizdir. Bu taktirde keyfiyet tahriren İktisat Vekâletine ihbar edilir.

Madde 38. Meclis-i idare mukarreratın muteber olabilmesi için âzânın nısfından ziyadesinin huzuru şarttır. Toplanan âzânın ekseriyet olur olmaz müzakerata başlamazdan evvel zabınameyi imza etmesi suretiyle ekseriyetin mevcut olduğu tespit olunur. Celse esnasında ekseriyet zail olursa müzakere tatil olur. Kararlar mevcut âzânın ekseriyetiyle ittihaz olunur. Tesavi-i ara vukuunda keyfiyet içtima-ı atıye talik edilir. Ve ondan dahi tesavi-i ara vuku bulursa evzubahs olan teklif red edilmiş addolunur. Âzânın yekdiğerine niyabeten rey vermeleri caiz değildir. Ancak celselerde hazır bulunmayacak olan âzâ ruznamede mevcut mesail hakkında fikir ve mütaleasını bildirebilirler. Ve bu takdirde mütaleasını zabınameye geçirebilir. Âzâya gönderilecek davetiyelerin ruzname müzakeratı ihtiva etmesi lazım olduğu gibi bu davetiyelerin imza mukabiinde teslimi veya taahhütlü mektupla gönderilmesi muktazidir.

Madde 39. Meclisi-i idare müzakeratının zabıt defterine kayd ve zirim reis ve hazır bulunan âzâ ile kâtip tarafından imza olunması ve karara muhalif kalanların esbab-ı muhalefetin bu zabıtnamelerde derc edilmesi lazımdır. Zabıtın bir suretinin veya fıkra muharicesinin üçüncü şahısta muteber olması için kırkdördüncü madde mucebince vaz-ı imzaya mezun kılınacak zevat tarafından imza edilmesi muktezidir. İş bu zabıtnameler münderecatı heyet-i idare âzâsının kimlerden ibaret olduğunun ve celselerde kimlerin bulunmadığını ve âzânın o devre esnasında sıfat ve vaziyetlerini ispat sadedinde muteberdir.

Madde 40. Şirketin idaresi ve hissedarlar veya üçüncü şahıslara karşı mehakim huzurunda temsili meclis-i idareye aittir. Meclis-i idare şirketin umur ve emvalinin idaresi ve şirketin maksadıyla alakadar her nevi nukut ve muamelatın icrası için iktidar-ı tamı ve şirketin imzasını istimal hakkını haizdir. Ve hatta sulh olmak ve hakem tayin etmek selahiyetine dahi maliktir. Gerek kanunla ve gerek iş bu esas mukavelename ile sarahaten men edilmeyen ve heyet-i umumiyenin müsaade-i mütekaddimesine iktiran etmiş olan tasarruf emlakın muteallik muamelatı dahi ifaya mezundur. Şirketin dahili talimatnamelerini tanzim şirketin memur ve acentelerini tayin ve azli ve bunların maaş, yevmiye, ücret veya ikramiyelerinin takdir ve tesbit ve bunların kabul ve tekaütleri şeraitini takdir ve tespit ve bunların netayicinden olan muamelatı ifa muamelat şirkette istimal olunamayan fazla nukudun ve ihtiyat akçasının suret-i istimalini tayin etmek ve itibar üzerine veya şirketin menkul emvalini karşılık göstermek suretiyle istikrazatta bulunmak ve heyet-i umumiyeden istihsal edilecek karar-ı mahsusa tevfikân şirketin emval-i gayr-ı menkulesini terhin veya tahvilat ihraç eylemek suretiyle istikraz akdetmek gibi hususatı ifa meclis-i idarenin cümlesi selahiyattardır. İş bu selahiyetler tahdidi olmayıp tadadidir. Meclis-i idare âzâsı kendi işleri için ibraz etmeleri lazım ve mutata olan dikkat, basiret ve faaliyeti şirket işlerinde dahi ibraz ve sarfa mecburdurlar. Meclis-i idare defatir-i lazimeyi tutar ve muayyen olan müddet zarfında sabık seneye ait mevcudat defterinin blanço, kâr ve zarar hesabına bittanzim heyet-i umumiye içtimaından laakal bir ay evvel murakıplara tevdi ve laakal sekiz gün evvel hissedaranı enzar-ı tetkikine koymakla mükelleftir. Meclis-i idare her altı ayda bir şirketin malumat ve duyununu bir hesabiyesini çıkarıp murakıplara verir. Her sene-i hesabiye nihayetinde blançodan maada şirketin tüccarî, malî ve iktisadî vaziyetini ve yapılan muamelatın hûlasasını müşir bir rapor tanzim eder. Amortismanlar

için münasip şekil ve sureti ve ihtiyat akçası miktarını tayin ve temettüatın suret-i tevziini tespit ve heyet-i umumiyeye teklif eder. İş bu esas mukavelenamemin her nevi tadilatı ve yeniden maddeler ilavesi hakkında heyet-i umumiyeye teklifatta bulunur. Heyet-i umumiyele-i içtimaa davet ve iş bu içtimaların ruzaanesini tanzim ve tespit eder. Heyet-i umumiyenin bilumum mukarreratını icra ve infaz huusunda meclis-i idare heyet-i umumiyenin vekâletini haizdir. Meclis-i idare âzâsının heyet-i umumiyece adem-i kabulü hakkında üçüncü şahıslar tarafından iktida edilmiş olan hukuka hâlel gelmez.

Madde 42. Meclis-i idare haiz olduğu iktidar ve selahiyetlerin bir kısmını umum ve muamelat-ı hariciyenin tedvirini ve ittihaz ettiği kararların tatbikini âzâsından biri veya bir kaçına tevfiç edebilir ki, bu zevata murahhas âzâ denir. Murahhaslar müteaddit ise ekseriyet-i âzâ ile ittihaz-ı karar ederler. Murahhas âzâyâ verilecek vezaif ve selahiyetler ve ücretler meclis-i idare tarafından tayin olunur. Bu ücretler masarîf-i umumiye idhal olunur.

Madde 43. Meclis-i idare şirket işlerinin tedviri için münasip gördüğü selahiyetlerle hissedarandan veya hariçten bir veya bir kaç müdür tayin edebilir. Bu müdürlerin vazife ve selahiyetleri ve müddet-i memuriyetleri tekaüt veya azilleri şeraiti hakkında mukaveleler akd edebilirler Meclis-i idarece müdürlerin nasp ve azil keyfiyeti tescil ve ilân ettirilir. Ancak müdürler meclis-i idare âzâsının müddet-i memuriyetlerinden fazla bir zaman için tayin olunamazlar Bundan başka meclis-i idare bir veya birkaç mesele için hususi vekâletname ile münasip gördüğü bir veya birkaç zevatı tevkil edebilir.

Madde 44. Şirket namına tanzim edilecek bilumum evrakın muteber olması ve şirketi ilzam edebilmesi için meclis-i idarece vaz-ı imzaya mezun kılınan zevat tarafından şirketin isminin ilavesi suretiyle imza edilmiş olması şarttır. Bu imzalar sicil-i ticarete tescil ve alelusul ilân edilecektir.

Madde 45. Meclis-i idare âzâsı deruhte ettikleri vezaifin ifasından ve şirket namına yapmış oldukları nukut ve muamelatdan dolayı şahsen mesul değildirler. Ancak kanunun ve iş bu esas mukavelenamenin kendilerine tahmil ettiği vezaifi tamamen ifa etmemek suretiyle sebebiyet verecekleri zarardan dolayı müteselsilen mesuldürler. Şu kadar ki, kendilerine verilen vezaifin ifasından ağır hata ikâ veyahut selahiyetlerini tecavüz suretiyle vaki olan zarar kimler tarafından ika edilmiş ise mesuliyet yalnız onlara

terettüp eder. Bu mesuliyet hasıl olan maddi ve hakiki zarar miktarına mahsustur.

Madde 46. Meclis-i idare âzâsı şahsen alakadar bulundukları hususâtın müzakeresine iştirak edemez. Ve heyet-i umumiyyeden izin almadan kendi veya şahs-ı âher namına bizzat veya bilvasıta şirketler bir muamele-i ticariye yapmazlar. Keza heyet-i umumiyyenin müsaadesini almaksızın şirketin icra eylediği muamele-i tüccariye nevinden bir muameleyi kendi veya aheri hesabına yapamayacağı gibi aynı nevi muamele-i tüccariye ile meşgul bir şirkete şahsen mesul âzâ sıfatıyla dahil olmazlar.

Madde 47. Meclis-i idare şirket hesabına şirket hisse senedatının iştirak veya iş bu senedatı rehin mukabilinde kabul ederek para ikraz veya avans i'tâ edemez. Şu kadar ki temettuatı tefrik olunan meblağ mukabilinde bedelleri tamamen tediye olunan hisse senedatının iştirakı için heyet-i umumiye meclis-i idareye selahiyet verebilir.

Madde 48. Meclis-i idare âzâsı iş bu esas mukavelenamenin 83. maddesi mucebince tefrik ve i'tâ edilecek temettü hissesinden maada her içtima günü için miktarı heyet-i umumiye tarafından tayin ve tespit edilecek ücret-i huzur alırlar. Bu hakk-ı huzur meclis-i idare azsının hidematının ve tedvir-i umur için tahsis ettikleri zamanın mukabili olduğu cihetle içtimada hazır bulunmayanlar tediye edilemez. Aylık ve senelik olarak maktuen hakk-ı huzur verilmesi memnudur.

Madde 49. Heyet-i umumiye her sene gerek hissedarandan ve gerek hariçten azami üç sene için bir veya beşi tecavüz etmemek üzere müteaddit murakıp intihap eder. Şu kadar ki, ilk murakıplar tesis heyet-i umumiyesi tarafından bir sene müddetle intihap olunurlar. Bir murakıp intihap edildiği takdirde bu murakıbın ve müteaddit intihap edildiği takdirde nisfından bir ziyadesinin Türk olması lazımdır. Müddetleri hitam bulan murakıpların tekrar intihapları caizdir. Vazifeleri hitam bulan meclis-i idare âzâsı heyet-i umumiyyeden beraet iktisap etmedikçe murakıp olarak intihap olunamazlar. Murakıpların meclis-i idare âzâlığına intihapları ve şirketin memuru sıfatıyla umur ve muamelatını tedvir etmeleri caiz olamaz. Meclis-i idare azsının kendilerine ve usul ve furuğundan birisine karabeti olanlar murakıp intihap olunamazlar. Murakıplar her vakit heyet-i umumiye tarafından azil olunabilirler. Murakıpların tayin ve tebdilleri meclis-i idare tarafından derhal sicil-i ticarete tescil ettirilmekle beraber gazetelerle de ilân ettirilecektir. Müteaddit murakıplardan birinin esbab-ı

kanuniyeye binaen vazifesinden sukutu halinde diğerk murakıp veya murakıplar heyet-i umumiyenin ilk içtimaina kadar ifa-yı vazife etmek üzere yerine birisini intihap ederler. Bu suretle vazifesinden sukut eden murakıp bir kişi olduğu takdirde heyet-i umumiyenin ilk içtimaina kadar olmak üzere alakadarandan birinin müracaatı üzerine merkez-i şirketin bulunduğu mahal mahkemesi tarafından bir murakıp tayin olunur. Bu hususta meclis-i idare âzâsından mahkemeye müracaatı mecburidir.

Madde 50. Murakıpların vazifesi şirketin muamelat-ı umumiyesini murakabe ve hesabatını tetkik ve teftiş ve meclis-i idare âzâsı ile müttefikan blançonun şekl-i tanzimini tayin ve hisse senedatının vaziyetini tespit, velhasıl şirketin menafiline muvafık gördüğü her nevi murakabe ve teftişatı icra ve üç aydan fazla fâsıla vermemek şartıyla zaman zaman şirket kasasını ve kuyut defatirini kontrol edecek mevcudu kuyudata muvafakatı tespit ve meclis-i idare âzâsının kanun ve şirket mukavelenamesi ahkâmına tamamıyla riayet eylemelerine nazaran ve sene nihayetinden içtima edecek olan heyet-i umumiye şirketin vaziyet-i hesabâtı ve blançosu ve meclis-i idarenin faaliyeti hakkındaki kanaat ve mütaleatını hâvi bir rapor takdim etmektir. Murakıplar esbab-ı mübreme ve müstacele taaddüsüs halinde heyet-i umumiyeyi fevkalade olarak ictimaa davete mecburdurlar.

Madde 51. Murakıplar kanunen iř bu esas mukavelename ile kendilerine tevdi olunan vezaifi hüsnü suretle ifa etmedikleri takdirde müteselsilen mesul ve vukua gelecek maddi ve hakiki zararları zammindir.

Madde 52. Murakıplar hissedaran tarafından meclis-i idare âzâsı veya müdür aleyhine vâki olacak şikâyeti tahkik ve tetkik ile sıhhatına kail oldukları takdirde keyfiyeti senelik raporlarına derc edeceklerdir. Sermaye-i şirketin onda birine malik olan hissedaranın talebi üzerine murakıplar heyet-i umumiyeyi bir fevkalade olarak içtimaa davet etmeye ve müracaatı icap ettiren maddeyi ruznameye idhal etmeye mecburdurlar. Murakıplara müracaat ile heyet-i umumiyenin fevkalade içtimaa davet olunmasını talep eden hissedaranın sermaye-i şirketin yüzde onuna tekabül eden miktardaki hisse senetlerini muteber bir bankaya tevdi etmeleri lazımdır.

Madde 53. Sermaye-i şirketin onda birine muadil hisse senedatına mâlik olan hissedarlar heyet-i umumiyenin kararı hilafına meclis-i idare âzâsı aleyhine ikame-i dava edilmesinde ısrar ederlerse bir ay zarfında murakıplar ikame-i davaya mecburdurlar. řu kadar ki bu akaliyet murakıplar haricinde bir vekil de intihap ve tayin edebilirler. Ve hisse

senetlerini ve şirketin melhuz zarar ve ziyanına karşı teminat olarak davanın hitamına kadar kalmak üzere muteber bir bankaya tevdi mecburdurlar. Davanın reddi halinde davayı talep eden akalliyet şirketin maddi ve hakiki zarar ve ziyanını tanzime mecburdurlar. Heyet-i umumiyenin her ne sebebe müstenid olursa olsun meclis-i idare âzâsı aleyhine ikame-i dava olunmasına mütedair olan kararının icrası keza murakıplara aittir.

Madde 54. Murakıplar meclis-i idare müzakeratında rey ve müzakereye iştirak etmemek şartıyla hazır bulunabilirler. Ve münasip gördükleri teklifatı meclis-i idare ve heyet-i umumiyenin adi ve fevkalade içtimaları ruznamelerine idhal ettirebilirler.

Madde 55. Murakıplar heyet-i umumiyece takdir ve tespit edilecek ücreti alırlar. İş bu ücret şirketin masarır-ı umumiyesi meyanına idhal edilir.

Madde 56. Şirketin hissedarları senede laakal bir defa heyet-i umumiye halinde içtima ederler. Kanuna ve iş bu esas mukavelename ahkâmına muvafık surette içtima eden heyet-i umumiye umum hissedaranın heyet-i mecmuasını temsil eder. Bu suretle içtima eden heyet-i umumiyede ittihaz edilen kararlar gerek muhalif kalanlar ve gerek içtimada hazır bulunmayanlar hakkında dahi mer'î ve muteberdir. Heyet-i umumiyeler ya adiyen veya fevkalade olarak içtima ederler. Heyet-i umumiye-i adiyen devre-i hesabiyesinin hitamından itibaren(...) zarfında ve senede herhalde bir defa vuku bulur. Bu içtimada şirketin senelik muamelat-ı umumiye ve hesabiyesi tetkik ve ittihaz-ı karar olunur. Heyet-i umumiye-i fevkalade şirket muamelatının istilzam ettiği ahval ve zamanlarda içtima eder. Tesis heyet-i umumiyesi bu fasılda tasrih edilen heyet-i umumiyelerden hariç olup bunlar hakkında ticaret kanununun ve iş bu esas mukavelenamenin kısm-ı mahsusunda münderiç ahkâm câridir.

Madde 57. Heyet-i umumiye-i adiyen, zaman-ı muayyene içinde meclis-i idare ve bunların adem-i teşebbüsleri halinde İktisat Vekâleti'nin davetiyle akd-i içtima ederler. Bundan başka doğrudan doğruya meclis-i idare veya murakıpların veyahut sermaye-i şirketin laakal onda biri kıymetinde hisse senedatına malik olan hissedaranın esbab-ı mücbireyi havi taleb-i tahrirleri üzerine meclis-i idare veya murakıpların ve ledelik-tiza İktisat Vekâleti'nin heyet-i umumiyeyi suret-i fevkaladede içtimaa selahiyeti vardır. Bu suretler ile vâki olacak davetlerde yevm-i içtima, saat ve mahall-i içtima tespit olunarak davet içtima günleri dahil olmamak üzere

yevmi içtimadan laakal iki hafta evvel gazetelerle ilân olunur. Heyet-i umumiye'nin içtimasına müteallik olan davetiye ve ilânatta ruzname-i müzakerat derc edilecektir. Bu ruzname-i müzakeratın meclis-i idare ve murakıplar tarafından verilen raporların kıraatını blanço ve mevcut defter ile kâr ve zarar hesabı ve temettünün suret-i tevzii hakkındaki teklifat müddet-i mukaziye olan meclis-i idare âzâsıyla murakıpların tekrar intihabı ve bunların ücretinin tayini ve luzum görülen mevadd-ı saire ithal olunur. Ruznamede gösterilmeyen hususat mevzu-u müzakere olamaz. Fakat ruznamede münderiç bir meselenin müzakeresi esnasında o mesele ile alakadar bir hususun taht-ı karara alınması lazım geldiği takdirde hissedaranın ârâsına müracaat edilir. Sermaye-i şirketin laakal onda biri kıymetinde hisse senedatına malik olan hissedaranın esbab-ı mucibeyi hâvi taleb-i tahrirleri üzerine müzakeresini arzu ettikleri mevadın akdî zaten mukarrer olan heyet-i umumiye ruznamesine meclis-i idarece idhali mecburidir. İş bu talebin ilânen davet vukuundan evvel dermeyan edilmesi şarttır.

Madde 58. Heyet-i umumiye şirketin merkez-i idaresinde veya merkez-i idaresinin bulunduğu şehrin diğer müsait bir mahallinde içtima eder.

Madde 59. Gerek âdi ve gerek fevkalade heyet-i umumiye içtimalarının yevm-i içtimadan yirmi gün evvel tahriren İktisat Vekâleti'ne bildirilmesi ve ruzname-i müzakeratın ve buna müteferrik evrakın birer suretlerinin irsal olunması lazımdır. Bilumum içtimalarda İktisat Vekâleti komiserinin huzuru şarttır.

Madde 60. Hilâfına gerek Ticaret Kanununda ve gerek iş bu esas mukavelenamede sarahat bulunmayan ahvalde gerek fevkalade ve gerek alelade içtima edecek olan heyet-i umumiyelerde asaleten veya vekâleten laakal sermayenin rubunu temsil eden hissedarların huzuru şarttır. İlk içtimada bu nisap hâsıl olmadığı takdirde hissedaran tekrar ikinci defa içtimaa davet edilirler. İş bu ikinci içtimada hazır bulunan hissedarların temsil ettikleri sermaye miktarı ne olursa olsun birinci içtimada müzakere olunmak üzere ihzar olunan ruzname hakkında icra-yı müzakerata ve ifâ-yı karara selahiyetleri olacaktır. Bu veçhile cereyan eden müzakerat mer'î ve muteberdir. Kararlar muteber olmak için herhalde asaleten veya vekâleten i'tâ edilen ârânın ekseriyeti şarttır. Birinci içtima ile ikinci içtima arasındaki müddet onbeş günden az veya bir aydan fazla olmayacaktır. Ve ikinci içtimaa ait davet içtimadan onbeş gün evvel ilân olunacaktır.

Madde 61. Hilâfına, gerek Ticaret Kanununda ve gerek iş bu esas mukavelenamede sarahat bulunmayan ahvalde gerek fevkalade ve gerek alelade heyet-i umumiyelerde hazır bulunan hissedarların (yirmi) hisse için bir reyî olacak. Şu kadar ki, her hissedarının on'dan ziyade reyî olmayacaktır.

Madde 62. Mevzuu veya nev'i şirketin tebdiline veya sermayenin tezyid veya tenkisine şirketin bilihtiyar feshine müteallik heyet-i umumiye içtimalarında şirket sermayesinin asaleten ve vekâleten akallı üç rubunu temsil eden hissedarının huzuru ve bu içtimada ittihaz olunan kararların muteber olması sülûsan ekseriyet ârânın husulü şarttır. İlk içtimada sermayenin üç rubunu temsil eden hissedarın hazır bulunmadıkları halde iş bu nisap hasıl oluncaya kadar meclis-i idare madde-i âtiyedeki şekil dairesinde ilân etmek suretiyle heyet-i umumiye için ictima davet edebilir.

Madde 63. Madde-i sabıkada muharrer hususların gayrısına mütedair tadilat için davet olunan heyet-i umumiyenin ilk içtimasında keza şirket sermayesinin asaleten ve vekâleten üç rubunu temsil eden hissedarlarının huzuru şarttır. Bu içtimada matlup nisap hâsıl olmadığı takdirde keyfiyet gazetelerle onbeşer gün fasılalar ile iki kerre ilân edildikten sonra ikinci bir içtima akd olunur. Bu ikinci içtimada sermaye-i şirketin laakal nısfını temsil eden hissedarının huzuru kâfidir. İş bu ikinci içtimada dahi nisabı müzakere hasıl olmadığı takdirde salıfûlbeyan şerait dairesinde üçüncü bir içtima akd olunur. Ve bu son içtimada müzakeratın icrası için sermaye-i şirketin akallı bir sülûsünü temsil eden hissedarının huzuru kâfidir. Bu suretle inikat edecek olan heyet-i umumiyelerin kararları muteber olmak için asaleten ve vekâleten hazır bulunmuş olan hissedarların sülûsan arasının içtimai şarttır. İçtimai ihbar için yapılacak ilânlara ruzname-i müzakerat ile beraber ictima-ı sabıkın zaman-ı vukuu ve neticesi ve teklif edilen tadilatın metni derc olunur. Hisse senetlerin namına muharrer bulunduğu müddet zarfında bu senedat sahiplerine ayrıca davetname tastir ve iş bu davetnamelere baladaki tafsilat ilave olunur.

Madde 64. Şirketin tebdil-i tabiiyesi ile hissedarın tezyid-i taahhüdatı için inikat edecek heyet-i umumiye içtimalarında bilumum hissedarının asaleten veya vekâleten huzur ve ittifakı şarttır.

Madde 65. Şirket mukavelenamesinde icra edilecek her nevi tadilat için vuku bulan içtimaat müzakeratına bir hissesi olan hissedarın da iştirak ve rey i'tâ etmeye hakkı vardır. Birden ziyade hissesi olan eşhasın reyleri

nispetinde mütesaviyyen tezayid eder.

Madde 66. Heyet-i umumiyelerde hissedarlar kendilerini diğer hissedarlar vasıtasıyla bilvekâle de temsil ettirebilirler. Vekil olanlar kendi reylerinden maada temsil ettikleri hissedarlardan herbirinin maliki oldukları reyleri istimale selahiyettardır. Selahiyetnamelerin şeklini meclis-i idare tayin ve ilân eder. Emvalinin idaresi kocalarına müfevvez bulunan kadınlar kocaların, küçükler ve mahcürler, veli ve vasiler, şirketler şirketin şahsiyet-i maneviyesini temsile selahiyettar olan mümessilleri veya selahiyet-i mahsusayı haiz diğer bir zat marifetiyle temsil olurlar. Bunların bizzat hissedar bulunması şart değildir. Cemiyetlerin müessesatı umumiye kendilerini haiz-i selahiyet müdür ve mümessilleri marifetiyle temsil ettirirler. Bir hisse senedinin hakk-ı intifa ile hakk-ı tasarrufu başka başka kimseler ait bulunduğu takdirde aralarında biltilaf kendilerinin münasip gördükleri şekil ve surette temsil ettirebilirler. İtilaf edemezlerse heyet-i umumiyelere iştirak ve rey vermek hakkına hakk-ı intifa sahibi istimal eder. Heyet-i umumiyeye dahil olmak için lazım gelen miktardan dun hisseye malik olan hissedaran müştereken aralarında birini kendilerini temsil etmek üzere vekil olarak intihap edebilirler.

Madde 67. Nisab-ı ekseriyetin anlaşılabilmesi için heyet-i umumiyede hazır bulunacak hissedarlar gerek asaleten ve gerek vekâleten hamil oldukları hisse senedatının veya bunun vesaiki içtima gününden bir hafta evvel merkez şirkete veyahut meclis-i idare tarafından irae edilecek bir mahalle tevdi ederek mukabilinde hisse senetlerinin adet ve numaralarını mübeyyin birer duhuliye kartı alacaklardır. Kararla birinci içtimada nisab-ı ekseriyet hasıl olmazsa ikinci içtima için verilmiş olan selahiyet ve vekâletler hilafı tebliğ edilmediği takdirde ikinci içtimalar için muteberdir.

Madde 68. Heyet-i umumiyenin hin-i içtimasında hazır bulunacak hissedaran ve mümessillerinin isimlerini ve miktar hisselerini mübeyyin olarak tanzim olunacak cetvel meclis-i idarece bittasdik müzakerata mübaşeretten evvel hissedaranın görebilecekken bir mahalle talik ve bir sureti de heyet-i umumiye kitabetine tevdi olunur.

Madde 69. Şirketin hisse senetleri heyet-i umumiye içtimasına takaddüm eden yedi gün zarfında ahara devir ve ferağ olunamaz.

Madde 70. Heyet-i umumiye içtimalarına meclis-i idare reisi bulunmadığı takdirde reis vekili, o da bulunmadığı takdirde meclis-i idare tarafından irae intihap edilecek bir zat riyaset eder. Reisin vazifesi

müzakeratın muntazam bir surette cereyan etmesini ve zabıtnamenin kanun ve iş bu mukavelename ahkâmına muvafık bir surette tutulmasını teminden ibarettir. Heyet-i umumiyyede hazır ve en çok hisseye malik bulunan iki hissedar rey toplama hizmetini ifa eder. Bunların adem-i kabulleri halinde kabul edinceye kadar bu suretle devam olunur. Heyet-i umumiye kâtibi reis ile rey toplamağa memur tarafından gerek hissedaran arasından ve gerek hariçten tayin ve intihap olunur. Heyet-i umumiye içtimalarında hazır bulunan hissedaranın veya mümessillerinin isimleriyle mahalli ikametlerini mikdar hisse ve reylerini mübeyyin bir cetvel tanzim olunarak mevcut olanlar tarafından tasdik edildikten sonra zabıtnameye rabt olunarak muhafaza ve talep vukuunda alakadarane irae olunur.

Madde 71. Heyet-i umumiyelerin ittihaz ettikleri kararlar muteber olabilmek için ittihaz olunan kararların mahiyet ve netayici ile muhalif kalanların esbab-ı muhalefetini mübeyyin bir zabıtname tutulması lazımdır. Heyet-i idare âzâları ile müdürler ve murakıplar iktisad-ı beraat etmiş olamazlar. Murakıpların vermiş olduğu raporun kıraat ve içtimaidan mukaddem blanço ile hesabatın kalanların esbab-ı muhalefetini mübeyyin bir zabıtname tutulması lazımdır. Kalanların esbab-ı muhalefetini mübeyyin bir zabıtname tutulması lazımdır. İş bu zabıtname reye iştirak eden hissedaran ile hazır bulunan komiser tarafından imza olunur. Hissedarların imzaları tahtında verecekleri bir selahiyetname ile reis ile cemi araya memur zevatı zabıtnameleri imza etmeye tevkil etmeleri caizdir. İctimaa davetinin usul-ü dairesinde cereyan ettiğini müspet vesaikin zabıtnamelere zaptı ve münderecatının derci lazımdır. Meclis-i idare iş bu zabıtnamenin musaddak bir suretini derhal sicil-i ticarete tescil ve hülâsa ilân ettirmekle mükelleftir. Bu zabıtnamelerin gerek muhakeme ve gerek makamat-ı saireye ve eşhasa ibraz edilmek üzere çıkarılacak suret veya hülâsaların şirket namına vaz-ı imzaya mezun kılınan zevat tarafından imza edilmesi muktezidir.

Madde 72. Heyet-i umumiyenin selahiyetleri meclis-i idarenin selahiyeti fevkinde bulunan mesaili bilmüzakere taht-ı karara almak. Meclis-i idareye müsaade-i mahsusa vermek ve verdiği vekâletin şeraitini tayin ve şirket memurunun suret-i idaresini tespit etmek. Meclis-i idare ve murakıpların şirket umuru hakkında tanzim ettikleri raporlara ve blanço kâr zarar hesabı ve mevcudat defteri hakkında kabul veya adem-i kabul kararı itâ ve bedelmünakaşa yeniden tanzim etmek. Meclis-i idarenin zimmetini ibra veya mesuliyetine karar vermek. Amortismanları taht-ı karara almak ve

tayin edilecek temettüat hisselerini tespit etmek meclis-i idare âzâlarıyla murakıpları intihap ve luzum gördüğü takdirde ve bunları azil ve yerlerine diğerlerini tayin eylemek, meclis-i idare âzâlarına verilecek hakk-ı huzur ve murakıplara verilecek tahsisat miktarını tespit etmek. Meclis-i idare âzâsının evvel emirde şahsen müsaade istihsal etmesi lazım gelen hususlarda müsaade itâ ve adem-i itâsı hakkında karar vermek. Şirketin emval-i gayr-ı menkulesini terhin veya tahvilatı ihracı suretiyle istikraz akdine müsaade etmek idareye veya esas mukavelenamenin tatbıkına mütedair ruznameyi müzakeratta mevcut mesail hakkında karar vermek gibi hususattır.

Madde 73. Blançonun tasdikine dair olan heyet-i umumiyenin kararı meclis-i idare âzâsı ile müdürlerin murakıpların ibrasını da mutazammındır. Ancak blançoda bazı cihetler meaküt kalmış veya blanço yanlış olarak tanzim edilmiş ise, blançonun tasdiki ile doğru raporun kıraat ve içtimaindan mukaddem blanço ile hesabatın kabulü hakkında verilen kararlar keenlemyekündür.

Madde 74. Hissedarın şahsen alakadar olduğu mesailin heyet-i umumiyelerde müzakeresi esnasında hakk-ı reyini istimal edemezler.

Madde 75. Heyet-i umumiyede blançonun tasdiki hakkındaki müzakere ekseriyetin veya sermaye-i şirketin onda birini temsil eden akalliyetin talebi üzerine onbeş gün sonraya talik ve ikinci içtima için vaki olacak davet alelusul ifa olunur. İşbu ikinci içtimada akalliyet tarafından müzakerenin diğer bir içtimaa taliki hususunda vaki olacak talebin muteber olabilmesi için blançonun evvelce itiraz edilen noktaları hakkında izahat-ı muktaziye verilmemiş olması lazımdır.

Madde 76. Heyet-i umumiye kararları aleyhine tarih-i sudurlarından itibaren üç ay zarfında şirket merkezinin bulunduğu mahal mahkeme, heyet-i umumiye zabıtnamesinde itirazları tespit ettirmek şartıyla muhalif kalan ve hakk-ı reyini istimal eylemeyen hissedaran ile şahsen mesuliyetlerine karar verilen meclis-i idare âzâsı ve murakıpları tarafından ikame-i dava edilebilir. Ancak iş bu davanın su-i niyetle yapıldığı tahakkuk ettiği takdirde bu yüzden hasıl olan maddi ve hakiki zarar ve ziyandan itiraz edenler müteselsilen mesuldürler. İtiraz üzerine mahkemece verilen iktisab-ı katıyyet eden ilânın bir suretini meclis-i idare derhal tescil ettirmeye mecburdur.

Madde 77. Adi hisse senedatında gayr-ı muayyen bir nevi hisse senedatı

sahiplerinin hukukunu muhil olmak üzere heyet-i umumiyece ittihaz olunan kararların muteber olabilmesi için mezkûr hisse senedatı eshabının altmışüçüncü maddeye tevfikân heyet-i umumiye halinde biliçtîma ittihaz-ı karar ederek tasvîp ve muvafakat etmelerine vabestedir.

Madde 78. İş bu esas mukavelename maddelerinde icra edilecek her nevi tadilat meclis-i idare tarafında İktisat Vekâletine tasdik ve sicil-i ticarete tescil ve alelusul ilân ettirildikten sonra mer'î ve nafız olur.

Madde 79. Heyet-i umumiyelerde reyler el kaldırmak suretiyle verilir. Ancak hazır bulunan hissedaranın temsil ettikleri sermayenin onda birine malik bulunan bir kaç hissedaranın talebi üzerine rey-i hafiye müracaat mecburidir.

Madde 80. Meclis-i idare ve murakıp raporlarıyla senelik blançodan heyet-i umumiye zabıtnamesinde ve heyet-i mezkûrede hazır bulunan hissedaranın esamı ve miktar-ı hisselerini mübeyyin cetvelde musaddak dörder nüsha heyet-i umumiyenin son içtîma gününden itibaren nihayet bir ay zarfında İktisat Vekâletine irsal ve tevdi kılınacaktır.

Madde 81. Şirketin sene-i hesabiyesi Kânunusaninin birinci gününden başlayarak Kânunuevvelin sonuncu günü hitam bulunur. Fakat birinci hesap senesi müstesna olup şirketin suret-i katiyyede teşekkülü tarihi ile o senenin Kânunuevvelinin sonuncu günü beynindeki müddeti ihtiva edecektir.

Madde 82. Her altı ayda bir şirketin mevcudat-ı duyumatını gösterir meclis-i idarece bir hülâsa-i hesabiye tanzim edilerek murakıplara verilir. Mevcudat ve muvazene defteri, blanço, kâr ve zarar hesabı ve heyet-i umumiye içtîma için tayin olunan gündem laakal bir ay evvel murakıpların nazar-ı tetkikine arz olunur. İş bu hesabat meclis-i idare tarafından heyet-i umumiyeye takdim olunur. Hissedarın yevm-i içtîmaa takaddüm eden onbeş gün zarfında şirket merkezine müracaatla mevcudat ve muvazene defterini kâr ve zarar hesabını ve blançoyu murakıplara ve meclis-i idare raporlarını tetkik ve bir suretlerini ahz edebilirler.

Madde 83. Şirketin masarîf-ı umumiyesi ile bamukavelename müdürîyete veyahut herhangi bir vazifeye memur edilen kimselere umumi veya hususi temettuatı tahsis edilen yüzdeler ve muhtelif amortisman bedelleri gibi şirkete tediye veya tefriki mecburi olan mebalîğ şirketin hesap senesi nihayetinde tanzim olunan senelik mevcudat ve muvazene defterine

tespit olunan hasılatından bedel-i tenzil baki kalan miktar temettüat-ı atiyeyi teşkil eder. Bu suretle hasıl olacak temettüat-ı safiyenin evvela yüzde beş ihtiyat akçasına tahsis ve saniyen ikince derece itfa edilmemiş olan hisse senetlerinin bedelleri tevsiye olunan kısmına yüzde beş nispetinde birinci temettü i'tâsına kifayet edecek meblağ ifraz edildikten sonra baki kalan kısmının; yüzde on müessisler, yüzde beş meclis-i idare âzâsına, yüzde beş meclis-i idarenin tespit edeceği şekilde memurine, yüzde seksen ikinci hisse-i temettü olan hisse senetleri eshabına tevzi edilir.

Madde 84. Senelik temettüat-ı safiye birinci hisse-i temettüün tamamen tesviyesine kifayet etmediği takdirde yalnız mevcut temettü tevzi edilir. Hissedarandan hiçbir mütebakisinin şirket sermayesinden ikmal edilmesini veya müteakip seneler temettüatından evvelce tediye edilmeyen miktarını talep edemezler.

Madde 85. Heyet-i umumiye bir devre-i hesabiye zarfında hasıl olup tevzi olunacak temettüat-ı safiyenin bir kısmını veya tamamını sene-i atiyeye devir veya fevkalade ihtiyat akçesi olarak tefrik edebilir.

Madde 86. Temettüat-ı seneviyenin hissedarane hangi tarihlerde ve hangi vasıtalarla ve ne şekilde tesviye olunacağını meclis-i idarenin teklifi üzerine heyet-i umumiyece kararlaştırılır. İş bu esas mukavelename ahkâmına tevfikkan tevzi eyleyen temettüat istirdat olunamaz.

Madde 87. Seksen üçüncü madde mucibince temettüat-ı seneviyeden müfrez mebalığın terakümünden hasıl olan adi ihtiyat akçası şirketin muhtemel zararlarına karşılık olarak hıfz olunur. Bu suretle teraküm edecek olan meblağ, şirket sermayesinin yüzde ellisine müsavi raddeye balığ olduktan artık ihtiyat akçesi ifrazına devam edilmez. Şu kadar ki bu miktara balığ olduktan sonra sarfiyat icrasıyla ihtiyat akçesinin miktarı tenzil edecek olursa tekrar temettüattan tevfiakat icra edilecektir.

Madde 88. Hisse senedatının ihraç kıymetleri kıymet-i muayyenesinden ziyade olursa fazla-yı kıyme ihtiyaç akçasına ilave olunur.

Madde 89. Şirketin zarar etmesinden dolayı tenakus eden sermayenin imaline ihtiyat akçesi kâfi gelmediği takdirde zararın tamamen telafisine kadar hissedarane temettü tevzi olunamaz.

Madde 90. İhtiyat akçesi behemahal nakit olarak hıfz olunacak ve bu nakit İktisat Vekâletince kabul olunacak emin bir müessese-i maliyeye tevdi olunacaktır. İhtiyat akçasının her zaman nakite kabili tahvil devlet

veya Türk şirketleri esham ve tahvilatı iştirak edilmek suretiyle tenmiyesi caizdir. İhtiyat akçası amortisman bedeli olarak ayrılan mebalığın balada tayin olunan suretlerden biriyle istimalini heyet-i idare tayin eder. Fevkalade ihtiyat akçesini heyet-i idare münasip göreceği şekil ve surette istimaline selahiyettar, hatta bir devre-i hesabiyenin hasılatına hisselerine temettü tevziine kâfi gelmediği takdirde fevkalade ihtiyat akçasının da bu hususta istimali caizdir. Fevkalade ihtiyat akçesi tedrici surette sermayenin itfası için dahi istimal olunabilir.

Madde 91. Şirketin inkiza-yı müddetinde veyahut vaktinden evvel fesih ve tasfiyesinde bilcümle taahhüdatı ifa olunduktan sonra ihtiyat akçesi hissedaranının hisseleri nispetinde taksim olunacaktır.

Madde 92. Meclis-i idare herhangi bir sebeple şirketin fesh ve tasfiye-i muamelatını veyahut devamını müzakere etmek üzere heyet-i umumiye-i davet edebilir. Bu içtimalarda 62. maddedeki nisab-ı içtima ve ekseriyet aranır.

Madde 93. Müddetin hitamı, şirket sermayesinin iki sülüsünün zayi olması veyahut maksad-ı şirketin husulü veya husul-i imkânının zevali hissedaran adedinin beşten aşağı düşmesi, dayınların talebi şirket mukavelenamesinde bir sebep-i fesh tayin edilmiş ise onun tahakkuku, şirketin diğer bir şirketle birleşmesi şirketin iflas hallerinde meclis-i idare hissedaran heyet-i umumiyesini içtimaa davet etmeye mecburdur. Hisseleri miktarı her neye baliğ olursa olsun hissedaranın kâffesi içtimaa davet olunacaklardır. İş bu içtimada altıncı maddedeki nisab-ı içtima ve ekseriyet aranacaktır. Yalnız emval-i şirketin toptan furuhtu hakkında tasfiye memurlarına selahiyet i'tâsına mütedair heyet-i umumiye kararlarında 62. maddedeki nisab-ı ekseriyet aranır.

Madde 94. Fesih ve infisah iflasın gayrı bir sebebe müstenid ise meclis-i idare birer hafta fasıla ile üç defa ilânât yapacaktır. Bu ilânnameye şirket dayınlarının şirketteki hukukunu nihayet bir sene zarfında bilmüracaa ispat eylemeleri luzumu derc olunur. Bir senelik müddetin mebdei üçüncü ilânın tarih-i intişarıdır. Şayet meclis-i idare bu vazifesini ifa etmez veyahut heyet-i umumiyenin iş bu mukavelenamedeki şerait dairesinde içtimaa hasıl olmaz ise şirketle alakadar her şahıs mahkemeye müracaatla şirketin fesh ve tasfiyesini talep etmek hakkına haizdir. Heyet-i umumiyede ittihaz olunan mukarrerat alakadarınca malum olmak üzere ilân olunur.

Madde 95. İş bu esas mukavelenamede muharrer müddetin hitamında

veyahut herhangi bir sebeple vaktinden evvel şirketin feshine heyet-i umumiyece karar verildiği takdirde heyet-i umumiyede tasfiyen suret-i icrası tespit ve muamelatın ifa edecek şürekâdan ve şürekânın gayrisından bir veya birkaç tasfiye memuru ve bunların selahiyetlerini tayin eden ve tasfiye memurlarının münferiden veya müstemian hareket etmeleri hakkında ittihaz-ı karar eyler. Bu hususa mütedair olan kararlar tescil ve ilân olunur. Heyet-i umumiyece tasfiye memurları intihap edilmezse tasfiye vezaifi meclis-i idare tarafından ifa olunur.

Madde 96. Tasfiye memurları vazifelerini yekdiğerine devredemezlerse bazı umur ve muamelat-ı muayyene ifası için içlerinden birini veya birkaçını veyahut bir şahsı tevkil edebilirler.

Madde 97. Tasfiye memurları şirketin başlamış olan umur veya muamelatını ikmal ve intaca selahiyattar olup tasfiye icabatından olmayan yeni muamelelere girişmekten memnurdurlar. Giriştikleri takdirde bu muamelattan tevellüt edecek mesuliyet müteselsilen kendilerine aittir.

Madde 98. Tasfiye memurlarının tayinleri ile beraber meclis-i idarenin selahiyeti hitam bulur ise de murakıpların vezaif-i nezareti tasfiye müddetince devam eder. Heyet-i umumiye şirketin mevcudiyeti zamanlarında olduğu gibi, tasfiye esnasında dahi iktidar ve selahiyet-i tammesini istimalde devam eder. Tasfiye memurları heyet-i umumiye kararlarıyla ve hükümetin müsalesiyle şirketin mefsuhanın hukuk ve senedat ve taahhüdünün tamamını veya bir kısmını bedel-i iştirak olarak aynen diğer bir şirkete devredebilecekleri gibi herhangi bir şirket ve şahsa da devriyle mukabilinde kâffesi veya bir kısmı için nakde veya bedeli tediye olunmuş hisse senedatı ve esham ve tahvilat veya herhangi bir taviz alabilirler. Heyet-i umumiye her zaman lüzum gördüğü takdirde memurlarını ve tasfiye vezaifini ifa eden meclis-i idare a'zâsını azletmek ve yerlerine diğerlerini tayin selahiyetini haizdir. Keza tasfiye esnasında heyet-i umumiye tasfiye memurlarının teklifi üzerine fesh-i şirket hakkında evvelce ittihaz edilmiş olan kararın iptaliyle tasfiye memurlarının selahiyetlerine nihayet vererek yeniden meclis-i idare ve murakıp intihap edebilir. Bu takdirde fesih kararından sonra hissedaranın gayrı eşhasın iktisap ettikleri hukuk mahfuz kalır. Tasfiye esnasında şirketin ve menkul ve gayrimenkul emvali yine şirket şahsiyet-i maneviyesine ait olup hissedarandan hiçbirisi bu minval üzerinde şahsi bir hak iddia edemez. Tasfiye devam ettiği müddet zarfında heyet-i umumiye tasfiye memurları ve murakıplar ve

luzum gördüğü takdirde İktisat Vekâleti içtimaa davet ederler. Bundan başka sermaye-i şirketin yüzde onunu temsil eden hissedaran tarafından talep vukuunda tasfiye memurları veya murakıplar heyet-i umumiye içtimaa ve bunlar tarafından irae edilen hususatı ruznameye idhal etmeye mecburdurlar. Tasfiye muamelatı bir seneden fazla devam eylediği takdirde tasfiye heyeti şirketin muamelat ve hesabatını mütebeyyin tanzim edeceği mevcudat ve muvazene defteri ile bilançoğu tasfiye etmek ve tasfiyenin ikmaline mani teşkil eden esbabı arz etmek üzere heyet-i umumiye içtimaa davet edecektir. Tasfiye esnasında akd olunan heyet-i umumiye içtimalarına ait zabıtnamelerin suret veya hulasaları muteber olmak için tasfiye memurlarının imzasını havi olması şarttır.

Madde 99. Şirketin hal-i tasfiyede bulunduğu zamanlarda şirket namına tanzim olunacak bilcümle evrak ve senedatın şirketi ilzam edebilmesi için hal-i tasfiyede bulunan Kastamonu Bankası Türk Anonim Şirketi'nin tasfiye memurları ibaresinin ilavesiyle tasfiye memurları tarafından imza edilmesi şarttır.

Madde 100. Şirket-i münfesihanın mevcudu duyunu tasfiye edildikten ve infisahın üçüncü ilânından itibaren bir sene mürur ettikten sora hissedaran arasında hisselerine göre taksim olunur. Defterlerden veya makbul sair vesaikten dain oldukları anlaşılan eşhas, taahhütlü mektuplarda istifa-yı hakka davet edilirler. İcabet etmeyenlerin veya hakları henüz muhtelifinfih bulunanların alacakları muteber bir bankaya tevdi olunur.

Madde 101. Kanuna ve işi bu esas mukavelename ahkâmına mugayir hareket eden tasfiye memurları şürekâye ve üçüncü şahıslara karşı müteselsilen mesul olacakları gibi tayin ve istihdam ettikleri eşhasın bu kabil muamelelerinden dahi keزالık aynı veçhile mesul olacaklardır.

Madde 102. İktisat Vekâleti şirketin esas mukavelenamesinden mütevellid hususat hakkında şirket üzerinde murakabe hakkına haizdir.

Madde 103. Şirketi fesih ve tasfiyesine mütedair heyet-i umumiye mukarreratı sicil-i ticarete tescil ve ilân olunur.

Madde 104. Şirketin gerek faaliyet ve gerek tasfiyesi esnasında şirket umumuna müteallik olarak şirket ile hissedaran arasında tahaddüs edecek ihtilafat şirket merkezinin bulunduğu mahal mehakiminde ahkâm-ı kanuniye tevfikan hal ve faslolunur. Şirket umuruna ait olarak hissedaran beyninde tahaddüs edip şirketin hukukuna müessir olacak ihtilafatın halli

dahi kezalik şirket merkezinin bulunduğu mahal mahkemelerine aittir. Bu kabil ihtilafatın zuhurunda mahkemeye müracaat etmiş olan hissedar, şirket merkezinin bulunduğu mahalde her güne tebligat-ı kanuniyenin ifası için bir ikametgâh-ı kanuni intihap ve iraesini mecburdur.

Madde 105. Herhangi bir hissedar şirketin umur ve muamelatında gördüğü bir yolsuzluktan dolayı şirket mümessilleri veya onlar biri aleyhine doğrudan doğruya ve ferdan ikame-i dava edemez. Ancak 33. madde ahkâmına tevfikân ikame-i dava olunabilir.

Madde 106. Şirket iş bu esas mukavelenameyi tab ettirerek talep edecek hissedarlara i'tâ eyleyeceği gibi, elli nüshasını bir defaya mahsus olmak üzere İktisat Vekâleti'ne irsal edecektir.

Madde 107. Şirket istatistik idaresince i'tâ kılınacak numunesine tevfikân her sene muamelatına dair bir istatistik cetvel tanzim ve Vekâlete takdim eyleyecektir.

Madde 108. Şirketin bilumum memurin ve müstahdimini Türklerden ve tercihen ticaret mektepleri mezunlarından mürekkep olacaktır. Ve ancak bazı mütehasıslar İktisat Vekâletinin müsaadesiyle şirketçe muvakkaten istihdam olunacaktır.

Madde 109. Kanuna ve iş bu esas mukavelenameye mugayir ve fesh-i şirketi mucip ahvalin tahakkukundan İktisat Vekâleti tarafından fesih davası ikame olunur.

Basın kayıtlarından edindiğimiz bilgiye göre bankanın kurulmasına milletvekillerinden Refik Bey öncülük etmiştir³³.

Bankanın kuruluşuna olumsuz bakanlar da olmuştur. Kastamonu Gazetesi'ndeki bir haberde kurucuların çok çalıştıkları belirtilmiş ve “olmaz olmaz diyenler kendilerinde yaşamak kudretini görmeyenlerdir” demek suretiyle bu kişilere cevap verilmiştir. Yine bir başka yazıda, bankanın kuruluş amacı açıklanmış ve küçük sermayeli bankaların yaşamadığı endişesinin yersiz olduğu, halkın bu müesseseye sahip çıkacağı ifade edilmiş ve “milli endişelerle, güzel ve samimi niyetlerle doğan Kastamonu Bankası halkın, köylünün, aziz Kastamonuluların elleri içinde yükselecektir” denilmiştir³⁴.

Bankanın kurucular kurulu 24 Şubat 1930 günü Kastamonu Ticaret

33 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 31 Mart 1929, sayı: 2784.

34 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 18 Şubat 1930, sayı:2911.

Odası'nda toplanmıştır. Toplantıya milletvekili Refik Bey başkanlık etmiş ve Ziraat Bankası'na yatırılan 12.500 TL tasdik edilmiş ve 12 kişilik idare heyeti seçilmiştir. Yönetimde şu kişiler görev almıştır: Kastamonu Mebusu Refik, Anakara Mebusu Halit Ferit, Halk Fırkası mutemedi Hamdi, Belediye Başkanı Corukzâde Hilmi, merkez kaza mutemedi Abdullah, Muhzırzâde Mahir, Akdoğanlızâde Faik, Hacı Mehmet Salih, Mâlikizâde Hacı Ömer, Battalzâde Mustafa, Himmetzâde İhsan, Koçoğlu Hamdi. Bankanın denetçiliğine Ziraat Bankası Müdürü Müslim ve Meclis üyesi Sabri getirilmiştir. Bankanın memurluğuna (müdür) ise İnebolu Ziraat Bankası memurlarından Mustafa Bey tayin edilmiştir³⁵. Bu toplantıya, İktisat Vekâleti adına Vali Murat Germen³⁶ katılmış ve dedikodulardan, tezvirlerden yılmamak gerektiğini, iktisadî kurumların yüceltilmesi gerektiğini belirtmiş ve “ yürüteceğiz, yükselteceğiz” demiştir.

Kastamonu Ticaret Odası tarafından yapılan bir ilândan³⁷ bankanın, Nasrullah Câmii civarında 15 numaralı mahalde³⁸ faaliyete başladığı, Ticaret ve Sanayi Odası'na 28 sicil numarada kayıtlı olduğu ve ticaret siciline 26.3.1930 tarihinde tescil edildiği anlaşılmaktadır³⁹. 1932 yılında yapılan genel kurul toplantısında milletvekillerinden Refik, Halit Ferit ve Battalzâde Mustafa beyler yönetim kurulundan ayrılmışlardır.

Kastamonu Bankası esnafa ve tüccara borç vermiş ve özellikle bu insanların tefecilerin eline düşmesini önlemiştir. Bu şekliyle bile banka önemli bir hizmet göstermiştir. 1934 yılında yapılan genel kurul toplantısında sermayenin 50 bin liraya ulaştığı, 1933 yılı kârından kuruculara 8.95, hissedarlara da 7.20 lira dağıtıldığı görülmektedir⁴⁰.

3.3. Kastamonu Bankasının Kapatılması ve Basındaki Yankıları

Bankanın daha sonraki yıllarına ait faaliyetlerinin nasıl seyrettiği konusunda yeterli bilğimiz yoktur. Ancak hissedarlar 13 Mart 1938 tarihinde toplanmışlar, sermayeyi çoğaltarak sanayi işlerinde kullanma

35 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 23 Şubat 1930, sayı:2913.

36 Vali Murat Germen için bkz.: Mustafa Eski, **Kastamonu Valileri 1838-2000**, Ankara 2000.

37 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 9 Mart 1930, sayı:2917. Gazetede çıkan ilan şu şekildedir: “Kastamonu Ticaret Odasından. Kastamonu Vilayetinde Yeni Çarşı nâm-ı diğer Nasrullah Câmii civarında 15 numaralı mahalli ikametgâh tüccari ittihaz ederek bilumum banka ve nukt işleriyle iştigal eden ve Ticaret ve Sanayi Odası'nda 28 sicil numarasında mukayyet Kastamonu Bankası Türk Anonim Şirketi unvan-ı tüccarisini haiz bulunan anonim şirketin unvan-ı tüccarisinin kanun-i ticaretin ahkâm ve mevadd-ı mahsusasını tevfiikan sicil-i ticareti dairede mahfuz vesâika müsteniden 6.3.1930 tarihinde tescil edilmiş olduğu ilân olunur.”

38 Hasip Yılanlıoğlu (1908-1997) bankanın, Banka Sokak'ın başında bulunan eski ahşap binanın ikinci katında açıldığını söylemiştir.

39 Bugün Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası'nda Kastamonu Bankası ile ilgili arşiv bilgisi yoktur.

40 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 22 Mart 1934, sayı:3505.

konusunda karar almışlardır. Bu arada kendir fabrikası işinin ele alınması da görüşülmüştür⁴¹. Bu konuda etütler bile yaptırılmıştır. Ne var ki bu güzel kararlar uygulanamamıştır. Faizlerin %8.5'a düşmesi ve masrafların karşılanamayışı gibi çok basit ve bugün bizim asla affedemeyeceğimiz gerekçelerle bankanın kapatılması kararlaştırılmış. Vilayetin ekonomi tarihindeki en büyük yanlışlık da işte o zaman yapılmıştır.

Kastamonu, ülkemizin en fazla kendir üreten bir bölgesidir. Banka o günlerde kendir fabrikası işine el atmış olsaydı kendir sanayii daha o yıllarda canlanacak ve üreticiler para kazanacaktı. Bunun yanında sanayi işine giren banka hem hayırlı bir işe destek olacak, hem de para kazanıp güçlenecekti. Sanayi sahasına el atan bankaların daha sonraki yıllarda çok güçlendikleri herkesçe bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı 1938 yılında Kastamonu açısından tarihî bir fırsat kaçırılmıştır.

Bankanın kapatılacağı haberi mahallî basında çok tenkid edilmiştir. Ziya Demircioğlu bu bankanın %20-25 faizle para veren tefeciliğin önüne geçtiğini, bugüne kadar Kastamonu'da kurulan en önemli şirketin Rehber-i Terakki Şirketi olduğunu, bu şirketin Osmanlı Bankası ile rekabet ettiğini; ancak çekememezlik ve şahsî ihtiraslar yüzünden battığını belirtmiştir. Makalesinde 60 bin lira gibi bir sermayeye sahip olan bankanın dağılmasını esefle karşıladığını; bankanın elektrik üretimi ve kendir sanayii alanlarında faaliyet göstermesinin daha iyi olacağını ifade etmiştir⁴². Mahallî gazetelerden Doğrusöz'de yayınlanan bir başka makalede, bankanın kapanmasının Kastamonu'da şirket fikrini öldürecek kötü bir hareket olarak kabul edileceği, sebep olanların milletin şirket fikrini mezara gömerek buna bayraktarlık ettikleri, kapatmak isteyenlerin şirket fikrini tarihin sinesine gömmeye alet oldukları sert bir dille tenkit edilmiştir⁴³. Kastamonu'da 15 Haziran 1919'da çıkarılan Açıksöz Gazetesi kurucularından ve Millî Mücadele'ye heyecanlı yazılarıyla katkıda bulunan Hüsnü Açıksöz⁴⁴ yazdığı makalelerde bankanın sanayi işine girmesini istemiş ve kapatılmasının uygun olmayacağını ifade etmiştir⁴⁵. Olayları

41 **Doğrusöz Gazetesi**, 13 Mart 1938, sayı:84.

42 Ziya Demircioğlu, "Kastamonu Bankası Kaldırılıyor mu?", **Doğrusöz Gazetesi**, 26 Temmuz 1938, sayı:122.

43 Hüsnü Açıksöz, "Yine Bankaya Dair", **Doğrusöz Gazetesi**, 5 Ağustos 1938, sayı:125.

44 Hüsnü Açıksöz, 1895 yılında Kırcaali'de doğmuştur. Kastamonu Sultanisi'nde okurken 1915 yılında askere alınmış, 1917'de dönmüş; yeniden okuyarak 1919'da bu okuldan mezun olmuştur. 1919-1931 yılları arasında Açıksöz gazetesini çıkarmıştır. 1939 yılında milletvekili olmuş; ancak kısa bir süre sonra 27 Ağustos 1939 da İstanbul'da ölmüştür. Açıksöz gazetesinde çok sayıda başmakale ve şiirler yazmıştır. İstiklal Harbinde Kastamonu adlı çok kıymetli bir eseri bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz.: Mustafa Eski, **Hüsnü Açıksöz'ün Makaleleri**, Kastamonu Valiliği Yay. Ankara 2008.

45 **Doğrusöz Gazetesi**, 9 Eylül 1938, sayı:124.

bizzat yaşayan entelektüel bir yazar olması bakımından Hüsnü Açıksöz ‘Kastamonu Bankası’⁴⁶ başlıklı yazısında şu görüşlere yer vermiştir.

“İki, üç gün sonra Kastamonu Bankası’nın umumî toplantısı olacak. Bu toplantıda bankanın âtisi mevzuubahis. Banka ya tasfiye edilecek veyahut bankanın inkişafı için yeni kararlar verilecek. Bankanın hissedarları arasında iki cereyan hissediyoruz:

1. Bankayı tasfiye edip paraları çekmek,
2. Bankanın sermayesini çoğaltıp sınaî teşebbüslere girişmek.

Bankayı tasfiye etmeyi öne sürenler faizin 8,5 kuruşa indiğini, faizin masrafı korumayacağını söylüyor ve derhal tasfiye kararı vererek paralarını almak istiyorlar.

Bankayı sınaî işlere sokmak bahsi üzerinde geçen kongrede verilen karar ve bu hususta yaptırılan tetkiklerden ziyade tasfiye taraftarlarının hararetli mütalaalarını dinliyoruz. Tasfiye isteyenlerin mütalaası şudur:

Faiz inmiştir, masraf çoktur. Masrafı azaltmak mümkün olsa da bu azaltış cüzi olacaktır. Sermayeyi çoğaltmak ise hem müşkül hem de bütün sermayeyi daima tedavüle çıkarmak imkânı yoktur. Sınaî hareket ise büyük sermaye işidir. Binaenaleyh tasfiye kararı verip işin içinden çıkmak gerektir.

Bir defa şurasını kaydedelim ki, geçen kongrede verilen karar idare heyetinin sınaîleşme işini tetkik ettirmesine dairdir. Bu tetkik yapılmıştır ve bu tetkiklerin müspet neticeli semerelere ulaşacağı da anlaşılmıştır. Bu halde kongrede görüşülecek esas mesele sanayileşme mevzuu olacaktır. Banka şimdiki haliyle de muhite müfittir. Bilhassa küçük sermaye sahiplerinin imdadına yetişmektedir. Ziraat Bankası’ndan başka banka olmayan bu muhitte bir müessesenin vücudu elzemdir. Masrafı kısmak, sermayeyi çoğaltmakla bu müessesenin idamesi pekâlâ mümkündür. Sermaye sahibini tam tatmin etmese bile yine fayda denecek kadar nema bırakır. Sınaîleşme işi ise bankanın tamamı ile faydalanacağı bir iştir. Türkiye’de sermaye bilhassa son yıllarda sanata dökülmüş ve şayan-ı takdir randımanlar alınmıştır. Bu hareketler bankaya çok güzel numune olabilir. Bütün bu hakikatlere rağmen tasfiyede ısrar etmek bizce tam manasıyla hatadır.

Bilhassa böylece, topluca sermayelerde yalnız sahiplerinin değil biraz da içinde yaşadıkları içtimaî heyetin hakkı vardır.

Sermayedar ‘para benim değil mi, istersem sokağa atarım’ diyemez. Bilhassa devlet kontrolüne tâbi bu nevi şirketlerde sermaye sahiplerinin hakları daima göz önünde tutulmakla beraber, bu sermayenin umuma yararlı olmasına da dikkat edilir. Memlekette iş hayatının inkişafı sermayenin atılğanlığıyla mümkündür. Sandıkta, minder altında saklanacak bir paradan muhit değil bu paranın sahibi bile faydalanamaz.

Elimizde kurulmuş bir müessese vardır. Bu müesseseyi herhangi mülâhaza olursa olsun yıkmaya savaşmanın manâsı biraz ağırcadır. Çok ümit ve temenni ediyoruz ki, bu mülâhazada bulunanların mütalaaları içten gelen bir kanaat mahsulü değildir. Yoksa memleket için cidden ve her manâsı ile kötü bir örnek olacağından hiç şüphe olmayan böyle bir harekete geçmenin azâbı çok elîm olacaktır.”

Basındaki eleştirilerin banka yönetici ve hissedarları tarafından dikkate alınmadığı görülüyor. Bu duruma en fazla üzülenlerden Hüsnü Açıksöz “Yine Bankaya Dair” başlıklı ikinci bir makaleyle⁴⁷ eleştirisini sürdürmüş, ancak sonuç alamamıştır.

“Kastamonu Bankası’nın kongresi bu yazımız okunduğu dakikalarda akd olunmuş bulunacak. Bu toplantıda verilecek karar, her ne olursa olsun bankanın şehrimiz ve civarı piyasasında yapmış olduğu iyi tesiri bir daha zikretmek ve böyle bir müessesenin memlekete ne kadar lâzım olduğunu bir daha belirtmek istiyoruz.

Bu banka on seneden beri muhitte çok güzel iş görmüş ve bir şirket örneği olmuştur.

Faiz yüksek olduğu zamanlarda hissedarlarına yüzde on beşe yakın temettü dağıttığı da vâkidir. Hesabı muntazam, muamelesi emindir, kimsede parası batmamıştır.

“Bizde şirketle iş görülmez” teranesini ağzından bırakmayanları bilfiil tekzip etmiştir. Bilhassa esnafın, küçük sermaye sahiplerinin her başı sıkıldıkça başvurduğu bir müessese haline gelmiştir.

“Bugün faiz inmiştir. Hissedarlarına dağıtacağı temettü elbette az olacaktır. Devlet, memlekette iş hayatını daha genişletmek düşüncesiyle

47 Hüsnü Açıksöz, “Yine Bankaya Dair”, **Doğrusöz Gazetesi**, 5 Ağustos 1938, sayı: 125.

sermayenin nemasını sayın lehine olarak azaltmış bulunuyor ve faizi indiriyor.

“Faiz indi diye bankayı kapatmaya kalkışanları kanunun tahdidatından daha fazla ne gibi nema temin etmeyi düşündükleri sual olunabilir.

“Bu bankayı tesis edenlerin hemen onda dokuzu para ve iş sahibi adamlardır. Bu hisseleri kendi sermayeleri ve işlerine hiç sarsıntı vermeden almışlardır. Bankanın kurulduğu günlerde memleketimizde sermaye hareketi daha genişti, iş daha fazla çoktu. O senelerde kendi sermayelerinden para ayırabilenler, bu yıllarda bunu daha iyi yapabilirler. Binaenaleyh bankanın lağvı taraftarları bir ihtiyaç dolayısıyla değil, sırf temettü azaldığı için bu mülahazada bulunuyorlar. Fakat bu düşüncedekiler bîhaberdirler ki bu faiz azaltma keyfiyeti kanunî bir keyfiyettir. ‘Mutlaka bu faiz azdır, ben çok faiz isterim’, demek biraz da kanunî ahkâm karşısında kaçamak yapmak demektir. Böyle bir hareketin ise herhalde sonu güllü sümbüllü yollara çıkmaz; sermaye temettü ister şüphesiz. Fakat bunun da bir haddi vardır, bu haddi bugün kanun tahdid etmiş bulunuyor. Bundan fazlasını istemeye kalkışmanın ne demek olduğunu daha ziyade uzatacak değiliz.

“Sermaye mutlak emniyette olduğu halde sırf küçük sermaye erbabına, küçük müteşebbislere yardım düşüncesi ile pek cüz’i bir temettüa razı olmak aynı zamanda bir vicdan ferahlığı değil midir?

“Lağv taraftarlarının bu topluluk içinde yalnız kendi menfaatlerinden başka menfaat göremeyen insanlar derekesine düşürecek olan bu düşünce kongrede izhar edilemeyeceğine, edilse de derhal cevabı verileceğine mutmain bulunuyoruz. Bu fikirde bulunanlar aynı zamanda memlekette “şirket” fikrini yeniden bir daha tarihin sineline gömmeye alet oluyorlar.

“Meşrutiyet devrinde cidden iyi niyetlerle başlayıp kötü akıbetlere kavuşan şirketler, muhitte kötü ve uğursuz bir numune olarak öne sürülüp durmaktayken, Kastamonu Bankası Anonim Şirketi zihinlerinden bu kötü misali yerinden oynatmış bulunuyordu. Yalnız paralarını böyle nemalandırmayı düşünenler ve bankayı lağvetmeye yeltenenler aynı zamanda muhitte şirket fikrini daha mezara gömmek için bayraktarlık etmiş bulunuyorlar.

Bütün bu hakikatler karşısında bugünkü toplantıda böyle fikir izhar edileceğini hafızalarımız alamıyor.

“Mamafih bugün ve bu yazının okunduğu saatlerde böyle yalnız menfaate istinat eden bir fikrin atılıp atılmadığını göreceğiz ve gelecek nüşhada bittabi bunu da tavzih edeceğiz.

“Bankanın sınaî teşebbüslere girişmesi işine gelince; gözü ileriye ve menfaatini görür büyük sermaye sahipleri bu işi kucaklamış bulunuyorlar ve öyle zannediyoruz ki Kastamonu Bankası sermayesinin dört beş misli bir sermaye bu işe girişmek üzeredir. Fakat bu bahis başka bahis, o da gelecek makalede.”

Kastamonu Bankası’nın Eylül 1938’de yapılan toplantısında sermayesinin 64 bin lira olduğu açıklanmıştır. 4 bin liralık hisse sahipleri bankanın sanayi işine girmesini, 44 bin liralık hisse sahipleri ise kapatılmasını istemişlerdir. Murakıp raporunda, bankada işlemlerin zor yürüdüğü, faizin azaldığı, masrafın korunamadığı, masraftan tasarruf yapıldığı ve hissedarların da az kâra razı oldukları takdirde bankanın devamının mümkün olabileceği ifade edilmiştir⁴⁸.

Bazı iyi niyetli ve uzağı gören hissedarlar ile basın mensupları; bankanın sanayi ve elektrik işine yönelmesini istemişlerdir. Buna karşılık dar görüşlü ve rizikoyu sevmeyen ortakların ise paralarını almayı tercih etmeleri üzerine ne üzücüdür ki banka kapanmıştır. Bu kararı verenler Kastamonu’da şirket kurma fikrini de gerçekten öldürmüşlerdir. Oysaki direnç gösterip az kâra razı olsalardı ve nihayet sanayi ile elektrik işlerine girilseydi bugün Kastamonu çok daha farklı olurdu. Banka büyüyüp güçlenir; diğer önemli sahalara da yatırım yapılırdı.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız şirketler hep iyi niyetlerle kurulmuş, ancak uzun ömürlü olmamıştır. Küçük çıkar hesapları ve çekememezlik gibi olumsuzluklar hep yaşanmıştır. Kastamonu’da sermaye yetersizliği, yol ve liman gibi alt yapı noksanlığı şüphesiz ki gelişmeyi engellemiştir. Ancak bütün bu doğruların yanında başlangıçtaki girişimci insanlar aynı ruh ve heyecanla yollarına devam edemedikleri gibi, gereken yerde cesaret ve en önemlisi sabır gösterememişlerdir. Bugün de Kastamonu’da küçük aile şirketleri dışında, yerel sermaye ile kurulmuş, ilin ekonomisinde sürükleyici role sahip şirketler yoktur. İlçeler için de aynı durum geçerlidir.

48 Doğrusöz Gazetesi, 9 Eylül 1938, sayı: 135.

IV. KASTAMONU’DA KURULAN ŞİRKETLER

I.Meşrutiyet ve sonrasında yapılan çalışmalar sonucunda ülkenin önemli vilayetlerinde eğitim, kültür, sanat ve ekonomik faaliyetler bakımından bir hareketlilik başlamıştır. Bu durum II. Meşrutiyet sonrasında da devam etmiş. I. Dünya Savaşı, çalışmaların hızını kesmiş ise de Millî Mücadele’den zaferle çıkan Türkiye Cumhuriyeti her alanda olduğu gibi, ekonomi sahasında da büyük atılımlar göstermiştir.

Kastamonu, İmparatorluğun büyük vilayetlerinden birisidir. Özellikle Osmanlı’nın son döneminde burada önemli çalışmalar yapılmıştır. Kurtuluşu ekonomik yapının iyileştirilmesinde gören halk, çeşitli şirketler kurmuş ve küçük sermayeyi bir araya getirmeyi başarmış. Halkın bu dinamizmi Cumhuriyet dönemine de yansımış ve ilk yıllarda taşra ölçeğine göre ciddi adımlar atılmış. Bunlardan birisi de Kastamonu Bankası T.A.Ş.’dir.

Araştırmamızda II. Meşrutiyet’le başlayan ekonomik bilinçlenmeyi ve bu çerçevede kurulan şirketleri mahalli kaynaklardan Kastamonu⁴⁹, Köroğlu⁵⁰, Açıksöz⁵¹ Doğrusöz⁵² gibi gazetelerdeki bilgileri inceleyerek Kastamonu’nun yakın dönemdeki ekonomik yapısı anlatılmaya çalışılmıştır.

4.1. Şirket-i İbtidâiye

Şirketin 1884 yılında kurulduğu anlaşılmaktadır. Ancak 1884 yılına ait Kastamonu Vilâyet Gazetesi’nde bu konuda bilgi yoktur. 1 Teşrinievvel 1304(1888) tarihli Kastamonu Gazetesi’nde şirketle ilgili

49 **Kastamonu Vilayet Gazetesi** 1872 –1931 yılları arasında Valilik tarafından haftalık olarak yayınlanmıştır. Sadece bugünkü Kastamonu vilayeti olarak değil eskiden buraya bağlı olan Çankırı, Sinop ve Bolu livaları hakkında da çok kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Vilayet dahilindeki haberler yanında, çeşitli ilanlar ve istatistikler de yayınlanmıştır.

50 **Köroğlu Gazetesi**; İttihat ve Terakki Cemiyeti Kastamonu şubesinin yayın organı olarak 1909-1918 yılları arasında haftalık olarak 485 sayı yayınlanmıştır. Koleksiyonunda 40 kadar sayı eksiktir. Üç cilt halindeki bu koleksiyon sadece Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi’nde bulunmaktadır.

51 **Açıksöz Gazetesi** 15 Haziran 1919 günü yayına başlamış, 1931’de kapanmıştır.

52 **Doğrusöz Gazetesi**, Açıksöz’ün kapanmasından sonra 1937-1967 yılları arasında yayımlanmıştır.

kısa bir bilgi bulunmaktadır. Şirketin bu tarihten 4 yıl önce (1884); dört, beş kişi tarafından kurulduğu ve mensucat işiyle ilgilendiği yazılmıştır. Şirketin yönetimini matbaa müdürü Hüseyin Hüsnü Efendi deruhte etmiş. Gazetelere zamanında bilgi verilmeyiş sebebi olarak da şirketin bir başarısının ortaya çıkmasının beklenmesi ifade edilmiştir. 1888 yılına gelindiğinde şirket, mensucat işinde başarı göstermiş ve bunun üzerine basına bilgi verilmiştir. Şirketin ürettiği mensucat malları Kastamonu ve çevre illerde çok beğenilmiştir. Gazetede bilgiden; Ankara softuna yakın, sâfi yünden Avrupa kaşmirleri tarzında düzgün kumaşlar, Rumeli şayakları gibi sağlam şayaklar, her çeşit fanilalar, pamuktan pazen ve hamam takımları; ketenden döşemeler, perdeler, çarşafklar, sofrâ örtüleri ve peşkirler üretilmiştir. Memurlar şirketin mallarını kullanmışlar, kadın elbiseleri ile ev ihtiyaçları buradan sağlanmış. Şirket, Avrupa’da üretilen kumaşlardan daha sağlam kumaş üretmiştir. Halk ihtiyaçlarını buradan sağlamıştır. Hatta o zaman Tosya Rüştîye mektebinin elbise ihtiyacı şirket tarafından karşılanmış⁵³. Bu durum şirketin saygınlığının çevrede kabul gördüğünün en büyük kanıtıdır.

1890 yılına ait bir gazete haberinde de ilginç bilgiler bulunmaktadır. Şirket ürünlerinin Yeni Çarşı’da 25 numaralı dükkânda satıldığı; ancak pazarlamanın daha büyük bir mekânda yapılmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Bu dilek üzerine Saraçlar Çarşısı içinde uygun bir yer bulunmuştur. Şirket kostümlük kumaşlar, yazlık ipekli kadın elbiseleri, kadife üzerine sırma işlemeler, seccade, kasnak işleri ve ipek kenarlı havlular üretmiştir⁵⁴. Burada dikkati çeken bir husus vardır: Sadece kumaş üretilmemiş; halkın daha fazla beğenisini kazanmak için süsleme de yapılmak suretiyle ürünlere estetik kazandırılmıştır.

Sonraki yıllarda bu şirketin ne gibi çalışmalar yaptığı konusunda bilgi yoktur. Ancak 1901 yılında yayınlanan Vilayet Salnamesinde aynı başarılı çalışmaların devam ettiği görülmektedir⁵⁵.

4.2. Mustafa Sâdık Efendi ve Şürekâsı Şirket-i Husûsiyesi

1 Ağustos 1304 (13.8.1888)’de 137 ortak tarafından 200 hisse üzerine 240.000 kuruş sermaye ile kurulmuştur. Şirketin nizamnamesinde çalışma süresi 5 yıl olarak saptanmış olup ana sözleşmesi 24 maddedir.⁵⁶

53 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 10 Teşrinievvel 1304 (22 Ekim 1888), sayı: 759.

54 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 30 Nisan 1306 (12 Mayıs 1890), sayı: 837.

55 **Kastamonu Vilayeti Salnamesi**, Nu: 20, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1317, s. 283.

56 **Mustafa Sadık Efendi ve Şürekâsı Şirket-i Hususiyesi**, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1304.

Madde 1. Bu şirketin teşkilinden maksat faizli ve faizsiz fakat ikramiyeli her nev'i esham ve tahvilat iştirasıyla gerek faiz ve gerek ikramiye suretiyle istifade ve intifa etmekten ibaret olup zaman-ı kûşad-ı ise üç yüz dört senesi Ağustos ibtidasından muteber olarak müddet-i devamı dahi beş seneden akall olmayacak ve fakat hitam-ı müddette şürekâ ittifak edip de daha devam olunmak murat olunur ise tecdid-i mukavele olunacaktır.

Madde 2. Şirketin efradı bervecih-i âti şeraiti kabul ile bu mukavelename zîrine vaz'-ı imza ve temhir eyleyecek zevattan mürekkeptir.

Madde 3. Şirketin mecmu' sermayesi iki yük kırk bin kuruştan ve hisseleri dahi ikiyüz sehimden ibaret olup şu halde her hisse altmış adet sim mecidiye olarak mâhiye birer mecidiyeyi i'ta ile beş senede ikmal edilecektir ve her şerik almış olduğu hisselerin adedine göre mâhiye sermayesini mecidiye yirmi kuruş hesabıyla vereceği gibi kâr ve zarar dahi beşinci maddede tasrih edilen aidat tenzil edildikten sonra her bir şerikin aldığı hisse yani sermayesinin nisbetine göre taksim olunacaktır.

Madde 4. Zikrolunan tekasid-i şehriyenin ahz ü kabzı ve mah mah hâsıl olacak meblağ mukabilinde evvel emirde Rumeli demiryolu tahvilatının ve ileride icabı halinde esham-ı tahvilat-ı sairenin mübayaa ve teferruat-ı sairesinin îfâsı zımnında bir heyet-i idarenin vucudu elzem olmasına ve şirket-i mezkûr Safranbolulu Mustafa Sadık Efendi ve şürekâsı namına açılmasına mebni efendi-i mümaileyh reis ve Kastamonulu Esberzâde Hâfız Tevfik ve Filibeli Hüseyin Vehbi ve İnebolulu Necip ve Kastamonulu Kozmioğlu Yuvanni ve Antuvan Emançic efendiler heyet-i müdiran olmak üzere a'zâ intihap olunup vezaif-i esasiyeleri zîrde beyan olunacağı vechile mümâileyhimadan Hâfız Tevfik Efendi sandık emanetini ve Necip Efendi umur-u hesabiye ile beraber Osmanlı, Antuan Efendi Fransız kitabetini icra ve her biri şürekâdan oldukları cihetle hissedaran-ı saire misüllü taleb olacakları sehimin tekasit-i şehriyesini i'tâ eyleyeceklerdir.

Madde 5. Madame ki heyet-i idarenin tesviye-i taksit ve taksim-i hissede şürekâ-yı saireden farkları yoktur, şu halde kendilerince bir imtiyaz görünmüyorsa da aşağıda gösterileceği veçhile mükellef oldukları hizmetleriyle kısmetleri beyninden bir nispet-i adile görülemediğinden ve bu da muvafık-ı hakkaniyet olamayacağından ikinci maddede beyan olunacağı veçhile hisse üzerine sermaye-i umumi bâki kalmak ve bundan bir suret-i maktuada olmamak üzere yalnız menafî-i hasılanın yani şirketimize ikramiye isabeti halinde onun ve ticaret-i sairenin mecmuundan yüzde altısı amel mukabili olarak kendilerine aittir.

Madde 6. Serlevha ve hatmesiyle yirmidört bendi hâvi olan iş bu mukavelenamenin birer nüshası şürekâ yedinde bulunacağı gibi her şerikin miktar-ı hisse ve tesliatını ve şirketin mübayaatını müşir olarak bir para teslimine mahsus sergi ilm ü haberi ve diğeri mübayaatın cins ve miktarıyla numaralarını hâvi cetvel bulundurulacaktır. Şu kadar ki ilk mübayaat kaydı mucebince cetvel-i mezkûre derc ve heyetçe tasdik olunarak cetvelin hissedarana tevziinden sonra takip edecek mübayaatın derci zımnında cetvellerin celbine heyetin bir güne mecburiyeti olmayıp hissedaran haberdar olmak arzu ederler ise heyete müracaatta muhtar ve hin-i müracaatta heyet-i idare dahi kaydından cedveline ilave etmeye mecburdur.

Madde 7. İktiza-yı müsalahata göre gerek tabii ve gerek heyet-i idarenin kararıyla zaruri ve mecburi şirkete ait vuku bulacak bilcümle masarîf umumiye ait olmasıyla ortadan çıkarılacak ve sandık defterinde müfredat-ı veçhile mukayyed bulunacaktır.

Madde 8. Şirketin efradı deruhte eylediği taksidi ifaya zıkr olunan ağustos ibtidasından beda' ile nihayetine kadar ikmal edilecek ve yedindeki ilmühaber sergisi zuhurundan muharrer olduğu vechile sene-i merkume eylülü ibtidasından başlayacak taksit nihayet on beşinde hitam verilecektir. Takip edecek taksitleri dahi kezalik her ay başından nihayet on beşine kadar bizzat getirip veya gönderip sandık eminine teslim eyleyecek veyahut ettirecek ve ilmühaberini dahi sandık eminine mühürlettirecektir. Taşrada bulunacaklara suhulet olmak üzere taksit borcuna mukabil posta pulu irsali halinde dahi kabulü mecaz olup fakat bir mecidiye yerine yirmi iki kuruşluk pul gönderilmek meşruttur ve bununla beraber bir ve iki ve daha ziyade taksit borcunu defaten vermek isteyenlerden alınması dahi caiz ise de fazla tesliminden dolayı müddeti gelmeyen taksit için şirketten fazla bir kâr arayamayacaktır. İşte bu mecburiyet ve teshilatı kaale almayıp da imhal ve ihmal ile eyyam-ı muayyene-i mezkûreden velev bir gün tecavüz ettirse bile evvvel ayın on altısından itibaren bir hisse için bir ayda beş kuruş ve ikinci ayda on kuruş ve üçüncü ayda yirmi kuruş tazminat ve masraf bedeli vermekle mükellef ve mecbur olup bu üçüncü ayın on altısı gelip de üç gün daha mürur ettiği halde yine tesviye etmez ise ol zatın inai kefid etmiş addolunarak ol güne kadar hesabı bilrivaye evvelce teslimatıyla menafii cihetinden kâr ve zararı bilifraz şirkette mütebakı hissesinden mezkûr tazminat ve zarar bedeli başka ve iş bu taahhüdünü adem-i ifadan dolayı inkıza-yı müddet protesto makamına kaim olup ihbarname ve

saireye hacet olamayarak ilerisi için dahi tazminat olmak üzere yüzde yirmi kuruş başka olarak bittevkıf kusuru kendisine red ve iade olunup şirketten ihrac olunacak ve yedindeki mukavelename ve sergi ve cetvel bilahz şirketteki muamelatın cümlesinden alakası kesilecek ve bir daha kabul edilmeyecektir. Ve şayet kendisinin akçesini almakta göstereceği adem-i muvafakatı bu muamelenin icrasına mâni olamayıp iade olunacak akçesi emanet tarikiyle sandıkta kalacağı gibi yedinde bulunacak evrakın hiç bir hükmü kalmayacağından ne vakit müracaat ederse ancak müfrez akçesini alabilecektir.

Madde 9. Bervech-i muharrer şirket ikiyüz sehimden ibaret olmasıyla sonradan talep olacakların ikmal-i noksan için ancak hal vukuundan kabul ve idhali caizdir. Bu vechile kabul olacak zat şirketin bilcümle şeraitini kabul ile hissedaran-ı sabıka kuvvetini haiz olabilmek için dahil olacağı zamana kadar işlemiş takasiti ve bilhassa masarif-i saireden hissesine isabet edecek meblağı defaten vermesi şarttır. Binaenaleyh bunun i'tâsıyla kabul olunanlara iş bu mukavelenamenin evvelkiler gibi umum mühürlü nüshasını verebilmek mutaassir olmasıyla yalnız heyet-i idare tarafından musaddak bir suretiyle cetvel ve ilmühaber sergisi yedine verilerek bununla iktifa olacak ve kendileri şürekây-ı mevcude adadından madud bulunacaklardır. Şu kadar ki şirkete duhulünden evvel ikramiye isabet edip de onbirinci maddede beyan olunacağı vechile beynelşürekâ taksim vukubulmuş ise kendinin duhulünden evvel şürekânın aldığı hisselerden bir şey istirdadı selahiyetini haiz olamayacaktır. Bu gibi hal vukuunda ikmal-i noksan için ol hisseye şürekâdan talip olanlar harice tercih olunup onun hakkında dahi bu muamele tamamıyla caridir.

Madde 10. Berminval-i meşruh bu şirkete girmek şarta taliken eshel olduğu gibi bervech-i âti şarta mevkufen herkesin çıkması dahi yed-i ihtiyarındadır. Ancak çıkacak zatın taksit hisseleri bakiyesi şirket sandığının faiz ve ziyân gibi ızrarına sebebiyet vereceğinden ve bu gibi şeyle dahi müsebbibinden lazım geleceğinden şu halde çıkacak zatın işe bidayetinden ol güne kadar hesabı bilrû'ye masarîf ve kâr ve zarar sermayesine mahsup edildikten sonra şirkette bulunan bakiye-i hissesinden yüzde yirmi kuruş tazminat olarak sandıkta bittevkıf maadası kendisine red ve iade ile yedindeki mukavelesinde ve cetvel ve sergisi ahz olunarak şirketten alakası kat' olacak ve sekizinci maddedeki muamele-i ahire bunda da cari olacaktır. Şu kadar var ki çıkması ihtiyarî olmayıp infikakı mazeret-i meşruaya mübteni olarak esbab-ı mecburenden neş'et eden zevat için bu

muamelenin tamamıyla icrası arzu-yu esasiye ve ümid-i istikbaliyesinden mahrumiyet ve meyusiyetle mütenasip olamayacağı gibi bütün bütün istisnasına dahi şirketin tahammülü olmadığından bu gibilerin mezkûr hisse-i mecmuasından tazminat-ı mezkûrenin yalnız yüzde beş kuruşunun tevkifiyle iktifa edilecektir. Ve fiyat vukunda da şu ikinci muamelenin ifası tabii olup fakat veresenin muvafakatı halinde murislerinin ve alelittlak şürekâdan biri hissesini ciro tarikiyle ahire tefviz edip de o da kabul ve bilmüracaa muamele-i kuyudiyesi heyetçe ifa kılındığı takdirce dahi evrakı ona tevdi olunarak hissesini terk eden zatın yerine kaim olabilip bunlar bilaistisna cemi'-i şeraite tabi olacaklardır.

Madde 11. İnşaallahüteala şirketimize ikramiye isabet edip de miktarı beşyüz bin kuruştan dûn olduğu halde beşinci maddede muharrer muamelenin icrasından sonra miktar-ı mecmuunun sermayeye ilave ile şirketin kuvvetlendirilmesi ve ziyade olur ise dahi bu vechile muamele olunarak kusur kalanın beynelşürekâ hisse üzerine taksim olunması ve sermayeye ilave olunacak akçenin heyet-i müdiranın tensip ve kararıyla biran evvel ticarete sevk edilmesi elzem umurdandır.

Madde 12. Şürekâ şirketin menfaat ve terakkisini temin edecek surette layık-ı hatır olabilecek her muamelesini tahriren heyet-i idareye bildirecek ve heyet-i idare dahi münderecatına göre bilmüzakere kabul veya reddi esbabını beyan ile bir karar verecek ve bu kararı heyetin karar defterinde istediği vakit görebilecektir. Fakat fevaid ve muhasenatı şamil olmayan ve beyhude iştigalden ibaret görünen muhtıralar keenlemyekûn hükmünde tutulacaktır.

Madde 13. Şirketin mebdei iş bu Ağustosta olduğu gibi, umum şürekâ dahi her sene ağustos ibtidasından onbeşine kadar münasip müddetde şirketin Kastamonu'da bulunan idaresinde ictima ederek ilerisi için icab eden müzakerat icra ve mukarreratı bir mukaveleye daha rabt edilecek ise de üç seneden evvel bu mukavelenin tadil ve tağyiri caiz olamayacak ve iş bu ictima-ı umumide müddet-i mezkûre zarfında bulunmayan olur ise kendi fiilinden dolayı tabii itiraz hakkı bulunmayacaktır. Ve heyet-i idarenin muamelatını anlamak için şirket efradı istediği vakit karar defterini dahi görebilecektir.

Madde 14. İş bu şirket Kastamonu'da açıldığı cihetle şirket bâki kaldıkça kabil-i fesih mahall-i ahire nakli caiz olmayıp bilcümle muamelatı Kastamonu'da cari olacağı gibi beynelşürekâ bundan tahaddüs edecek

daavi yine Kastamonu'da rü'yet olunur fakat da'vi vukuunda masarîf ve zarar ve ziyan ve tazminat buna sebep olan şahsa ait olup şürekâ-yı sairenin hukukuna tecavüz etmeyecektir.

Madde 15. Reis şirket namına her türlü evrak ve taahhüdatı Mustafa Sadık ve şürekâsı namına imzaya mezun olduğundan muhaberat ve icray-ı muamelata memur ve her muamelatında heyet-i idarenin rey ve kararını almaya ve heyet-i idare dahi vermeye mecburdur.

Madde 16. Muhaberat numara tahtında ceryan ederek müsveddeleri sırasıyla defterde mukayyet bulunacağı gibi cevaben alınacak ve re'sen gelecek muharrerat dahi koçanlı bir deftere rabt olunarak idare sandığında hıfz olunacaktır. İcabı halinde elsine-i saireye tercüme caiz olabilecektir. Reisin gaybubeti halinde heyet-i idareden tayin edeceği zat vekâlet edecektir.

Madde 17. Reis şirketin efradını ve miktar-ı hisselerini ve mübayaat ve muamelat-ı sairesini bilmek için başkaca bir defter tutmakta muhtar olduğu gibi heyet-i idare dahi buna dair ayrıca defter tutmakta muhayyerdir. Kâtip efendiler ise sıra numarası vaz' ederek bir esas defteri tutup evvela şürekânın isim ve şöhrat ve miktar-ı sehimini ve mübayaatın nev'i ve miktarıyla numaralarını kaydedecek ve asıl ehemmiyet tahvilatın numarasında olmakla yalnız rakam kifayet etmeyip hizalarına yazı ile dahi numarasını izah eyleyecektir. Ve zeylleri dahi heyet tarafından imza olunacaktır. Bundan başka sandık muamelatını bilmek üzere her ay hesap görüldükçe yekün vechile ithalat ve ihracatı yek kalem yazmaya mahsus diğer cetveli bir defter tutup mah mah teselsül ettireceklerdir.

Madde 18. Altıncı maddede muharrer sergi cetveli riyasetten verilecek nümunesi veçhile tanzim olunacak ve badeltasdik birer tanesi her halde şirket efradı yedinde bulunacaktır. Kazaen bunları zayi eden olur ise üzerine kaydı mucibince diğeri verilebilir fakat masarîf karşılığı olmak üzere beş kuruş tazminat alınarak zayi'den verildiği gösterilecektir.

Madde 19. Reis bu şirket umurunda istihdam olunması tabii olan hesap kitabı ve hademeyi intihap salahiyetini haiz ise de derece-i maaşlarının takdiri heyet-i idarenin kararına mütevakıf olup hesap kitabı icabı halinde alınacağından şimdilik bir hademenin istihdamı umur-u zaruriyedir.

Madde 20. Sandık emini efendi de dahi numara tahtında bir esas defteri bulunmasıyla beraber cetveli ve sahifeleri numaralı muntazam surette

tutacağı diğer bir defterin sağ tarafı makbuzatına sol tarafı medfuat ve sairesine münhasır olup karşılıklı yekûn edilir sandık emini tekasitin sergi mucibince mah mah ahz ü kabzına ve riyasetin tahriratıyla mahallerine nakden ve poliçeten irsaline ve senedin i'tâsına ve bendiye ve nakliye gibi posta ücretleriyle pulları ve kırtasiye ve defatir ve saire ufak tefek müteferrika masarısını riyasete beyan ile i'tâ ve tarihleriyle nev' ve miktarını deftere kayıt ve imlaya mezun ve memur ve sergilerin mahall-i mahsusunu akçeyi alınacak temhire mecbur olup maada ithalat ve ihracatı heyet-i idarenin kararına ve hele istisna edilen sair masraf ciheti heyet-i idareden musaddık senedin vücuduna mütevakkıftır.

Madde 21. Heyet-i idare her ayın onbeşinden sonra bittecemmu' işbu defterleri nazar-ı tetkikten geçirerek sıhhati sabit olduktan sonra makbuzatından medfuatı tenzil ve fazlası şehir-i âtiye nakl olunarak zeyli tasdik kılınacak ve muamelat-ı maliye bu vechile teselsül ettirilecektir. İş bu tetkikte taksitini müddet-i muayyene-i mezkûresi zarfında tesviye etmeyenler zahire çıkacağından haklarında sekizinci maddede muharrer muamele icra kılınmak üzere kaydına şerh verilerek cenah vechile matlup gösterilecektir.

Madde 22. İş bu defterlerle ona müteferri evrak ve senedat ile akçe sandık emini nezdinde ve muhaberat ve saire muamelat hakkındaki evrak ve koçan ve esas ve karar defterleri ketebe indinde ve tahvilat alındıkça badelkayıt memhur bir mahfazada olarak heyet-i idarede ve cümlesi reisin nezareti altında bulundurulacaktır. İleride bunların hıfzına ve heyet-i idarenin ictima ve ik'adına mahsus mahaller tedarik ve icarı mukarrer olup şimdilik bunların memhur mahfazalarla bedestan veya haiz-i emniyet bir mahalde hıfzı icabat-ı tabiiyedir.

Madde 23. Heyetin bilcümle muamelat hakkındaki kararları ekseriyet-i ârâ ile de hasıl olabileceğinden her şeyde müttelik bulunmak şart olmayıp tesavi-i âra halinde dahi reisin bulunduğu taraf kaideten ekseriyet kuvvetini haizdir.

Madde 24. İndelhâce verilen muhtıralar üzerine tevsi-i muamelat mukteza-yı mukavelattan olmasıyla şimdilik başka bir şey dercine mahal görülemediğinden beynelşürekâ münderecatını kabul eylediğimizi müşir iş bu mahalle şerh verilip imza ve temhir ile yekdiğerimize teati kılındı. Fi ibtida-yı Ağustos, sene 304.

Şirket ortakları ve aldıkları hisse miktarı:

Âzâ ve emin-i sandık Esberzâde Hâfız Tevfik Efendi hisse 5, reis-i şirket Safranbolulu Mustafa Sadık sâkin-i Kastamonu, hisse 5; âzâ ve kâtib-i Osmanî İnebolulu Necip Efendi sâkin-i Kastamonu, hisse 3; âzâ Filibeli Hasan Vehbi Efendi, sâkin-i Kastamonu, hisse 3; âzâ ve kâtib-i lisan-ı ecnebi Antuvan Amancic Efendi, sâkin-i Kastamonu, hisse 2; âzâ Kozmioğlu Yuvanni Efendi, sâkin-i Kastamonu, hisse 2.

Bir hisse alanlar: Âsâkir-i redife mukaddem taburu binbaşısı Eşref Bey, âsâkir-i redife tâli taburu binbaşısı Arif Efendi, Salimefendizâde Namık Efendi, Şemsizâde Hacı Feyzi Efendi; âsâkir-i zaptiye tabur ağası Hacı Mustafa Ağa, meclis-i idare-i vilayet başkâtibi Hâfız Lütfi Efendi, mektepli Safranbolulu Akif Efendi, redif tâli taburu kâtibi Mehmet Efendi, redif mukaddem taburu kolağası Hacı Hüseyin Efendi, Boyacıbeyzâde tekaüd Emin Efendi, nüfus başkâtibi Sirkelizâde Mustafa Sabri Efendi; mahkeme-i istinaf başkâtibi Karakadızâde Şevket Efendi, telgraf başmüdiriye kâtibi Hacı Avni Efendi, Safranbolulu evkaf vekili Dûngânzâde Mehmet Hilmi Efendi; Safranbolulu Duyun-u umumiye memuru Taşatarzâde Mustafa Rakım Efendi; Safranbolulu Ahatzâde Hacı Mustafa Ağa, Reşit damadı mektubi kalemi müsevvidlerinden Halit Bey, mektubi kalemi müsevvidlerinden Hâfız Hüsnü Efendi, Şemsizâde Hacı Abdi Efendi, Kadıbeşe zâde Şakir Bey, orman muavini Fuat Efendi, defter-i hakanı başkâtibi Rüştü Efendi, muhasebe ketebesinden köylü Hacı İsmailzâde Raif Efendi, daire-i belediye kâtibi Çankırlı Osman Efendi, mahkeme-i bidayet başkâtibi Hulusi Efendi, Pençerecikadızâde Hâfız Ahmet Hıfzı Efendi, dava vekillerinden Cemal Efendi, istinaf mahkemesi zabıt ketebesinden Mustafa Hamdi Efendi, evkaf başkâtibi Hâfız Ahmet Efendi, telgraf muhabere memurlarından Behçet Efendi, adliye hesap kâtibi Hasan Efendi, telgraf muhabere memurlarından Rifat Efendi, telgraf muhabere memurlarından Sırrı Efendi, telgraf anbar memuru Raşit Efendi, posta kâtibi Sadık Efendi, telgraf muhabere memuru Pertev Efendi, muhasebe ketebesinden Hacıgöcekzâde Hakkı Efendi, mektubi kalemi ketebesinden Kiselizâde Asım Efendi, daire-i beledi sandık emini İshakzâde Hâfız Mehmet Efendi, eczacı Kosti Efendi, doktor Miskos Yuvanni Efendi, Doktor Rifat Efendi, inas mekteb-i rüşdîsi nakkaş muallimesi Zevica Hanım, inas mekteb-i rüşdîsi muallimesi Hacı Zeliha Hanım, muhasebe ketebesinden Tatlızâde Hâfız Nuri Efendi, eytam müdürü Bekârzâde Ahmet Efendi, bidayet mahkemesi zabıt ketebesinden Ovalızâde Talat Efendi, muhasebe ketebesinden Köylühacı İsmailzâde

Hâfız Abdullah Efendi, belediye başçavuşu Hacı Mehmet Bey, muhasebe ketebesinden Recepoğlu Hâfız Ahmet Şefik Efendi, Balkacıyan Mıgırdıç Efendi, Papasoğlu Karabet Efendi, Tanaylıyan Asadur Efendi, Abrahamyan Ohannes Efendi, Balkacıyan Tanayıl Ağa, Balkacıyan Toros Efendi, Yesiroğlu Hacı İlya Movisoğlu Yanni Ağa, Hacıyan Agop Efendi, Movisoğlu Yorgi Ağa, Ermeni mektebi namına Mahakyan Tanayıl Ağa, Petreoğlu Merika Efendi, Mahakyan Ardaş Efendi, Hezaretbeyan Ohannes Efendi, Hakkâmzâde Hâfız Kâmil Efendi, Kelebecizâde Abdullah Efendi, Bekirbeşeoğlu Mustafa Bey, Barutçuzâde Mehmet Ağa, Taşköprülü Hacımahmutzâde Hamdi Efendi, Güğümcüoğlu Mehmet Ağa, Hacımanoloğlu Bedos Ağa, Hacı Bedosağazâde Asnas Efendi, Zambakçıyan Agop Efendi, Berberbaşı Mustafa Ağa, Kılıcıoğlu Mihail Ağa, Koçhisarlıoğlu Sokradis Efendi, Demircioğlu Mehmet Emin Ağa, Demircioğlu Mehmet Ağa, Halil Efendioğlu Ahmet usta, Paçacıağazâde Muhittin Efendi, Eminbayraktaroğlu Ali Osman Ağa, Kılıcıoğlu Nikoli Yorgi Ağa, Yedikardaşoğlu Serupi Efendi, Fetihcizâde Hâfız Mehmet Sukiti Efendi, Hacı Apostoloğlu Yuvanaki Ağa, Tekkenişinoğlu Mustafa Ağa, Veziroğlu Ankaralı, Hacıbandilioğlu Hacı Yorgi Ağa, matbaa mücelllidi Hasan Çavuş, Desticioğlu Haralambos Ağa, Yuvannioğlu Anastas Ağa, Şişekoğlu Kelima Efendi, Karabaltaoğlu Mustafa Ağa, Şirketinamına Temuzoğlu Yorgi Ağa, Movisoğlu Anastas Ağa, Barutçuzâde Hacı Raşit Efendi, Şemsizâde Rıza Bey, Gayretlilioğlu Osman Ağa, İstepenyan Kigorik Ağa, Hacı Asailoğlu Esber Ağa, Sabuncuoğlu Amasyalı Lazari Efendi, Kozmeoğlu Yuvanni zevcesi Loksandra hanım, Çubukçuoğlu Hacı Hüeyin zevcesi Fatma hanım, Gömeçzâde Hacı Süleyman Efendi.

İki hisse alanlar: Miralay asâkir-i redife Hurşit Beyefendi, sakin-i Kastamonu, reis-i daire-i beledi Hâfız Lütü Beyefendi; ma tahrir vergi müdürü Emin Efendi; Ballıkzâde Hâfız Mahir Efendi, evrak müdürü Hâfız Nuri Efendi, matbaa müdürü Hâfız Hüsnü Efendi, Seydibeyzâde İlhami bey, mektubi kalemi müsevvidlerinden Sadık Vicdani Efendi, orman sermüfettişi Akif Efendi, Kastamonu redif tâli taburu kolağası Emin Efendi, asakir-i redife kolağalarından nizamiye tahsildarı İzmirli Sabri Efendi, telgraf ve posta müdürü Ali Efendi, asakir-i zabtiye tabur kâtibi Hasan, Şemsizâde İbrahim, muhasebe ketebesinden Karakadzâde Abdülhamit Efendi, Hasköylü Lâtifzâde Mustafa Vasfi Efendi, İran tüccarından Hacı Mehmet Ağa, menafi kâtibi Taşköprülü Hâfız Latif Efendi, Terakki şirketi namına reis Merika Efendi, Yarabcıhocaâde Hüseyin Hüsnü Efendi.

Üç hisse alanlar: Şemsizâde İbrahim Bey.

Dört hisse alanlar: Maarif muhasibi Nazmi Efendi.

Mukavelenamenin cânib-i hükûmetten lieclittasdik Ticaret ve Nâfiâ Nezaret-i celilesine gönderilmesiyle bu kerre iade buyrulmuş ve şürekâdan ise 18 Mart sene 305 tarihine kadar vefiyat ve ciro tarikiyle satış üzerine mübayaat vukuuyla intikalen ve şirâen şürekâca bazı tebeddûlat hasıl olmuş ettiğinden târik ile mâlik olanların esamisi kaydından bilihraç bâlâyâ nakl olduğu gibi bunun mühürlü nüshaları şürekâyâ verilmesi muktezayı mukaveleden idiye de şu tebeddûlat ve hasbelicap teehhüratın haylûleti manasıyla yalnız musaddak suret-i i'tâsı umur-i zaruriyeden bulunduğu şürekâca malum olmak üzere şerh verildi.

İş bu mukavelename mahfuz ve iş bu suret aslına mutabık olup üç hisseye malik olan şürekâdan heyet-i idare âzâsından ve Türkçe kâtibi İnebolulu Necip efendiye i'tâ kılındı. Fi 18 Mart 305. (Şirket reisi mühür, 3 âzâ mühür, 1 âzâ imza, 1 âzâ Antuvan Amançic fevt olmakla vazifesi münhal ettiği).

Söz konusu şirketin çalışmaları hakkında basında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak şirket sözleşmesinin elde bulunması, kurucuların ve hissedarların adlarının bilinmesi son derece önemlidir.

4.3. Rehber-i Terakki Kastamonu Şirketi

II. Meşrutiyet'in ilânından hemen sonra 1324 (1908) yılı Ağustos ayı başında kurulmuştur⁵⁷. Fahrî olarak yürütülen ilk yönetim kurulu başkanlığını Lâtifzâde Mustafa Vasfi Efendi, veznedarlığı Kavukluzâde Hâfız Hasan Efendi⁵⁸ üstlenmişler. Sofuzâde Tefvîk⁵⁹ Efendi de yönetim

57 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 3 Eylül 1324, sayı:1757. Şirketin kuruluşuyla ilgili olarak gazetede şunlar yazılmıştır: "Şehrimizde bazı erbab-ı gayret ve himmet tarafından 1324 senesi Ağustos ibtidasından itibaren bimmennihiteala tesisine ibtidar edilerek bir aydan beri kemal-i ciddiyetle çalışmakta olan Kastamonu Rehber-i Terakki Şirketi unvanıyla ma'nun şirketin evrak ve defatırı bittanzim vilâdet-i padişahiye müsadif olan cumartesi günü şehrimiz ülema ve meşayih ve müteheyizyan ve tüccarı ile şüreki hazır oldukları halde, faziletli müftü efendi tarafından bir dua kıraat edildikten sonra resmî kûşadî icra olunmuştur. Şirketin ilk teşebbüsünü haber alan memleketimiz erbab-ı iktisat ve gayreti fevc fevc şirket talimatının zirini tahtime şitaban olarak daha muamelata başlamaksızın üç yüz kişi nâminı kaydetmiştir. Şu suretle râğbet-i umumiye mazhar olan şirketin memleketimize maddi, manevi edeceği hizmet muhtac-ı izah ve işaret olmadığından ve emr-i idaresi de eyâdi-i mü'teminiye tevdi kılındığından husul-ı muvaffakiyetini bitemmenni şirkete duhul etmek arzusunda bulunan zevatin 1 Eylül 324 tarihinden itibaren nefs-i Kastamonu'da Nasrullah Câmii-i şerifi civarında kâin Urgan hanındaki idarehanesine müracaat eylemelerini tavsiye eyleriz". Kaynakları taramamıza rağmen şirketin ana sözleşmesine ulaşamamıştır. Şirkete ait bir hisse senedi, 10 Nisan 2009 tarihinde İstanbul'da Burak Müzayedecilik tarafından satılmıştır. Hisse senedinin üzerindeki bilgide kuruluş tarihi olarak 1 Ağustos 1324 yazılıdır. Bkz. **Burak Müzayedecilik, Hisse Senedi, Ephemera ve Objeler Müzayedesini**(Katalog), İstanbul 2009., s.70.

58 Kavukluzâde Hâfız Hasan, 1862-1938 yılları arasında yaşamıştır. Deri, tiftik ve demir ticareti ile meşgul olmuş önemli tüccarlardandır.

59 Sofuzâde Tefvîk Bey, 1870 yılında Kastamonu'da doğmuş, rüştiye öğreniminden sonra özel dersler almış, Arapça ve

kurulunda görev almıştır⁶⁰. Şirketin ilk kurucularına “müessis”, sonradan katılanlara da “muhterem” unvanı verilmiş⁶¹. Şirketin ana sözleşmesine basın kayıtlarında tesadüf edilememiştir.

Rehber-i Terakki Şirketi’nin ilk 7-8 aylık dönem içinde halkı tatmin edecek düzeyde bir çalışma gösteremediği, sadece kendir aldığı, hatta bu kendirleri depo ederek satamadığı anlaşılmaktadır. Bu beklentilere ilk cevap Ziraat Bankası memuru Mehmet Feyzi’den gelmiş; şirketin daha dinamik olmasını, sadece kendir alımıyla yetinmemesini önermiş. Adı geçen kişi, yeni kurulan Terakki-i Ziraiyye Şirketi’nin Rehber-i Terakki’ye rakip olmadığını, birisinin ticarî, ötekinin ise ziraî olduğunu; esasen Kastamonu’da daha çok sayıda şirketin kurulması gerektiğini yazmıştır⁶². Şirketin umumî vekili Hersekli Mehmet İzzet ise bir basın açıklaması yapmış; kısa sürede büyük atılımların mümkün olamayacağını, kuruluş çalışmalarının ve sermaye birikiminin devam ettiğini, bu birikimin Avrupaî ölçülere göre kullanılmasına çalışıldığını, esas amacın Kastamonu yöresindeki kendirleri değerlendirmek olduğunu, kurucuların hepsinin de ticareti bilen kişilerden meydana geldiğini açıklamıştır.

Şirketin ilk genel kurul toplantısı 15 Ağustos 1325 günü Dârülkurra medresesinde yapılmış. Başkan Mustafa Vasfi Efendi bir yıllık çalışmalar hakkında bilgi vermiş ve şirketin önemine değinmiş. Mustafa Vasfi, ülkelerin geleceğinin ticaretle kaim olduğunu, ticarete ileri gitmeyen bir ülkenin ziraat ve sanat sahalarında da gelişemeyeceğini, toprağımızdaki servetleri işletmek için bireysel olarak yeterli sermayeye sahip olmadığımızı, bu sebeple, medenî memleketlerde olduğu gibi küçük birikimlerden işe yarar sermaye hâsıl etmek gerektiğini, vatanımızın ve Kastamonu’nun ticaret bakımından geri kaldığını; dolayısıyla kurulan bu şirketin Kastamonu’da ticaretin gelişmesine yardımcı olacağını söylemiştir. Mustafa Vasfi Efendi’nin konuşması şu şekildedir:

“Efendiler! Söze başlamadan evvel bir vazife-i vicdaniyeyi îfâ etmek istiyorum: Hakk-ı hürriyetimizi yed-i gasptan istirdâd ve istihlâs eden zümre-i vatanperverâneyi bu vesile ile de tebci edelim. Nâil-i nimet-i

Farsça öğrenmiştir. 1906’da Sanayi Mektebine müdür olmuştur. 1911 yılında İttihat Terakki muhalifi Zafer Gazetesi’ni çıkarmış; bir ara İstanbul’da Sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmıştır. Çeşitli dini eserleri ve yerel gazetelerde çok sayıda şiiirleri bulunmaktadır. 16 Nisan 1960’da vefat etmiştir.

60 **Köroğlu Gazetesi**, 20 Ağustos 1325, sayı:38.

61 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 19 Ağustos 1325, sayı 1805.

62 **Köroğlu Gazetesi**, 26 Mart 1325, sayı: 17.

hürriyet olmasaydık her türlü teşebbüsât ve -bugünkü gibi- ictima'ât müstehil olurdu. Her hal ü kârda onların mücahedât-ı şehâmet-i medarlarını berâverde-i zeban-ı şükran etmek vecibe-i zimmetimizdir. Yaşasın mücahidîn-i hürriyet, yaşasın muhterem cemiyet, yaşasın kahraman askerlerimiz!

Memleketimizin refah ve saadetine –velev nâcizâne olsun- bir hizmette bulunmak emeliyle bimennihilkerîm teşkiline muvaffak olduğumuz Rehber-i Terakki-i Kastamonu Şirketi'nin ikinci sene-i devriyesine dâhil olacağımız cihetle bir sene zarfında ne yapıldığını izah etmek ve sene-i âtiye için bermucib-i mukavelenâme intihâbât-ı cedîde icra ve hesabât-ı mevcudenin muamele-i tasdikiyesini îfâ ettirmek üzere cümlenizi buraya davet eyledik. Bu vazifeyi îfâ edeceğiz. Mürûr eden bu bir sene zarfında bi'l-umûm şürekâmız tarafından ibrâz olunan metanet ve sebat ve izhar edilen âsâr-ı teveccühâtta ve indel-hesap sermayenin kasada bulunduğu kısa bir müddet içinde hâsıl olan temettü' ve muvaffakiyâtta dolayı maa'l-iftihar teşekkürât eylerim. Asıl maksada girişimizden evvel bir nebzecek ticaretin ehemmiyet ve kavâidinden bahsedeceğim. Her yerde hayat-ı memleket ticaretle kaimdir. Ticareti müterakki olmayan bir memlekette ziraat, sanat da terakkî edemez. Bunlar ticaret-i adîde ile sâbit olmuş hakikatlerdendir. Bunun için ticaret ruh-i memlekettir. Kâfe-i milel ve akvamın bu sayede istihsâl ettikleri esbâb-ı saadeti, bu rütbe temin edecek başka bir kuvvet tasavvur edilemez. Çünkü biz harben ihraz etmek istediğimiz şan ve şerefın esasını ticaretle ihraz edemezsek bir şeye muvaffak olamayız. Hazâin-i arziyenin miftahı yine ticarettir ki bütün maden ve sanayi ve bunları ibdâ' eden müessesâta o büyük sermayeleri ticaret vermiştir. Vâkıâ her avuç toprağımızda altın zerrelere mevcut olduğunu biliyoruz. Bizi onlardan mahrum eden rah-ı ticaretteki tedenni ve muvaffakiyetsizliğimiz değil de nedir? Madem ki ferdin matlub olan sermayeye mâlik değiliz milel-i mütemeddinede görüldüğü vecihle maişetimizi sekte-dâr etmemek şartıyla her birerlerimiz kazancımızdan bir miktarını ifraz ve bu küçük müfrezelerden bir kuvvetli ve işe yarar sermaye hâsıl etmek için bu şirket idaresi altında birleştik. Şimdi bu sermaye bir zaman kendini beslemeye çalışacak ve şüphesiz hissedârânına efâza-i servet edecek bir kuvveti an karib vücuda geçirecektir. İşte o vakit bize sanat ve ziraat ve madeniyâtta istihsâl-i muvaffakiyâta üss-ül-harekât olacaktır. Hülâsa vatanımızda ve bilhassa ticaretçe vilayet-i sâireden geri kalan Kastamonu'da ticaretin terakkîsine muavin ve hâdim olmak üzere teşekkül eden küçücük bu

şirketin ilk sene-i devriyesi içerisinde tedvir eylediği umur ve istihsâl eylediği fevâid bervech-i zîr ta'dât olunur. Deruhte ettiğimiz bu vazifenin hüsn-i îfâsı için gerek bendeniz, gerek arkadaşlarım elden geldiği kadar çalıştık.

Şirketin bidâyet-i teşkilinde iştirâk eden şürekâya “müessis” ve muahharen dâhil olan zevâta “muhterem” nâmı verilmiştir. 324 senesi Ağustos zarfında iştirâk ederek müessis ünvânını alan şürekânın adedi iki yüz yetmiş sekize ve miktar-ı hisseleri üç yüz kırk dokuza bâliğ oldu idi.

Sene-i merkume Eylülünden 325 senesi Temmuz gayetine kadar kırk beş zât daha müracaat ve elli yedi hisseye iştirâk suretiyle şürekâ meyanına dâhil olmuşlardır.

Bu hesaba nazaran şürekânın adedi üç yüz yirmi üç ve mecmû' hisseleri dört yüz altı raddesinde olmak lazım gelirdi.

Ancak; vefat vuku'u veya hissesini alarak çıkmak veyahut âdem-i îfâyı taahhüdden nâşî mukavelenâmenin madde-i mahsusasına tevfiken ihraç edilmek suretiyle aded-i şürekâ üç yüz ona ve miktar-ı hisseleri üç yüz doksan ikiye tenezzül etmiştir ki müfredât ve keyfiyâtı burada muallak levhada gösterilmiştir. El-yevm şirketin mecmû' sermayesi işte bi't-tanzim heyet-i umûmiyeye ibrâz olunan bilânçoda muharrer olduğu üzere 139715 kuruş 10 paraya bâliğ olmaktadır. Bunun ne suretle terâkim ettiği şirketin ol babdaki defâtir-i mevcudesinden tafsilâtıyla nümâyan olmakta ise de burada bervech-i ihtisar izah keyfiyet-i lâzımeden add olunmuştur.

Üç yüz doksan iki hisseden bidâyetten 39200 kuruşu duhuliyeye ve bir senede 12 Mecidiye hesabıyla 94080 kuruşu tekâsite ait olmak üzere 133280 kuruş ve şürekâdan bazıları tarafından işleyecek taksitlerine mahsuben bilânçoda gösterildiği vecihle bir miktar te'diyât daha vuku' bulmasıyla umûm-ı makbuzât 134140 kuruşa bâliğ olarak şirketten temettü' safiyesi olan 5575 kuruş 10 paranın da ilavesiyle mecmû' sermaye ol surette terâkim eylemiştir. Şirketin bir sene zarfındaki kendir ahz ü i'tâsından senedât-ı ticariye mübayaasından istihsâl eylediği temettü'e, müddet-i muayyenesi zarfında te'diye-i tekâsit etmeyen şürekâdan alınan ve çıkanların matlubundan bermucib-i şerâit tevfiğ edilen tazminat ve para tebdilinden hâsıl olan temettü'ât zam olunursa asıl temettü'âtı 7439 kuruş balığ olur. Ancak idarehânenin tamiri için 400 mukavelenâme ve sergi ilmühaberleri tab'iyesine 600 tasdik harici ve pul parası gibi şeylere 150 kuruş raddelerinde masraf ihtiyar edilmiş ve birkaç ay istihdâm olunan

tahsildâra da 400 kuruş verilmiştir ki bunlara ufak tefek masraf dahi ilave edilirse 1612,5 kuruş masraf ihtiyar edilmiş demek oluyor. Şimdi demirbaş eşyaya verilen miktarı da izah edeyim: 15 liralık kasa da dâhil olduğu halde kanepe, sandalye, masa, yazı takımları ve beş senelik kullanılacak defâtir-i evrak tab'iyesi gibi eşyaya 2617,5 kuruş verilmiştir. Yukarıda arz ettiğim masârifâta demirbaş eşyanın kasadan maadasının beşte bir nispetinde isti'mâl farkı olan 223 kuruş daha ilave ederse masârifâtın 1863 kuruş 30 paraya bâliğ olduğu tezahür eder. Temettü'den miktar-ı masraf tarh olunursa temettü'-i safiyenin 55575 kuruş 10 paradan ibaret olduğu anlaşılır.

İşte hülâsa-i hesabât!

Bu hesaptan istibat olunacak netice nedir? Memnuniyet bahş mı? Ye's-i aver mi?

Bu suâle karşı bilâ tereddüt derim ki memnuniyet bahşâdır. Evet! Bu sermaye ile daha vâsi' teşebbüsâta girişilebilir ve binaenaleyh daha fazla temettü' istihsâl olunabilirdi. Fakat teslim etmelidir ki ilk teşebbüsün ziyanla neticelenmesi bile büyük bir kâr addolunur. Cemiyet-i beşeriye ilk hatve-i teşebbüslerinde müşkülâta tesadüf edegelmişlerdir. Bu pek tabiidir. Bendeniz bir hesap yaptım: Her hissenin bir sene zarfında maksaten verdiği para 340 kuruş ediyor. Bunun 6 Mecidiyesi ilk aydaki Eylölde, yedinci Mecidiye ikinci Teşrin-i evvelde, sekizincisi üçüncü ayda ilâ ahire bu suretle i'tâ olundu. Bu hesaptan faiz yürütülse 340 kuruş –fakat her tekâsitin i'tâ olunduğu tarihten itibar olunmak şartıyla- 19,5 kuruş faiz getiriyor.

Her şerike isabet eden hisse-i temettü' ise 18 kuruş 39 paradır ki yukarıdaki miktar ile aralarında fark yok gibidir. Bundan şunu arz ve izah etmek istiyorum ki paramız muattal ve nemasız kalmamıştır. İlk sene için bunun bir muvaffakiyet addolunabileceğini söyleyeceğim.

Bu sene muvaffakiyet ve faaliyetimizi sekte-dâr eden ahval da yok değildi. Yekdiğerini takip eden hadisât fikirlerde a'ram ve sükun bırakmamıştı. İnşallah-ı teâla saye-i meşrutiyette bu gibi ahval tekerrür etmeyecek ve herkes kemâl-i emin ve huzur ile işlerine vakf mesai eyleyecektir. Muhabbet ve hamiiyet-i vataniyemizi a'sâr ile inbât edecek zaman bu zamandır. Allah cümlemize şöhrât-ı gayrette tevfikini refik eyle."⁶³

Daha sonra seçimler yapılmış ve yönetim kurulu oluşmuştur. Bu konuda gazetedeki haber şu şekildedir:

“İş bu lâyiha ve bilânçonun kıraatinden sonra sanayi müdür muavini Tevfik Efendi tarafından kıraat edilmiş olup sureti nüsha-yı âhiremizde tab’ edilecek olan beyannâmeyi müteakib intihâbâtâ şürû’ edilmiş ve hitâm-ı intihâbâtta zevât-ı ma’lûme huzurunda tasnif ara edildiğinde heyet-i müdîrân zirde isimleri muharrer ve haiz-i ekseriyet olan zevâtan teşekkül etmiştir:

Lâtifzâde Mustafa Vasfi (Başkan), Sofuzâde Tevfik (Başkan yrd.), Kavukluzâde Hâfız Hasan, Belediye Reisi Hacı Necip, Muhzirzâde Mahir, Altıntopoğlu Kostaki (veznedar), Akdoğanlızâde Mehmet Ali, Yakupyan Artin, Ekşizâde Mehmet, Paçacıağazâde Muhittin, Boyacızâde Hâfız Sadık⁶⁴.

Verilen bilgilerden anlaşıldığına göre şirketin ilk kurucularının sayısı 278, hisse miktarı ise 349’ dur. O yıl şirkete 45 kişi daha katılmış ve 57 hisse almıştır. Neticede şirket mensupları 323’e, hisse sayısı da 406’ ya yükselmiştir. Vefat edenler olduğu için kişi sayısı 310’a, hisse miktarı da 392’ye düşmüştür. Başlangıçta 392 hisseden 39200 kuruş giriş ve taksitler halinde senede 12 Mecidiye hesabı ile 94080 kuruş alınmıştır. Diğer alınan paralarla genel makbuz 134140 kuruşa yükselmiştir. Bu rakama şirketin sâfi temettüsü olan 5575 kuruş da eklenmiş ve diğer gelirlerle birlikte asıl temettü 7439 kuruşa yükselmiştir. Buna karşılık 1612.5 kuruş masraf gösterilmiştir. Demirbaş ve benzeri harcamalar için 1863 kuruş 30 para masraf edilmiş olup sâfi temettü 5575 kuruş 10 para olmuştur. Yapılan hesaba göre her hisseye 340 kuruş para düşmüş, hisse başı kâr ise 18 kuruş 39 para olmuştur. Verilen bu bilânçoya göre şirket hakkındaki tenkitler de cevaplanmış; paranın âtil ve nemasız kalmadığı ifade edilmiştir. Buna göre 1 Ağustos 1325 tarihi itibarıyla şirketin sermayesi 134140 kuruş, ticareti de 5575 kuruş 10 para olarak görülmektedir.⁶⁵

Genel kurulda yönetim kurulu üyesi ve şehir eşrafında Sofuzâde Tevfik Efendi bir konuşma yapmış ve “Hürriyetin Kastamonu’da ilk feyz-i zuhuru Rehber-i Terakki Kastamonu Şirketi olduğunu cümleten itiraf ederiz” demiş ve amaçlarını anlatmıştır. Yönetimin bir yıldır fahrî çalıştığını, maaşlı bir muhasebeci tutulmasını hatta şirket ana sözleşmesinin 2.

⁶⁴ Aynı yer.

⁶⁵ **Köroğlu Gazetesi**, 27 Ağustos 1325, sayı:39; **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 19 Ağustos 1325, sayı: 1805.

maddesi gereğince başkan ve veznedarın da maaşlı olmasını, ayrıca okur yazar bir hademe alınmasını istemiştir. Şirketin amacını sanayi müesseseleri kurmak ve ticaretle meşgul olmak şeklinde açıklamıştır. Görüldüğü kadarıyla Sofuzâde Tevfik Efendi, şirket için bugünkü anlamda profesyonel bir yaklaşım göstermiştir. Konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiş ve yönetim kuruluna şu kişiler seçilmişlerdir:

Şirketin ikinci olağan toplantısı 13 Ağustos 1326 günü yapılmıştır. Yönetim kurulu adına Mustafa Vasfi konuşmuş ve çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Sofuzâde Tevfik de konuşmasında önemli konulara değinmiştir. Sofuzâde Tevfik'in, şirketin amaçlarından birinin memlekette sanayi müesseseleri kurmak olduğunu, ancak toplanan paraların buna yetmediğini, velevki bu para ile bir sanayi müessesesi kurulsa bile işletme masrafları için yine çok miktarda paraya ihtiyaç bulunduğunu ifade etmiştir. İthalat ve ihracat için İnebolu limanının bitmediğini ayrıca makina ve ticaret mallarının taşınması için yolların elverişli olmadığını söylemiştir. Sofuzâde Tevfik Efendi'nin konuşması üç yönden önem taşımaktadır. Birincisi, asrın başlarında sanayi kurmak için Kastamonu'da yeterli sermaye bulunmamaktadır. İkincisi, sanayinin bir memlekete gelmesi için temel altyapı olarak yol yoktur. Üçüncüsü dışa açılma, ithalat ve ihracat için liman yapılmamıştır. Bugün de Kastamonu'da aynı durum devam etmektedir. Yine sermaye yetersizliği vardır, yolların standardı düşüktür. 1882 yılında başlayan İnebolu limanı inşaatı birkaç yıl önce bitmiş, ancak yetersizdir. Şüphesiz ki, o günlerde ekonomiyi etkileyen yol ve liman konusu bugün de aynı olumsuz halini sürdürmekte ve Kastamonu'nun gelişmesini büyük ölçüde engellemektedir.

Kongreye sunulan 1 Ağustos 1326 tarihli bilânçoya göre şirketin sermayesi 217975 kuruş 10 para, ticareti 10432 kuruş 35 para itibariyle toplam 228407 kuruş 45 para olarak açıklanmıştır. Seçimlerde yönetim kurulu şu şekilde oluşmuştur: Lâtifzâde Mustafa Vasfi (Başkan), Sofuzâde Tevfik, Altıntopoğlu Kostaki, Kavukluzâde Hâfız Hasan, Muhzirzâde Mahir, Ekşizâde Mehmet, Artin Yakupyan, Kibarzâde Hakkı, Paçacıağazâde Muhittin, Akdoğanlızâde Mehmet Ali (veznedar), Konyalızâde Abdullah⁶⁶.

Şirketin üçüncü genel kurul toplantısı 13 Ağustos 1327 günü yapılmıştır. Başkan Mustafa Vasfi, bilânçoyu sunmuş ve genel bir konuşma yapmıştır. 1324 senesinden beri ortaklardan 281 kişinin kaldığını, bunların 358

66 **Köroğlu Gazetesi**, 19 Ağustos 1326, sayı: 90; **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 23 Ağustos 1326, sayı:1856.

hisseye sahip bulunduğunu, 1327 senesindeki gelirin 5340 kuruş olduğunu açıklamıştır. Bilânçodan anlaşıldığına göre 1 Ağustos 1327 tarihi itibariyle şirketin sermayesi 310127 kuruş 5 para, ticareti 21368 kuruş 20 para itibariyle toplam 331496 kuruş 25 para olmuştur. Yapılan seçimlerde şu kişiler yönetimde görev almıştır: Lâtifzâde Mustafa Vasfi, Sofuzâde Tevfik, Altıağazâde Hâfız Mehmet, Altıntopoğlu Kostaki, Kösezâde Hacı Ahmet, Ankaralızâde Hâfız Mehmet, İshakzâde Hacı Necip, Frenkzâde Hacı Hüseyin, Hamamcızâde Hacı Mustafa, Akdoğanlızâde Mehmet Ali, Muhzırzâde Mehmet Mahir⁶⁷.

Rehber-i Terakki Şirketi'nin dördüncü toplantısı 1328 senesinin Temmuz ayında olmuştur. Ancak Ramazana tesadüf etmesi ve I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine toplantı gecikmiş ve 7 Kânunuevvel 1328 günü yapılmıştır. 1 Ağustos 1328 tarihi itibariyle şirketin sermayesi 409976 kuruş 25 para, ticareti 26723 kuruş 10 para itibariyle toplam 436695 kuruş 35 para olarak açıklanmıştır. Yapılan konuşmalarda şirketin hinta işiyle meşgul olduğu ve başarılı işler yaptığı ifade edilmiştir. Toplantı sonunda seçimler yapılmış ve şu kişiler yönetim kurulunda görev almıştır:

Lâtifzâde Mustafa Vasfi, Akdoğanlızâde Mehmet Ali, Altıağazâde Hâfız Mehmet, Sofuzâde Tevfik, Altıntopoğlu Kostaki, Hamamcızâde Hacı Mehmet, Frenkzâde Hacı Hüseyin, Kösezâde Hacı Ahmet, Paçacıağazâde Muhittin, Karabet Herliyan, İshakzâde Hacı Necip⁶⁸.

Rehber-i Terakki Şirketi ne yazık ki çalışmalarını verimli bir şekilde sürdürememiştir. Bunda sermaye yetersizliği ve yönetim hataları etkili olmuş, şirket 1329(1913) yılında kapanmıştır. Bu konuda basın kayıtlarında açıklayıcı bilgi yoktur. Ancak 1330 yılında Köroğlu gazetesinde “İktisâdî dertlerimiz ve merkez-i vilayet ahalisine bir hitâbımız” başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıda ticaretin gelişmesine ve şirketleşmenin önemine değinildikten sonra, “...pek cüz’i himmetle beşbin lira-i nakde mâlik olmuş olan Rehber-i Terakki Şirketi maatteessüf geçen sene feshedilerek parasını alan savuştu, Terakki-i Zirâiyye Şirketi ise yaşına girmeden öldü.” ifadesine yer verilmiştir. Yine yazının devamında, “Kastamonu merkezi atâlet me’meni denilse sezâdır. Ne olurdu, beşbin lira kadar bir sermayeye sahip olan şirketle bir iş tutulsa idi? Geçen seneden beri bu miktarın fazla bir yekûna bâliğ olduğunu görmüş olurduk. Bugün gördüğümüz bir şey: Sıfır. Rehber-i Terakki Şirketi'nin idâme edilememesini mucib esbâb

67 **Köroğlu Gazetesi**, 18 Eylül 1327, sayı:140; **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 22 Ağustos 1327, sayı:1907

68 **Köroğlu Gazetesi**, 12 Kânunuevvel 1328, sayı:191; **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 17 Kânunuevvel 1328, sayı:1975

olarak sermayenin nâfi bir mahalde işletilmemesi gösteriliyor! Ne kadar acayip ve şâyân-ı teessüf esbâb! Evet! Bu bir cihetin ilavesiyle doğrudur: Bilfarz şürekâdan kendir tüccarı, şirketin kendir almasına, pamuk tüccarı pamuk almasına mâni olacak sebepler ihzar eder ise elbet kendilerinin cüz'i ve hasis menfaatleri için kendileri de dâhil olduğu halde milletin ayağı altındaki dalı kesmiş olur. Ve felâketli sukutlarını kendileri hazırlar. Bilhassa bu elîm hakikatleri merkez-i vilayet halkına tevcih etmek istiyoruz. Her nerede olursa olsun, merkez muhassala-i kuvvâ olarak arz-ı vücûd eder. Kastamonu'da ise hâl, bilakis"⁶⁹. Yazının devamında ilçelerde yaşayan insanların merkeze oranla daha duyarlı oldukları da vurgulanmıştır.

Köroğlu Gazetesi'nden yaptığımız bu alıntı, şehrin ekonomi alanındaki sosyal yapısını ortaya koyması bakımından çok ilginçtir. Şirketlere sermaye koyması ve öncülük etmesi gereken insanlar, ne yazık ki şahsî çıkarlarını ön plana almışlardır. Bunun sonunda kendileri gelişemedikleri gibi, toplum olarak da büyüyememişlerdir. Bu durum vilayetin geri kalmasında son derece önemlidir. Kastamonu tüccarı, küçük sermayeyi birleştirerek büyümesini becerememiştir. Yazıda belirtildiği gibi, şahsî çıkarlar öne alınmış ve ilerisi görülememiştir.

4.4. Kastamonu Terakki-i Zirâiye Şirket-i Osmâniyesi

Esas amacı ipek kozası üretmek olan şirket, Şubat 1909'da kurulmuştur. 44 maddeden oluşan nizamnamesi vardır.⁷⁰ İpekçiliğin yanında arıcılık ve tavukçuluk konusunda da modern tarımın nasıl yapıldığı ve çağdaş yöntemlerle çiftçilerin bilgilendirilmesi gaye edinilmiştir. Kurucularının çoğu ziraat yüksekokulu mezunu olup diğer üyeleri de başarılı tüccarlardır. Bu konuda basına yansıyan ilk haber şu şekildedir:

“İpekçilik, arıcılık. Vilayetimizin her güne terakkiyata derkâr olan istidadı münasebetiyle bu kerre bazı terakkiperveran bir araya gelerek fevâid-i maddiyesi hudutsuz ve fâidesinin çokluğu nisbetinde eziyetsiz bulunan ipek böceği yetiştirmek üzere bir şirket teşkil etmiş olduklarını memnuniyet-i azime ile haber aldık. Şirket-i mezkûrenin esas maksadı ipek kozasını istihsal etmek ise de bu meyanda ziraatın en mühim şubelerini hâsıl eden arıcılık ve tavukçuluğu dahi fen dairesinde terakki ettirmek üzere birer nümune şubeleri açmak ve şimdiye kadar rastgele beslenmekte olan arılarla tavukları fennen nasıl bakılıp ne yolda üretilceklerini ve

69 Köroğlu Gazetesi, 26 Mart 1330, sayı:253.

70 Kastamonu Terakki-i Ziraiye Şirket-i Osmâniyesi, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1325.

ekser seneler kovan ve kümeslere savlet ederek rençberlerimizin ellerini böğründe bırakan hastalıkların nasıl tedavi edileceğini ahaliye irâe eyleyecektir”⁷¹

Yazının devamında kurucuların bilgili, yetenekli kişiler olduğu ve başarılı olacakları ifade edilmiştir.

Şirket idaresi şu kişilerden meydana gelmiştir:

1.Yönetim Kurulu: Münir Bey (müdür, esnaf), Destişirinzâde Fuat (müd.yrd.), Hacı Melekzâde Mustafa Raşit (muhasip), Kuzuzâde Hacı Tahir (veznedar).

2. Fen Heyeti: İbrahim Bey (Orman idaresi teftiş yrd.), İlya Efendi (ziraat fen uzmanı.)

3.Ticaret Heyeti: Hüsnü Bey (baytar müfettişi.), Nuhzâde Hacı Sait (tüccar), Akdoğanlızâde Mehmet Ali (tüccar), Muhzırzâde Mahir (tüccar), Bursalı Mehmet Emin (kâtip). Şirketin merkezi olarak Uğurluzâde Hanı gösterilmiştir⁷²

Basın kayıtlarında şirket hakkında başkaca bir bilgi yoktur. Daha önce ifade edildiği gibi, çalışmalarında ciddi bir varlık gösterememiş ve aynı yıl kapanmıştır.

Şirketin 44 maddelik nizamnamesi şu şekildedir:

Madde 1. 1325 sene-i mâliyesi Martı ibtidâsından itibaren Kastamonu’da hissedârlık vechile Terakki-i Zirâiye Şirketi unvânıyla muanven bir şirket teşekkül etmiştir.

Madde 2. Şirketin sermayesi Mecidî yirmi kuruş itibariyle beş yüz kuruş kıymetinde eshâm ile temin edilmiştir.

Madde 3. Her sehim yüz kuruş kıymetinde beş yüz hisseye ve her hisse 10 kuruş kıymetinde 10 kupona münkasemdir.

Madde 4. Şirket bidâyet-i teşkîlinde bin adet eshâm mevki-i’ tedâvüle vaz’ etmiştir. Bilahare iş bu miktar cemiyet-i umûmiye kararıyla tezyîd veya tenkis olabilir.

Madde 5. Şirketin esas maksadı fenn-i cedîde tatbiken kozacılık ile

⁷¹ **Köroğlu Gazetesi**, 19 Şubat 1324, sayı:12.

⁷² **Köroğlu Gazetesi**, 26 Şubat 1324, sayı:13.

iştigâl olup iştigâlâtı âtiyyen cemiyet-i umûmiye kararıyla şuabat-ı sâire-i ziraîyeye de teşmîl edilebilir.

Madde 6. Hissedârân meyanına dâhil olabilmek için lâakal bir sehim iştirâk etmek lazımdır.

Madde 7. İştirâk olunan her sehimin bedeli için mah-be-mah bir kupon bedeli olan on kuruş tesviye edilecek fakat hîn-i iştirâkta beş kupon bedeli olan elli kuruş def’aten verilecektir.

Madde 8. Yedinci madde mucibince hissedâr ilk beş kupon bedeli olan elli kuruşla mahiye onar kuruş vermek suretiyle kırk beş ayda bir sehime mâlik olmuş bulunacaktır.

Madde 9. Her hissedâr şirkete te’diye edildiği akçeye göre menâfia iştirâk edeceğinden ziyade kupon almakta muhtardır.

Madde 10. Hissedârân iştirâk ettikleri sehimleri için şehri müteahhid bulundukları kupon bedelâtı her ayın ibtidâsından nihayet onuncu gününe kadar te’diye ile kuponunu ahz etmeye mecburdur.

Madde 11. Üç ay mütevaliyen onuncu maddede tayin olunan müddet zarfında bedelini te’diye ile kuponunu almayan hissedâr hissesindeki hak iştirâkını izaa eyler ve ol vakte kadar verdiği mebâlig şirket hesabına irâd kayd ve on ikinci madde mucibince ahz olunmayan kuponlar i’tâ olunur.

Madde 12. On birinci madde mucibince te’diye olunmayan eshâmın bakiyesi sermaye-i şirketten bi’t-tenzîl cemiyet-i umûmiye muvacehesinde iptal olunacaktır.

Madde 13. Kati surette tahvil-i mekân ve vefat gibi izâr-ı meşrua ve makbule vuku’unda hissedâr veya verese hakk-ı iştirâktan sarf-ı nazar etmek isterlerse şirkette mevzu sermayeleri tamamen red ve iâde olunur ve yalnız o senenin hisse-i menâfi’inden mahrum olurlar.

Madde 14. Eshâm nâma muharrerdir. Fakat meclis-i idarenin ma’lûmatı tahtında âhire bey’-i caizdir.

Madde 15. Hissedârân kupon bedelâtını gerek bizzat ve gerek bi’l-vasıta onuncu maddede tayin olunan müddet zarfında şirket veznesine bi’t-teslim muhasebe me’mûruyla veznedâr tarafından memhur kuponlarını ahz edecektir.

Madde 16. Hissedârân on beşinci maddede beyan olunduğu vecihle

kupon bedelâtını mah-be-mah te'dîye ile on adede baliğ olduğunda kuponların reddi ile hisse senedi ve hisse senedinin beşe iblağında kupon ve hisse senedâtının reddi ile sehmi alacaktır.

Madde 17. Hissedârân şayet kupon veya hisse senedâtını zayi eylediğinde mezkûr kupon veya hisse senedinin numarasını müderic ve ziyamı muhtevi “namıma muharrer.... numaralı sehmin.....nci hisse senedininnumaralı kuponunu zayi eylediğimden iş bu memhur senedim mezkûr hisse senedi veya kupon yerine muhasebe heyetine tevdi’ kılındı” diye bir senet tanzim ve tahtim eyledikten sonra sehmi alabilecektir. Çünkü hissedârâna verilen mezkûr kupon veya hisse senedi heyet-i muhasebece bir nevi makbuz olduğundan aslı veya tanzim edeceği senedi iâde ve i'tâ kılınmadıkça mâlik olduğu hisse senedi veya sehm yedine teslim olunamaz.

Madde 18. Sekizinci maddede gösterilen müddetten evvel on üçüncü maddede münderic i'zârdan gayrı ahvalde hissedârân şirketten çıkamaz. Çıkmak isterse evvelce te'dîye eylemiş olduğu meblağ şirket hesabına irâd kayd olunur ve bu suretle hakk-ı iştirâkı izaa olunan sehm iptal olunur.

Madde 19. Gerek toptan gerek mukasseten beş yüz kuruşu tamamen te'dîye ile bir sehme mâlik olan her hissedâr sekizinci maddede muharrer kırk beş ay hitâmında sermayesini alarak çıkmakta muhtardır. Ancak o senenin hisse-i temettü'ünden mahrum olur.

Madde 20. Meclis-i idare ikisi heyet-i muhasebe, ikisi heyet-i fenniye ve beşi de heyet-i ticariyeden mürekkeb olmak üzere dokuz âzâdan ibaret bulunacaktır.

Madde 21. Mukarrerât meclis-i idarenin ittifâk ve ekseriyet-i ârâ'sıyla olacaktır.

Madde 22. Meclis-i idare âzâları beş sehm sahibinden veyahut dört sehm sahibinin vekâletini deruhte eden bir beşinci hissedârdan teşekkül eden cemiyet-i umûmiye huzurunda re'y-i hafî ile ve yirminci maddedeki şubât umuruna vâkıf ve ehli olanlardan intihâb ve tayin edilecektir.

Madde 23. Meclis-i idare âzâlarının müddet-i me'mûriyeti bir seneden ibaret olacaktır. Müddeti hitâm bulan âzâların senîn-i sâirede intihâbı caizdir.

Madde 24. Meclis-i idare içlerinden birisini ekseriyet ve ittifâkla kendi

beynlerinde müdüriyete intihâb edeceklerdir. Şirketin mührü müdürün nezdinde bulunacaktır.

Madde 25. Meclis-i idare haftada lâakal üç defa ictima' edecekler ve intihâbât zamana göre ictima'larını tezyîd ve ekseriyet hâsıl olduğu vakit müzakerâta ibtidâr eyleyeceklerdir. Müdür-i şirket meclis-i idarenin re'y ve kararı olmadıkça bir güne bey'ü şirâ muamelesi yapamayacaktır. Sulh u dava ve diğer her türlü muamelât-ı resmiye meclis-i idare kararıyla olacaktır.

Madde 26. Biri rûz-i hazr ve biri rûz-i kasım ibtidâsında olmak üzere senede iki defa ictima-ı umûmi akd olunacaktır. Rûz-i hazr ibtidâsındaki ictima'da meclis-i idare o sene zarfında vâki olan teşebbüsât ve icraatından bahis bir rapor tanzim ve cemiyet-i umûmiyeye tasdik ettirecektir. Rûz-i Kasım'da ise sene başı itibar olunup bu ictima'da kezalik muamelat-ı şirketi natık raporla bir de şirketin bir senelik umûmi bilânçosu yapılacak ve o senenin hesabı bilru'ye cemiyet-i umûmiyeye tasdik ettirilecektir.

Madde 27. Meclis-i idare görülen lüzum üzerine cemiyet-i umûmiyeyi müddet-i muayyenesinden gayrı olarak da fevkalade ictima'a davet edebilir.

Madde 28. Yirmi altıncı madde mucibince bir senelik muamelâtı -varidât ve sarfiyât ile miktar-ı temettü' ve istifadeyi- hâvî tanzim olunan cemiyet-i umûmiyeden musaddak bilânçonun hûlasası gazetelerde ilân edilecektir.

Madde 29. Heyet-i muhasebe "muhasebe me'mûr ve veznedâr" şirketin umur-i hesabiyesiyle, heyet-i fenniye "fen ziraat mütehassısları" muamelât fenniyesiyle, heyet-i ticariye umur-i ticariyesiyle iştigal edecek ve bu üç kısım heyetin teşebbüsât ve icraatı meclis-i idarenin karar ve tensîbi ile olacaktır.

Madde 30. Hâsılat-i sâfiyenin yüzde onu meclis-i idare âzâlarının ikramiyesine ait olup ihtiyât akçesinin tefrîk ve temettü'ün tevzi' meclis-i idare kararına ve cemiyet-i umûmiye tasdikine vâbestedir.

Madde 31. İhtiyât akçesinin suret-i sarfı cemiyet-i umûmiye kararıyla tayin olunur.

Madde 32. Senesi içinde âzâdan istifa eden olur veya vefat eden bulunursa yerine intihâbda ondan sonra haiz-i ekseriyet olanlar sırasıyla alınır.

Madde 33. Hudânegerde vukua gelen zarardan dolayı hissedârân hisseleri nisbetinde mutazarrır olacaktır.

Madde 34. Sermaye-i mevzu'adan ve şirketin her türlü muamelâtından dolayı hissedâra karşı meclis-i idare mes'ûldur.

Madde 35. Kuponlar, hisse senetleri ve eshâm muhasebe me'mûru ve veznedârın mühr-ü zâtileri ile mühürlenip muhasebe memuru muamelât-ı kaydiyesinden ve veznedâr makbuzât ve medfuâtından mes'ûldürler.

Madde 36. Medfuât meclis-i idare tarafından musaddak ve sarfını nâtık senet mukabilinde yapılacaktır.

Madde 37. Şirketin muamelât ve ticareti tevessü' eylediği zaman meclis-i idare cemiyet-i umûmiye kararıyla tevzif ve âzâların adedi lüzumuna göre cemiyet-i umûmiye kararıyla tezyid veya tenkis edilecektir.

Madde 38. Meclis-i idare-i şirket piliç, arı ve dutluk tesisiyle koza yetiştirilmek üzere mesleğini hemen takip edecektir.

Madde 39. Meclis-i idare-i şirketten birisi kanunen haiz olduğu hukuk ve salahiyeti hissedârândan emniyet ettiği bir veya birkaç zâta vekâleten havâle eder ve icabında âzâ-yı muavene nâmıyla ve meclis kararıyla hissedârândan üç zât alınabilir ve vekiller şirketin müdürüyle bi'l-ittifâk ifâ-yı muamele eylerler. Muamelât, vâkıâ şirketin mühr-ü resmisi tahtında olur.

Madde 40. İctima-ı umûmi in'ikâd edebilmek için yirmi ikinci madde mucibince cemiyet-i umûmiyeyi teşkîl edecek zevâtın lâakal nısfından bir ziyadesi mevcut bulunmak şarttır.

Madde 41. Meclis-i idarenin sülüsânı veyahut hissedârânın nısfı tarafından vuku' bulacak talep üzerine iş bu mukavelenâmenin bazı mevâdının cemiyet-i umûmiye kararıyla ta'dil ve tevsî'i câizdir.

Madde 42. Hissedârânın sülüsü, muamelât-ı şirketin teftişine bâ varaka lüzum gösterecek olursa meclis-i idare cemiyet-i umûmiyeyi ictima'a davetle i'tâ-yı hesaba mecburdur.

Madde 43. Şirket âtiyyen bir iktisat sandığı açmak hak ve ihtiyarına mâliktir.

Madde 44. Hissedârân hîn-i iştirâklerinde kırk dört madde üzerine müesses iş bu nizamnâmenin tame-i ahkâm ve tatbikini kabul etmiş oldukları cihetle bilahare mezkûr izamnâme haricinde bir güne metâlibe

ve muamelede bulunamayacaktır. Fî 1 Mart sene 325.

Sözleşme metninin sonunda, şirketin, Sanayi ve Ticaret Odası tarafından onanmasıyla ilgili olarak şu bilgiye yer verilmiştir:

Fi 1 Mart 325 tarihiyle müverrih ve kırk dört madde üzerine müessis ve şimdilik yüz otuz yedi imzayı şâmil Mecidiyesi yirmi kuruş hesabıyla beş yüz kuruş kıymetinde bin adet esham mevki-i tedavüle vaz' ile her sehim yüz kuruş kıymetinde beş hisseye ve her hisse on kuruş kıymetinde on kupona münkasım olarak Terakki-i Zirâîye Şirketi unvanıyla muanven teşkil eden şirketin maksadı piliç, arı, dutluk tesisiyle kozacılık sanatkeranbahasının ihdası ve ileride bir iktisat sandığı açmak üzere hakk-ı ihtiyare malikiyetten ibaret bulunarak heyet-i muhasebe, heyet-i fenniye, heyet-i ticariyesiyle meclis-i idaresi müteşekkil ve muayyen vazifeleri ifaya müteahhid oldukları cihetle iş bu mün'akid şirket ticaret kanunnamesinin otuz altı, otuz yedi, otuz dokuzuncu maddelerinde muharrer hissedarlık vechile teşkil etmiş bir şirket olup fûnûn-u zirâîye ve sâirenin tatbik ve terakkiyâtı ve servet-i mahalliye ve teşvikat-ı ahaliyeyi mucib olarak memleketin menâfi'ine hâdim bulunduğundan Ticaret Odası harç tarifesine tevfiken sermayeleri nisbetinde yüz kuruş lira akçe harcı bi'l-ahz irâd kaydına ve ale'l-usul tasdik edilerek aslının şirket heyet-i muhteremesine iâdeten tevdi'ine ve meclis-i idaresinden musaddak suretinin dahi pakete rabtıyla Odada hıfzına karar verildi. Fî 8 Şa'banü'l-Muazzam sene 1327 ve Fî 12 Ağustos sene 1325. Kastamonu Vilayeti Ma' Sanayi, Ticaret ve Ziraat Odası."

"Kastamonu'da müteşekkil Terakki-i Zirâîye Şirket-i Osmanîyesi talimat-ı musaddıkasının aslı kasada hıfz olunarak sureti, hissedârândan 130 ve 131 numaralı iki hisseye mâlik mahkeme-i hukûk zabıt kâtibi Emin Şefik Efendi'ye i'tâ kılınmıştır.(pul-mühür)"

4.5. İnebolu'da Hüsn-i Terakki Şirketi ve Şirket-i Sarrafiye

Vilayet sınırlarının geniş olduğu yıllarda Kastamonu merkezinde yayımlanan yerel gazetelere il dışından gönderilen mektuplar görüyoruz. Bolu, Çankırı, Sinop, İnebolu, Safranbolu, Bartın, Küre, Cide, Daday Tosya gibi. Bu mektuplarda hiçbir yerde bulamayacağımız ayrıntılara rastlıyoruz. İnebolu'da dava vekilliği yapan Tevfik Bey tarafından 1909'da yazılmış. Bu mektupta İnebolu'da iki şirket kurulduğunu görüyoruz. Ayrıntısı olmamakla beraber bir fikir veriyor:

“İnebolu’nun mevkien hâiz olduğu kabiliyet-i tabiiye ile mütenasip terakkiyat-ı ümraniyesi hemdest-i vifak ve ittifak olan ahali ve memurinin yekdiğerine müsabaka edercesine her işte bir tekâmül ve terakki göstermeye başladıkları meşrutiyet-i meşruanın bahşettiği envâr-ı bahreden olduğuna şüphe bırakmaz. Bu cümleden olarak tüccar-ı mahalliye teşebbüs-i şahsiyeye müracaatla elli beş zattan mürekkep **Hüsn-i Terakki** unvanıyla bir komandit şirketi teşkil eyledikleri gibi, maalmesar anlatıldığına göre **Şirket-i Sarrafiye** unvanıyla da mühim ve anonim bir şirket teşkiline ibtidar edilmiştir. Diğer taraftan memleketimizde kesir olan elmaların harice sevkinde istifade mevcut olmayan ve miktar-ı senevîsi iki, üç milyon kıyyeye bâliğ olan elmalar ile bu miktara yakın diğer meyvelerden ispiroto imali için bir fabrika kûşadı zımnında rüsumat müdür-i sâbıkı izzetli İlyas Efendi tarafından hükûmete ve belediyeye müracaat vuku bulmuştur. Devâir-i hükûmette bir faaliyet-i meşhud basire-i şükran olup kaymakam-ı kaza Mithat Beyefendi’nin gerek hükûmet ve gerek ahali nezdinde ciddi hareket-i faaliye ve icraiyesi ve teşvikat-ı mütevaliyesi ma’rûzat-ı teşebbüsiyenin başlıca mansıbı olduğuna şüphe bırakmaz.”

Yukarıdaki ifadelerden İnebolu’da Hüsn-ü Terakki ve Şirket-i Sarrafiye adında iki şirket kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu şirketlerin kimler tarafından kurulduğu bilinmemekle beraber daha sonraki gazete haberlerinde bazı bilgiler az da olsa bir fikir veriyor. 31 Ocak 1910 tarihli Kastamonu Vilayet Gazetesinde “İnebolu’da Hüsn-i Terakki Şirketi, Elma tüccarları tarafından Donanma Cemiyeti’ne bağışlar” başlıklı bir haber yayımlanmıştır.⁷³ Bu haberde ilçede ticaret yapan 49 tüccarın adı ve yaptıkları bağış miktarları yazılmış. Haberde “elma tüccarları” ifadesi geçse de bu kişilerin sadece elma ticaretiyle yetindikleri düşünülemez. Söz konusu tüccarların adları ve verdikleri bağış miktarları şu şekildedir: Uzunmehmetzâde Hacı Şevki 1090 kuruş, Hacıbektaşzâde Hacı Hüseyin Remzi 545, Hacı Çobanzâde Biraderler 545, Tunzâde Mehmet Şehim 327, Saatçizâde Mehmet Rahmi 327, Karaalizâde Hacı Abdullah Hilmi 218, Hacıbekirzâde Ahmet Bican 218, Alibâzicizâde Mehmet Feyzi 218, Hacıismailzâde Hacı Ömer 217, İmamzâde Ahmet Şükrü 217, Mollahasanzâde Mustafa 217, Altıkulaçzâde Ahmet Hasbi 109, Haylazzâde Mustafa Vasfi 109, Ömerreisizâde Hüseyin Remzi 109, Muskaloğlu mahdumu Ömer 109, Cebecizâde Biraderler 109, Kocaömerzâde Hacı Salih 109, Kizzâde Hafız Hasan ve mahdumu 109, Araphacızâde İsmail 109, Hacıalizâde Ömer Lütfi 109, Saatçizâde

73 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 31 Ocak 1910, sayı: 1825

Salih 95, Darıcızâde Mustafa Rafi 60, Hacıdervişzâde Mehmet Sabri 54, Balcızâde Mehmet Ali 54, Şabanzâde Seyidalı 54, Aliyazıcızâde Nuri 54, Darendelizâde Ömer Lütü 54, Civelekzâde Biraderler 54, Aliçelebizâde Mehmet 54, Boşnakzâde Zekeriya 54, Sofuzâde Ömer Lütü 54, Musazâde Biraderler 60, Hacıhüseyinzâde Abdullah 54, Gözlükzâde Mustafa 54, Ömerreisizâde damadı Mustafa 54, Zehazlı Ahmet 54, Ömerağazâde Ömer Vasfi 54, Kadızâde Mehmet Sıtkı 54, Bilalzâde Molla Hasan 40, Hacıbekirzâde Sadık 20, Cebecizâde Ömer Lütü 20, Tunzâde mahdumu Mustafa 20, Ömerağazâde Mustafa 20, Kırksekizzâde Kâzım 20, Tahsildar Mustafaçavuşzâde Rıza 20, Abdipaşazâde Hakkı 20, Hacıosmanzâde Ahmet 20, Hacıhüseyinzâde Hasan 20, Kizzâde Hüseyin 20.

Yukarıdaki listede dikkati çeken bir husus bulunuyor. O yıllarda ilçede gayrimüslim tüccarlar olmasına rağmen şirkette tek bir kişinin bile adının geçmeişi ilginçtir.

4. 6. Devrekâni Ziraat ve Ticaret Şirketi

Şirket 1910 yılı Kasım ayı ortalarında kurulmuştur.⁷⁴ 41 maddelik ana sözleşmesi bulunuyor. Sözleşmenin 2. maddesi sermaye ile ilgili. Sermayesi 1 hisse 1000 kuruş itibariyle 500 hisseden oluşuyor. Burada 1 Mecidiye 20 kuruş olarak hesaplanmış. Bir başka ifadeyle 1000 kuruş 50 Mecidiye demektir. 500 hissenin hepsi de tedâvüle çıkmış. Esas maksat ticaret yapmakla beraber çiftçiler için yeni zirâat aletleri getirmek, uygulamak, ehli hayvan ve tohumların ıslâhı için çalışmak.

Şirkete ortak olabilmek için 1000 kuruş değerinde 1 hisse almak şart koşulmuş. İlk girişte 5 Mecidiye vermek mecburi. Aylık 20 kuruş taksit yani 1 Mecidiye vermek suretiyle 45 ayda 1 hisse alınması gerekiyor. Böylece 50 Mecidiyeye tamamlanmış oluyor. Hisseler isme yazılmış. 45 ayda borcunu ödeyenler şirketten ayrılabilir ama temettü alamıyorlar.

Yönetim kurulu 7 kişiden meydana gelmiş. Gizli oyla 1 müdür, 1 muhasip ve 1 veznedar seçiliyor. Haziran ve Kasım aylarında yılda 2 genel kurul yapmak şart. Sözleşmenin 20. maddesine göre yönetim kurulu haftada 2 kez toplanmak zorunda. 10 hisseye sahip olanın ayrıcalığı var; tabii üye statüsü kazanıyor. 24. maddede sâfi hâsılâtın %10'unun yönetim kuruluna ikramiye olarak dağıtılacağı belirtilmiş. Şirketin kimler tarafından kurulduğu, 7 kişilik idare heyetinde kimlerin bulunduğu

74 **Köroğlu Gazetesi**, 25 Teşrin-i sani 1326, sayı:103; **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 3 Kânûn-i sani 1326, sayı:1874.

dair kesin bilgiler şimdilik yok. Ancak şirket müdürünün Mehmet Fuat Bey olduğu, yönetim kurulunda da müderris Hacı Osman Efendi'nin bulunduğu dair kısa bir bilgi var. Mehmet Fuat Bey o çevrenin saygın çiftçilerinden biridir. Daha sonraki yıllarda Çiftçiler Birliği'nin kurulmasına ve modern tarım makinelerinin getirilip tecrübe edilmesinde çiftçilere önderlik etmiş bir kişidir. Atatürk 1925 yılında Kastamonu'ya geldiğinde İnebolu dönüşü onun çiftliğinde bir müddet dinlenmiş ve öğle yemeği yemiştir. Müderris Hacı Osman Efendi de aynı şekilde Devrekânî'nin sevilen, sayılan şahsiyetlerinden biridir. İlim yanında ticaretle de meşgul olmuş. Yasa çıkınca “Kulaksız” soyadını almış. Devrekânî o yıllarda nahiye merkezidir ancak nüfusu bugüne göre çok azdır. Eşraftan kişiler öne düşmediği takdirde, üstelik itimada dayalı böyle bir şirket kurmak ve işletmek mümkün değildir. Bu nedenle adı geçen kişilerin topluma önderlik etmeleri bizce çok önemlidir.

1910 yılında binlerce gül fidanı dikmişler; gül yağı ve gül suyu üretmek istemişler. Kastamonu çevresinde toprak, bildiğimiz klasik sabanla sürülür. 1911 yılında 60 adet modern pulluk getirmişler ve tecrübe ettirmişler.⁷⁵ Hayvancılığın gelişmesi için uğraşmış. Peynir ve tereyağ üretmişler. Şu anlatılanlar bize birçok hususu düşündürüyor. Modern pulluklarla toprağı daha iyi işleyip verimi artırmanın yanında, hayvancılığı geliştirmek, yağ ve peynir üretmek, hele hele gül yetiştirmek son derece önemlidir. Üretimde tek bir işe bağlı kalmak yerine çokluk anlayışını benimsemişler. Bu durum insanlarımızın üretim ekonomisine dar bir çerçeveden bakmadıklarını açıkça gösteriyor. O bakımdan üretime dönük bir anlayışla kurulan bu şirket son derece önemlidir. Bilindiği gibi, şirketler daha ziyade alım-satım işi yaparlar. Oysa burada durum çok farklı. Bu, şirket kurucularının dünyaya bakışlarını da gösteriyor.

4.7. Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi

İslâm Teâvün Şirketi'nin tüzük niteliğindeki ‘Mukavelename’sine bakıldığında 4 Nisan 1330 tarihinden itibaren ortakların toplandığı, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914) tarihinde de resmen kurulduğu anlaşılmaktadır.⁷⁶ Ayrıca bu husus, şirket müdürü Benlizâde Hacı Mehmet Hulusi'nin açıklamalarında görülüyor. Şirket merkezi olarak Urgan Hanı'nda bir mağaza seçilmiştir. Şirket kuruluş tarihinden itibaren on

⁷⁵ Kastamonu Vilayet Gazetesi, 4 Temmuz 1327, (17 Temmuz 1911), sayı:1900.

⁷⁶ Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1330.

sene devam etmek üzere kurulmuştur. Beher hisse bir Osmanlı altınıdır. Sermayesinin elli bin hisse senedinden ibaret bulunduğu ve şimdilik sadece manifatura ticareti ile işe başladığı ifade edilmiştir. Öyle anlaşıyor ki, Rehber-i Terakki Şirketi'nin kapatılmasından sonra meydana gelen boşluğun doldurulması düşünülmüştür. Burada dikkati çeken konu, önceki şirketin içinde gayrimüslimler varken yeni şirket sadece Türkler tarafından kurulmuştur.⁷⁷

İlk başta Daday'dan Seydibeyzâde Abdullah ile Taşköprü'den Vidinlizâde Hilmi oldukça fazla hisse almışlardır. Şirketin kurucuları şu kişilerdir:

Seydibeyzâde Abdullah, Konyalızâde Hacı Mehmet, Hamamcızâde Hacı Mustafa, Frenkzâde Hacı Hüseyin, Namıkbeyzâde Reşit, Salimefendizâde Hacı Tevfik, Boyacızâde Hacı Halit, Muhzırzâde Mahir, Ekmekçizâde Abdullah, Köse Mehmetzâde Hacı Ahmet, Nuhzâde Mustafa, Kavukluzâde Salim, Hacı İsmailzâde Hâfız Hasan, Altağazâde Ali, Hacı Halidzâde Hacı Hüseyin, Fevzizâde Hacı Tahir, Himmizâde Hacı Süleyman, Konyalızâde Abdullah, Konyalızâde Hacı Hamdi, Benlizâde Hüseyin, Çerkezzâde Hüseyin, Terzi Mehmet Emin, Morkoyunzâde Halil, Küçükahmetzâde Hacı Emin, ülemeden Şişlizâde Hâfız M. Emin, Sultanî muhasibi Dadaylı Mehmet, Simhiyye Müderrisi Zühtü, Ziyaiyye Müderrisi Hacı Ahmet Ziyaettin, Pehlivanzâde Sadık, Taşköprülü Vidinlizâde Hilmi, Ömürlü'den Delihüseyinoğlu Hacı Ali, Taşköprülü Hacı Mehmet Salih, Sultanî resim öğretmeni Ahmet, 14. Fırka ambar memuru mülâzim-i sâni Çankırlılı Salih, Koçoğlu Tahir, Fetihçizâde Hacı Hâfız Mehmet Nuri⁷⁸

Seçimler sonunda şirket yönetimine şu kişiler girmiştir:

1. Heyet-i mes'ule: Şirket müdürü tüccardan Benlizâde Hacı Mehmet Hulusi; sandık emini tüccardan Konyalızâde Hâfız Abdullah; üyeler, Hamacızâde Hacı Mustafa ve Frenkzâde Hacı Hüseyin.

2. İdare heyeti: Namıkbeyzâde Reşit (başkan), Boyacızâde Hacı Halit (2. bşk.), Altağazâde Ali (kâtip), üyeler; Benlizâde Mehmet Hulusi, Seydibeyzâde Abdullah, Salimefendizâde Hacı Tevfik, Hamamcızâde Hacı Mustafa, Muhzırzâde Mahir, Ekmekçizâde Abdullah, Kösezâde Hacı Ahmet, Hacı İsmailzâde Hâfız Hüseyin, Nuhzâde Mustafa, Frenkzâde

⁷⁷ **Köroğlu Gazetesi**, 9 Nisan 1330, sayı:255.

⁷⁸ **Kastamonu İslam Teavün Şirketi**, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1330, s.22-24; **Köroğlu Gazetesi**, 16 Nisan 1330, sayı:256.

Hacı Hüseyin, Konyalızâde Hâfız Abdullah, Kavukluzâde Salim.

Şirket kurucuları asker ve sivil kişilerin elbiselerini imal etmek için İstanbul'dan iki makasdar getirmek için teşebbüse geçmişler, bunun üzerine 21 Nisan 1330 günü müdür ve mes'ul heyet İstanbul'a gitmiştir⁷⁹

Müdür Hulusi, Konyalızâde Abdullah, Frenkzâde Hacı Hüseyin ve Hamamcızâde Hacı Mustafa İstanbul'dan dönerken çok çeşitli mal almışlar; ayrıca iki tezgâhtar, bir makasdar ve iki kâtip getirmişlerdir. Kâtibin karısı hanımlar için güzel elbiseler yapan bir kişiymiş ve bu durum bayanlar arasında sevinçle karşılanmıştır. Heyetin İnebolu yoluyla dönüşünde Hacı Ziya Efendi ile İttihat Terakki Cemiyeti adına Hacı Zühtü Efendi Şeker Köprü'ye⁸⁰ kadar gitmişler ve karşılama yapmışlardır⁸¹.

Şirketin satış mağazası 17 Mayıs 1330 tarihinde törenle açılmıştır. Önce kâtip ile müdür, sonra İttihat Terakki Cemiyeti müfettişi Hasan Fehmi konuşmuş; daha sonra müftü dua etmiştir. Vali de yöneticileri kutlamıştır. Kastamonu Sultanisi edebiyat öğretmeni ve Köroğlu Gazetesi başyazarı İsmail Habib Sevük «İtilâ Yolu» başlıklı bir makale yazmış ve şirketi övmüştür.⁸² Halk şirketin kurulmasını büyük bir sevinçle karşılamıştır. Hatta küçük bir çocuk idarehaneye gelmiş ve harçlığından biriktirdiği 1 lira ile hisse senedi alarak ortak olmak istemiştir.⁸³

Daday, Tosya, Devrekâni, Taşköprü ve Safranbolu'dan hisse senedi almak için çok sayıda başvuru olmuştur. Dadaylılar 100 hisse senedi almışlar ve 100 hisse daha istemişlerdir.

Bu şirketin ömrü de diğerleri gibi kısa olmuştur. Önce şirketin avukatlığına Mehmet Şevket getirilmiş, sonra şirketin bütün işlemleri ve hesapları tasfiye edilmiştir. İşleri yürütmeye de Pençerecikadzâde Hâfız Ahmet seçilmiştir.⁸⁴

Daha sonraki durum hakkına herhangi bir bilgiye rastlanılmıştır.

79 **Köroğlu Gazetesi**, 23 Nisan 1330, sayı: 257.

80 Şeker Köprü, eski İnebolu yolu üzerinde ve şehre 10 km. uzaklıktadır. O yıllarda gelip giden önemli kişiler devamlı surette burada karşılanıp uğurlanmışlardır.

81 **Köroğlu Gazetesi**, 14 Mayıs 1330, sayı: 260.

82 Mustafa Eski, **İsmail Habib Sevük'ün Kastamonu Yılları**, Kastamonu 2010, s.31-32; **Köroğlu Gazetesi**, 21 Mayıs 1330, sayı:261.

83 **Köroğlu Gazetesi**, 21 Mayıs 1330, sayı:261.

84 **Köroğlu Gazetesi**, 7 Kânun-ı sâni 1330, sayı: 294.

Şirketin sözleşmesi 77 madde olup aşağıya çıkarılmıştır.

“Meşrutiyet-i idare-i füyûzâtın vatan-ı mukaddesimizde husule getirdiği inkişâf-ı ictimâ’ ve intibâh-ı iktisâdî âsâr-ı fiiliyesinden olmak üzere müstainen bittevfık-i teâla şerâit-i âtiye dairesinde bir ticaret şirketi akd olunmuştur.”

Madde 1. Şirketin unvânı Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi’dir.

Madde 2. Şirketin merkez-i idaresi Kastamonu’da daire-i mahsusadır.

Madde 3. Şirketin bilcümle muamelâtı devlet-i âliyenin kavânin-i hâzıra ve müstakbelesine tâbî’ bulunacaktır.

Madde 4. Şirketin müddeti on senedir. İş bu müddet hitâmında on seneye kadar daha temdîdi ve sermayenin suver-i münasibe ile tezyîdi heyet-i umûmiyenin sülûsân-ı ekseriyeti kararına vâ bestedir.

Madde 5. Şirketin sermayesi her biri bir Osmanlı altını olmak üzere elli bin hisse olacaktır. İş bu hissenin adedi de heyet-i umûmiye kararıyla tezyîd ve tenkis olunabilir.

Madde 6. Şirketin hisse senedâtı nâma muharrer ve iş bu mukavelenâmenin bir suretiyle taksit hanelerini muhtevi ve şirketin mühr-ü resmisi ile müdürün, sandık emininin, kâtip ve muhasibin imza ve mühr-ü zâtiyelerini ve sıra numarasını hâvî matbû’ bir cüzdandan ibarettir. Hissedârâna hîn-i i’tâsında masârif-ı tabiiye ve kaydiye karşılığı olarak bir defalık bir kuruş alınır ve damga resmi hissedârân tarafından tesviye olunur.

Madde 7. Şirketin maksadına muvafık emvâl-i mevcûde ile de iştirâk caizdir. Bu suretle iştirâk edecekler için heyet-i idare erbâb-ı vukuftan muhalif beş kişiden mürekkeb bir heyet tayin eder. Bunların o günkü rayice göre takdir edeceği kıymet üzerinden malları bi’l-hesap şirkete kabul edilir ve her bir liralık mal bir hisse addolunur.

Madde 8. Hisse senedâtının şirkete bey’ ve terhîni ve şirket heyet-i idaresinin inzimâm-ı re’yiyle şürekâdan birine bey’i caizdir. Ancak müessislere ait dört bin üç yüz hisse senedâtı on üçüncü madde mucibince teminat makamında şirketin kasasında mahfuz bulunacağından müesseseseynin hisse senedâtının şirketin müddeti tam olmadan âhire bey’i, terhîni caiz değildir.

Madde 9. Müessislerden kırk dokuzuncu madde mucibince şirketten

çıkma mecburiyetinde olanların veya âhir vilayete nakil eden şürekânın elli dördüncü madde mucibince alakası kat' ve yeniden heyet-i mes'ûleye alınacakların hisse senedâtı kasaya tevdi' olunur.

Madde 10. Elli bin hisseden dört bin üç yüzü satıldığında şirket akd olunmuş sayılarak muamelâta başlanacaktır.

Madde 11. Beş hisseye kadar olan hisse senedâtının bedelâtı def'aten ve dokuz hisseye kadar nisfiyet üzere iki defada, on ve ondan ziyade hisse senedâtının bedellerinden yüzde onu hîn-i iştirâkte alınacak. Mütebâkisi iştirâk ettiği aydan sonraki dört ay başlarında yüzde yirmişer ve beşinci ay ibtidâsında yüzde on nisbetiyle muntazaman tahsil ve te'diye edilecek ve tekâsid-i mezkûreyi miadı hululünden itibaren bir haftaya kadar tediye etmeyen faiz-i nizamiyesini de vermeye mecbur bulunacak ve faizler şirket nâmına irâd kaydedilecektir.

Madde 12. Ashâb-ı maaştan iştirâk edecek zevât da on birinci madde mucibince beş hisseye kadar defaten, dokuza kadar iki defada, on ve ondan ziyade hisse aldığı takdirde ilk taksitini hîn-i iştirâkte, mütebâki taksiti nisbet-i mezkûre dairesinde ileriki ayların maaşlarını aldıkça te'diye edeceklerdir. Evvelce mukasseten iştirâk edenlerden tekrar hisse alanlara sonraki hisseleri için ayrıca cüzdan verilecek, def'aten tediye etmek suretiyle iştirâk edeceklerin sonraki hisseleri evvelce verilen cüzdana kaydedilecek ve hisse senedâtının ziyâi halinde nüsha-ı sâniyesi i'tâ ve defter-i mahsusuna kaydî icrâ kılınacaktır.

Madde 13. Hisse senedâtının dört bin üç yüzü müessislere aittir. Sair şürekâyâ 4301 numaradan itibaren satılacak ve müessislerin hisse senedâtı teminat akçesi makamında şirketin kasasında mahfuz bulundurulurak kaçır hisselik senetleri mahfuz bulunduğu hakkında heyet-i mes'ûle imzasıyla yedlerine birer vesika verilecektir.

Madde 14. Hisselerini âhire devr ve ferağ edeceklerin şirketçe bir ilişkî bulunmadığı ve heyet-i idarenin re'yi munzam olduğu surette heyet-i mezkûre kararıyla devri icrâ ve defter mahsusuna kayd ve senedât üzerine de şerh ve işaret olunacak ve hâmil-i sâniyesinden 1 kuruş tebdil-i kayıt masrafı alınacaktır.

Madde 15. Şirketin maksadı emti'a-i dâhiliye ve hariciye ve mamulât ve mensucât ve mahsulât bey' ve şirâ ve mübadelesi, ithalat ve ihracat ve her nevi meşru' ticaretle iştigâldir.

Madde 16. Şirket manifatura ile işe başlayacak sonra şirketin mes'ûliyetini kabul eden heyetin tayin ve tercih edeceği emti'ayı alıp satacak ve lüzum görürse heyet-i idare kararıyla mensucât imâl ettirecektir.

Madde 17. Şirket sermayesine halel gelmemek şartıyla bilahare ihtiyat akçesiyle ve icap ederse sermayeden ihtiyat akçesi miktarına kadar mebâliğ-i mukteziye ilave ve sarfıyla heyet-i idarenin sülûsân-ı ekseriyeti kararına tevfikten umûma faydalı müesseseler vücuda getirecek ve âhir bir müesseseye iştirâk edebilecektir.

Madde 18. Şirketin kasası anahtarlarından biri müdürde, biri sandık emminde bulunacaktır ve sandık emminin heyet-i mes'ûleden biri olması lazımdır. Şayet heyet-i mes'ûle meyanında sandık emniyeti vazifesini deruhte edecek kimse bulunmazsa heyet-i idareden veya heyet-i umûmiyeden yahut şürekâ-yı sâireden tayini elzemdır. Üç yüzden az hisseye mâlik zevâtın biri tayin edilirse bu nisbette kefil alınmak şarttır.

Madde 19. Heyet-i mes'ûle ve heyet-i idareden olmayan sandık emini bu heyetlerin müzakerâtına iştirâk edemez.

Madde 20. Şirketin üç heyeti vardır. Heyet-i umûmiye, heyet-i idare ve heyet-i mes'ûle.

Heyet-i Umûmiye: Elli ve elliden ziyade hisse ashâbının kâffesidir.

Heyet-i İdare: Heyet-i umûmiye meyanından ve usul-i ticaret ve umur-i şirkete vâkıf zevâtın re'y-i hafî ile intihâb edilecek on beş zâttır. İlk iki sene için re'y-i celi ile intihâb caizdir.

Heyet-i Mes'ûle: Heyet-i idareyi teşkil eden zevât meyanından şirketin muamelâtını bil-fiil hüsn-i idare için tefrîk edilecek zevâttır.

Madde 21. Heyet-i mes'ûlenin takdir edeceği maaşla şirketin umur-i tahririyesiyle beraber muhasiplik vazifesini de ifâ etmek üzere ecnebi lisanına âşina ve usul-i defterîye vâkıf bir de kâtibi ve heyet-i idarece tensîb edilecek maaşla lüzumu kadar müstahdemîni bulunacaktır. İş bu müstahdemînin mümkün oldukça şürekâdan olması ve heyet-i idarenin heyet-i umûmiyeden ve heyet-i mes'ûlenin de mümkün oldukça müessislerden intihâbı şarttır.

Madde 22. Heyet-i umûmiye, daimi bir heyettir. Senede bir kere ve heyet-i idarenin göstereceği lüzum üzerine fevkalade ictimâ' eder. İctimalarını idare için ilk ictimada bir reis, iki reis-i sâni ve mukarrerâtı

yazmak için iki kâtib intihâb ederler.

Madde 23. Reislik, kâtiplik müddeti iki senedir. Müddet hitâmında yeniden intihâb yapılır. Evvelki kâtib ve reislerin tekrar intihâbı câizdir.

Madde 24. Heyet-i umûmiye her sene nihayetinde akd eyleyeceği ictima'da heyet-i mes'ûle tarafından tanzim ve heyet-i idarece tasdik edilen şirketin bir senelik hesabât ve muamelâtını tedkîk ve tasdik eder ve neticesini suver-i münasibe ile umûm-i şürekâya tefhîm eyler ve şirketin umur-u mühimmesi hakkında kararlar ittihâz eder. Mukarrerât muteber olmak için ekseriyet-i mutlaka kâfidir.

Madde 25. İttihâz edilen kararlar defter-i mahsusuna kayd ve heyet tarafından imza edildikten sonra icrâsına tevessül olunur.

Madde 26. Heyet-i umûmiye şirketin heyet-i idaresini ve heyet-i idare meyanından bir müdür ile diğer heyet-i mes'ûle âzâlarını intihâb ve tayin eder.

Madde 27. Heyet-i mes'ûleye tefrîk edenlerden maada olan heyet-i idare âzâsının müddeti iki senedir. İlk ictimalarında re'y-i hafî ile aralarından bir reis-i evvel, bir reis-i sâni, bir kâtib intihâb ederler. Müddet-i mezkûre hitâmında bunlar için intihâb yapılır. Evvelki âzâların tekrar intihâba alınması câizdir.

Madde 28. Heyet-i idare on beş günde bir ve müdürün daveti üzerine fevkalade olarak ictima' eder ve her ictimada şirketin temin-i fevâidi, tezyîn-i varidâtı için kararlar ittihâz eyler. Mukarrerât muteber olmak için ekseriyet-i mutlaka kâfi ise de satmak üzere toptan mal alacaklara verilecek itibar ve müddet vesâire için ittihâz edilecek kararlarda sülûsân-ı ekseriyet şarttır. Veresiye mal alacak sâir müşteri için heyet-i mes'ûle itibar edeceği derecede müddet-i muayyene ile veresiye mal satabilir.

Madde 29. Şirketin umur-i sarrafiye ile iştigâli heyet-i idarenin kararına vâ bestedir.

Madde 30. Merkez-i vilayette, livalarda, kazalarda, nahiyelerde, vilayet-i sâirede şube teşkîli heyet-i idare kararına menuttur.

Madde 31. Heyet-i idare münasip maaşla heyet-i mes'ûlenin intibâh ettiği zevâtın lüzumu kadar müstahdemîni tayin eder.

Madde 32. Şirketin muamelâtı tevsi' edince münasip maaşla müfettiş tayini ve icabında azli ve diğerinin nasbı heyet-i idare vezâifindedir.

Madde 33. Sandık emini heyet-i mes'ûle veya heyet-i idareden olmadığı surette kefil olmak da heyet-i idarenin vezâîfî cümlesindendir.

Madde 34. Heyet-i idare tensib edeceği evkatta şirketin muamelâtını tedkîk ve teftîş eder.

Madde 35. Bir mazeret-i meşrua ile heyet-i idareye devam edemeyen zevâtın yerine heyet-i idare kararıyla heyet-i umûmiyeden biri alınır. Bilâ mazeret üç ictima'da bulunmayan müstafi addolunur ve yerine diğeri alınır.

Madde 36. Heyet-i mes'ûle heyet-i idarece umur-u şirket kendilerine tevdi' olunup bin-nefs îfâ-yı hizmeti ve şirketin bi'l-cümle mes'ûliyetini deruhte eden zevâtıdır. Bu heyet bir heyet-i dâimedir. Sadakatle îfâ-yı hizmet ettikçe tebdîlleri câiz değildir.

Madde 37. Heyet-i mes'ûleyi teşkîl eden zevâtın biri müdür, biri sandık emini diğerleri âzâdır. Şirketin kâffe-i nükûdu emvâl ve eşyası bu heyete mevdu'dur.

Madde 38. Müdürün maaşı bin beş yüz, sandık emini ile diğer âzâların beş yüz kuruştur. Ancak sermaye on beş bin liraya balığ oluncaya kadar nısf-ı maaş alacaklardır. Şirketin muamelâtı tevsi' ettikçe lüzumu kadar âzâ ilave edilecektir ve heyet-i idare kararıyla maaşlarının tezyîd ve tenkisi câizdir.

Madde 39. Heyet-i mes'ûle şürekânın te'dîye edeceği hisse veya taksite mukabil bilahare iş bu numune vechile tab' ve tevzî' edilecek mukavelenâme ve hisse senedâtı ile tebdîl edilmek üzere muvakkat bir makbuz vermeye mecburdur.

Madde 40. Şahs-ı manevî-i şirketin mümessili olan müdür, şirketiyle ve aleyhinde vuku' bulacak bi'l-cümle duaviye nizamât-ı mevzua dairesinde vekil ve âhiri tevkîle me'zûndur. Şirkete mensup olan zevâtın şahsına ait olan muamelâtın şirket mes'ûliyet kabul etmez.

Madde 41. Müstahdemînin idaresi ve mes'ûliyeti heyet-i mes'ûleye ait olacağından müstahdemînin intihâbı heyet-i mezkûre vezâifindedir.

Madde 42. Şirket müdürü umur-i müstahdemînin âmiridir. Müstahdemînin vazifelerine matlub vechile dikkatlerini ihtar ve temin eder. Vazifelerinde tekâsül edenlerin cezalarını tayin ve icrâ eyler. Aksi taktirde muâheze olunur ve müstahdemînin tazmîni icap eder. Bir hal vuku bulur da müsamaha ederse heyet-i idare fâiliyle müşterek addeder ve ona

göre îfâ-yı muamele eyler. Hisse senedâtı tekâsidinin ve bilhassa veresiye satış bedelâtının vakit ve zamanıyla temin-i tahsili şirket müdürünün vezâif-i mühimmesindendir.

Madde 43. Heyet-i mes'ûle alacağı ve satacağı emti'ayı her halde şirketin menfaatine muvaffak bir surette alır, satar ve lüzum görürse heyet-i idare ile istişare eder. İstikrâz akdi, tahvilât mübayaası heyet-i idare kararına vâbestedir.

Madde 44. Bir mazeret-i meşrua ile heyet-i mes'ûleden istifa eden olursa yerine heyet-i idare kararıyla heyet-i umûmiyeden diğeri alınır ve şirkete ihaneti tahakkuk eden olursa hemen şirketten alakası kat' ve hakkında muamelât-ı kanuniyeye tevessül olunur.

Madde 45. Kâtip ve muhasib umur-i tahririyeyi îfâ etmekle beraber yevmiye defteri, defter-i kebir, hisse senedâtı için şehri hesap hûlasası için, demirbaş eşya için de matbu' birer defter tutmak ve şehriye cedâvilinin tevhiidiyle her sene nihayetinde bir senelik hesap bilânçosu tanzim etmekle mükelleftir.

Madde 46. Kâtip, müstahdemînin satış pusulalarını her gün sandık eminden alarak defter-i mahsusuna kaydettikten sonra ay başına kadar hıfz edecektir.

Madde 47. Sandık emini şirkete vürûd eden parayı kabz ve derhal yevmiyesine kayd ve makbuzunu imza eder ve her akşam biriken parayı memur-u mahsusundan alarak satış pusulalarıyla mukabele ve tedkik ettikten sonra yevmiyesine kayd ve pusulaları defterine kayd ve hıfz etmek üzere muhasebeciye teslim eder.

Madde 48. Sandık emini boş vakitlerinde muhasebeciye ve diğeri heyet-i mes'ûle gibi satış muamelesine muavenet ve müstahdemîne nezaret ve müşterinin tatybine itina ve dikkat edecektir.

Madde 49. Müstahdemîn her gün vakt-i muayyenede mağazada bulunarak akşam paydosuna kadar vazifeleri başından ayrılmayacaklar ve sattıkları miktarı pusulalarına geçirecekler ve akşamları sandık emini ile hesaplarını mukabele eyleyeceklerdir.

Madde 50. Müstahdemînin şürekâdan ve her halde okur, yazar ve iş bilir zevâtan olacaktır.

Madde 51. Müstahdemînden vazifesini suiistimal eden veya sehven,

kasten bir zarar ikâ' eyleyenler zarar-ı tazmîne mecburdur. Kasten ihaneti tahakkuk edenler heyet-i idarece derhal azl edilerek yerine münasibi alınır ve müstelzim mücazat bir hal vuku'unda muamele-i kânuniyeye tevessül olunur.

Madde 52. Müstahdemîn müşteriye hüsn-i muameleye mecburdur. Asla unf u şiddetle muamele etmeyecek ve hiçbir şey olmadan kendileri de memnunen gönderecektir. Aksi takdirde müdür tarafından ilk defada bir günlük, ikinci defada üç günlük ücreti kat' edilir. Üçüncü defasında vazifesine nihayet verilir.

Madde 53. Şirkete verilen hissenin beş sene tamam olmadan hiçbir vechile istirdâdı caiz değildir ve beş sene nihayetine kadar temettüü ihtiyat akçesi olarak tefrîk ve sermayeye zam olunacaktır. Yalnız bu müddet zarfında şürekâdan vefat eden veya âhir vilayete nakl edenler müstesnadır. Vefat edenlerin hissesi vâris-i şer'iyyesine teklif edilir. Kabul ederse şürekâdan addolunur. Hisselerini almak isterse reis almalı ve temettüü nakden tesviye edilir. Veresi bulunamazsa veya verese meyanında eytam mevcut yahut terke mustağrak bi'd-duyun olursa müteveffânın hisse-i musibesi tamamen kavânin-i mevcude icabınca salâhiyettâr mahallere bi't-teslim makbuz ilm ü haberi alınır.

Madde 54. Şürekâdan âhir-i vilayete nakl edenlerden şirketten çıkmak isteyenlerin üç seneye kadar temettüü ve sermayesinden yüzde onu şirkete irâd kayd edilerek sermayesinin yüzde doksanı nakden tesviye edilir. Dördüncü seneden itibaren beşinci senenin nihayetine kadar yalnız temettüü kat' ve sermayesi tamamen te'dîye edilir. Beş sene tamam olduktan sonra şirketten çıkacaklara temettü'âtından yüzde ellisi verilir. İhtiyat akçesi olarak tefrîk edilen yüzde elli temettü'ü şirkete irâd kayd edilir.

Madde 55. Şürekâ taahhüd edilen hisselerin tekâsidini evkat muayyenesinde te'dîyeye mecburdur. Taksitini tehir eden şürekâ onuncu madde mucibince tehir eden tekâsidin faiz-i nizamiyesini de vermeye mecburdur. Birinci senenin nihayetinde faiz-i nizamiyesi, te'dîye ettiği taksit bedelinden tenzil edildikten sonra mütebâki istihkâkı bir veya birkaç hisse bedeli olursa hissesi o miktarda tenzil edilir. Bu hisseden dûn kalırsa ikmali tavsiye olunur. Kabul etmezse mütebâki hissesi verilmek suretiyle şirketten alakası kat' edilir.

Madde 56. Beşinci sene nihayetinde rü'yet-i hesabı müteâkib tayin

edilecek müddet zarfında şirketin temettü'ât-ı sâfiyesinden yüzde onu mukavelenâme, merkez kâtib adliliğince tasdik edilinceye kadar elli ve daha ziyade hisseye iştirâk ile şirketi tesis eden ve isimleri zîrde muharrer bulunan müessiselere hîn-i iştirâkteki hissesine göre tevzî' ve mütebâkisinden yüzde elli ihtiyat akçesi olarak bi't-tefrîk sermayeye zam olunacak ve yüzde elli hissesi nisbetinde şürekâya tevdi' edilecektir.

Madde 57. Şirket üç yüz otuz senesi nisanın dördüncü cuma günü teessüs etmişse de sene başı marttan itibaren olunacaktır.

Madde 58. Şirketin masârîfâtı için evrak-ı müsbite alınacak, hıfz edilecektir ve def'aten üç yüz kuruştan ziyade vuku' bulacak masârîf için heyet-i idarenin kararı şarttır.

Madde 59. Şirket az kâra kanaat ederek çok mal sarf etmekten istifade edecek ve müşteriye mütesaviyen muamele eyleyecektir.

Madde 60–69. Burada on maddelik bölüm eksiktir

Madde 70. Şirketin bi'l-cümle kuyûd ve muamelâtı beyne's-ş-şürekâ kabul edilmiş bir talimat kuvvetini haizdir. Eshâm sahipleri şirkete duhul ile iş bu mukavelenâme ahkâmını harfiyen kabul etmiş olduklarından hilafta hiçbir güne itiraz ve iddiaları makbul olamayacağı gibi hiçbir vechile umur ve muamelât-ı şirkete müdahale ve iştirâkları da caiz değildir. Suret-i muntazamada ictimâ' eden heyet-i idare ile heyet-i umûmiye şürekânın hepsi makamına kâimdir.

Madde 71. Heyet-i mes'ûlenin şirket hesabına harçla olan muamelesi umûm şürekâ nâmınadır. İş bu hesap ile olan muamelesinden dolayı ashâb-ı istihkakın heyet-i mezkûreyi teşkil eden zevâtın kendi şahıslarına ait emval ve emlâke müracaata hakkı yoktur. Şirketin borcu şirketin nükûd ve emvalinden te'diye edilecektir.

Madde 72. Müddet-i muayyenesi olan on sene tamam olmadan şirketin feshi, muamelât-ı şirketten zarar hâsıl olarak idare imkânsız bir hale gelmek gibi bir sebep-i ıztırâriden başka hiçbir sebep ile caiz değildir. Böyle bir sebep-i mücbir bulunmadıkça heyet-i idare ve heyet-i umûmiye iş bu şirketi fesh edemez. Mukavelenâmesini ta'dil veya mevâd ilave eyleyemez. Âhire devr ve fûruht edemez. Başka şirketle birleştiremez. Müddet-i muayyenesi hitâmında sâir şirketle birleştirilmesi ve mukavelenâmesinin ta'dili veya bu mukavelenâmeye mevâd ilavesi şirketin âhire devri, fûruhtu heyet-i umûmiyenin sülûsân-ı ekseriyeti kararına vâ bestedir.

Madde 73. On sene tamam olduğunda heyet-i umûmiyece temdîdine lüzum görülmez defeshine sülûsân-ı ekseriyet veya ittifâk ile karar verilirse o zaman şirket fesh edilmiş olur.

Madde 74. Şirket fesh edildiğinde heyet-i idarenin sülûsân-ı ekseriyeti kararıyla tayin edilecek müddet zarfında emval-i mevcude suver-i münasibe ile satılarak ve zimemât tahsil edilerek umûm şürekânın sermaye ve temettü'dan hissesi nakden tevzî' olunur.

Madde 75. Hissedârân hangi ayın haftasına kadar iştirâk etmişse o aydan itibaren temettü'e müstahak olur. Ayın haftasından sonra iştirâk eden o aydan temettü' alamaz.

Madde 76. İş bu mukavelenâme münderecâtı müessisin tarafından tasdik ve aslı kasada hıfz olunmak üzere imza ve tahtim edilmiştir. Sair şürekânın imzası makamına kaim olmak üzere şirketin bir hisse senedine mâlik olmak kâfidir.

Madde 77. Heyet-i umûmiyeden şirketi tesis eden zevâtın isimleriyle hisseleri miktarı iş bu mukavelenâmenin zîrine yazılacak ve akd-i şirket olduğunun tasrihiyle, şirketin mühr-ü resmiyle tahtim ve müdür tarafından imza ve bir nüshası merkez kâtib-i adliliğinden tasdik ettirildikten sonra on bin nüsha tab' ettirilecek ve her bir şerikin alacağı nüshaya pul-sakıbla aslına mutabık olduğu şirketin mühr-ü resmiyesi ve müdürün imzasıyla tasdik edilerek ashâba verilecektir.

Hatme

Hakk-ı bekamızı temin, intibâh-ı millîmizi bilfiil irâe etmek üzere te'sisine muvaffak olduğumuz iş bu şirketin devam ve terakkisini tevfikât-ı samedaniyeden temenni ile mukavelenâme ahkâmının tamame-i icrâsını bütün hissedârân taahhüt ederiz ve mine't-tevfik.

21 Cemaziyel Evvel 332 ve 4 Nisan 330

Müessisîn (kurucular) Adet-i Hisse

Dadaylı Seydibeyzâde Abdullah Efendi	550
Tüccardan Benlizâde Hacı Mehmet Hulusi Efendi	500
Tüccardan Konyalızâde Hacı Mehmet Efendi	500
Tüccardan Hamamcızâde Hacı Mustafa Ağa	500

Tüccardan Frenkzâde Hacı Hüseyin Efendi	500
Eşraftan Nâmıkbeyzâde Reşit Bey	150
Eşraftan Salimefendizâde Hacı Tevfik Bey	100
Tüccardan Boyacızâde Hacı Halit Efendi	50
Tüccardan Muhzırzâde Mahir Efendi	50
Tüccardan Ekmekçi Ahmetzâde Abdullah	50
Tüccardan Kösezâde Hacı Ahmet Ağa	50
Tüccardan Nuhzâde Mustafa Bey	50
Tüccardan Kara Velizâde Salim Efendi	50
Tüccardan Hacı İsmailzâde Hâfız Hasan Efendi	50
Tüccardan Altıağazâde Ali Efendi	50
Tüccardan Hacı Halilzâde Hacı Hüseyin Efendi	50
Tüccardan Kuzuzâde Hacı Tahir Efendi	50
Tüccardan Himmetefendizâde Hacı Hâfız Süleyman Efendi	50
Tüccardan Konyalızâde Hâfız Abdullah Efendi	50
Tüccardan Konyalızâde Hacı Hamdi Efendi	50
Tüccardan Benlizâde Hüseyin Efendi	50
Tüccardan Çerkezzâde Hüseyin Efendi	50
Kara Hüseyinzâde Terzi Mehmet Emin Ağa	50
Morkoyunzâde Terzi Halil Ağa	50
Küçük Ahmetzâde Semerci Hacı Emin Efendi	50
Ulemadan Şişlizâde Hâfız Mehmet Emin Efendi	50
Sultani Muhasebecisi Dadaylı Mehmet Hulusi Efendi	50
Simhiyye Müderrisi Zühtü Efendi	50
Zıyâiyye Müderrisi Hacı Ahmet Zıyaettin Efendi	50
Pehlivanzâde Sadık Efendi	50
Tüccardan Taşköprülü Vidinlizâde Hilmi Efendi	50

Ömürlüden Delihasanoglu Hacı Ali Ağa	50
Tüccardan Taşköprülü Hacı Mehmet Salih Efendi	50
Mekteb-i Sultânî Resim Muallimi Ahmet Efendi	50
On Dördüncü Fırka Cebhane Ambar Memuru	50
Mülazım-ı Sâni Çankırlı Salih Efendi	50
Tüccardan Koçoğlu Tahir Efendi	50
Fetiğçizâde Hacı Hâfız Mehmet Nuri	50

Efendilerle akd-ı şirket olduğunu mutazammın olan mukavelenâme ahkâmını her birimiz harfiyen kabul ve tasdik eylemiş olduğumuzu ve bâlâda esâmîsi muharrer zevât-ı şerikim bulunduğunu müş'ir iş bu mukavelenâme berâ-yı tasdik merkez kâtib-i adliliğine tevdi' kılındı. 26 Cemâziyel Evvel 332 ve 9 Nisan 330.

Dairede kiraat ve maâli tefhîm kılınan iş bu mukavelenâme zîrinde mevzu mühür (Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi)'nin mühür-ü resmi ve imza şirket müdürü şahs-ı ma'rûfumuz Benlizâde Hacı Mehmet Hulusi Efendi'nin kendi imzası olup münderecâtını tamamen ikrar ve kabul eyledikten sonra, muvacehemizde vaz' eylediğini beyan ve tasdik eyleriz. 10 Nisan 330.

Şahit: Kastamonu'nun Deveciler Mahallesi'nden ve tüccardan Akdoğanlızâde (mühür), Cebail Mahallesinden kitapçı Kavasbaşızâde (mühür).

Berây-ı tasdik getirilen iş bu mukavelenâme zîrinde mevzu' mühür Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi'nin mühür-ü resmiyesi ve imza şirket müdürü Benlizâde Hacı Mehmet Hulusi Efendi'nin kendi imzası olduğu bâlâda isim ve hüviyetleri muharrer şahitlerin ifade ve tasdiklerinden anlaşılmakla aynen defter-i mahsusuna bi'l-kayd tasdik kılındı. 27 Cemâziyel Evvel 332 ve 10 Nisan 330.

Mukavelenâmenin aslı ve merkez kâtib-i adliliğinden tasdik edilen matbu nüshası mahfuz ve iş bu suret bi'l-mukabele aslına mutabık olup hisseye mâlik olan şürekâdan bi't-tasdik i'tâ kılındı."

4.8. Kastamonu Millî Ticaret Anonim Şirketi

Kastamonu'da kurulan ve diğerlerinden biraz farklılık gösteren önemli

bir şirkettir⁸⁵. Her türlü ticaret, sanayi ve nakliye işlerini yapmak üzere kurulmuştur. Bu konudaki istek 3 Teşrinisâni 1332 (16.11.1916) tarihinde padişaha arz edilmiş, Ticaret Nezâreti'nin 421167/349 sayılı yazılarıyla 7 Şubat 1332 (20 Şubat 1917)'de kurulmuştur. Şirketin süresi 15 yıl, sermayesi 15 bin Osmanlı lirası, her biri 5 Osmanlı altını olmak üzere 3 bin hisse kabul edilmiştir. Şirketin kurucuları şu kişilerdir:

Salimefendizâde Tevfik (yön.kr.bşk.), Salimefendizâde Reşit (müdür), Şemsizâde Şükrü, İshakzâde Necip, Koçoğlu Tahir, Altıağazâde Hâfız Mehmet, Rizeli Gençalizâde Burhaneddin, Salimefendizâde Salim⁸⁶.

Şirketin kurulmasından sonra üç gün içinde 300 hisse satılmıştır. Şirketin açılması maksadıyla 27 Nisan 1333 Cuma günü bir tören yapılmış; vali, kumandan Celâl Bey ve çok sayıda vatandaş katılmıştır. Şirket müdürü Reşit Bey bir konuşma yapmış ve gayelerini açıklamıştır⁸⁷.

Köroğlu Gazetesi'ndeki bir haberden anlaşıldığına göre, şirketin kurulmasından Viyanalı bir tüccar haberdar olmuş ve mektup yazarak ticaret yapmak istediğini belirtmiştir. Şirket kurucuları da Viyana elçiliğimize bir yazı yollayarak bu tüccar hakkında bilgi istemişlerdir. Köroğlu Gazetesi, halkın hisse senetlerine gösterdiği ilgiyi övmüştür. Ancak memur ve esnafların hisse senedi almayışlarını tenkit etmiş ve bu insanların geleceği pek göremediklerini ifade etmiştir. Gazete ayrıca, şirketin ilânlar vererek amaçlarını duyurmasını da önermiş ve ABD'de bir senede 220 milyon Osmanlı altını tutarında reklam yapıldığını yazmıştır⁸⁸.

Yine Köroğlu Gazetesi'nde yayınlanan bir makalede şirketin Anadolu Millî Mensucat Şirketi ile bağlantı kurması veya hiç değilse bu şirketin Kastamonu'daki işlerini üstlenmesi istenilmiştir⁸⁹.

Basın kayıtlarında şirketin daha sonraki çalışmaları hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak 25 Şubat 1334 tarihinde çıkan bir ilânda, hisse bedellerini ödemeyenlerin ay sonuna kadar ödemeleri istenmiştir⁹⁰.

Öyle anlaşılyorki, hisseler tam ödenmemiş ve bu şirket de diğerleri gibi kapanıp gitmiştir.

85 **Kastamonu Milli Ticaret Anonim Şirketi Nizamname-i Dâhiliyesi(Statut de la Societe Anonyme Nationale de Commerce de Kastamonu)** İkdâm Matbaası, İstanbul, 1339, s. 3–16.

86 **Köroğlu Gazetesi**, 12 Nisan 1333, sayı 409

87 **Köroğlu Gazetesi**, 3 Mayıs 1333, sayı:412.

88 "Kastamonu Milli Ticaret Anonim Şirketi Hakkında", **Köroğlu Gazetesi**, 24 Eylül1333, sayı: 415.

89 "Şirketler Maddesi", **Köroğlu Gazetesi**, 30 Ağustos 1333, sayı: 428.

90 **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 25 Şubat 1334, sayı: 2239

4.8.1. Şirketin Nizamnâmesi

Madde 1. Umur-i ticariye, sınaîye ve nakliye ile iştigâl etmek üzere zîrde muharrerin imza Kastamonu eşrâfindan Salim Efendizâde Reşit ve Salim Beyler ve Altıağazâde Hâfız Mehmet ve Rizeli Gençalizâde Burhaneddin Efendiler ile tertip ve ihracı bervech-i âti kararlaştırılan hisseler eshabı beyinde bir Osmanlı anonim şirketi teşkil olunmuştur.

Madde 2. Şirketin unvânı Kastamonu Millî Ticaret Anonim Şirketi olacak ve tabiiyeti itibarıyla bi'l-cümle muamelâtı hakkında Devlet-i Osmaniye'nin kavânin ve nizamât-ı hazıra ve müstakbelesi tatbik edilecektir.

Madde 3. Şirketin merkezi Kastamonu olacak ve memâlik-i Osmaniye'nin sâir bir mahallinde veya memâlik-i ecnebiyede dahi şubeleri bulunabilecektir.

Madde 4. Şirketin müddeti bazı esbâbdan dolayı kat' veya temdîd edilmedikçe on beş seneden ibaret olacaktır.

Madde 5. Şirketin sermayesi otuz bin lira-yı Osmanî'den ibaret olup beheri beş Osmanlı lirası kıymetinde altı bin hisseye münkasemdir. Heyet-i umûmiyenin iş bu sermayeyi bir misli tezyîd etmeye salahiyeti olacaktır. Tezyîd-i sermayeye karar verildiği zaman hükümete ma'lûmât verilecektir. Sermayenin bir mislinden fazla tezyîdi ol emirde hükümetin muvaffakâtının istihsâline mütevekkaktır. Şirketin ihraç eyleyeceği hisse senedâtının numuneleri kable'l-ihrac li-ecl-it-tasdik Ticaret Nezareti'ne tevdi' edilecektir.

Madde 6. Şirket sermayesinin tamamı imza ve yüzde onu istihsâl olunduktan sonra suret-i kat'iyede teşekkül etmiş addolunacak ve hissedâr yazılanlara te'dîye ettikleri tekâsidi mübeyyin muvakkat senedât verilecek ve sermayenin nısfının te'dîyesinde eshâbı yedinde bulunan senedât-ı muvakkata senedât-ı asliyyeye tahvil edilecektir. Şirketin hisse senedâtının bir tarafı Türkçe ve diğer tarafı elsine-i sâireden biri ile tanzim olunacaktır. Sermayenin ilk taksitinin te'dîyesinden sonra kalacak miktarı şirketin ihtiyacına göre maksaten veya def'aten meclis-i idarenin kararıyla Dersaadet vesâir lazım gelen mahallerde elsine-i muhtelifede çıkan resmî ve gayr-ı resmî bazı gazetelerle lâakal otuz gün evvel ilân olunarak metâlîbe olunacaktır.

Madde 7. Hisseler bedelinin nısfı te'dîye olununcaya değin verilen

senedât-ı muvakkata eshâbının ismine muharrer olacak ve bedelinin yüzde onu te'diye olunmadıkça kabil-i havale ve fûruht olamayacaktır. Ve bunların havale ve fûruhtu şirketin defterine kayd edilerek zîri bânî' ile müşteri ve müdürândan biri tarafından imza olunmakla icrâ olunacak ve keyfiyet-i havale ve fûruhtu senette dahi zıkr ve işaret kılınacaktır. Bedel-i nısfı te'diye olunduktan sonra senedât-ı asliye hâmiline ait olmak üzere muharrer bulunacaktır.

Madde 8. Hisse senetleri şirket nazarında kabil-i inkisâm değildir. Ve şirket her hisse için bir sahip tanır. Bir hissedârın vârisleri hiçbir vesile ile şirketin emvâl ve emlâkının taht-ı hacize vaz'ını talep ve şirketin umur-i idaresine müdahale edemezler ve istifa-yı hukuk için şirketin muhasebe defteri ile heyet-i umûmiyenin kararlarını kabule mecburdurlar.

Madde 9. Evkat-ı muayyenede tekâsidi te'diye olunmayan hisse senedâtının sahiplerinden tehhürât-ı vâkıadan dolayı ihtar-ı keyfiyete hâcet kalmaksızın taksitin hululü gününden itibaren senevi yüzde doksan hesabıyla faiz ahz olunacaktır.

Madde 10. Şirketin; taksitleri vaktiyle te'diye edilmeyen senedât eshâbı aleyhine, ikame-i dava etmeye ve hisseleri dahi satmaya salahiyeti olacaktır. Ve bu mukavele satılması lazım gelen hisse senedâtının numaraları gazeteler marifetiyle neşr ve ilân olunarak tarih-i ilânından on beş gün sonra şirket hiçbir güne ihtar ve muamelât-ı adliyyeye mecbur olmak ve zarar ve ziyân sahibine ait olmak üzere Dersaadet borsalarında ve borsalarda henüz alınıp satılması kabul olunmamış ise müzayede tarikiyle hisseleri sattıracaktır. Ve bu vecihle fûruht olunan senedât iptal olunacak ve müşterilere eski senetlerin numaralarını hâvî olmak üzere yeni senedât i'tâ kılınacaktır. Satılan senedin esmân-ı hâsılası hissedârın şirkete olan deynine hasr ve tahsis olunur ve noksanı ondan talep olunacağı gibi fazlası var ise ona i'tâ olunur.

Madde 11. Şirketin umur ve masâlihi heyet-i umûmiye tarafından mensup ve beşten yediye kadar âzâdan mürekkep bir meclis-i idareye ihale olunur ve şu kadar ki ilk üç sene müddet için teşkîl olunacak meclis-i idare âzâsı müessisler tarafından tayin olunacaktır.

Madde 12. Üç sene müddet için tayin olunan âzânın müddet-i me'mûriyetleri hitâm bulduktan sonra meclis-i idareye intihâb olunacak a'zânın ilk teceddüdüde kur'a ile ve ondan sonra kıdem itibariyle her sene ikisi çıkarılarak yerlerine âhiri intihâb ve tayin kılınacaktır. Şu kadar

ki çıkan âzânın tekrar intihâbı caiz olacaktır.

Madde 13. Meclis-i idarenin ictima'ı icab-ı maslahata tâbi olacak ise de lâakal yirmi günde bir defa şirketin merkezinde toplanması lâbüddür. Müzakerâtın muteber olması lâakal nısfından ziyade bir âzânın bizzat huzuruna menuttur. Meclis-i idarenin kararları hazır bulunan âzânın ekseriyet-i ârâsıyla muteber olur. Tesâvi-i âra vuku'unda keyfiyet ictima'-ı âtiye tâlik edilir ve ondan daha tesâvi-i âra vuku' bulursa mevzu'-i bahs olan teklif red olunur.

Madde 14. Meclis-i idarenin müzakerâtı zabıt defterine kayd olunur ve zîri reis ile hazır-ı bi'l-meclis bulunan âzâ tarafından imza edilir. Zabıtın sureti veya bir fıkra-i mahrecesi muteber olmak için reis veya vekili tarafından imza olunmak lazım gelir.

Madde 15. İdare meclisi âzâsından her biri şirketin yirmi beş hisse senedâtına mâlik olması lazım gelir. Senedât-ı mezbûre şirketin sandığına tevdi' olunacak ve müddet-i me'mûriyetleri zarfında satılamayacaktır. Bunların üzerine fûruhtu caiz olmadığını mübeyyin bir damga vurulacaktır.

Madde 16. Meclis-i idare âzâsından bir veya bir kaçının vefatı veya istifası vuku'undan veya sâir bir sebepten dolayı bir veya birkaç âzâ yeri münhal kalırsa meclis-i idare onların yerine muvakkaten âzâ tayin eyleyecek ve intihâb-ı kat'i gelecek heyet-i umûmiye tarafından icrâ olunacaktır.

Madde 17. Meclis-i idare her sene içlerinde bir reis ve bir reis vekili intihâb eder ve reisin veya vekilinin gıyabında vekâlet etmek üzere âzâdan birini tayin eyler.

Madde 18. Âzâdan memâlik-i ecnebiyede ikamet edenler veya muvakkaten gaybubet edenler esna-yı müzakerâta kendilerine vekâlet etmek üzere refiklerinden âzâdan birini tayin edebilirler. Şu kadar ki vekâlet eden âzânın kendi reyi dahil olduğu halde ikiden ziyade reyi olamayacaktır.

Madde 19. Meclis-i idare şirketin umur ve emvâlinin idaresi için iktidar-ı tamı haizdir ve hatta sulh olmak ve hüküm tayin etmek salahiyetine dahi mâliktir. Ve heyet-i umûmiyeye arz olunacak hesabâtı tanzim ile tevdi' olunacak temettü'ün miktarını teklif eder. Meclis-i idarenin reisi gerek

müddei ve gerek müddei-i aleyh sıfatıyla huzur-i muhakemede bizzat veya bi'l-vekâle şirket nâmına müdafaada bulunur.

Madde 20. Meclis-i idare mevâd-ı mahsusa ve bir müddet-i muayyene için haiz olduğu iktidarı kısmen veya tamamen âzâsından bir veya birkaç zâta bâ vekâlet-i mahsusa ihale edeceği misillü mesâlih-i cariye için rü'yet ve tesviyesi için hariçten dahi bir veya birkaç zâtı tevkîl eyleyebilir.

Madde 21. Meclis-i idare âzâsı hâsılat-ı sâfiyeden kendilerine tahsis kılınacak hisseden başka mecliste hazır bulunacakları günler için hissedârân heyet-i umûmiyesince takdir ve tayin edilecek bir ücret dahi ahz edeceklerdir.

Madde 22. Suret-i muntâzâmada akd-ı ictima' eden heyet-i umûmiye umûm hissedârânın heyet-i mecmuası makamında bulunur.

Madde 23. Heyet-i umûmiye her sene Mayıs zarfında şirketin merkezinde suret-i âdiyede ictima' eder. Bundan başka meclis-i idare icap eyledikçe suret-i fevkalade olarak heyet-i umûmiyeyi davet edebilir. Her sene heyet-i umûmiyenin ictima' ı nihayet yirmi gün akdem tahriren ticaret nezaretine ihbar olunacak ve heyet-i mezkûrede canib-i nezaretten bir komiser hazır bulundurabilecektir.

Meclis-i idare ve müfettiş raporlarıyla senelik bilânçodan ve heyet-i umûmiye zabıtnâmelerinden ve heyet-i mezkûrede hazır bulunan hissedârânın esâmı miktar-ı hisselerini mübeyyin cedâvilden dörder nüshası ticaret nezaretine gönderilecektir.

Madde 24. Heyet-i umûmiye vekâleten veya asaleten lâakal on hisseye mâlik olan hissedârândan mürekkep olacaktır. Heyet-i umûmiyede gerek asaleten ve gerek vekâleten hazır bulunan hissedârânın her on üç hisse için bir reyi olacak ve şu kadar ki her bir hissedârın beş reyden ziyade reyi olamayacaktır.

Madde 25. Dâvetnâmeler yevm-i ictima' dan lâakal bir mah evvel altıncı maddede beyan edildiği vechile gazetelerle ilân kılınacaktır.

Madde 26. Heyet-i umûmiye gerek asaleten ve gerek vekâleten şirket sermayesinin bir rub'una müsavi hisse senedâtına mâlik hissedârlar hazır bulunursa teşekkül etmiş addolunur. Heyet-i umûmiyede hazır bulunacak hissedârânın mutasarrıf oldukları hisselerin salîfû'z-zikr bir rub'a müsavi olup olmadığı anlaşılmak üzere hisse senetlerini on gün zarfında meclis-i

idare tarafından irâe olunacak mahale teslim etmeleri davetnâmelerde ihtar olunacaktır. İş bu heyet-i umûmiyenin defa-i evveli ictima'ında hazır bulunan hissedârânın asaleten ve vekâleten hâmil oldukları hisse senedâtının miktarı derece-i kifâyede olmadığı halde heyet-i umûmiyeyi ikinci defa olarak ictima'a davet edebilir. İşbu ikinci ictima'da hazır bulunan hissedârân hisselerinin miktarı ne olursa olsun birinci ictima'da müzakere olunmasına karar verilmiş olan hususât hakkında icrâ-yı müzakeret edeceklerdir ve bu vechile cereyan eden müzakerât mer'î ve muteber olacaktır. Birinci ictima' ile ikinci ictima' beynindeki müddet yirmi günden dîn ve bir mâhtan efrûz olmayacak ve ikinci ictima'ın davetnâmeleri on gün evvel ilân olunacaktır.

Madde 27. Heyet-i umûmiye meclis-i idare reisi riyaset eder ve reis mevcut olmadığı halde meclis-i idare âzâsı içlerinden birini riyaset vekâletine intihâb eylerler. Heyet-i umûmiyede hazır olup en ziyade hisseye mâlik olanlardan ikisi reyî toplamak hizmetini eder. Heyet-i umûmiye kâtibi, reis ile reyî toplamaya memur olanlar tarafından tayin olunur.

Madde 28. Heyet-i umûmiyede müzakere olunan hususâta ekseriyet-i ârâ ile karar verilir. Müzakere olunacak mevâdın cetveli meclis-i idare tarafından tanzim edilir. İş bu cetvele dâhil olmayan hususât heyet-i umûmiyede müzakere olunmaz.

Madde 29. Heyet-i umûmiye bi'l-cümle hesabâtın tedkîki için gerek hissedârândan ve gerek hariçten bir veya müte'addid müfettiş tayin eder.

Madde 30. Beher sene akd-ı ictima' edecek olan heyet-i umûmiye şirketinin umur ve mesâlihine dair her sene meclis-i idare tarafından takdim olunan layiha ile hesabâta dair müfettiş tarafından verilen raporun kıraatini istima' ve hesabâtı lede'l-müzakere ya kabul veya red eder ve hisse-i temettü'ü tayin eyler. Tebeddülü iktiza eden meclis-i idare âzâsının yerlerine diğerlerini nasb eder ve şirketin bi'l-cümle umur ve hususâtı hakkında bi'l-müzakere karar-ı kat'î i'tâ ve meclis-i idarenin icap eylerse iktidarını tevsi' eyler. Fakat heyet-i umûmiye asaleten ve vekâleten şirket sermayesinin lâakal sülûsânına müsavi hisseler eshâbı mevcut olup bunların ekseriyet-i ârası hâsıl olmadıkça sermayesinin tezyîdine karar verilemez.

Madde 31. Heyet-i umûmiyenin zabt olunan müzakerâtı bir defter-i mahsusa kayd ve ziri heyet-i umûmiye reisi ile rey toplamaya memûr

olanlar ve kâtib tarafından imza edilir. Heyet-i umûmiyenin her ictima'ında hazır bulunan hissedârânın esâmisiyle ikametgâhını ve her birinin hâmil olduğu hisselerin miktarını mübeyyin bir cetvel tanzim ile mevcut olanlar tarafından imza edilip zabıt defterinin o günkü varakasına rabt ve talep vuku'unda alakadârâne tebliğ olunur.

Madde 32. Li-ecli'l-ictima' ibrâz olunacak heyet-i umûmiyenin zabt sureti veya fıkra mahrecesi meclis-i idare reisi veya vekili tarafından imza edilir.

Madde 33. Heyet-i umûmiye tarafından iş bu nizamnâme ahkâmına tevfiken verilecek kararların kabulü gaip olan veya muhalif reyde bulunan hissedârân için dahi mecburu'l-icradır.

Madde 34. Şirketin sene-i maliyesi Mart ibtidâsından bed ile Şubatın sonuncu günü hitâm bulur. Fakat birinci sene-i maliye müstesna olarak şirketin suret-i kâfiyede teşkîli tarihi ile o senenin Şubatının sonuncu günü beynindeki müddeti şamil olacaktır. Meclis-i idare her sene nihayetinde şirketin matlubât ve düyûnâtını hâvî bir defter-i umûmi tanzim ve iş bu defter ile muvazene defterini ve hesabâtı heyet-i umûmiyenin ictima'ından kırk gün evvel müfettişlere irâe ve tebliğ edecek ve heyet-i umûmiyenin hîn-i ictima'ında ona takdim eyleyecektir. Heyet-i umûmiyeye dâhil olmak salahiyetini haiz olan her hissedâr mezkûr defterleri ve hesabâtı mütalaa ve muayene edebilir.

Madde 35. Şirketin temettü'ât-ı sâfiye-i seneviyyesinden evvela bilâ istisna hisselerin cümlesine faiz olarak bedeli tesviye edilmiş sermayenin yüzde üç buçuk i'tâsına kifâyet edecek meblağ ve sâniyen ihtiyât akçesini teşkîl etmek üzere temettü'ât-ı mezbûrenin yüzde beşi ifrâz olunduktan sonra bâki kalan kısmı suret-i âtide taksim olunur:

Evvela: Müessesîne yüzde on, sâniyen yüzde iki heyet-i idareye, sâlisen yüzde üç müdürâna, râbien yüzde seksen beş hisse-i temettü' olarak hissedârâna.

Madde 36. Heyet-i umûmiye hisse senedâtının her sene bir miktar-ı muayyenini kura keşîdesiyle tedâvülden alınmak üzere hâsılat-ı sâfiyeden her sene yüzde yarım akçenin ifrâzına karar verilebilir ve şu halde kurası isabet eden hisse senedâtı istirdâd edilerek onların yerine bir rejü'sans hissesi verilecek ve bu yeni hisseler için kemâkân hisse-i temettü' verilecek fakat faiz i'tâ olunmayacaktır.

Madde 37. İhtiyat akçesi otuz altıncı madde mucibince temettü'ât-ı seneviyyeden müfrez mebâliğin terâkiminden teşekkül edecek ve masârıf-ı fevkalade ve gayr-ı melhûzaya karşı tutulacak ve iş bu akçenin miktarı şirket sermayesinin yüzde ellisine müsavi bir raddeye bâliğ oldukça ihtiyât akçesi ifrâz olunmayacaktır. Şu kadar ki ihtiyât akçesi sermayenin yüzde ellisine bâliğ olduktan sonra ondan sarfiyât icrâsıyla miktarı nispet-i mezkûreden aşağı düşerse tekrar temettü'âttan tevfikât icrâsına mübaşeret olunacaktır.

Madde 38. Hâsılat-ı seneviye hisse başına yüzde üç buçuk faiz veya hisse-i temettü' i'tâsına kifâyet etmediği takdirde noksanı ihtiyât akçesinden ikmâl edilecektir.

Madde 39. Şirketin inkıza-yı müddetinde bi'l-cümle taahhüdâtı ifâ olunduktan sonra ihtiyât akçesi kâffe-i hissedârân beyinde taksim olunacaktır.

Madde 40. Meclis-i idare her ne vakit ve her ne sebeple olursa olsun heyet-i umûmiyeyi ictima'a davetle şirketin müddetinin temdîdini veya kat'ı ile tasfiye-i muamelâtını veyahut sâir şirket ile birleşmesini teklif edebilir. Şu kadar ki temdîd-i müddet edilmesi veya icap ederse şirketin sâir şirket ile birleşmesi ve tahvilât ihracı ve iş bu nizamnâmenin ta'dili maddeleri herhalde hükümet-i seniyyenin ruhsatına mütevekkaktır.

Madde 41. Meclis-i idare şirket sermayesinin üç rubû' zayı olduğu halde şirketin feshine veya devamına karar vermek üzere heyet-i umûmiyeyi davet eder.

Madde 42. Şirketin müddeti münkazıyye oldukda veya müddeti tekâmîl olmaksızın fesh olundukda ictima' eden heyet-i umûmiye şirketin tasfiye-i muamelât ve hesabâtına karar verecek ve tasfiye-i hesap için bir veya birkaç memur tayin edecektir. Heyet-i umûmiye şirketin mevcut olduğu zamanlarda olduğu gibi tasfiye-i hesap esnasında dahi iktidar ve salahiyetini istimâle devam edecektir. Tasfiye-i hesaba memur olanlar heyet-i umûmiyenin kararı ve hükümet-i seniyyenin müsaadesiyle şirket-i mefsuhanın hukuk ve senedât ve taahhüdâtını diğer bir şirkete veyahut bir kimseye devr edebileceklerdir.

Madde 43. İş bu faslın hâvî olduğu maddelerde gösterilen hususâta karar vermek üzere suret-i fevkaladede davet edilecek heyet-i umûmiyede şirket sermayesinin lââkal nısfına müsavi hisse senedâtını hamil hissedârân hazır

olmadıkça cereyan edecek müzakerât makbul ve muteber olamaz.

Madde 44. İşbu nizamnâme-i dâhili sureti şirketin teşkiline hükümetçe müsaade i'tâ olunduktan sonra bir ay zarfında Dersaadet'te Takvim-i vekayi ve diğer muteber bir gazete ile ve şirketin muamelâtı veya şubât-ı idaresi bulunan yerlerde cerâid-i resmiye ve sâire ile aynen veya icmalen neşr olunacağı gibi, nizamnâme-i dâhiliyede hükümetin müsâidesiyle vuku' bulacak her güne ta'dilât ve her senenin heyet-i umûmiye mukarrerâtı ve senelik bilânço suretleri dahi gerek Dersaadet ve gerek taşrada bervech-i muharrer ilân kılınacaktır.

Madde 45. Şirket ihraç edeceği hisselerle sahib-i kaydı zımında neşr eyleyeceği tarifnâmede evvela şirketin maksad-ı teşekkülünü ve müddetini, sâniyen müessislerin esâmîsini, sâlisen sermayenin miktarını ve suret-i tezyîdini, râbien temettü'ün suret-i taksimini ve bu meyanda müessislere ve heyet-i idare âzâsına tahsis kılınacak mekâdiri saraheten derc ve beyan edecektir.

Madde 46. Şirket iş bu nizamnâmeyi tab' ve temsil ettirerek talep olanlara i'tâ eyleyeceği gibi elli nüshası bir defaya mahsus olmak üzere Ticaret Nezareti'ne irsâl edecektir.

Madde 47. Şirket istatistik idaresince i'tâ kılınacak numunesini tevfiken her sene muamelâtına dair bir istatistik cetveli tanzim ve nezarete takdim eyleyecektir.

17 Muharrem sene 1335, 1 Teşrin-i sâni 1332

4.8.2. Şirketin kurulmasıyla ilgili ilan

Her nev'i umur-u ticariye, sınaie ve nakliye ile iştigâl etmek üzere 1 Teşrin-i sâni sene 1332 tarihinde idare-i seniyye-i hazret-i padişahîye iktirân eden Kastamonu Milli Ticaret Anonim Şirketi, Ticaret Nezaret-i celilesinin 42167/349 numaralı tahrirât-ı âliyesi mucibince 7 Şubat sene 1332 tarihinde suret-i katiyede teşekkül etmiştir.

Şirketin müddeti on beş senedir. Müessisleri: Salimefendizâde Reşit ve Salim Beyler ile Altıağazâde Hâfız Mehmet ve Rizeli Gençalizâde Burhanettin Efendilerdir.

Şirketin mecmu' sermayesi on beş bin lira-yı Osmanîden ibaret olup beheri beş Osmanlı lirası kıymetinde üç bin hisseye münkasemdir.

Mezkûr sermaye ledel-icap heyet-i umûmiyenin kararıyla bir misillü daha tezyîd olunabilecektir.

Şirketin temettüât-ı sâfiye-i seneviyesinden evvela bilâ istisna hisselerin cümlesine faiz olarak bedeli tesviye edilmiş sermayeye yüzde üç buçuk i'tâsının kifâyet edecek meblağ, saniyen, yüzde beş ihtiyât akçesi bi't-tefrîk mütebâkisinin yüzde onu müessislere, yüzde ikisi heyet-i idareye, yüzde üçü müdürâna ve yüzde seksen beşi hisse-i temettü' olarak hissedârâna taksim olunacaktır.

Şirket bimennihilkerim iş bu 1333 senesi şehr-i Nisan'ının on beşinden itibaren Temmuz on beşine kadar âtideki tertip ve şerâit vechile hisse senedâtını mevki-i fûruhta vaz' eyleyecektir.

Evvela: Hissedâr yazılmak isteyenler beher hisse senedinin hâvî olduğu beş adet lira-yı Osmanînin yüzde yirmi beşini (yani yüz yirmi beş kuruşunu) hîn-i kayıta peşinen i'tâ edecektir.

Sâniyen: Hissedârân mütebâki hisse bedelinin tamamen te'diye ve ikmâline değin her sene nihayetinde bedel-i aslinin yüzde on beşini (yani yetmiş beş kuruşunu) maksaten te'diye mecburdur.

Sâlisen: Hisse sahipleri mezkûr yüzde on beş taksitten başkaca her sene nihayetinde tahakkuk edecek temettü'ü dahi te'diye ve ikmâl oluncaya kadar hisse bedeli bakiyesine mahsub ettirecektir.

Bâlâdaki mukarrerât vechile şirkete hissedâr olmayı arzu eden zevâtın her gün Çay Camii Şerifi civarındaki şirket idarehânesine müracaat buyrulmaları.5 Nisan sene 1333.

Heyet-i İdare Reisi: Eşraftan Salimefendizâde Tevfik

Âzâ: Fabrikatör Koçoğlu Tahir

Âzâ: Eşraftan Şemsizâde Şükrü

Âzâ: Eşraftan İshakzâde Necib

Âzâ: Eşraftan Salimefendizâde Reşit

Merkez-i idarehanesi Kastamonu'da bu kere teessüs eden Kastamonu Milli Ticaret Anonim Şirketi programı:

1. Şirket 1 Teşrin-i sâni sene 1332 tarihinde şeref-sudur ve nüsûh buyrulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhiye müstenid nizamnâmesi

mucibince her nevi muamelât-ı ticariye, sınaîye ve nakliye ile iştigâl eyler.

2. Kastamonu'da yetişen, tiftik, kendir, orman ve levazımât-ı mûytâbiye, av derisi, keçi derisi, gön, bal mumu, sahleb, yumurta, pirinç, fasulye, bulgur, mercimek, elma, armut, uryânî, pestil, vişne ve erik kuruları, ceviz ve ceviz içi, kabak çekirdeği, sade yağ, sucuk, pastırma ve sâir mahsulât ile kasaplık koyun ve keçi, öküz gibi hayvanat, kereste, şimşir kaşık, bez, çarşaflık, her nevi mensucât üzerine muamelede bulunmakla beraber takarrür eden mahalle sürat-ı mümkün ile sevkini deruhte eyler.

3. Kastamonu'da yetişen: Kendir ve keresteden halat ve kanaviçe ve kösele, kibrit ve kundura çivisi ve kâğıt imali ve elektrikle tenvirât icrâsı için fabrikalar vücûda getirmek dahi şirketin gaye-i âliyesinden olup bu babda alakadâr müessislerden ma'lûmât-ı nâfiâ intizârındadır.

4. Şirketimiz memâlik-i Osmaniye ile memâlik-i mütehabbe-i ecnebiye dâhilinde kâin bi'l-umûm anonim şirketleri ve müessesât-ı ticariye ile icrâ-yı muameleye her an amade bulunduğundan celb ve ihraç olunacak mevâdd-ı ticariye, sınaîye ve nakliye için arzu edenlerle mutabık kalınarak aynı şirket ve müessesenin umurunu deruhte edeceği gibi kendi umurunu da mütekâbilen tevdi' eyleyecektir.

5. Şirket Dersaâdet ve mahall-i sâireden şeker, sabun, zeytin, zeytinyağı, susam, susam yağı, tahin, kuru incir, üzüm gibi bakkaliyeye ait mevâdd-ı umûmiye ile iplik, pamuk celb edecektir. Alakadârânın ma'lûmât i'tâ ve müracaat buyurmaları. Müdür-i Sâni: Tahsin, Müdür: Reşid ⁹¹.

4.9. Kastamonu Yerli Mahsuller Ticaret ve Sanayi Türk Anonim Şirketi

Yakın dönemin en çok konuşulan ve o nispette halkın teşebbüs gücünü kıran talihsiz bir şirkettir. İyi niyetlerle ve şehrin saygın kişilerince kurulmuş olmasına rağmen, ne yazık ki sonraki müteşebbisler için kötü örnek olmuştur. Daha önce kurulanlar da vardır ama onlar çok eskilerde kaldığı için bu son şirket bugün dahi halkın, müteşebbislerin belleğinde güncelliğini korumaktadır.

Kastamonulu tüccar, esnaf ve serbest meslek sahibi insanlar bir şirket kurmaya karar vermişler. İlk toplantı 7 Temmuz 1956 günü yapılmış, 200'den fazla kişi katılmış, müteşebbisler adına Ziraat Bankası Müdürü

⁹¹ **Kastamonu Milli Ticaret Anonim Şirketi Nizamnâme-i Dâhiliyesi** (Statut De La Societe Anonyme Nationale De Commerce De Kastamonu), İkdâm Matbaası, İstanbul, 1339, s. 13–16

Mehmet İçelli şirket hakkında bilgi vermiş. Halk Bankası ve Emlak Bankası müdürleri, kurucular arasında olmasalar bile şirkete destek olmuşlar. O gün 50-60 bin lira civarında para toplandığı ifade edilmiştir.

Kurucular 21 Kasım 1956 günü son toplantıyı yapmış ve resmî işlemler başlatılmış, ana sözleşme hazırlanmıştır.⁹²

Bakanlar Kurulu'ndan karar çıkmış, şirket ana sözleşmesi mahkemece onaylanmış ve 15 Mart 1957 tarihinde Doğrusöz Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

Ana sözleşmenin birinci maddesinde şunlar yazılmıştır: İş bu ana mukavelenamenin 2. maddesinde isim ve hüviyetleri yazılı olup mukavelenamenin zîrine imzalarını koymuş bulunan müessislerle bu sözleşmede gösterildiği veçhile tertip ve ihraç edilecek hisse senetleri sahipleri arasında ana mukavelename, mer'i kanun ve nizamlar ahkâmına uygun olarak idare edilmek üzere bir Türk Anonim Şirketi kurulmuştur.

İkinci maddede şirket kurucularının adları ve meslekleri şu şekilde gösterilmiştir: Mehmet İçelli: Ziraat Bankası Müdürü. Şefik Boyacıoğlu: Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı. Osman Zeki Oktay: Belediye Başkanı. Sabri Keskin: Avukat. Alaatin Himmetoğlu: Belediye Encümen âzâsı ile o tarihte Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu üyeleri olan Remzi Üliç, Ahmet Maliki, Osman Keserci, Mahir Nalkıran.⁹³

Üçüncü maddede şirket merkezinin Kastamonu olduğu, gerektiğinde yönetim kurulu kararıyla başka yerde de şube açabileceği yazılmıştır.⁹⁴

Dördüncü maddede şirketin yapacağı işler maddeler halinde şu şekilde sıralanmıştır:

- a) Kendir soyma ticaret ve sanayii,
- b) Elma ticaret ve sanayii,
- c) Tiftik ticaret ve sanayii,
- d) Sair ziraî mahsuller ticaret ve sanayii,

e) Bölgede ziraî istihsalı artıracak ve değerlendirecek her türlü ticarî, sınaî, ziraî ve sair çeşitli işleri yapmak veya bünyesinde uygun bulduğu teşebbüs ve kuruluşlara iştirak etmek, lüzumunda, gayesine uygun

⁹² **Kastamonu Yerli Mahsullar Ticaret ve Sanayii Türk Anonim Şirketi Ana Mukavelenamesi**, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1956.

⁹³ **A.g.e.** s.1.

⁹⁴ **A.g.e.**, s.2.

çalışmalara yabancı sermayeyi teşvik kanununa göre iştirak edecek türlü tedbirlerle kanunun müsaade ve imkânları nispetinde ortaklık kabul etmek.⁹⁵

Beşinci maddede Şirketin çalışma süresi 30 yıl olarak kabul edilmiştir. Ancak genel kurul kararıyla veya yürürlükteki yasalara göre uzatılıp kısaltılabileceği belirtilmiştir.⁹⁶

Şirketin sermayesi 1.000.000 TL. olup her biri 250 TL. değerinde 4000 hisse çıkarılmıştır. Ana sözleşme yayınlanıncaya kadar her biri 10 hisse karşılığı 2500 TL değerinde hisse alanlara “müessislik”(kuruculuk) hisse senedi verilmiş olup hisse senetleri hâmiline yazılmıştır.

Ana sözleşmede şirketin tahvil ihraç edebileceği yazılıdır. Yönetim kurulu genel kurulca gizli oyla seçilen 7 kişiden oluşmaktadır ve görev süresi 3 yıldır. Yönetim kurulu üyelerinin 2500 liralık müessislik hissesine sahip olmaları şarttır. Yönetim kurulu ayda bir kez, genel kurul da yılda bir kez toplanmak zorundadır.

Ana sözleşmenin diğer maddeleri Ticaret Kanununun şirketlerle ilgili maddelerine aittir.

Şirket önceleri kendir işiyle ilgilenmiş. Bu konuda bir Alman uzmana inceleme yaptırılmış. Almanya’da Decarda Fabrikası müdürü yüksek mühendis Max Moog gelmiş.⁹⁷

Şirket 1959 yılında şehrin ihtiyacı olan tuğla ve kiremit üretmek üzere Taşköprü yolu üzerinde bir arsa satın almıştır. Bu arsaya kiremit fabrikası kurmak istemişler. İtalya’dan makineler alınmış, 1963 yılında “İnkılâp Tuğla ve Kiremit” markasıyla deneme üretimine başlamıştır. Gelişmelere bakılırsa başarılı olamamıştır.

1962 yılında kredi kullanmak durumunda kaldıkları anlaşılıyor. İdare Meclisi üyeleri; Kemal Öziş, Sabahattin Çelenligil, Alaeddin Himmetoğlu, Mehmet Haseki, Turhan Karadeniz adına Şefik Boyacıoğlu imzasıyla Zirat Bankası Genel Müdürlüğüne 6 Nisan 1962 günü müracaat edilmiş ve 600.000 liralık teminat mektubu istenmiştir.⁹⁸ Bu isteğin yerine gelip

⁹⁵ Aynı yer.

⁹⁶ Aynı yer.

⁹⁷ **Doğrusöz Gazetesi**, 28 Ağustos 1957, sayı: 3296.

⁹⁸ Sözleşme kitapçıgından çıkan yazı sureti. Bu mektupta şu ifadeler yer verilmiştir: “Kastamonu Yerli Mahsuller Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi İdare Meclisini teşkil eden aşağıda isimleri yazılı bizler, şahsi taahhütlerimizle istinaden şirket namı hesabına 600.000 TL. lık teminat mektubuna ihtiyacımız vardır. Mahalli teşkilatınızda her birimizin ayrı ayrı ticari kredileri bulunmakta ise de, talebimize mevcut kredilerimizin kifayet etmediği şifahi olarak

gelmediği konusunda bilgimiz yoktur.

Şirketin yönetim kurulu başkanı, aynı zamanda Ticaret Odası Başkanı da olan Şefik Boyacıoğlu, 1924’de Kastamonu’da doğmuş, 1946 yılında İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu’ndan mezun olmuştur. Şehrin eşrafından olup herkesin güvenini kazanmış genç ve saygın bir iş adamıdır. Şirket çalışmalarının onun gayretiyle yürüdüğü anlaşılmaktadır. Deneme üretimi yapılırken 21 Nisan 1963 günü fabrikada kalp krizi geçirmiş, henüz 39 yaşında iken ölmüştür. Bundan sonra şirket işleri aksamış, diğer kurucular da işleri gereği gibi takip etmemişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur: Profesyonel işlerde sadece bir kişinin çabasına güvenilmemelidir. Halk arasında “Kiremit Fabrikası” diye bilinen şirket budur. Kastamonulu girişimcilerin, sırf bu olumsuz örneğe sığınarak bir araya gelemedikleri, bu nedenle ekonomik güç yaratamadıkları hep konuşulmuştur. Buna girişimciler için ‘kırılma noktası olmuştur’, diyebiliriz. Bununla beraber 1961’de yapılan devalüasyon, fabrikanın maliyetini ve banka borçlarını büyük ölçüde artırmıştır. Bu durumun şirketi zor durumda bıraktığını da belirtelim. Netice itibarıyla şirket başarılı bir iş ortaya koyamamıştır. Bununla da kalmamış daha sonraki girişimlerin önünü tıkamıştır.

Bundan 90-100 yıl önce kurulan birkaç şirket de yine kişilerin hataları, kaptisleri, kısa ve dar görüşlü olmaları, birbirlerine güvensizlik gibi nedenlerle kısa süre içinde kapanıp gitmiştir. Ancak Kastamonu insanı kolektif yaşayışa alışkın değildir. Son 50-60 yılda kurulan aile şirketleri bile küçük parçalara ayrılmış, gücünü yitirmiştir. Kastamonulu girişimcilerin, profesyonel anlayışı benimsemeleri şart olmakla beraber, önce kendilerine, sonra da birbirlerine güvenmeleri gerekir.

bildirilmiştir. Menkul ve gayrimenkul varlıklarımızla ticari durum, borç ödeme kabiliyetimizi ve ahlaki durumumuzu mahalli teşkilatınızdan istihbar edebilirsiniz. Bankanızdaki mevcut ticari kredilerimiz dışında kalmak ve aşağıda isimleri yazılı bizlerin vereceği taahhünameye istinaden şirket namı hesabına 600.000 TL. 1.ık teminat mektubunun verilmesi hususunda Kastamonu Şubenize emir ve talimat buyurulmasını saygılarımızla arz ederiz. İdare Meclisi Reisi Şefik Boyacıoğlu. “Sözleşme kitapçığı Metin Boyacıoğlu’ndan temin edilmiştir.

V. EKONOMİK GETİRİSİ OLAN DERNEKLER

Dernekler genellikle sosyal amaçlı olarak kurulur. Ancak bazıları, bu özelliğin yanında ekonomik gerekçeleri de kapsamına alır. Kadınları Çalıştırma Derneği ile Çiftçiler Birliği bu konuda iki güzel örnek teşkil etmektedir.

5.1. Hanımlar İş Yurdu Cemiyeti

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Kastamonulu kadınlar istekli hanımlara biçki, dikiş ve el işleri öğretecek bir dernek kurmaya karar vermişler. İlk toplantılarını 27 Ekim 1916 günü Vali Atıf Bey'in eşinin başkanlığında yapmışlardır. Yerel basın bu teşebbüse büyük ölçüde yer vermiş ve hanımların ekonomiye katkılarını överek toplantı tarihini vilayetimiz için “ merhale-i terakki“ olarak nitelemiştir.⁹⁹ 24 Kasım 1916 tarihinde derneğin tüzüğü yayımlanmıştır.¹⁰⁰ Tüzüğün ilk maddesinde amaçlar şu şekilde ifade edilmiştir:

“Osmanlı hanımlarına biçki, dikiş ve el işleri öğreterek hanımlarımızı hünarlı yapmak ve lüzumunda kendi kendilerine maişetlerini temin edebilecek bir seviyeye yükseltmek ve mamulât-ı dâhiliyenin sarf ve istihlâkını teşvik ve terqip etmek maksadıyla cemiyetler kanununa tevfikân “ Hanımlar İş Yurdu Cemiyeti “ namıyla bir cemiyet teşkil edilmiştir.”

Kısa zamanda gelişen İş Yurdu, altı ay sonra bir sergi açmıştır. Vali Atıf Bey bu çalışmaları değerlendirmiş. O'na göre kadının kendine yeter hale gelmesi ve başkalarına muhtaç olmadan yaşamasını sağlamak şarttır. Vali, “kadınlarımız hayatlarını temin edebilecek maddî-manevî iktidarla mücehhez olsalar, ruhen ve ahlâken ne kadar yükseleceklerdir”, demiştir.¹⁰¹

Köroğlu Gazetesi başyazarı ve Kastamonu Sultânisi edebiyat öğretmeni

99 Köroğlu Gazetesi, 27 Ekim 1916, sayı:387.

100 Köroğlu Gazetesi, 24 Kasım 1916, sayı:391.

101 Köroğlu Gazetesi, 17 mayıs 1917, sayı:414.

İsmail Habib Sevük, ‘Kastamonu Kadınlığı’ başlıklı bir makale yazmış, kadınların çalışmasını övmüştür.¹⁰²

5.2. Kastamonu Çiftçiler Yurdu

Bugün olduğu gibi, yakın dönemde de bazı meslek mensupları dernek, cemiyet, yurt, ocak, birlik, kulüp, oda gibi adlar altında toplanmışlardır. İl bu çeşit kuruluşlar bakımından zengindir.

Kastamonu Ziraat Odası 1880 yılında kurulmuştur. Ticaret Odası ile birleştirildiği veya isim değişikliğine uğradığı zamanlar olmuştur.

Kastamonu Çiftçiler Yurdu bir anlamda günümüzün Ziraat Odası’dır. 1919 yılı Şubat ayı başlarında kurulmuş. Kurucuların, çiftçilik yapan eşraftan kişiler olduğu anlaşılıyor. Nizamnamesi yani günümüz diliyle tüzüğü 36 maddeden ibarettir.¹⁰³

Çiftçiler Yurdu’nun amaçlarını anlatan ilk maddesi, Kastamonulu çiftçilerin kendilerine ne kadar güvendiğini açıkça gösteriyor.¹⁰⁴ Tüzüğün birinci maddesi aynen aşağıya alınmış; kolay anlaşılması bakımından bazı eski kelimelerin karşılığı yanlarına yazılmıştır:

“Mevcudiyet-i milliyemizi temin, vaziyet-i iktisâdiyemizi tarsin (güçlendirme) edecek yegâne âmil ziraat ve şuâbatının (bölümler) ıslâh ve terakkisinden ibaret olup bu babda müzakerat icra ve tedâbir (tedbir) ve mukarrerat-ı mukteziye (gereken kararlar) ittihaz ve ifâ edilmek ve çiftçilerin tenvir-i efkâr (aydınlanma) ve himâye-i hukuk ve menafine müteallik kavanin ve nizamat ve talimat ve beyanname vaz’ ve tanzim ve neşri için hükümet-i seniyye nezdinde(hükümet katında) teşebbüsatta bulunmak ve bu maksadı temin ve Meclis-i Mebusan’da çiftçilerimizi temsil etmek üzere mebus çıkarmak ve meclis-i umumi-i vilayette (il genel meclisi) âzâ bulundurmak ve çiftçileri ihtikârdan (tefecilik) korumak ve ziraat mühendis ve mütehassısı (uzman) ve harman ve orak ve nadas makineleri sâir alet ve edevât-ı zirâiye celb ve istimal(kullanma) etmek üzere Köylü Bankası nâmiyla bir banka ve tasarruf sandıkları ve kooperatif şirketler teşkiline çalışmak ve ziraata müteallik(ilgili) her nev’i risaleler neşretmek (yayın yapmak) ve müessesat-ı zirâiye ve baytariyenin ıslah ve terakkisine ve zürrân (çiftçi) ve ağnam (koyun) ve mevâşinin (hayvan)

102 **Köroğlu Gazetesi**, 9 Kasım 1916, sayı:387. Mustafa Eski, **İsmail Habib Sevük’ün Kastamonu Yılları**, Kastamonu 2010, s.33. (İsmail Habib bu makalesini ‘Dündar’ mahlasıyla yazmıştır).

103 **Çiftçiler Yurdu**, Kastamonu Matbaası, Kastamonu 1335.

104 **A.g.e.** s. 2-3

sâri (bulaşıcı) hastalıklardan muhafazasına ait mesâili (meseleler) merâci-i aidiyesine (ilgili makam) arz etmek, bostancılık, eşcar-ı müsmire (meyve ağacı), bağcılık ve sanayi-i zirâiyenin kâffe-i şûâbatı (tüm şubeler) ve hayvanat-ı ehliye himaye edilmek ve hayvanat sirkatine (hırsızlık) karşı mücadele edilmek ve mezruâtın (ekinler) zarar ve ziyandan muhafazasına çalışmak ve çiftlik ve arazi ashabıyla (sahip) ortakçı ve orakçı ve aylıkçı ve yıllıkçı ve çobanların hukuk-ı mütekabilelerini (karşılıklı hukuk) temine sa'y (gayret) etmek ve hayvanat-ı ehliyenin teksir (çoğalma) ve ıslah-ı cins ve mezruâtın nefasetini temin için ziraat ve şûâbatına ait sergiler, müsabakalar kûşadiyla (açma) teşvikat-ı zirâiyede bulunmak ve bu babda hükûmete mevadd-ı kanuniye teklif ve muavenet (yardım) etmek ve neşriyat-ı mütevâliye (devamlı) icrasıyla efkâr-ı umumiye millî ziraata muhabbet ve merbutiyete (bağlı) imâle (meyletme) eylemek ve zürânın muhtaç olduğu tohumluk ve sâir levazımın tedarik ve ihzar ve tevziinde ve mahsulât-ı zirâiyenin temin-i revaç ve ihracat ve sarfiyatında delâlet ve vesâtatta (aracı) bulunmak ve ziraata nâfi tayru (kuş) muhafaza ve mazarlarını itlâf ettirmek ve ormanları tahrip ve ihraktan (yakma) siyanet (koruma) eylemek, velhasıl çiftçilerin maddî ve mânevî menâfi-i terakkiyatını kâfil bilcümle tedâbir ve teşebbüsâtı ifâ eylemek maksadıyla Kastamonu Vilayeti'nde Çiftçiler Yurdu unvânıyla bir cemiyet teşkil etmiştir."

O günün diliyle tek cümleden meydana gelen amaçlar çok kapsamlı tutulmuş, ortaya büyük hedefler konmuş. Bunların içinde köylülerle ilgili bir bankanın kurulması dahi düşünülmüş.

Tüzüğün diğer maddeleri işleyişle ilgilidir. Genel kurul yılda bir kez toplanıyor, 12 kişilik yönetim kurulunu gizli oyla seçiyor ve onlar da kendi aralarından 1 başkan ve 1 başkan yardımcısını belirliyor. Bilimsel ve fennî konularda il merkezindeki ziraat, orman, Ziraat Bankası müdürleri ile ziraat fen memuru yönetim kurulunun danışmanlığını yapıyor.

Yönetim kurulunun daha iyi çalışabilmesi için idare, basın ve irşat komisyonları kurulmuş. 20 yaşını dolduran herkes üye olabiliyor. Kurucu üye girişte 1-2 lira, yardımcı üye 0.5-1 lira, tabii üye 10-20 kuruş arasında giriş aidatı ödüyor. Ayrıca her üye ekonomik gücüne göre aylık 1-5 kuruş arasında para veriyor. Bu ödentiler mecburî tutulmuş. Bütün köylüler derneğin mensubu kabul edilmiş; ancak müzakerelere katılmak için tabii üyelere mahsus ödentileri vermeleri de şart koşulmuştur. Yüz kızartıcı suçlardan hüküm giyenlerin üye olamayacağı, sonradan öğrenilmesi halinde üyelikten çıkarılacağı da belirtilmiştir.

Savaş ortamında hedeflenen bu amaçlara ne derece yaklaşıldığını bilemiyoruz. Ancak çiftçileri aydınlatmak için toplantılar düzenlendiği ve bazı yayınlar yapıldığı görülmektedir.

Bu konuda son bir ayrıntıyı yazmakta yarar görüyoruz. Atatürk 1925 yılında Kastamonu'yu ziyaret etmiş ve 24 Ağustos günü Belediyede halkın temsilcileriyle görüşmüştür. O gün toplantıya Çiftçiler Birliği üyeleri de katılmış ve Atatürk'ün "Fahrî Başkan" ları olması dileğinde bulunmuşlardır. Atatürk de bu teklifi memnuniyetle kabul ettiğini bildirmiştir.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Mustafa Eski, **Atatürk'ün Kastamonu Gezisi**, Ankara 2002, s.21.

VI. KOOPERATİFLER

İnsanların tek başına iş yapmaları her zaman zordur. Atalarımız “Birlikten kuvvet doğar” veya “ bir elin nesi var, iki elin sesi var” demiş. Bu nedenle küçük güçlerin birleşerek daha büyük güce kavuşmaları gerekir. Halk arasındaki imece usulünün buna güzel bir örnek olduğunu biliyoruz. Aynı durum üretim ve ticarî hayat için de geçerlidir. Emek ve sermayenin birleşmesiyle kooperatifler kurmak en akılcı yollardan biridir. Bu şekilde birleşmek hammadde ve pazarlamada da kolaylık sağlar. Bu nedenle II. Dünya Savaşı yıllarında Kastamonu ekonomisini canlandırmak için bazı kooperatiflerin kurulduğunu görüyoruz. Ancak bunların içinde bir ölçüde Dokumacılar Kooperatifi başarılı sayılabilirse de diğerleri için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Kooperatifler konusunda da yine insan unsuru öne çıkmaktadır.

6.1. Kastamonu Dokuyucular ve Dokutturucular Küçük Sanat Kooperatifi

Kastamonu’da dokumacılığın tarihi eskidir. Bu işi yapanlar yıllardır bireysel çalışmışlar. Birlikten kuvvet doğacağına inanan insanlar bir kooperatif kurmaya karar vermişler. İlk toplantı 1 Ağustos 1941 günü yapılmış ve ana sözleşme hazırlanmış; 8 Ağustos 1941 günü belgeler Ankara’ya gönderilmiş¹⁰⁶ ve muhtemelen ön izin istenmiştir. Yönetim kurulu Kuddusi Akay, Ekrem Balı, Necati Yücebıyık, Tefik Erden, Mustafa Satoğlu, İhsan Kavuklu ve İhsan İzmitli’den oluşmuştur. Kooperatif 40 bin lira sermaye ile kurulmuş, her tezgâh bir hisse kabul edilmiş ve hissedarlar bu parayı dört taksitte ödemeyi kabul etmişlerdir.

Kooperatifin sözleşmesi 3 Eylül 1941 günü Kastamonu Noterliği’nde tasdik edilerek Ankara’ya gönderilmek üzere Valiliğe sunulmuş;

¹⁰⁶ Doğrusöz Gazetesi, 8 Ağustos 1941, sayı:429

Bakanlar Kurulu'nun 27 Eylül 1941 gün ve 2/16644 sayılı kararıyla da uygun görülmüştür. Kastamonu Ticaret Odası'na 2043 sicil numarası ile kaydedilmiş. Sözleşme 17 Ekim 1941 günü Doğrusöz Gazetesi'nde yayımlanmış.¹⁰⁷ İlan edilen kooperatif sözleşmesine göre kurucular şu kişilerden meydana gelmiş: Kuddusi Akay, Ekrem Balı, Necati Yücebıyık, Tevfik Erden, Mustafa Satoğlu, İhsan Kavuklu, İhsan İzmitli, Mehmet Taraklı, Cevdet Ünsal, Şevket Akın, Ömer Larçin.

Daha sonraki aşamada dokumacılar 3 Kasım 1941 günü Vali Mithat Altıok'un başkanlığında Ticaret Odası'nda toplanmışlar ve kooperatifin faaliyete geçmesine karar vermişlerdir. Kooperatif 6 Aralık 1941 Cumartesi günü İplikçiler Çarşısı'ndaki binasında yapılan bir törenle 600 ortak ve 280 bin lira sermaye ile işe başlamıştır. Vali burada halkı soğukta bekletmemek için çok kısa bir konuşma yapmış ve "Arkadaşlar! Memleketin şerefli ve sayılı bir gününde Kastamonu'nun çok lüzumlu ve iktisadî bir müessesesine hayırlar ve uğurlar dileyerek bu hususta daha uzun ve tafsilatlı konuşmayı da içeriye bırakarak açıyorum"¹⁰⁸ demiş ve kurdelayı kesmiştir.

Vali Mithat Altıok içindeki konuşmasında ise şunları söylemiştir:

"Kastamonu dokumacılığının çok eski bir tarihi vardır. Kastamonu yalnız dokumacılıkta değil bakırcılık ve urgancılık gibi çeşitli sanatlarda da ileri gitmiştir. Ancak ilde küçük sanatlar arasında en ziyade dokumacılık gelişmiştir. Kastamonu kadınının en kuvvetli tarafı dokumacılık bilgisidir. Dokumacılığın bir mektebi ve bir kursu yoktur. Ancak her ev bir dokuma mektebi veya kursu halindedir. Küçük kızlar yarın atılacakları hayatta kendi ihtiyacını karşılamak için gerekli olan dokuma bilgisini, aile ocağında öğrenmektedir. Genç kızların evlendiği sırada, çeyizleri arasında pamuk ipliği bulunması âdettendir.

"Kastamonu'nun coğrafi vaziyeti icabı dokumacılıkla uğraşanlar, sahil mıntikalarla iç mıntikalarda keten ve pamuk mamulâtı ile hayatlarını kazanmakta ve hatta uzak yerlere ihracat yapmaktadırlar.

"Çok eski zamanlardan beri gemilerin yelkenleri ile ordunun çadırlarının mühim bir kısmı Kastamonu'da imal edilen bezlerden yapılmış; buharın keşfinden, makinenin icadından sonra bu işler gerilemeye başlamıştır. Umumi harpten önce Kastamonu'da 30 kadar iplik ve dokuma ticarethanesi

¹⁰⁷ Doğrusöz gazetesi, 17 Ekim 1941, sayı: 449.

¹⁰⁸ Doğrusöz Gazetesi, 9 Aralık 1941, sayı: 462.

olduğu halde son zamanlarda bu sayı 5'e düşmüştür. Binlerce kadın ancak bu 5 dokuma ticarethanesinin vermiş olduğu iplikleri dokuyarak hayatlarını kazanmışlardır. Her tüccarın defterinde yüzlerce, binlerce kadının kayıtlı olduğunu, bunlardan bilfiil dokumacı olan kadınların ancak hayatlarını kazanabildiklerini ve zarurettten kurtulamadıklarını acı bir şekilde görmekteyiz”¹⁰⁹

Vali bundan sonra dokumacılığa yeni bir yön vermek gerektiğini söylemiş; bunun yanında dağınık ve bireysel çalışmaların örgütlenmesini istemiş, kooperatifin iplik suistimalini de önleyeceğini belirtmiştir.

Valinin verdiği bilgiye göre; 1123 köy ve 9 kazada 65318 hane mevcuttur. Merkezde 3556, Devrekâni ve Kuzyaka'da 8131, Taşköprü'de 3626, Küre'de 3246, Araç'ta 1450, Cide'de 910; o zaman Kastamonu'ya bağlı Kargı'da 364 olmak üzere 19337 tezgâh faal haldeymiş. Ortalama 3 haneye 1 tezgâh düşüyormuş.

Valinin konuşmasından sonra müteşebbis heyet başkanı Kuddusi Akay söz almış ve düşüncelerini ifade etmiştir.

Kooperatife katılacak her üyenin mutlaka tezgâh sahibi olması veya dokumacılığı meslek seçmiş olması zorunlu kılınmıştır. Hisse senetleri tezgâh sayısına göre hesaplanmış ve 25 lira olarak belirlenmiş; bu bedel 4 eşit taksitte alınmıştır.

600 ortakla kurulan kooperatif bir yıl içinde üye sayısını 2100'e çıkarmıştır. Binlerce kadın ve kız kooperatif sayesinde önemli bir gelire kavuşmuş, savaş yıllarında başkalarına muhtaç olmaktan kurtulmuştur. Kooperatif aynı zamanda hayır kurumlarına da destek olmuş, bu cümleden olarak 1943 yılında Kızılay'a 2500, THK'ya 5000, Yardımsevenler Cemiyeti'ne 2000, Halkevi Yoksullara Yardım Kolu'na 3000 lira bağış yapmıştır.

Tezgâh sayısı kuruluş aşamasında 19337 iken 1943 yılında 22899'a ulaşmıştır. 1945 yılı sonunda ilçelerle birlikte Sinop, Gerze, Boyabat, Ayancık, Safranbolu ve İstanbul'da şube açılmıştır.

Kısa sürede kooperatifin 2 binden fazla üyesi olmuştur. Bir aileyi ortalama 4 kişi hesaplarsak toplamda en az 8 bin kişinin kooperatiften nemalandığını söyleyebiliriz.

¹⁰⁹ Aynı yer.

Kooperatifin 1942 yılı genel kurul toplantısı 16 Şubat günü yapılmıştır. Vali kooperatifin kurulmasındaki amacın fakir ve kimsesiz kadınlara fayda sağlamak olduğunu anlatmış, bazı kısa görüşlülerin kuruluşu engellemeye çalıştıklarını, buna rağmen kooperatif kurulamaz diyenlerin çabalarının boşa çıktığını ifade etmiştir.

1942 yılı genel kurul toplantısında vali, 9 aylık mesai sonunda kooperatifin 71 bin lira kâr sağladığını, bunun 17500 lirasının hayır kurumlarına bağışlandığını söylemiştir. Bu toplantıda kooperatifin belediyenin su işine katkı sağlaması istenmiş ve kabul edilmiştir. Ayrıca Kızılay'a 2500, THK'na 5000, Çocuk Esirgeme Kurumu'na 5000, Halkevi Sosyal Yardım Kolu'na 3000, askerlere de 2000 lira bağış teklifi kabul edilmiştir.

1944 yılı genel kurul toplantısı 4 Şubat günü yapılmıştır. Vali yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “Çok uzun yıllardan beri dokumacılığın adeta mektebi olan Kastamonu birçok sebepler dolayısıyla geçirdiği buhranlar ve son dünya harbinin fena şartları yüzünden büyük ıstıraplara, büyük sıkıntılara maruz kalmıştı. Çalışan dokumacı kadınlar hiçbir zaman gözünün nurunu, kolunun emeğini kazanamamış, belki karın tokluğuna çalışmıştır. Kastamonu dokumacılarının nelere katlandığını, ne sıkıntılar çektiğini iyi bilirim. Çalıştınız, uykularınızı kaybettiniz, ellerinize geçen ne idi? Başkalarının menfaatine çalışan birer uşak durumunda idiniz. Onlar sizlere ne derlerse yapıyordunuz, başka bir şey yapmaya kudretiniz, mâlî varlığınız müsait değildi. Büyük bir kitle hayatını, geçimini dokumacılıkla sağlıyordu. Bunlar zengin değildi, sermaye sahibi bulunmuyordu. Bir lokma ekmeye muhtaç olan zavallı, ihtiyar, fakir, dul, asker kardeşlerimizin analarını ve ninelerini teşkil ediyordu.”

Vali konuşmasının devamında kooperatifin başarılı olması için dokunacak bezlere hile karıştırılmamasını, Kastamonu'nun dokumacılıktaki yüksek şöhretini dost ve düşmana karşı küçültülmemesini tavsiye etmiş; ortakların ceza ile ıslah edilmesini uygun bulmadığını söylemiştir. İki buçuk ay önce Ankara'da yapılan toplantıda Kastamonu kooperatifinin kârlılıkla ve kalitede birinci geldiğini, bunun da iftihar ve şeref vesilesi olduğunu belirtmiştir. Kooperatifin bir yıl içinde 2.995.272 lira ciro yaptığını, safi fiyat farkının 202.708 lira olduğunu, bir sene zarfında 151926 paket iplik dokunduğunu, her paket başına bir işçinin 203 kuruş ayrıca kâr aldığını söylemiştir.

1943 yılı bilançosunun onaylanmasıyla birlikte hayır kurumlarına yapılan 200 bin liralık bağış da ittifakla onaylanmıştır.

1945 yılı kongresi 1 Ocak günü yapılmış; vali çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. “Memlekette bu koooperatifin kurulmasının hususi bir önemi vardır. Hatta dünkü çalışmalarınızla bugünkü çalışmalarınız arasındaki fark çok büyüktür. Dün başkalarına çalışan birer işçi idiniz, onların verecekleri ücrete razı olmak zorundaydınız, kooperatif kurulmasından sonra 25 lira bir para yatırmakla bu kooperatife ortak oldunuz, bu para sizlere büyük kârlar sağlamış ve her ay en aşağı 20-25 lira kadar bir para cebinize girmiştir.” Demiştir.

Kooperatif 4 yıl içinde 10.793.207 lira ciro yapmış, bu dönemde ortaklarına 614.295 lira dağıtmıştır.

1946 yılında kooperatifin 5. genel kurul toplantısı yapılmış, 2 bin ortak katılmıştır. Kuddüsi Akay yeniden başkanlığa seçilmiştir. Vali rahatsız olduğu için toplantıya mesaj göndermiştir.

14 Şubat 1947 günü kooperatifin 6. genel kurul toplantısı yapılmış. Vali Mithat Altıok yaptığı konuşmada ekonomik konular yanında, şehrin sosyal durumunu da analiz etmiştir. Valinin uzun konuşması şu şekildedir:

“Çok sayın ortaklar. Beş yaşını bitirmiş olan kooperatifimiz bugün 6. yaşına basmış bulunuyor. İkinci Dünya Harbi’nin en buhranlı devirlerinde ve çeşitli geçim zorluklarının başgösterdiği zamanlarda kurulmasını ele almış olduğumuz bu müesseseyi nasıl zorluklarla oluşturduğumuzu burada açıklamayı gerekli gördüm. Akadaşlar, Kastamonu dokumacılığının başlangıcı belli değilse de çok eski bir tarihe dayandığı şüphesizdir. Kanaatimizce bu sanatın atalarımızdan miras bir sanat olduğu, her evde ve en aşağı bir veya iki tezgâh bulunması ile sabittir. Dokuma bilen kızların evlenmede tercih edilmesi, düğünlerde kız çeyizleri arasında birkaç paket ipliğin bulunması ve kızın anası evindeki tezgâhı kocası evine getirmesi hâlâ devam eden güzel âdetlerimizdendir. Çocuk daha beşikte iken anasının veya nenesinin dokuduğu tezgâhın sesiyle uyur ve uyanır. Onların tatlı ninnisini tezgâh sesi oluşturur. Aile içinde dokuma bilmemek bir kusur sayılır. Kastamonu’da aile ocağı bir dokuma okuludur. Arkadaşlar, Kastamonu nüfusunu oluşturan 14 bin vatandaştan azınlıkta bulunan tüccarlarla bir kısım esnaf ve yerli memurları hariç tutacak olursak, kasabada yaşayanların hemen hepsinin hayat ve geçimlerini ya dokumacılıkla veya urgancılıkla sağladıklarını ve bunların çoğunluğunun

da fakir, dul ve kimsesiz olduğunu görürüz. Kasabalardan köylere kadar yayılmış olan dokumacılığın bir teşkilata bağlanmadıklarını görmekle bundan dokuyucular adına büyük üzüntü duyduk. Başkalarının sermayesiyle başkaları hesabına çalışmaları, el ve göz emeklerinin karşılığını kazanmaları karşısında büyük bir kitleyi oluşturan ve sefalet içinde bocalayan dokumacılara yapılacak en ciddi ve kat’i yardımın bunları kooperatif halinde bir teşkilata bağlamakla mümkün olacağını gördük. Aziz ortaklar. Dokumacılar kooperatifini kurma kararımız ilk zamanlarda çok ciddi muhalefetle karşılaşmıştır. Böyle bir teşkilatı, dokutturucular kendi zarar ve aleyhlerine olacak görüyorlardı. Böyle bir zararın söz konusu olmayacağı hakkındaki tartışmalarımız ve görüş ayrılıklarımız çok uzun sürmüştür. Ticaret ve ekonomi bakanlıklarından gönderilmiş olan heyetlerin, Kastamonu’da böyle bir kooperatifin kurulamayacağı hakkındaki kararlarını bildirmiş olmalarına rağmen, bu konudaki azmimizi asla kaybetmedik. Bu mücadele birbuçuk sene sürmüştür. Fakat sonunda bugün altıncı yaşına basan Dokumacılar Koooperatifi’nin kurulmasına muvaffak olduk. Arkadaşlar şu dakikada 2144 ortakla çalışmakta olan kooperatif ortaklarının beş bin ortak olamamasındaki büyük vebal, muhakkak ki hükümetin değildir. ‘Tezgâhlardan kazanç vergisi alınacaktır, tezgâhlarınızı kayıt ettirmeyin’ şeklindeki halkı kandıranlara ve kooperatife ortak kayıt olmaya engel olanlara râcidir. Kooperatif dışında kalan binlerce otak gerçeği anlayarak pişman olmuşlarsa da iplik kontenjanı durumundan dolayı bu gibileri kooperatife kayda imkân görülmemiştir. Bu duruma kendileri kadar ben de üzuldüm. Arkadaşlar, harp içi ticaretinden harp sonu ticaretine geçildiği zaman kooperatiflerin yıkılacağını ileri sürenler olmuştur. Dokumacılık yurdun her köşesine yayılmış, küçük sanat halinde bünyemizde ve milli ekonomimizde önemli bir yer almış olduğu için ki, dokumacılıkla geçinen ve dokumacılığı sanat vasıtası kabul etmiş bulunan ve sayısı yüz binlere varan küçük sanat erbabının, geleceklerini garanti etmek hususu hükümetçe asla ihmal edilemezdi ve edilmemiştir”.

Vali konuşmanın burasında sosyal hayata dair bilgi vermiştir: “Kooperatif yalnız ortaklarına maddi yarar sağlamakla kalmamış, memleketin iktisâdî, sosyal ve bayındırlık hayatına da faydalı olmuştur. Eğer kooperatif olmasaydı hayatın zor şartları karşısında sefalet artabilirdi. Hayatlarını kazanmak için insanların başka yerlere göç etmeleri sebebiyle memleket kısmen boşalabilirdi. Kooperatifin faydası bu kadarla da kalmamıştır. Dokumacılar Suyu adını verdiğimiz içme suyunu memlekete

akıtmakla Kastamonu'nun sıhhat ve hayatına hizmet etmiştir. Bundan başka günde bin paket ipliği boyamaya ve kurutmaya elverişli bir boya apre santrali kurulmuştur. Bu santral için ortakların paket başına verdikleri 50'şer kuruştan toplam 250 bin liraya ek olarak İktisat Vekâleti'nden de elde edilen yardım ile 300 bin lira harcanmıştır. Boya santrali dokumacılık sanatındaki boya işini gerilikten kurtararak ona bugünkü teknik ve metotlu çalışmayı sağlamış ve diğer kooperatiflere başarılı bir örnek olmuştur. İsviçre rağbetini daha da çok artıracaktır. Sayın arkadaşlar, harp sonundaki ticaretin intikal devresinin zaruri olan sarsıntılarından kooperatifimiz de diğer ortaklar gibi etkilenmiştir. Dört ay süren bu sarsıntı esnasında kooperatifin iflas ettiği, dağıldığı veya dağılacağı söylentilerinin sizleri ne kadar üzdüğünü biliyor ve durumun önemini takdir ediyorduk. Kooperatifin yıkılması demek, hayat ve geçimlerini kooperatife bağlayan 2144 ortağın yani Kastamonu'da asgari 8-10 bin nüfusun sefalete ve perişanlığa düşmesi demektir.”

Vali konuşmasında ortak sayısının o gün için 2144 olduğunu söylemiştir.

Günde 1000 paket ipliği boyamaya ve kurutmaya elverişli boya apre santrali kurulmuş, bu maksatla ortaklardan paket başına 50 kuruştan 250 bin lira toplanmış, Bakanlık katkısıyla 300 bin liraya boyahane yapılmıştır. Boyahanenin temeli 10 Ağustos 1945 günü atılmıştır.

1948 yılında 7. genel kurul 20 Şubat günü yapılmıştır. Bu toplantıda 1000 kadar ortak; kuruluştan itibaren kooperatif hesaplarının açıklanmasını istemiştir. Ancak yönetim kurulu hesap vermekten kaçınmıştır. Ayrıca belirtelim ki kooperatifin 1947 ve 1948 yıllarına ait bilançoları hazırlanmamıştır.

1949 yılında kooperatifin genel kurul toplantısı yapılmış, K.Akay yine başkanlığa seçilmiştir.

Kooperatif su konusunda da belediyeye destek olmuştur. “Dokuyucu Suyu” veya “Mekik Suyu” denilen su için çalışmalara 1948’de başlanmış, 1950’de bitirilmiştir.

Kooperatifin çalışmaları 1946 yılından itibaren aksamaya başlamış, yönetimde suistimal iddiaları ortaya atılmıştır. Neticede konu mahkemeye intikal etmiş, ilk duruşma 21 Nisan 1947 günü Asliye Ceza Mahkemesi’nde görülmüştür. Dava 2 Temmuz 1947 günü sonuçlanmış; başkan Kuddusi Akay 6 ay hapis cezası almış, yönetim kurulu üyeleri de para cezası ile

cezalandırılmıştır. Mahkeme safhasındaki tanık ifadeleri okunduğunda kooperatifte işlerin iyi gitmediği, bazı kayırmaların olduğu, savcının ve avukatın sorduğu sorulara yönetimin tatminkâr cevap veremediği anlaşılmaktadır. Çok ortaklı bir kooperatifin mahkemelere düşmesi insanlarda, ‘birlikte iş yapma’ düşüncesini baltalamış ve kötü örnek olmuştur. Zamanla üyelerin ayrılmasıyla varlığını ancak kâğıt üzerinde sürdürebilmiştir.

Kooperatif, savaş yıllarında halkın geçim sıkıntısını hafifletmiştir. Vali Mithat Altıok genel kurul toplantılarına katılmış, hep destek olmuştur. Kooperatif sosyal yardımlarda da bulunmuştur. Ancak kooperatif üyeleri dar gelirli emekçilerdir. Üyelerin geçim derdi had safhada iken kooperatif üzerinden sosyal yardımlara para ayrılması doğru bir hareket olarak kabul edilemez. Hele şehrin su konusu devletin, belediyenin aslî işidir. Sosyal yardımlara giden paraların üyelere dağıtılması gerekirdi. Söz gelimi 1942 yılında Kızılaya 2500, Hava Kurumu’na 5000, Çocuk Esirgeme Kurumu’na 5000, Halkevi Sosyal Yardım Kolu’na 3000, erlere kışlık giyim için 2000 lira yardım yapılmıştır.¹¹⁰ 71500 liralık kârdan 17500 lira sosyal yardımlara ayrılmıştır ki bu, kârın ¼’üne tekabül etmektedir. Bu yardımlar daha sonraları da devam etmiştir. Buna bir anlamda devlet eliyle emeğin sömürülmesi diyebiliriz.

Dokuyucular Kooperatifi kuruluş yıllarında güzel hizmetler yapmış olmasına rağmen daha sonraki yıllarda önemini yitirmiş; bununla da kalmamış güven kaybına uğramıştır. 1971 yılında da mahkeme kararıyla kapatılmıştır.

6.1.1. Kastamonu Dokuyucu ve Dokutturucu Küçük Sanat Kooperatifi Esas Mukavelenamesi

Madde 1. Adları, soyadları ve adresleri aşağıda yazılı olup esas mukavelenameyi kabul ve imza eden ortaklarla, sonradan kabul edecek olanlar arasında mahdut mesuliyetli bir küçük sanat kooperatifi kurulmuştur.

Madde 2. Kooperatifin vazifesi; aşağıda yazılı maksatların tahakkuku için icap eden tedbirlerden kendisine ait olanlarını almak ve kurulduğu takdirde mensup olduğu birliğe ait olanlar hakkında da birliğin direktiflerine uyarak çalışmaktır.

a. Ortakların meslekî ihtiyaçlarını teşkil eden en ibtidaî maddeleri

¹¹⁰ **Doğrusöz Gazetesi**, 18 Eylül 1942, sayı: 540

temin etmek,

b. Ortakları tarafından imal olunan eşyayı satmak ve bu eşyanın en elverişli bir şekilde revacını temin etmek maksadıyla iç ve dış piyasalarda mahreçler aramak,

c. Ortaklarına teslim ettikleri mal nispetinde kooperatifin mâlî imkânları ile mütenasip avanslar vermek,

d. İhtiyaç ve imkânlar nisbetinde fiyat ve tevzi bakımlarından piyasalarda nâzımlık vazifesini yapmak,

e. Ortak mallarının kalitesini ıslah ve standardizasyonunu temin etmek; ihzar, ambalaj ve sevk usullerini ıslâh ve tensik etmek,

f. Kooperatifin iştigal mevzuunu teşkil eden sanatın inkişaf ve tekâmüllerini takip ederek bunlardan ortakların faydalanabilmeleri için lüzumlu tedbirleri almak, icap eden makineleri ve malzemeyi temin etmek,

g. Müşterek imalathaneler veya yardımcı atölyeler ve saire açmak,

h. Ebe ve doktor temini, revir, dispanserler tesisi gibi yardımlarla ortakların yaşama şartlarını ve hayat seviyelerini yükseltmeye çalışmak,

i. Hülâsa, umumi surette küçük sanatların meslekî ve içtimâî ihtiyaçlarını elbirliği ile karşılamak ve bu sanatın inkişaf ve tekâmülünü temin etmek.

Madde 3. Şirketin adı Dokuyucu ve Dokutturucu Küçük Sanat Kooperatifi Şirketi'dir.

Madde 4. Şirketin merkezi Kastamonu'dur. Şirketin faaliyet sahası Kastamonu'dur. Kooperatif icabında şube açabilir. Ancak bu takdirde Ticaret ve İktisat Vekâletlerine malûmat verecektir.

Madde 5. Şirketin müddeti 30 senedir. Bu müddet umumi heyet kararıyla uzatılabilir.

Madde 6. Kooperatifin ortak adedi hudutsuzdur. Ortaklık sıfat ve hukuku şahsîdir. Ancak kuruluşta en az ortak adedi yedi'dir.

Madde 7. Aşağıdaki yazılı evsafı haiz her vatandaş kooperatife ortak olabilir.

a. Kanunî ehliyet sahibi olmak.

b. Kooperatifin mevzuu olan küçük sanatı kendisine bilgin sanat

ittihaz etmek.

c. Kooperatifin iş bölgesinde ikamet etmek.

d. “b” fıkrasına göre bilfiil iştigal ettiği küçük sanatın icap ettirdiği faaliyetleri haricinde kooperatifin iştigal mevzuunu teşkil eden iptidaî ve mamul maddeler üzerinde ticaret veya komisyonculuk yapmak.

Madde 8. Kooperatif ortaklığına kabul edilebilmek için:

a. Yedinci maddede yazılı vasıflara haiz olmak.

b. Kuruluştaki bu esas mukavelenameyi imzalamak ve sonradan girişte de bu esas mukavelename hükümlerini kabul eylediğine dair noterden tasdikli bir taahhüt mektubu vermek.

c. Şirkete girerken taahhüt ettiği iştirak hissesinin dörtte birini peşin olarak tediye etmek lazımdır. Kooperatife kabul idare meclisi kararıyla tamam olur. Kooperatife kabul edilmeyen kimselerin kooperatif murakıplarına veya ortaklar umumi heyetine, buralardan red cevabı alınır. İktisat Vekâletine müracaat hakları vardır. Vekâletin vereceği karar kati olup he iki taraf için de kabul ve tatbik mecburidir.

Madde 9. Ortakların kooperatife karşı vazife ve sorumlulukları:

a. İş bu esas mukavelename ile taahhüt ettikleri bilumum hususlara tamamen riayet etmek.

b. Sanatlarının icrası için lüzumlu bilumum malzeme ve ibtidaî maddeleri kooperatiftan almak.

c. Satılmak üzere yapılmış bilumum mallarını kooperatif vasıtasıyla satmak.

d. Esas mukavelename ve dahili talimatname hükümlerine tamamen riayet etmek.

e. Malî taahhütlerini vaktinde yerine getirmek.

f. Şirket aleyhinde hiçbir faaliyette bulunmamak.

Madde 10. Her ortak dilediği zaman kooperatiftan çıkmakta serbesttir. Ancak böyle bir istekte bulunan ortağın keyfiyeti idare meclisine bir ay evvel mektupla haber vermiş olması şarttır. Şu kadar ki aşağıda yazılı ve istifayı mazur gösteren sebepler haricinde ve meşru bir mazeret olmaksızın ortaklıktan çıkarılan veya 2. madde mucibince çıkarılanlar ödedikleri

sermaye hissesinin ancak yarısını istirdat edebilirler. Geri kalan miktar kooperatifin yedek akçesine geçirilir.

Ortaklıktan çıkmayı mazur gösteren ve binaenaleyh taahhüt edilen sermaye hissesinin ödenmiş kısmının tamamını zamanında istirdada hak veren sebepler şunlardır:

- a. Kooperatifin mevzuunu teşkil eden sanatla iştigalden vaz geçmek.
- b. Kooperatifin iş bölgesi haricine veya,
- c. Kooperatifin mensup olduğu birliğe dahil bulunan diğer mahaldeki kooperatife nakletmek.

Madde 11. Bir ortak aşağıda yazılı sebeplerden dolayı idare meclisine 3/2 ekseriyetle veya İktisat Vekâletince resen verilecek kararla kooperatiften çıkarılır.

- a. 7nci maddede yazılı evsafı kaybetmiş olmak.
- b. 9uncu maddede yazılı vazife ve taahhütlerini ifa etmemek.
- c. Aynı yerde aynı maksatla kurulmuş diğer bir kooperatife ortak olmak.
- d. Kooperatifçe tevzi edilen emtia, verilen avans veya yapılan hizmetleri ticarî veya süpekülatif maksatlara kullanmak.
- e. Meşru bir sebep olmaksızın 5 defa arka arkaya ortaklar umumi heyetine asaleten veya vekâleten iştirak etmemek.

Bu karar mucip sebeplerle birlikte karar defterine kayıt ve ortak defterine şerh olunur. Keyfiyet, kaydı terkin olunan ortağa bildirilir. İdare meclisi kararıyla çıkarılan ortak kararın kendisine tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içerisinde yazı ile İktisat Vekâleti'ne müracaat ederek kararın kaldırılmasını isteyebilir. İktisat Vekâleti'nce verilecek karar katidir.

Madde 12. İş bu esas mukavelename kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortaklar, kooperatiften ayrıldıkları senenin ilk ayından itibaren ayrıldıklarını taahhüt etmiş sayılır.

Madde 13. Ortaklıktan ölüm dolayısıyla ayrılanların ortaklık hisselerinin ayrıldıkları yılın bilançosuna göre kooperatife olan borçları kapandıktan sonra bakiyesi mirasçılara iade olunur.

Madde 14. Kooperatiften herhangi bir şekilde olursa olsun çıkan veya çıkarılanların ortaklık zamanlarına ait zararlardan dolayı mesuliyetleri

ayrıldıkları yıla ait bilançonun umumi heyetçe kabulünden başlayarak iki yıl devam eder.

Madde 15. Kooperatiften çıkan her ortak kendi talebi üzerine idare meclisinin muvafakati ile tekrar kooperatife girebilir. 2. madde mucibince kooperatiften idare meclisi kararıyla çıkarılan ortaklar ise ancak çıkarılma sebepleri ortadan kalktıktan sonra idare meclisinin muvafakati ile tekrar kooperatife girebilirler. Aynı madde mucibince İktisat Vekâleti tarafından resen ittihaz olunan kararlar kooperatiften çıkarılanların tekrar kooperatife alınmaları İktisat Vekâleti'nin kararına bağlıdır. Ancak iş bu esas mukavelenamenin 10. maddesinin a fıkrasıyla 11. maddenin ç, e, d fıkraları mucibince kooperatiften çıkmış veya çıkarılmış olanlar tekrar kooperatife giremezler.

Madde 16. Kooperatifin sermayesi değişik olup ortakların taahhüt ettikleri hisse tutarlarından ibarettir. Şirketin en az sermayesi 40.000 liradır.

Madde 17. Kooperatifin hisse senetleri nama muharrer olup bir hisse senedinin kıymeti beş liradır. Her ortak kooperatife girerken ithalat vasıta veya miktarı vahidi kıyası üzerinden muayyen miktarda sermaye hissesi taahhüde ve bunun dörtte birini peşin olarak tediye mecburdur. Metebakı kısım idare meclisi kararıyla muayyen taksitlerle tediye olunacaktır. Her taksitin ödeme zamanıyla miktarının tayininde ortağın mâlî durumu nazarı itibara alınır. Bir ortak hiçbir şekil ve surette 100 hisseden ziyade taahhütte bulunamaz.

Madde 18. Hisse senetleri satış, miras veya hibe suretiyle devrolunabilir. Ancak bu hususta idare meclisinin muvafakati ve devronulacak ortaklığa girecek kimsenin 7. maddede gösterilen evsafı haiz olması ve 8. maddedeki formaliteleri ikmal etmesi şarttır. Hisse senetleri devri muamelesi mezkûr senetlere şerh vermek ve hususi defterine kaydedilmek suretiyle yapılır ve kenarları idare meclisi reisiyle a'zâdan bir zat tarafından imzalanır. Bu muamele kooperatifin resmi mühürü ile mühürlenerek tekemmül eder.

Madde 19. Kooperatif bir hisse senedi için birden fazla sahip tanımaz. Veraset suretiyle veya herhangi bir sebeple bir hissenin birden fazla sahibi olduğu takdirde bunlar aralarından birini kooperatife karşı hissenin sahibi olarak göstermeye mecburdurlar.

Madde 20. Bir ortağı şahsi daimleri ancak o ortağa ait fiyat farklarını ve

kooperatifin infisahında ona tavsiye edilecek hisseyi haczedebilir.

Madde 21. Kooperatif sermayesi bilançolarına nazaran vasıl olduğu azami haddin %80'inden aşağıya düştüğü takdirde sermayesini istirdat edecek kimse kooperatif sermayesinin bu hadde bağlı olmasını beklemeye mecburdur.

Madde 22. Kooperatifin iflas veya tasfiyesi halinde taahhüt edilmiş bulunan hisse bedellerinden henüz tediye edilmemiş kısmının derhal ödenmesi istenilebilir.

Madde 23. Her ortağın kooperatife karşı mesuliyeti taahhüt ettiği iştirak hisseleri kıymetinin üç misline kadardır.

Madde 24. Kooperatifin uzuvları şunlardır:

- a. Umumi heyet.
- b. İdare meclisi, idare komitesi.
- c. Müdür, murahhas üye.
- d. Murakabe heyeti.

Madde 25. Kooperatifin hakim uzvu umumi heyettir. Her ortak kooperatifin bütün işleri hakkında reyini bizzat veya vekil vasıtasıyla umumi heyette kullanır. Her ortağın sermaye hissesi ne olursa olsun umumi heyette bir rey vardır. Kooperatifin a'zâsı olan hükmi şahıslar imza salahiyetine haiz kanunî mümessillerinden biri veya birkaçı marifetiyle umumi heyette temsil olunabilirse de bunlar da bütün ortaklar gibi yalnız bir rey haiz bulunurlar. Umumi heyete hazır bulunan her ortak fazla olarak mazeretinden dolayı toplantıda bulunmayan, diğer yalnız bir ortağın yazılı izniyle reyini kullanabilir. Ancak kendisini şahsen alakadar eden bir mesele müzakere edilirken alakadar ortak ne asaleten ne de vekâleten reye iştirak edemez.

Madde 26. Umumi heyetin vazifeleri şunlardır:

- a. Bilanço, netice hesaplarını ve iş raporunu tetkik ve tasdik etmek.
- b. Kooperatifin faaliyet programını tespit etmek.
- c. İdare meclisi ile murakıpların raporları ve teklifleri hakkında karar vermek.
- d. İdare meclisinin salahiyet ve vazifelerini tespit etmek.

e. İdare meclisi ve murakabe heyeti azalarını seçmek. işten elçektirmek veya ibra etmek.

f. İdare meclisi veya murakabe heyeti a'zâlarına verilecek ücret ve ikramiyelerle memur ve müsdahem kadrolarını ve masraf bütçesini tespit etmek.

g. Gayrimenkul kiralamak, satın almak, yaptırmak veya satmak hakkında karar vermek.

h. İktisat ve Ticaret Vekâletlerince müştereken ittihaz edilecek karar üzerine diğer bir kooperatifle birleşmeye veya muhtelif kooperatiflere ayrılmaya veya diğer kooperatiflerle birleşerek bir birlik kooperatifi kurmaya karar vermek veya aynı hususlar hakkında resen karar vermek. Resen verilen kararlar İktisat ve Ticaret Vekâletlerinin tasvibinden sonra tatbik olunur.

i. Kooperatifin müddetinin temdidi veya feshi hakkında karar vermek.

j. Kooperatifin mevzuu ile alakadar ve inkişaf ve terakkisini müstelzim her husus hakkında müzakerelerde bulunmak ve kararlar ittihaz etmek.

Madde 27. Umumi heyetin adiyen toplanması her sene Şubat ayı birinci haftası içinde yapılır. Âdî umumi heyet muayyen müddet içinde idare meclisi tarafından toplantıya çağrılmadığı takdirde daveti murakabe heyeti resen yapar. Toplantıya davet tarihinde kooperatifte mukayyet ortakların onda biri tarafından toplanma tarihinden 15 gün evvel, tahriren yapılacak tekliflerin ruznameye ilavesi mecburidir. Bu talep idare meclisi tarafından nazarı itibara alınmadığı takdirde murakabe heyeti istenilen hususu ruznameye idhal ettirir. Müzakere ruznamesi, umumi heyeti davet edenler tarafından tespit olunur. Umumi heyet içtimalarına idare heyeti reisi veya umumi heyet tarafından ekseriyetle seçilecek bir ortak riyaset eder.

Madde 28. Umumi heyet fevkalade olarak, idare meclisinin veya murakıpların daveti üzerine toplanabilir. Bundan başka müracaat tarihinde mukayyet ortakların en az onda birinin müşterek yazılı talebi üzerine, idare meclisi umumi heyeti fevkalade toplantıya çağırarak mecburiyetindedir. Bu talep idare meclisi tarafından nazarı itibare alınmadığı takdirde, murakabe heyeti azami 15 gün içinde umumi heyeti resen fevkalade toplantıya davet eder. Umumi heyet İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin davetiyle de fevkalade olarak içtima eder. Bu içtimaların ruznameleri Vekâletçe tespit olunur.

Madde 29. Umumi heyeti adi ve fevkalade toplantılara davet ve ruznamenin ilanı, kooperatif merkezinin bulunduğu mahalde münteşir gazete veya gazeteler ile gazete olmayan yerlerde de resmi ilanlar için mer'î mahalli örf ve adet veçhile yapılır. Bu davetin toplantıdan en az 15 gün evvel yapılması ve bunda içtima yeri ve saatin bildirilmesi ve keyfiyetten İktisat ve Ticaret Vekâletleri'nin haberdar edilmesi şarttır. Ticaret Vekâleti mümessilinin her toplantıda huzuru, toplantıya, müzakerata, ruznameye ve zapta nezareti mecburidir. Toplantıda bulunmuş olan Ticaret Vekâleti mümessilliği tarafından imza edilmemiş zabıtlar muteber olmadığı gibi, tescil de olunmaz.

Madde 30. Ortaklar umumi heyetinin adiyen veya fevkalade olarak toplanıp müzakerelere başlayabilmeleri için toplantıya davet tarihindeki ortakların yarısından bir fazlasının şahsen ve temsilen hazır bulunması şarttır. İlk toplantıda bu nisap temin olunamazsa ortaklar aynı şekilde ve en az 15 gün sonra ikinci defa toplantıya çağrılır. Toplantıda müzakere nisabı aranmaz. Umumi heyet kararları mevcut reylerin ekseriyetiyle verilir.

Madde 31. Umumi heyet ancak ruznameye dahil maddeleri müzakere edebilir. Şu kadar ki ruznamede mevcut olmasa da idare meclisi a'zâlarının azline karar verebilir. Azline karar verilen idare meclisi a'zâlarının yerine yenileri intihap olunur.

Madde 32. Umumi heyete gerek asaleten, gerek vekâleten iştirak eden ortakların bir cetveli tanzim olunur. Bu cetvelde bütün ortakların ad ve soyadları ile taahhüt ettikleri hisse adetleri ve bunlardan toplantıda asaleten veya vekâleten hazır bulunanların isimleri hizasında asıl veya vekillerinin imzaları bulunur. İş bu cetvel toplantı mahallinin ortaklar tarafından kolaylıkla görülmesi mümkün olacak bir yerine asılır.

Madde 33. Umumi heyete ait vesikalardan bilanço ve netine hesaplarıyla idare meclisi ve murakabe heyeti raporlarından ve toplantıda bulunan ortakların isimlerini havi cetveller ile zabıtnamelerden üçer nüsha toplantıyı takip eden 15 gün içinde İktisat ve Ticaret Vekâleti'ne gönderilir.

Madde 34. Kooperatif işleri ortaklar umumi heyeti tarafından en fazla 2 yıl için seçilen, en az 5 ve en çok 7 a'zâdan mürekkep bir meclis tarafından idare olunur. İlk sene sonunda bunlardan ikisi veya üçü kura ile değiştirilir. İkinci seneden itibaren müddetlerini dolduranların yerlerine yenileri intihap olunur. İlk idare heyetine iki yıl için intihap olunmuşlardır. Müddetleri hitam bulan idare meclisi a'zâları tekrar intihap edilebilirler.

İdare meclisinde muhtemel boşlukları doldurmak için meclis a'zâları adedi kadar yedek a'zâ da intihap olunur. Kooperatife ortak olmayanlar idare meclisi a'zâsı olamazlar. İdare meclisi a'zâsına ait hisse senetleri, vazifelerinin devamınca ahara devrolunamaz ve kooperatif kasasında teminat olarak hıfz olunur.

Madde 35. Görülecek lüzum üzerine İktisat Vekâletince idare meclisi a'zâsının hepsi veya bir kısmı faaliyetten men edilebilir. İdare meclisi a'zâsının hepsinin faaliyetten men edilmesi halinde yedek a'zâdan müteşekkil muvakkat idare meclisi faaliyete devam eder. Yeni idare meclisi seçilmesi için umumi heyet 28 inci madde mucibince İktisat Vekâletince fevkalade toplantıya davet olunur.

Madde 36. Her yıl idare meclisi a'zâsı aralarından bir reis ve bir reis vekili seçerler. İdare meclisi, reis bulunmadığı zamanlarda vekilin davetiyle toplanır. Davet mektuplarında görüşülecek maddelerin yazılı olması icap eder. Müzakerelerin muteber olması için mevcut a'zânın nısfından fazlasının huzuru lazımdır. Kararlar mevcudun ekseriyetiyle verilir. Reylerin tesavisi halinde reisin bulunduğu tarafın reyi muteberdir. İdare meclisinden reyler şahsî olup vekâlet suretiyle rey verilemez. Özürsüz olarak birbiri ardınca 5 toplantıda bulunmayan idare meclisi a'zâsı müstafi sayılır.

Madde 37. İdare meclisi a'zâsı mümasil faaliyetleri olan ticarî şirketlerin idare meclislerinde bulunamazlar. Üçüncü derece de dahil olduğu halde akraba olanların aynı zamanda idare meclisine ve murakabe heyetine a'zâ intihap edilmeleri caiz değildir.

Madde 38. İdare meclisinde açılacak a'zâlıklar umumi heyetçe seçilen yedek a'zâdan sırasıyla en fazla rey alanlar getirilir. Müsavi reylerle yedek a'zâlığa intihap olunanlardan idare meclisine geçecek kimsenin tayini kura ile olur.

Madde 39. İdare meclisi işbu esas mukavelename hükümlerine göre kooperatif işlerini tedvir eder. Kooperatifi resmen dairelerde, mahkemelerde ve üçüncü şahıslara karşı idare meclisi temsil eder.

Madde 40. İdare meclisi ve komitesi toplantılarında verilen kararların zabıt defterine geçirilmesi ve zabıtların toplantıda bulunan a'zâlar tarafından imzalanması mecburidir. Verilen kararlara aykırı reyde bulunan veya müstenkif olan a'zâlar karar altına muhalefet veya istinkâf sebebinin

yazarak imza ederler. Muhalefet, kooperatifin hayatî mevzularına taalluk ederse bu takdirde muhalif kalan a'zâ keyfiyeti derhal murakabe heyetine resmen bildirmeye mecburdur. Aksi takdirde kararın mesuliyetine iştirak eder. Azalar idare meclisinden konuşulan şeylerden başkalarını haberdar edemez.

Madde 41. İdare meclisi, kooperatif işlerinin iyi görülmesinden, İktisat veya Ticaret Vekâleti'nce verilecek emirlerin tamamıyla tatbikinden defterlerin, hesapların düzgün tutulmasından, kayıtların doğruluğundan, memurların istenildiği şekilde iş görmelerinden ve müessesenin paralarıyla mallarının emniyetinden mesuldür.

Madde 42. İdare meclisi a'zâları her zaman istifa etmek hakkına haizdirler. Çekilen a'zânın iş gördüğü zamana ait mesuliyeti beş bilanço yılı devam eder. İdare meclisi a'zâlarının toplu olarak işten çekildikleri veya kısmen çekilip de yedeklerle birlikte idare meclisinin statüce muayyen a'zâ adedi ikmal edilmediği takdirde idare heyeti derhal ortaklar umumi heyetini içtimaa çağırır. Ve yeni idare heyeti seçilinceye kadar vazifesine devam eder.

Madde 43. Kooperatifin müdürü idare meclisi kararlarını tatbik, şirketi idare meclisi namına mahkemelerde ve 3. şahıslara karşı temsil eder. Kooperatifin işleri müdür tarafından idare olunur. İdare heyeti, müdürün teklifi üzerine kooperatif umumi heyetçe tasdik edilen kadrosu dahilinde memurlarını tayin eder. Müdür idare meclisinin ve teşkil edilmiş ise idare komitesinin tabii a'zâsıdır. Kooperatife ayrı bir müdür tayinine lüzum görmediği takdirde idare meclisi aralarından birini murahhas a'zâ seçer. Murahhas a'zâ müdürlük vazifesi görür.

Madde 44. Kooperatif işleri esas mukavelename hükümleri, umumi heyet ve idare meclisi kararları, İktisat ve Ticaret Vekâletince verilecek emirler dairesinde bir müdür tarafından tedvir olunur. Müdür, idare meclisi namına kooperatifi mahkemelerde ve üçüncü şahıslara karşı temsil eder. Müdür idare meclisinin ve teşkil edilmiş ise komitesinin tabii a'zâsıdır. Ayrı bir müdür tayinine lüzum görülmediği takdirde idare meclisi a'zâsından birini murahhas a'zâ seçer. Murahhas a'zâ müdürlük vazifesini görür. Müdür veya murahhas a'zâ idare meclisinin teklifi ve İktisat Vekâletinin tasdiki ile tayin olunur. Görülen lüzum üzerine İktisat Vekâleti, müdürün veya murahhas a'zânın vazifesine nihayet vererek yeni bir müdür veya murahhas a'zâ inhasını tebliğ edebilir. Müdür veya murahhas a'zâ İktisat

Vekâleti'nce verilen emirlere muhalif idare meclisi kararlarını derhal ilgili vekâlete bildirir.

Madde 45. Kooperatifin işlerini devamlı surette murakabe etmek üzere umumi heyet tarafından bir yıl müddetle ve en az iki kişiden mürekkep bir murakabe heyeti seçilir. Murakabe heyetinin en az birinin ortaklardan olması şarttır. Kooperatifin ilk murakıplıklarına intihap olunmuştur.

Vazifesi hitam bulan murakıbın yeniden intihabı mümkündür. Herhangi bir sebeple vazifesini yapmayan murakıbın yerine geçmek üzere umumi heyet ayrıca murakıp adedi kadar yedek murakıp seçer.

Madde 46. Murakıplar kooperatifin bütün işlerini, evrak ve defterlerini, kasasını ve kıymetlerini ve idare meclisi ve komitesinin tutumlarını kontrol ve tesadüf edecekleri yolsuzlukları ehemmiyet ve değerine göre idare meclisine veya icabında fevkalade olarak da toplantıya davet edebilecekleri umumi heyete bildirmeye mecburdurlar. Ancak murakıplar, umumi heyete bildirilmesine lüzum gördükleri hususları, umumi heyete tevdi etmeden evvel bir raporla İktisat ve Ticaret Vekâletleri'ne arz eder.

Madde 47. Murakıplar idare meclisi veya komitesi toplantılarında hazır bulunmak salahiyetine haizdirler. Ancak burada istişarî mahiyette müzakerelere iştirak edebilirlerse de kararda rey veremezler. Ortakların menfaatlerine kanun, esas mukavale ve umumi heyet kararlarına aykırı işleri men için salahiyetlerini kullanmayan murakıplar idare meclisi a'zâlarıyla müştereken ve şahsen mesul olurlar.

Madde 48. Kooperatif her sene 31 Kânunuevvel bilanço ve netice hesaplarını tanzim eder. Bilanço ve netice hesapları umumi heyet toplantılarından en az 20 gün evvel murakıpların tetkikine arz olunur. Umumi heyet toplantısından 10 gün evvelki müddet zarfında her ortak kooperatif merkezine müracaatla envanterleri ve ortakların listesini tetkik ve bilançonun ve murakıp raporunun bir suretini alabilir. Ticaret Vekâleti'nce kooperatif tip muhasebe ve tip bilanço tavsiye edildiği takdirde kooperatif muhasebe ve bilançosunu bu tiplere tanzim etmeye mecburdur.

Madde 49. Kooperatifin sâfi müspet fiyat farkı, gayrisâfi hasılatı her türlü masrafla, faizler, amortisman ve provizyonlar ayrılmak suretiyle tespit olunduktan sonra bu umumi sâfi fiyat farkının %6'sı idare meclisi ve murakabe heyeti a'zâlarına, %3'ü kooperatif memur ve müstahdemlerine ikramiye olarak dağıtılır. Ancak idare meclisi a'zâları ile murakıplara 200'er

liradan, memur ve müsdahdemlere de iki maaş nispetinden fazla ikramiye verilemez. İkramiyelerin verilmesinden sonra geri kalan fiyat farkının %5'i adi, %15'i fevkalade yedek akçelere, %15'i ortaklara yardım işine, %15'i kooperatif namına yaptırılacak teknik tesisata, %1'i de kooperatif reklam ve propaganda işlerine ayrılır. Aynı fiyat farkının %10'una kadar da umumi menfaatlere hadim bulundukları kabul edilmiş bulunan kurumlara yardım olarak verilebilir. Bu tefrik ve yardımlar yapıldıktan sonra geri kalacak fiyat farkı da ortak olmayanların kooperatife yaptıkları muamele nispetinde tefrik olunarak ortaklara ait olan kısım kendilerine verilir. Ortak olmayanlara düşen kısım da fevkalade yedek akçeye ilave olunur. Müdür ikramiyesi, idare meclisi tabii a'zâlığı ayrıca nazara alınmaksızın maaşı üzerinden hesaplanır.

Madde 50. Kooperatifin âdi ve yedek akçeleri sermayenin asgari %50'si nispetinde olacaktır. Bunlar muhtemel zararlara karşılık olarak tutulacaktır. Ticaret kanunun 462. maddesine tevfikân ayrılmış bulunan âdi yedekler, 2999 sayılı kanunun 26. maddesi mucibince menkul kıymetlere yatırılır. Fevkalade yedek akçeleri ise gayrimenkul ve tesisata tahsis olunabileceği gibi kooperatifçe faizsiz olarak da kullanılabilir.

Madde 51. Her sene reklam, propaganda ve neşriyat için ayrılan paralar varsa birlik kooperatifi emrine verilir.

Madde 52. Kooperatifin kuruluş masrafları nihayet ilk beş yıl içinde kapatılacaktır.

Madde 53. Kooperatifin zararları evvela fevkalade yedekle kapatılır. Bu kâfi gelmezse adi yedeğe müracaat edilir. Bu da yetmediği takdirde sermaye nihayet ortakların mesuliyetlerine müracaat olunabilir.

Madde 54. İflastan gayrı bir sebeble infisah etmiş kooperatifin, infisahını müteakip tasfiyesi icra olunur. Kooperatifin feshine karar vermiş olan umumi heyet aynı zamanda tasfiye memurlarını da intihap eder. Ve intihap edilmiş tasfiye memurlarının münferiden veya müçtemian idareye mezun kılınmaları hususunda ayrıca da karar verir.

Madde 55. Feshine karar verilen kooperatif, keyfiyeti azamî bir hafta fasıla ile üç defa ilân ettirir. İlânnameye şirket tayinlerinin şirketteki hukuklarını nihayet bir sene zarfında müracaatla ispat etmeleri lüzumu derc olunur. Bu müddetin mebdei üçüncü ilân tarihidir.

Madde 56. Tasfiye memurlarına umumi heyet her zaman işten el

çektirebilir. Ve bu takdirde yerlerine başkalarını intihap ve tayin eder.

Madde 57. Feshine karar verilen kooperatifin bütün hesapları kapandıktan sonra sermaye mevcudu ortakları arasında hisseleri nispetinde taksim olunur. Ancak yedek akçelerden ortakların hisse istemeye hakları olmayıp bunlar İktisat ve Ticaret Vekâletleri'nin müştereken gösterecekleri şekilde birlik kooperatiflerinin veya aynı maksatla kurulmuş kooperatiflerin yedeklerine aktarılır.

Madde 58. Tasfiyesine karar verilen kooperatifin evrak ve defterleri tasfiye sonunda tasfiye memurlarının veya alakadar bir şahsın müracaatı üzerine müessese merkezinin bulunduğu mahaldeki Ticaret Mahkemesi tarafından tayin olunacak bir yed-i adle tevdi olunur ve bunlar 15 sene muhafaza olunur.

Madde 59. Ortaklarla kooperatif arasında bir ihtilaf zuhur ettiği takdirde, alakadar ortak murakıplara müracat ile hakkını arayabilir.

Madde 60. Kooperatif alelumum muamele ve muhasebelerinde İktisat ve Ticaret Vekâlelerinin kontrolüne tabidir. Kooperatifin inkişafını takip ve kontrolü temin ve tespit maksadıyla her türlü malumatın bu vekâletlere verilmesi mecburidir. İş bu mukavelename İcra Vekilleri Heyetinin 9.10.944 ve 3/1610 sayılı kararnamesine müsteniden tasdik olunur.

6.2. Urgancılar Kooperatifi

Kastamonu'da kendirciliğin geçmişi çok uzun yıllar öncesine kadar gitmektedir. Osmanlı döneminde ordunun ihtiyacı olan urgan ve halatlar buradan gönderilmiştir. Merkez köyleri ile Taşköprü ve Daday en çok kendir ekilen yerlerdir. Şehir merkezinde İsfendiyaroğullarından kalma Kendir Hanı ve Urgan Hanı olmak üzere iki han bulunmaktadır ki bunlar bir anlamda borsa vazifesi görmüşlerdir. Yakın zamana kadar kendir ve urganlar haftanın Çarşamba günü pazarlanmıştır. Üreticiler kendirleri balyalar halinde pazara getirip satmışlardır. Keza urgancılar da hazırladıkları urganları denk yaparak pazarlamışlardır. Urganların hileli olmaması için Ticaret Odası gerekli özeni göstermiştir.

Kastamonu ve çevresinde 500 dolayında urgan işleyen tezgâh olduğu, 1.200.000 kg kendir işlendiği bilinmektedir. Kırcı denen seyyar urgan tacirleri urganları toplayıp başka yerlere pazarlamışlardır.

Kooperatif, Kastamonu’da urgancılık mesleği ile ilgilenen kişileri bir araya getirmek maksadıyla kurulmuş. İlk toplantı 1 Mart 1941 günü Ticaret Odası’nda, ikinci toplantı ise 4 Mart günü yapılmıştır.¹¹¹ Toplantıya Vali Mithat Altıok, milletvekili Muharrem Celâl Bayar, Halk Bankası muhasebecisi Ahmet Yurtsever katılmış. Vali kooperatifin önemini belirten güzel bir konuşma yapmış. Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Doğrusöz gazetesinde kooperatifin öneminden söz eden bir makale yayımlamıştır.¹¹²

Bu konudaki çalışmalar devam etmiş; 22 Mart 1941 günü Ticaret Odası’nda bir toplantı daha düzenlenmiştir. Vali konuşmuş, akabinde ilk üye kaydını bizzat kendi kalemiyle yazmıştır. Bir saat içinde 600 hisse kaydı olmuştur. Bu arada kuruluş hazırlıkları sürmüştür. Basın kayıtlarından anladığımız kadarıyla kooperatif 6 Ağustos 1941 de faaliyete geçmiştir. Bu konuda Doğrusöz gazetesinde şu şekilde bir haber bulunmaktadır: “Urgancılar Kooperatifi de kuruldu. Kıymetli valimizin riyasetinde toplanan urgancılar esnafı da bir kooperatif kurmaya karar vermişlerdir. Kuruluş nizamnamesinin 27. maddesine göre aşağıda isimleri yazılı zevat heyet-i idareye seçilmiştir: Ahmet Zeytinli, Mehmet Sönmezgil, Ahmet Yalçın, İhsan Ak, Mehmet Büyük, Mehmet Sirkeci, İsmail Baysal.

Yedek üyeler: Hamdi Uzunsokaklı, İsmail Aycan, Kâmil İbik. Murakıplar: Emrullah Demirkaya, Sadık Aycan, Remzi Sönmez.¹¹³

Kooperatifin hangi tarihte Bakanlar Kurulu’ndan kuruluş izni aldığı, noter tasdiklerinin ne zaman yapıldığı gibi hususlarda bilgimiz yoktur. Diğer kooperatifler için kuruluşla ilgili ayrıntılı bilgiler vardır. En azından kooperatif ana sözleşmesinin metni gazetede yayımlanmıştır.

Urgancılar kooperatifinin de yürümediği, daha sonraki genel kurul toplantılarında ekseriyetin sağlanamadığı görülmüştür.

6.3. Kastamonu Terziler Küçük Sanat Kooperatifi

Kastamonu’daki terziler tarafından kurulmuştur. Diğer kooperatiflerde olduğu gibi birlikte hareket etmek suretiyle daha akılcı çalışmak ve gelir elde etmek düşünülmüştür. Ana sözleşme Ağustos 1942 günü Noter tarafından onaylanmış, daha sonra Bakanlar Kurulunun 2 Kasım 1942 tarih ve 2/ 189925 sayılı kararıyla onanmış, 24 Kasım 1942 tarihinde de gazetede yayımlanmıştır. Ticaret Odasına 2112 sicil numarasıyla tescil

111 Doğrusöz Gazetesi, 7 Mart 1941, sayı 385

112 Doğrusöz Gazetesi, 21 Mart 1941, sayı: 385

113 Doğrusöz Gazetesi, 12 Ağustos 1941, sayı: 430

edilmiştir. 1 Ocak 1943 tarihinden itibaren Kasaplar Çarşısı'ndaki yerinde üye kaydına başlamıştır. Kooperatif 17 Ocak 1943 günü merasimle açılmış; vali bir konuşma yapmış, kurdelayı bizzat kendisi kesmiş. 43 üyenin olduğu anlaşılmaktadır ki o günkü Kastamonu ölçeğinde önemli bir katılım sayılır.¹¹⁴

İlk yönetim kurulunda şu kişiler görev almış: Mehmet Özlü, Sami Topaç, Emin Gürel, Aziz Kavruk, Süleyman Silahtar, Mustafa Öziş, İsmail Terzi. Denetim kurulunda da şu kişiler görev almıştır: Ali Seymen, Sadık Ekonomi (Halk Bankası Müdürü), Sami Tulun (Ziraat Bankası muhasbecisi).

Kooperatif 30 yıl müddetle kurulmuştur. Burada dikkat çeken bir konu vardır. Kastamonu'daki terzilerin önemli bir kısmı Ermeni'dir. Ancak yönetimde hiçbirinin adı geçmemektedir.

Aradan geçen sürede kooperatifin ne gibi çalışmalar yaptıkları bilinmemekle beraber arzu edilen sonucun alınamadığı anlaşıyor. Zira 24 Kasım 1944 tarihli bir ilanda, genel kurul toplantısını yapamadıkları, bu konuda üyeleri uyardıkları, ortakların toplantıya katılmamalarının üzüntüyle karşılandığı ifade edilmiştir.

6.4. Kastamonu Meyve ve Zirâî Mahsüller Satış Kooperatifi

Kastamonu'da meyvecilik son derece gelişmiştir. Bilhassa Amasya elması, üryani eriği, Azdavay armudu yetiştirilmiştir. Geçmişte İnebolu iskelesinden binlerce sandık elma İskenderiye, Marsilya, Almanya gibi yerlere ihraç edilmiştir. Kastamonu, Daday, Taşköprü gibi sulak arazilerde bol miktarda elma yetiştirilmiştir. Son 30-40 seneye gelinceye kadar elma ziraati çok yaygınken daha sonraki yıllarda önemini yitirmiştir. Düñün elma bahçelerinde bugün kavak yetiştirilmektedir. Bunda ilaç masraflarının artması, emek isteyen çalışmaları yapacak insan gücünün köylerde azalması, soğuk hava depolarının bulunmayışı, dolu tehlikesi gibi şartlar etken olmuştur.

Bazı girişimciler; üreticileri birleştirmek, ambalajda standardı sağlamak, güzel koruma, düzgün nakil, bozuk malın piyasaya sürülmesine engel olma, uygun fiyatla nakliye, uygun şartlarda depolama, ortaklara finansman sağlama, malın piyasa şartlarına uygun hale getirilmesi, uygun piyasa bulunması, dış piyasalar konusunda ortakları bilgilendirmek,

¹¹⁴ Doğrusöz, Gazetesi, 19 Ocak 1943, sayı: 580

ortakların ihtiyacı olan makine ve diğer araçları temin etmek maksadıyla toplanmışlar ve 3 Haziran 1944 tarihinde kooperatifin ana sözleşmesini hazırlamışlar. Bu sözleşme 10 Haziran 1944 günü noter tarafından tasdik edilmiş. 15 Temmuz 1944 tarih ve 3/1198 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla sözleşme onaylanmıştır. Kastamonu Ticaret Odası'nın 8 Eylül 1944 tarihli oturumunda görüşülmüş ve 2191 sicil numarasıyla odaya tescil edilmiş ve 8 bölüm 59 maddeden oluşan ana sözleşme gazetede yayımlanmıştır.¹¹⁵ Ana sözleşmenin 3. maddesinde kooperatifin amacı şu şekilde gösterilmiştir:

Kooperatifin maksadı:

a. Ortakların mahsullerinin marketingini yani piyasaya hazırlanmasını temin için:

1. Bunları bir araya getirmek,
2. Standart ve sınıflara ayırmak üzere nev'i ve vaziyetlerine göre gruplara ayırmak,
3. Her malı tekniğine ve piyasa isteklerine uygun ve standart şekilde ambalajlamak,
4. Toplanmış malların ticaret ve rantablitesi bakımından derhal tabi tutulmaları icap eden muameleleri ve kat'i standart kaplara yerleştirme ameliyesine kadar hüsnü muhafaza etmek ve nakil bakımından gerekli tedbirleri almak, tesisat kurmak, mahsulün çok fazla bulunduğu mevsimlerde piyasaya arz edilmeyerek ayrıca muhafazası gerekecek kısmı ayırmak ve hüsnü muhafaza etmek, piyasaya arzı zararlı görülen sakat, bozuk malları standart harici kalan kalitesi düşük mallar veya mahsul fazlalığından dolayı piyasadan çekilmesi daha kârlı görülen kısımları tâli maddeler imaline hazır ve bunların sevki için icap eden tedbirleri almak,
5. Piyasaya sevk edilecek ve bu maksatla toplanacak malların her birinin teknik hususiyet ve icaplarına uygun nakil vasıtalarının temini ve nakliye ücretlerinin dūn ve tahmil ve tahliyesinin az masraflı ve zararsız olması ve malın derhal takip edeceği safhalara uygun bulunması için muktezi tedbirleri almak,
6. Her mahsulün muhafaza, iddihar piyasaya sevk ve müşteriler için kolaylık bakımından en uygun yer ve şekillerde ve hūlasa kıymet ve kalitelerinden bir şey kaybetmeyecekleri tarz ve şartlar dahilinde depolanması sebeplerini temin etmek,

115 **Doğrusöz Gazetesi**, 16 Eylül 1944, sayı: 787; **Doğrusöz Gazetesi**, 30 Eylül 1944, sayı:790.

7. Piyasa için hazırlanan malların piyasaya sevki hususunda gerekli tesisat için lazım olan sermaye ile bunun icap ettirdiği iş ve muameleler ve mallarını teslim eden ortakların finansman bakımından ihtiyacı için gereken sermayeyi tedarik etmek,

b. Piyasaya sevk için:

1. Malın piyasanın dilek ve kudretine uygun şekilde olmasına dikkat etmek,

2. İçi ve kabı birbirinin tamamen aynı bulunan ve aynı kalacak olan standart tipler halinde olmasına dikkat etmek,

3. Talepten ve ihtiyaçtan fazla mal toplanarak, piyasanın düşmemesi ve gayrı muntazam sevkiyatla fiyatların istikrarsızlığa mahkûm olmamasını önlemek için arzın taleple mütenasip olmasını temin etmek,

4. Malın sevk edileceği en münasip piyasaları tetkik ve sevkiyatı oralara tevcih etmek ve yeni piyasalar etmeye çalışmak,

5. Malın müstehlik eline geçinceye kadar kalitesini muhafaza etmesini temin edecek tedbirleri araştırmak ve tatbik etmek,

6. Piyasaların sevk ve taleplerini daimi surette tetkik ve takip ederek malın bunlara göre istihsal ve ihzarı ile rakip memleketler vaziyeti hakkında ortakları daima tenvir etmek,

7. İcabında satış ajanlıkları tesis etmek,

8. Malların alım satım muamelelerinde icabında alıcı cephesinden banka ve finansman kolaylıklarını ve vade meselelerini tetkik ve tatbik etmek,

9. İstihsalden itibaren bütün gayretlerin her türlü zararlı göreneklerden kurtarılacak maliyeti asgariye düşürecek, kaliteyi ve satışı azamiye çıkaracak her şekil ve tedbiri daima takip etmek, bu hususta araştırmalar yapmak ve ortakları tenvir etmek, ambalaj, ihzar ve sevke ait yeni usûlleri tetkik ve tecrübe etmek,

c. Bu rasyonel marketing vasıtasıyla iç ve dıştaki araçlara giden kazancı müstahsillere mal ederek durumlarını kuvvetlendirmek,

d. Piyasada düzenleyici yer alarak fiyatların zararlı dalgalanmalarının önüne geçmek ve mahsulün istihlâk piyasasında en iyi fiyatlara satışını başarmak,

e. Ortakların istihsal ihtiyaçlarına yarayan her çeşit alet ve edevat, makine, ilaç ve saireyi toptan ucuz olarak tedarik edip ortaklara dağıtmak gibi ihtiyaç ve satış mahsullerini ucuza mal ederek kalitesini iyileştirecek, satış kabiliyetini artıracak ve bunların gerek millî ve gerek milletler arası piyasalarda en iyi fiyatlarla sağlayacak işlerdir.

Kooperatif sözleşmesinin diğer maddeleri işleyişle ilgili olup tüm kooperatifler için standart maddeler içermektedir. Ortak sayısında bir sınırlama yoktur. Ortaklığa kabul için ya müstahsil veya ürünlerin bizzat üreticisi olmak gerekmektedir.

Kooperatifin kurucu ortakları ve taahhüt ettikleri üretim miktarı ton olarak şu şekilde yazılmış:

İmâdi Melek 10, Mehmet Melek 10, Münire Melek 10, Osman Karagöz 10, Şükrü Uğurlu 10, Kadriye Uğurlu 5, Behiye Yücebıyık 5, Hamdi Yücebıyık 5, Adil Yücebıyık 10, Muhtar Yücebıyık 5, Ahmet Koçoğlu 10, Hatice Koçoğlu 5, Tahir Koçoğlu 4, Muhittin Bostancı 10, Kemal Nohut 8, Abidin Huzur 5, İhsan Alıcı 3, Faik Akdoğanlı 10, Faik Koşan 5, Mehmet Timur 5, Mahir Kibar 5, Osman Akkaya 10, Kâmil Okumuş 10, Kâzım Özbakır 5, Cemal Koral 6.

Kooperatifin yönetim kurulu şu şekilde oluşmuştur:

Âdil Yücebıyık, İmâdi Melek, Şükrü Uğurlu, Osman Karagöz, Salim Esen, Osman Akkaya, Abidin Huzur.

Murakıplar: Sami Tolon (Ziraat Bankası muhasebecisi), Tarık Alisbah (Ziraat mdürü).

Hakem Heyeti: Faik Akdoğanlı, Muzaffer Esen, İcra memuru Cemil (soyadı yazılmamış).

1944 Eylül başındaki toplantıda Şükrü Uğurlu başkanlığa, Osman Karagöz kooperatif müdürlüğüne, Tahsin Baydar muhasipliğe getirilmişler.¹¹⁶

Kooperatifin açılışı 30 Aralık 1944 günü yapılmıştır. Vali Mithat Altıok bireysel çalışmaların öneminin kalmadığını, ticarete gelişmek için kooperatifleşmek gerektiğini, ticaretin bilgiye ve tekniğe dayandığını, ticarete ahlâkın en büyük düstur olduğunu ifade etmiş ve başarı dilemiştir.

¹¹⁶ Doğrusöz Gazetesi, 2 Eylül 1944, sayı: 782

Kooperatif 30 yıl müddetle kurulmuş, sermayesi de her biri 5 liradan 1840 hisse üzerinden hesaplanmıştır ki kuruluş sermayesinin 9200 lira olduğu görülmektedir.

İyi niyetlerle kurulmuş kooperatifin arzu edildiği gibi yürümediği, hatta daha sonraki sene genel kurul toplantısı bile yapamadığı görülmüştür.

VII. DEĞİRMENLER ve HIZARLAR

Günümüzden farklı olarak eskiden değirmenler su kuvvetiyle çalışırdı. Çayların uygun yerlerine bentler yapılır, değirmenler kurulurdu. Sadece 1 taşın döndüğü değirmenlere tek ocaklı değirmen adı verilir. Bunun yanında iki, üç, hatta dört ocaklı yani aynı anda 4 taşın döndüğü değirmenler de vardır. Bunun için suyun fazla olması gerekir. Ayrıca çevrede değirmenlerden yararlanan geniş bir nüfus da bulunmalıdır. Araştırmamızda merkeze bağlı Camili köy ile Kastamonu-Daday yolu üzerinde 4 ocaklı değirmenler gördük. Ancak bunların metruk vaziyette olduğunu belirtelim. Birkaç yıl önce sahada yaptığımız araştırmada; kaybolan kültürümüzü düşünerek hiç değilse vilayet merkezine yakın birkaç değirmenin onarılmasını istediğimiz halde ilgi gösterilmediğini üzülererek ifade edelim. Sadece değirmenleri değil bu konuda oluşan kültürü de yitirmekte olduğumuzun ne yazık ki farkında değiliz.

Değirmenlerin önemli bir kısmının tek taşlı olduğunu söyleyebiliriz. Konuşulan kişiler, değirmen taşlarının daha ziyade Eflani taraflarındaki taş ocaklarından çıkarıldığını ifade ettiler. Bu arada Kastamonu merkeze bağlı Çavundur Köyü sınırları içinde bir taş ocağı bulunduğunu belirtelim.¹¹⁷

Kastamonu'daki değirmenler ve hızarlar hakkında son bilgiler vilayet salnamesinde bulunuyor. 1903 tarihli salnamede il genelindeki değirmen ve hızarların sayısı 1700 dolayında görülüyor. Buna göre; Kastamonu merkez ve nahiyelerinde 283, İnebolu'da 429, Tosya'da 45, Cide'de 286 değirmen, 20 hızar ve 21 fabrika, Daday'da 389 değirmen ve hızar, Araç'ta 231 değirmen ve su hızarı.¹¹⁸ Değirmenlerin tamamı su ile çalışmaktadır. Bunlardan şehrin kuzeyinde, merkez Sarıömer köyü sınırları içinde yer

117 Çavundur Köyü Bayramlı Mahallesi'nde oturan 1938 doğumlu Hüseyin Velioğlu; 2009 yılında araştırma ekibimizi taş ocağının bulunduğu yere götürdü ve değirmen taşının ocaktan nasıl çıkarıldığını, daha sonra hangi işlemlere tabi tutulduğunu, bunun için kullandığı aletleri anlattı. Değirmen çarkı ve olukları hariç bir değirmeni baştan sona yapıp çalıştıracak bilgiye sahip olduğunu söyledi.

118 **Kastamonu Vilayeti Salnamesi**, Nu:21, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1318, s.312-326.

alan Koçoğlu ailesine ait değirmen sanayi tipidir. Günde 75 kile buğday öğütecek kapasiteye sahip olup şehrin un ihtiyacını önemli ölçüde karşılamıştır.¹¹⁹

Zamanla değirmen ve hızarların sayısında azalma olmuştur. 1937 yılında yayınlanan Ticaret ve Sanayi Odası raporunda Kastamonu merkez ile Kuzyaka ve Devrekâni nahiyelerinde 115 değirmen ve 78 su hızarının olduğu bilgisine yer verilmiştir.¹²⁰

Hızarların önemli bir kısmı suyla çalıştırılmıştır. Ancak bazı yerlerde motor gücüyle çalışanlar da vardır. Hızarların ihraç iskelesi bulunan Cide ve İnebolu ile buralara yakın Daday, Küre ve Azdavay'da yoğunlaştığı görülüyor.

Küre çayı üzerine kurulu hızarda; 'tabut' adı verilen sandıklara yerleştirilen yumurtaların kırılmasını önlemek için, özel olarak ince ve yassı talaş üretildiğini de ilave bilgi olarak verelim. Ancak bu hızar daha sonra yıkılmıştır.

119 **Köroğlu Gazetesi**, 21 Ağustos 1330, sayı:274. Bir kile takriben 75-80 kg. arasına tekabül eder.

120 **Kastamonu Vilayetinın Ticari, Sınai ve Zirai Durumu**, 934, 935, 936, Kastamonu 1937, s.4.

VIII. 1926 MINTIKA İKTİSAT KONGRESİ

Millî Mücâdele'den başarıyla çıkan Cumhuriyetin kurucu kadrosu, bütün ağırlığını ekonomiye vermiştir. Sektörlerin öncüsü İş Bankası, Sanayi ve Maâdin Bankası, Etibank, Sümerbank, Halk Bankası ilk on yıldaki en önemli finans kurumları olarak karşımıza çıkar. Temel stratejiyi tespit bakımından 1923'deki İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet tarihinin en mühim toplantılarından biri olarak kabul edilir. Bunun yanında tutumlu olmak, tasarruf yapmak, öz kaynakları devreye sokmak, yerli malı kullanma konusunda bir seferberliğin başladığını görürüz.

1926 yılında önce ilçe, il iktisat kongreleri yapılmış; yerel ihtiyaçlar ve sorunlar saptanmış; akabinde mıntika iktisat kongreleri toplanmış. 4-9 Eylül 1926 tarihleri arasında Kastamonu'da böyle bir kongre düzenlenmiştir.¹²¹ İnebolu, Daday, Taşköprü, Tosya, Safranbolu, Ilgaz, Bolu, Düzce, İskilip, Osmancık, Çorum, Araç delegeleri katılmış, kendi mıntikalarıyla ilgili raporları sunmuşlar. Sonra bunlar tartışılmış; 5 temel ve bunlara bağlı 39 alt başlık halinde kongre kararı haline getirilmiş.

Toplantıya şu kişiler iştirak etmiş: Refik Bey (Ziraat Bankası Müdürü), Hacı Tevfik Efendi (Kastamonu), Hüseyin Hüsnü Efendi (İnebolu), Abdi Efendi (Safranbolu), Hüseyin Sabri Bey (Taşköprü), Hulûsi Bey (Daday), Hacı Mehmet Bey (Cide), Bekir Sıtkı Efendi (Araç), Mehmet Refet Bey (Ilgaz), İmâdettin Bey (Düzce), Sungurlu Ceridzâde Mehmet Efendi (Çorum), Mehmet Bey (Osmancık), Şefik Bey (İskilip), Hasan Bey (Bolu), Osman Efendi (Tosya).

O yıllarda Kastamonu İktisat Müdürü Burhanettin Bey'in etkin çalışmaları gözleniyor. Hatta Açıksöz'de ilin ekonomik vaziyeti hakkında uzun bir analiz yazısı var. O gün kongreye sunulan raporlar bugün için son

121 Açıksöz Gazetesi, 4 Eylül 1926, sayı: 1749

derece önemli. Öncelikle Kastamonu, sonra ilçelerimiz ve genelde Batı Karadeniz bölgesinde neler olmuş, bunu öğrenme imkânı buluyoruz.

Kongrede ziraât, mâliye, nâfiâ yani bugünkü karşılığı ile bayındırlık encümenleri kurulmuş; il ve ilçelerden gelen raporlar müzakere edilmiştir.¹²² 5 Eylül 1926 akşamı belediye salonunda Ticaret Odası tarafından 40 kişilik bir ziyafet verilmiş. Yemeğe dışardan gelen delegeler ile halk cemiyetlerinin başkanları davet edilmiş. Saat 19’da sofraya oturulmuş; İktisat Müdürü Burhanettin Bey güzel bir konuşma yapmış, katılımcılara teşekkür etmiş. Düzce delegesi İmâdettin Bey cevabî bir konuşma yaparak Kastamonuluların gösterdiği misafirperverliğe teşekkür etmiş. Daha sonra Belediye Başkanı Corukzâde Hilmi Bey söz almış; İmâdettin Bey’e ve bütün konuklara teşekkür etmiş. Bütün konuşmalar şiddetle alkışlanmış; yemek çok samimi bir havada geçmiş. Sonra kahveler içilmiş; ticaret ve sanayi konuları üzerine sohbetler yapılmış.¹²³

Kongrede Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanlığı, Başbakan ve Ticaret Vekâleti’ne ayrı ayrı telgraf çekilmesine ittifakla karar verilmiş. Delegelerin devletin iktisat politikasına nasıl baktığını görebiliyoruz:

“Büyük Reiscumhurumuz Gazi Paşa Hazretlerine,

Cidâl-i millimizde olduğu gibi, bizi mesâi-i iktisâdiyemizde de muvaffakiyetlere isâl edeceğine imanımız kadar emin olduğumuz millî kahramanımıza, rehber-i âlimize kongremizin hissiyat, hürmet ve ta’zimkarisini arz eder ve bunu kongremizin deyn-i şükran ve minneti olarak kabul eylenmesini Büyük Gazimiz’den istirham ederiz.”¹²⁴

Telgrafi kongre adına İktisat Müdürü Burhanettin Bey’in imzaladığı anlaşılıyor. Gazi Paşa bu telgrafa şu cevabı vermiş:

“Kastamonu’da Mıntika Ticaret Kongresi Reisi Burhanettin Bey’e,

Mıntika Ticaret Kongresi münasebetiyle âzâ-yı muhteremenin hakkımda izhar buyurdıkları hissiyata teşekkür eder, memleketin inkişafât-ı iktisâdiyesini temin hususundaki mesâîlerinin muvaffakiyetlerini temenni eylerim. Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal”.¹²⁵

Başvekil İsmet Paşa’ya çekilen telgraf şu şekildedir:

¹²² **Açıksöz Gazetesi**, 5 Eylül 1926, sayı: 1750.

¹²³ **Açıksöz Gazetesi**, 6 Eylül 1926, sayı: 1751.

¹²⁴ Aynı yer.

¹²⁵ Aynı yer.

“Ticârî ve sanayi ihtiyaçlarımızın tespiti hususunda ictima’ eden kongremiz, sevgili ve büyük Başvekilimizin iktisâdî sahalarda âmâl-i millimizin ta’mimi ve hasseten şimendiferlerimizin inşâsıyla nakliyât-ı ticâriyenin teshîline ma’tûf mesâi-i celîlerinin tebcili ve lâyezeli hürmet ve ta’zimlerimizi takdim eylemeyi bir vazife-i nimetşinâsî olarak telâkki eylediğimiz arz olunur.”¹²⁶

8.1. Kongreye Sunulan Raporlar

Kongreye her ilçe kendi ihtiyaçlarını içeren birer rapor sunmuştur.¹²⁷ Bu raporlarda öne sürülen görüşler ve istekler aşağıda özet halinde yazılmıştır.

8.1.1. İnebolu Ticaret Odası

İlçelerimiz içinde ticarî hareketliliği en fazla olan İnebolu’dur. Limansızlığa rağmen Kastamonu ve çevresinin yegâne ithalat ve ihracat iskelesidir. Ankara’ya kadar uzanan geniş bir hinterlanda sahip. 1923’e kadar Rum tüccarların fazla olduğu bir yer. Dış temaslar fazla. Marsilya, İskenderiye, Pire, Varna limanlarına ihracat yapılıyor; en fazla kereste, meyve, yumurta dikkat çekiyor. Rapor şu görüşleri içermektedir:

*İnebolu meyve yetiştirmeye çok müsait bir yer. Meyve yetiştirilmesi için azami mesai harcanmalı, daha fazla ürün için fidanlar ıslah edilmeli.

*İskeleden en fazla orman ürünleri ihraç ediliyor. Burada görev yapan orman fen memurlarının sayısı en az 4’e çıkarılmalı ki bekleme olmamalı, işlemler hızlanmalı.

*İnebolu ve çevresinde 15 bin dönüm sahada patates yetiştiriliyor. Artırılması için ziraat fen memurları köylerde görevlendirilmeli.

*Limansızlık yüzünden İnebolu, Kastamonu, Taşköprü, Daday gibi kazalara mensup tüccarların karşılaştığı zararlar bilindiğine göre limanın vakit kaybetmeden yapılması için teşebbüste bulunulmalı.

*İskelenin birinci derece ihracı olan yumurtanın ihracında çekilen suûbetin(zorluk) önüne geçilmeli. Yumurtaları almak üzere 15 günde bir defa ancak Pake kumpanyasının vapuru uğramaktadır. Vapur daha sık uğramalı, yükleme kolaylaştırılmalı.

*Sigorta şirketleri İnebolu’ya çıkacak mallara sigorta yapmamaktadır; tüccar zarar gördüğü için bu durum önlenmeli.

¹²⁶ Aynı yer.

¹²⁷ Açıksoz Gazetesi, 5 Eylül 1926, sayı: 1750.

*Değişik adlar altında alınan vergiler birleştirilmeli, yani tek kalemede toplanmalı. Çeşitli vergiler alınması bürokrasiyi artırıyor ve tüccarın zaman kaybına yol açıyor.

8.1.2. Taşköprü Ticaret Odası

Aşağıda gündeme getirilen sorunlara bakılırsa Taşköprülü tüccarların ekonomiye bakışları daha rasyonel görülüyor. Borsa, kredi, bankacılık konularına eğilmişler. Kendir çok üretildiği için borsa istekleri var.

*Taşköprü kendirleri meşhur olmakla beraber bazı tüccarlar tarafından ucuza kapatılıyor. Üretici zarar gördüğü için bunu önlemek maksadıyla Germeç (Alatarla)'te kendir borsası kurulmalı.

*İnebolu'da iskele yok ama belediye iskele vergisi alıyor. Bunun kaldırılması isteniyor. Ayrıca kayıkçıların taşıma işinde aldığı fahiş ücret bir düzene sokulmalı. Sahilden gemiye mal yüklenmesi veya gelen malların gemiden alınıp taşınması kayıklarla yapılıyor. Nakliye fiyatını da kayıkçılar belirlediği için bu durum eleştiriliyor.

*Ziraat Bankası çiftçiye azamî kredi sağlamalı.

*Ziraat Bankası da Osmanlı Bankası gibi telgrafla işlem yapmalı.

*9 bin liradan 27 bin liraya çıkarılan tedrisat vergisi halkın maddi gücüne göre indirilmeli.

*İnebolu yoluyla İstanbul'a sevk edilen hayvanlardan büyük küçük olmasına bakılmaksızın 5 lira alınmaktadır. Küçükbaş hayvanlardan daha az alınmalı.

8.1.3. Tosya Ticaret Odası

*İstihlâk(tüketim) vergisinden vazgeçilmeli.

*Esnaf defter tutmaya mecbur edildiğine göre vilayet merkezinde Ticaret Mektebi açılmalı.

*İlde Ticaret Mahkemesi kurulmalı.

*Tosya yolu bir an önce yapılmalı.

*Debbağhanelerin ıslahı için eğitilmiş uzman gönderilmeli.

*Tosya kuşaklarını dokuyan tezgâhların önemi gitgide azalmaktadır. Bu nedenle dokumada yeni bir alternatif ürün denenmeli.

8.1.4. Daday Ticaret Odası

*Ticaret Vekâleti vasıtasıyla pulluk ve bol miktarda kimyevî gübre gönderilmeli.

*Hayvanların ıslahı için cezrî yani zorlayıcı tedbirler alınmalı.

*Doludan zarar gören çiftçiler himaye edilmeli.

*Ziraat Bankası hızar sahiplerine de kredi vermeli.

*Orman fen memurlarının sayısı artırılmalı, mükerrer damga usulü kaldırılmalı.

*Koşu hayvanları, ehli hayvan ve ağnam(koyun) vergileri azaltılmalı.

*Tüketim vergisi bir defaya mahsus gümrüklerde alınmalı.

Toplantıda Bolu, Düzce, Safranbolu ve Ilgaz'a ait raporlar da sunulmuştur. Raporlar bugün itibarıyla Kastamonu'yu pek fazla ilgilendirmese de komşu il ve ilçelerin durumunu yansıtmaları bakımından çalışmaya dahil edilmiştir.¹²⁸

8.1.5. Safranbolu Ticaret Odası

* Debbağcılığın dışarıyla rekabetini sağlamak için bir komisyon tarafından muayene edilmeli.

* Kastamonu-Safranbolu yolu bir an önce yapılmalı.

* Vergiler tevhid edilmeli.

* Tedrisat vergisinin bir kısmı halktan alınmalı, bir kısmı da hazineye karşılanmalı.

8.1.6. Ilgaz Ticaret Odası

* Afyon ve kendir tarımı geliştirilmeli.

* Ziraat Bankası kredileri artırılmalı.

8.1.7. Düzce Ticaret Odası

* Toprağın kalitesi düşük olduğu için Ziraat Bankası çok miktarda gübre temin etmeli.

¹²⁸ Açıkşöz Gazetesi, 5 Eylül 1926, sayı: 1750.

* Umumi meralar çiftçiye tahsis edilmeli.

* Verdiği kredi azdır, çoğaltılmalı. Civardaki çalılıklar ıslah edilerek tarıma kazandırılmalı.

* Ziraat Bankası'nın tütün tüccarlarına verdiği kredi çoğaltılmalı. Ödemeler taksitle değil peşin olmalı. Tütün balya haline gelmeden satılmamalı.

* Adapazarı tren hattı Düzce'ye uğramalı.

* İş Bankası şubesi açılmalı.

8.1.8. Bolu Ticaret Odası

* Ziraat Bankası kerestecilere kredi açmadığından dolayı keresteciler kredi bulamıyor.

* Zonguldak'da açılan Osmanlı Bankası şubesi Bolu'da da açılmalı.

* Orman bölgesinde dar hatlı tren yolu yapılmalı.

* Adapazarı tren hattı Bolu'ya uğramalı.

* Orman ihaleleri mahallerine bırakılmalı.

* Orman muamelatı pratik hale gelmeli.

* Orman resimleri takside bağlanmalı, mübayaa dışarıda yapılmamalı.

* Akçakoca'da liman yapılmalı.

* İstihlak vergileri gümrüklerde alınmalı.

Raporlarda ağırlıklı olarak İnebolu ve Cide için liman istekleri ile İnebolu yolunun önemi gündeme getirilmiştir. Ankara ve İstanbul yollarının raporlarda hiç geçmemesi ilginçtir. Buna karşılık Safranbolu'nun hazırladığı raporda Kastamonu yolunun yapımına yer verdikleri dikkat çekiyor.

Kongrede Kastamonu'da kınnap ve çuval fabrikası için anonim şirket kurulması, planlanan üç mensucat fabrikasından birinin Kastamonu'da tesisi, Kastamonu ve Bolu'da yatılı ticaret okulları açılması, Cide limanının temizlenmesi istenilmiş. Ayrıca İnebolu limanının ıslahı için de 20 bin lira ödenek talep edildiği görülüyor. İhracat konusunda yabancı vapurlardan şikâyet edilirken idarenin Karadeniz'e vapur tahsisi de öneriliyor.

IX. BİRİNCİ ZİRAAT KONGRESİ

Bilindiği gibi 1929 yılında dünyada büyük bir ekonomik kriz meydana gelmiştir. İktisatçılar bunu çağın en büyük krizi olarak kabul ederler. Bu tür krizlerden en fazla dar gelirli insanlar etkilenir. O yıllarda nüfusumuzun %80'i kırsal alanda yaşıyordu. Bu nedenle ekonomik sıkıntıdan en çok köylülerin etkileneceği düşünülmüş. Bundan dolayı Türk köylüsünün krizden etkilenmemesi için bazı tedbirler planlanmış. 1931 yılında, Ankara'da, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş. Cemiyet, tarımın sorunları ve çözüm yollarını tartışmak üzere 5 Ocak 1931'de Birinci Ziraat Kongresi'ni düzenlemiştir.

Bu toplantıya Kastamonu'dan Ziraat Müdürü Bahtiyar Bey, Salimefendizâde Reşit (Esen) Bey, Devrekâni'den Müderriszâde Osman Bey, Tosya Ziraat Odası Başkanı Sıtkı Bey ile Boynueğrizâde Osman Bey katılmışlar.¹²⁹ Reşit Bey Kastamonu hakkında bir rapor sunmuş.¹³⁰ Raporda bazı tespitlerde bulunmuş ve yapılması gerekenleri anlatmış. Reşit Bey sadece o günkü durumu izah etmekle kalmamış, imparatorluk zamanından beri yaşanan sıkıntıları da dile getirmiş. Bunlar ortadan kaldırılsa geleceğin daha iyi olacağını ifade etmiş. Reşit Bey'in tespitleri doğru olmakla beraber, aksaklıkların giderilmesi konusunda yeterli çalışmaların yapılmadığı da bir gerçektir. Daha önceleri vurgulandığı gibi, liman ve yol konusunda, aradan 85 yıl geçmesine rağmen bugün dahi ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir. Liman kapasitesinin büyütülmesi bugün de arzu edilmektedir.

¹²⁹ **Açıksöz Gazetesi**, 31 Aralık 1930, sayı:2627.

¹³⁰ **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 24 Şubat 1931, sayı:3058.

Reşit Bey'in kongreye sunduğu rapor:

“Muhterem Beyefendiler. Bendeniz de Kastamonu'nun bir yolundan bahsedeceğim. Bu yol; İnebolu iskelesinden başlar, Ankara'da nihayet bulur. İşte yegâne zirâî, iktisâdî, ticârî yolumuz budur. Ve tûlû 330 kilometredir. Bunun 140 kilometresi Kastamonu'ya ve mütebâkisi de Çankırı, Ankara vilayetlerine aittir. Valimiz bu hususta da çok alaka göstermişlerdir. İnebolu ile Kastamonu arasındaki 118 kasisten yüze yakını köprüye tahvil ettirdiler. Ve tamiratın kısm-ı mühimi ikmal olundu. Bundan dolayı evvelce bir otomobil İnebolu'dan Kastamonu'ya dört saatte gelirken bugün iki saatte gelmeye başlamıştır. Eğer ki diğer vilayetler de tamiratı bitirirlerse İnebolu'dan Ankara'ya sekiz saatte gelineceği muhakkaktır.

“Bir de deniz yolumuz vardır. Fakat bu yolu karayolumuzla birleştirecek bir limanımız vardır ki, elli sene evvel inşâsına başlanmış ve henüz nevâkısı ikmal edilememiş olduğundan çekilen müşkilat ve görülen zararlar hadd-i tasavvurun fevkindedir. Bu iskele şimal ve batı rüzgârlarına açıktır. Cüz'i bir rüzgârla deniz dalgalanır, vapurlar uğrayamazlar ve içinde İnebolu'ya çıkacak limon ve portakallar da çürüyüp gider. İstanbul'dan İnebolu'ya çıkmak üzere vapura binen yolcu, seyahat defterine Sinop ve Samsun'u da ihtiyaten kaydetmek mecburiyetindedir.

“Hülâsa Beyefendiler, vapurdan İnebolu'ya çıkmak adeta bir tâlih işidir. Gerçi, cesur kayıkçılarımız, en büyük denizlere de göğüs gererler, kayıklarını yüzdürüp eşya ve yolcu alırlar ve fakat o yolcu ve eşyalar baştan başa ıslanmış oldukları halde karaya çıkabilirler.

“Cide ve İnebolu köylerimiz tâ Sinop hududuna kadar yüksek dağların yamaçlarında ve engin derelerin kenarlarında bin türlü zahmetlerle mısır ve buğday ve saire yetiştirerek gıdalarını temine çalışmakta ve uğraşmaktadırlar. Fakat Beyefendiler, tabiat buralarda da misli başka yerlerde nâdiren bulunur hazineler vermiştir, o da meyvedir. Buralarda kendi kendine yetişen ve suya da ihtiyaç göstermeyen elma ve armut ağaçları vardır. Bunlar yüksek verimli ve kıymetli elmalarla aşılır ve yeniden fidanlar dikilirse miktarı 80 bini mütecaviz bu vatandaşlarımız da mesut olacak, zenginleşecektir. Bir milletin zenginliği hükûmetin zenginliği demektir.

“Muhterem Beyefendiler. Elyevm İnebolu'dan senevî 80 bin sandık elma ve o kadar da yumurta ve sâire memâlik-i ecnebiyeye ihraç ediliyor.

Malûm-u âlileri olduğu üzere bunlar vaktinde sevk edilmezse bozular, çürür, mahvolur. Meselenin ehemmiyeti hükûmet-i mübeccelemizle nazar-ı dikkate alınıp bundan üç sene evvel bu limanın ikmâl-i nevâkısı için bütçeye 500 bin lira konulmak ve fakat 100 bin lira sarfı şart koşulmuş olduğundan inşaat lâyıkıyla ilerleyip de istifade görülememiştir. Her sene olduğu gibi bu sene de birçok yumurta ve meyveler vapurların uğrayamamasından dolayı çürüyüp gitmiştir. Kezalik Kastamonu'dan İstanbul'a naklolunan binlerce koyun ve keçi de karadan gönderilmekle ayrıca yollarda giderek keyfiyeten, kemiyeten zararlar görülmüştür. Sığır hayvanatı da hiç gönderilememiştir.

“Muhterem Beyefendiler. Üç yüz bin halkın yüzünü güldürecek, hayatını kazandıracak mahsulâtının vakt-i zamanı ile ihracını temin için bu limanın muhassasatının defaten itâ ve müteahhide ihale edilerek bir an evvel yapılp bitirilmesi pek elzemdir. Eğer şu buhran-ı iktisâdî esnasında bu limanın ikmâl-i inşâsı mümkün olur mu, olmaz mı gibi bir fikir hatıra gelirse bendeniz bunu asla kabul etmem ve hatta bunu bir zaâf-ı iman telâkki ederim. Çünkü muhterem Beyefendiler, tarihlerde gördüğümüz üzere, vaktiyle mahvolan bir donanmamızın meşhur ve mey'us bir amiraline yelkenlerini atlastan, tenekesini gümüşten, direklerini altından olarak bir donanma vücuda getirmek, bu devlet için mümkündür denilmiş ve filhakika altı ay zarfında üç yüz parça gemiden mürekkep muazzam bir donanma meydana gelmiş olduğu gibi, bugün de o milletin evlatları olan ve son harplerde bütün varlıkları mahvolmuş zannedilen milletimiz dahi Gazimizin ve yüksek ricâl-i hükûmetimizin ve muhterem ilm ü fen adamlarımızın açıkları nurlu ve şuurlu yoldan giderek istiklâlimizi, varlığımızı, kudret ve kabiliyetimizi, bütün dünyaya nasıl tanıttırmış isek, bu gün de o kanaatimize daha ziyade sarsılmaz imanımız vardır. Misal olarak, şu üzerinde bulunduğumuz bahtiyar şehrimizi gösterebilirim. On sene evveli hâli ile şimdiki hâli tasavvur buyurulsun. Şu halde muhterem Beyefendiler milletimiz harikalar ibdâna da kaadirdir. İçinde bulunduğumuz buhran-ı iktisâdiyi de iktihâm edeceğiz. İlm ü fen ve bilgi yollarında sahasında yürüyen ve çalışan milletimiz elbette refah ve saadeti idrak edecektir.

“Muhterem Beyefendiler. Bizleri buraya toplayan ve bütün dileklerimizi tesbit ettiren ve istikbâlimiz için ilmî ve amelî programlar tertip eden mübeccel ve müşfik hükûmetimizden derece-i lüzum ve ehemmiyeti arz eylediğim bu limanımızın bir an evvel yapılp bitirilmesi için ehemmiyetle temennide bulunulmasını heyet-i muhteremelerinden istirham eylerim.”

X. TAŞKÖPRÜ KENDİR FABRİKASI

İlin en önemli gelir kaynaklarından biri kendirdir. Yakın zamana kadar daha çok Gökırmak havzasında ekilir, havuzlarda bir müddet ıslanır, soyulur ve denkler halinde pazarda satılırdı. Urgancı esnafı bu kendirleri alır, işler; urgan haline getirip satardı. Bugün kendir de urgancı esnafı da kalmamıştır.

Kendiri ıslatıp soymak çok zahmetli olduğu için fabrika kurulması hep istenmiş; yerel basın bu konuda sürekli yazı yazmıştır. Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası 1935’de yayınladığı kitapta, kendiri “Memleketimizin ekonomik kalkınmasında başlıbaşına bir varlık” olarak nitelendirmiş. Kendir konusu ekiminden sanayi ürünü haline gelinceye kadar 11 başlık altında incelenmiştir.¹³¹

Kendir elyafının işlenmesi yanında, arta kalan kendir saplarından çok nitelikli kâğıt yapılabileceği düşünülmüş. Eldeki bir belgeden anlaşıldığına göre, 1934 yılında, Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası’na müracaat ederek bu konunun laboratuvarında incelettirilmesini istemiştir. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası, Sultanahmet’te bulunan, İktisat Vekâleti’ne bağlı Tahlilatı Ticariye Laboratuvarı’na, 6 Mart 1934 tarih ve 2683 numaralı yazıyla konuyu iletmiştir. Yazıda şu şekilde bir ifade görülüyor: ”Tahlilatı Ticariye Laboratuvarı Müdürlüğüne. Kastamonide yetişen kendirlerden bakiye kalan kendir çubuklarından kâğıt sanayiinde istifade edilip edilmeyeceği mahalli ticaret ve sanayi odası tarafından sorulmaktadır. Numunesi takdim edilen mezkûr çubukların kâğıt sanayiinde maddei ibtidaiye olarak kullanılması hususundaki mütalâai aliyelerinin lutfen iş’arını rica vesilesile hürmetlerimizi teyit ederiz Efendim.”.

Söz konusu yazının gereği yapılmış. Laboratuvar yönetimi 11 Mart 1934

¹³¹ **Kastamonu Kendiri**, Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul 1935.

tarikh ve 152 sayılı yazıyla kimyager Mehmet Ali Bey'e durumu bildirmiş; incelenerek sonucundan bilgi verilmesini acele olarak istemiştir. Yazı şu şekildedir: "Kimyager Mehmet Ali Beyefendiye. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Kastamonide yetişen kendirlerden elyaf çıkarıldıktan sonra bakiye olarak kalan kendir çubuklarının kâğat sanayiinde istifade edilip edilmeyeceğini sormaktadır. Göndermiş oldukları teskerenin bir sureti melfuftur. Bu hususta mütalaalarının acele ve mufassalan iş'arını rica eylerim Ef. Şef Müderris-Kimyager M. Halim" Zarfın üzerindeki adreste "Kimyager Mehmet Ali Bey, İş Bankası Ankara" yazılıdır.¹³²

Yazılara nasıl bir cevap verildiğini bilmiyoruz. Ancak bu konuda Amerikalı uzmanların Kastamonu'ya gelerek rapor verdiklerini de belirtelim.¹³³ Yapılan girişimlerden anlaşılıyor ki, sadece kendir elyafları değil, kendir çubuklarının değerlendirilmesi de o yıllarda ciddi bir şekilde araştırılmış.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1938'deki ilk Kastamonu ziyaretinde fabrika konusu yine gündeme gelmiştir.¹³⁴ Devletin fabrika konusunu gündeme aldığı ancak savaş dolayısıyla biraz geciktiği anlaşılıyor. Her şeye rağmen mühendisler gelip yer incelemesinde bulunmuş neticede fabrikanın ihalesi 6 Nisan 1945 günü yapılmıştır.¹³⁵ Bu münasebetle Sümerbank Genel Müdürü Hulki Alisbah Vali Mithat Altıok'a şu telgrafi göndermiştir:

"Taşköprü Kendir Fabrikası'na ait inşaat mukavelesi bugün Bankamız adına akd olup bu işte şimdiye kadarki yüksek müzaheretinizi şükranla hatırlamakta ve bundan sonraki kıymetli yardımlarınızdan da emin bulunmaktayım. Yakında görüşmek ümidiyle".¹³⁶

Vali telgrafa şu cevabı vermiş: "Yıllardan beri beklediğimiz müjdenize sonsuz teşekkürlerle teşriflerinize intizardayız. Saygılar."¹³⁷

2 Haziran 1945 günü Taşköprü'de büyük bir kalabalık huzurunda temel atılmıştır. Misafirler aynı akşam orada yatmış, belediye gazinosunda 120 kişilik yemek verilmiştir. Ertesi gün Kastamonu'ya gelinmiş; Hacıbrahim Dağı'nda piknik yapılmış; ancak hava yağmurlu olduğu için erken

¹³² Bu konuda yapılan yazışmalar Metin Boyacıoğlu tarafından gönderilmiştir.

¹³³ A.g.e., s.17.

¹³⁴ Mustafa Eski, *İsmet İnönü'nün Kastamonu Gezileri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1995, s.41.

¹³⁵ *Doğrusöz Gazetesi*, 27 Nisan 1945, sayı:831

¹³⁶ Aynı yer.

¹³⁷ Aynı yer.

dönülmüş. 3 Haziran akşamı Halk Eğitim Merkezi salonunda yemek düzenlenmiş; burada lise müdürü Şeref Erdoğan Kastamonu hakkında bilgi vermiş.¹³⁸ Misafirler 4 Haziran günü Ankara'ya dönmüş.

10.1. Vali Dr. Mithat Altıok'un Konuşması

Vali Mithat Altıok, törende bir konuşma yapmış; ülkemizin sanayileşmesinden ve kendir fabrikasının çiftçiye sağlayacağı faydalardan söz etmiştir.¹³⁹

“Çok sayın misafirlerimiz, aziz hemşerilerimiz. Büyük Türk inkılâbının millî ekonomi savaşının yeni bir hamlesini daha yapmak için Taşköprü'ye gelmiş, inkılâp kaynağı güzel Ankara'nın sıcaklığını, Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü'nün ışığını bizlere getirmiş bulunuyorsunuz. Sizlere hoş geldiniz der ve yüksek şahıslarınızda İsmet İnönü ve onun aziz arkadaşlarını sonsuz saygılarımla selamlarım.

“Arkadaşlar. Kastamonu'nun otuz senedir üzerinde ısrarla çalıştığı bir davanın, kendir fabrikası davasının ele alındığını ve bugün temel atma töreninin emsalsiz tezahüratla yapıldığını görmekle Kastamonu ve Taşköprü hakiki ve mesut bir bayram sevincinin sonsuz vecd ve heyecanıyla coşup taşmaktadır. Şu geniş meydanı dolduran binlerce vatandaşın yüzlerinde okunan sevinç bu iddianın en belîğ bir ifadesidir.

“Arkadaşlar. Kendir müstahsilleri nasıl bayram yapmasınlar. Onlar biliyorlar ki, kendirlerini ıslamak için insan takatinin fevkinde kuvvet sarfederek sıhhatleri ve hayatları heder olmayacaktır. Kış mevsiminde titreşerek boğazlarına kadar ibtidai havuzlar girmeyeceklerdir. Bundan sonra dişleri, tırnakları dökülmeyecektir.

“Kendir müstahsilleri nasıl sevinmesinler ki, çoluk çocuklarıyla kendirlerini soymak için sabahlara kadar uykusuz geçen bir ömür tüketmeyeceklerdir. Bundan sonra kendirleri vinçlerle havuzlara inecek ve ıslanmış kendirleri yine vinçlerle havuzdan dışarı çıkarılacaktır. El ile soyma işini makine yapacaktır. Bilginin ve tekniğin kolaylıklarından faydalanacaklardır. Yine onlar sevinçli olarak anlıyorlar ve biliyorlar ki, bu tesisattan sonra kurulacak kendir mensucat fabrikası Taşköprü çevresine ve bütün Kastamonu iline yeni bir refah ve hayat vesilesi, yeni bir medeniyet kaynağı olacaktır.

¹³⁸ Doğrusöz Gazetesi, 5 Haziran 1945, sayı:847.

¹³⁹ Doğrusöz Gazetesi, 5 Haziran 1945, sayı: 847

“İlimizi bu yüksek mazhariyete kavuşturan Millî Şefimizle Cumhuriyet hükûmetine il halkı adına şükran, minnet duygularımızı ifade etmeyi bir borç bilirim.

“Arkadaşlar. Biz şuna kani bulunuyoruz ki, kendir davası yalnız Kastamonu’ya ait mevzii bir dava olarak kalmayacaktır. Üzüm, incir, fındık, pamuk, tütün, maden gibi millî ekonominin bel kemiğini teşkil eden belli başlı istihsal maddeleri arasında bir gün kendir de mühim bir yer tutacaktır. Senede beş milyon kiloyu bulan kendir istihsalı bu tesisatın sağlayacağı faydalar yüzünden kısa bir zamanda birkaç misline yükselecektir. Kastamonu ilinin ikliminde ve toprağındaki hususiyet ve müsait şartlar bu imkânı esasen hazırlamış bulunmaktadır. Bugün istihsal edilen beş milyon kilo kendirin ancak birbuçuk milyon kilosuyla halat, ip ve sicim imal olunmakta, geri kalanı da iptidaî madde halinde ihraç edilmektedir.

“Arkadaşlar. Yine şuna inanmış bulunuyoruz ki, inkılap Türkiyesi yalnız hububat ziraati yapan Garp fabrikalarına hammadde yetiştiren ibtidaî ve geri bir memleket değildir. Böyle olmayı ve böyle kalmayı asla düşünmedik ve böyle düşünmeye de imkân mutasavver değildir. Bu tesislerden sonra kurulacak mensucat fabrikalarıyla kendir ve keten mensucatı da, yünlü, pamuklu ve ipekli gibi millî mensucatımız arasına katılmış bulunacaktır.

“Arkadaşlar. İkinci Dünya Harbi’nin gidişiyile bir kere daha anlamış ve öğrenmiş oluyoruz ki ileri bir devlet, ileri bir memleket ve bilhassa müstakil bir millet olmanın tek çaresi sanayileşmektir. Yelken asrı yerini buhara terk etmişse, buhar asrı da yerini motora ve makineye bırakmıştır. Ancak üstün sanayiye malik olan devletler ve milletlerdir ki, yaşamak ve muzaffer olmak hakkına sahiptirler, aksi izmihlâldir.

“Arkadaşlar. Diğer benzerleri gibi Taşköprü’de yükselecek olan bu kendir ihzar tesisatı ve onu takip edecek kendir mensucat fabrikası ekonomik istihsalimizin yeni bir âbidesi, millî varlığımızın yeni bir temel taşı olacaktır. Böylelikle daha olgunlaşan ve daha verimleşen Türk milletinin hayatıyeti, enerjisi artacak, en ileri medeniyet ufuklarını aşacak ve Türk milleti, milletler ailesi arasındaki yerini alacak ve tarihî rolünü oynayacaktır. Bu yöndeki azmimiz kat’idir. Milletimizin yarınki ileri hamlelerini ve dinmeyen hızlarını, bacaları yükselecek, daima tütecek ve sayıları gün geçtikçe çoğalacak olan bu fabrikalar sağlayacaktır.

“Arkadaşlar. Bu tesisler de Türk işçisinin, Türk mühendisinin, Türk

sermayesinin, Türk kabiliyet ve zekâsının yeni bir eseri; devlet yapıcılığının, cumhuriyet yaratıcılığının yeni bir zaferi olacaktır.

“Arkadaşlar. Altı yıldan beri insanlık âlemini kan ve ateş tufanı içinde boğan İkinci Dünya harp felaketinden yurdumuzu koruyan, milletimizi aydın günler yaşamak bahtiyarlığına kavuşturan Millî Şefimiz, Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü’nün etrafında çelikleşen bir kitle halinde birleşmiş bulunuyoruz, ona inanıyoruz, ona güveniyoruz. Bugün olduğu kadar yarın da onun izinde ve emrinde emin ve müsterih olarak büyük ve çetin memleket davalarının başarılmaları için durmadan çalışacağız ve yeni yeni eserler yaratacağız. Taşköprü kendir ihzar tesisleri yurt için uğurlu, millet için faydalı olsun”.

Tören sonrasında valinin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye bir telgraf çektiği anlaşılıyor. İnönü bu telgrafa şu cevabı vermiş:

“Dr. Mithat Altıok, Vali. Verdiğiniz sevindirici habere teşekkürler eder, müessesenin yurda uğurlu olmasını dilerim. İsmet İnönü”¹⁴⁰

10.2. Sümerbank Genel Müdürü Hulki Alisbah’ın Konuşması

Sümerbank Genel Müdürü Hulki Alisbah 2 Haziran 1945 günü fabrikanın temel atma töreninde aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴¹

“Değerli milletvekilleri, Kastamonu’nun azimli valisi ve idarecileri, sayın davetliler ve Taşköprülülük arkadaşlarım. Hepinizi Sümerbank adına saygı ile sevgi ile selamlarım.

“Kiminiz uzaktan, kiminiz yakından geldiniz. İşimize ve sevincimize katılıyorsunuz. Bizim hızımızı ve şevkimizi yenilediniz. Size teşekkür borçluyum. Bugün Sümerbank’ın öteki işleri yanında bazılarının küçük görebileceği bir işe başlıyoruz. Fakat ben ve arkadaşlarım bunu hiç de küçük görmüyoruz. Bu başlanılan bir büyük işin beraberce attığımız ilk adımıdır. Yeni bir sanayi savaşının ilk hamlesidir. Güzel vatanımızın, şirin Anadolumuzun bir öz mahsulü olan kendirin millî sanayide lâıyk olduğu önemli yeri almasının başlangıcıdır. Kendir Türk’ün eski ziraat mahsullerinden birisidir ve denilebilir ki kendiri dünyaya Türkler tanıtmışlardır. Fakat ne yazık ki ziraatında de, sanayiinde de tanıttığımız zamanki gibi saklamış ve kalmışızdır. Kendirlerimiz nev’ileri bakımından yüksektir fakat elyafı bakımından düzeltilmek, emek harcamak zorundayız.

¹⁴⁰ Doğrusöz Gazetesi, 8 Haziran 1945, sayı:848

¹⁴¹ Doğrusöz Gazetesi, 5 Haziran 1945, sayı:847

Tohumunu bizden alan memleketler bu alanda bize örnek olacak ilerilikler göstermişlerdir. Kendir ziraatımız oldukça önemlidir. Son on senelik istatistiklere göre yılda ortalama 8500 ton kadar lif alınmaktadır. Bunun üçte birini belki biraz fazlasıyla Kastamonu yetiştirir. Bu ilin içinde de Taşköprü'nün özel bir yeri vardır. Kocaeli ve İzmir illerinin bazı ilçeleri ile Karadeniz bölgeleri istihsalin öteki kısımlarını verir. Bu istihsal rakamları toprağımızın verimine göre hiçtir. Bunun birkaç misline yükselmesi kolaylıkla ve hemen mümkündür. Şimdiye kadar çiftçimiz kendir ziraatını dış piyasanın isteğine göre ayarlamıştır. İstihsalimizin memlekette işlenen kısmı pek azdır. Bunun için dış piyasaya bağlı kalan her mahsulde olduğu gibi, miktarda ve fiatta kendi mahsulümüze kendimiz hâkim olamamışızdır. Ziraati geri kalmış, lif hazırlanması geri kalmış daha önceleri daha temiz, daha ince dokumalar yapılabilirken, modern teknik karşısında sanayi, bugün bir tanesi yaşayan sayılı birkaç teşebbüs dışında gerilemiştir. Birinci beş yıllık sanayileşme planı gereğince bankamız yurttan kendir sanayiinin geliştirilmesiyle de ödevlendirilmiş fakat ilk inceleme döneminin ardından gelen dünyanın sıkıntılı harp yılları teşebbüsleri geciktirmiştir. Bugün ilk sene planımızda kaybettiğimiz yılların üzüntüsünü içten hissederken daha çabuk, daha olgun sonuçlarla bunu gidermek ümit ve tesellisindeyiz.

“Planımıza göre her biri yılda dörder bin tonluk kendir sapı işleyecek yeterlikte iki kendir hazırlama tesisatı kuracağız. Bunun birincisi budur. Şirin ve güzel Taşköprü'den sonra bir de Kastamonu'da Gölveren'de eşini kurmak programımızda yer almıştır. Bu iki hazırlama tesisi kendi malımız olan liflerden Türk kendir mamüllerini yapacak fabrikanın birer basamağı olacaktır. Kastamonu çiftçisinin bu tesisattan faydalanacağını düşündüğümüz faydalar önemlidir:

1. Bugünkü sağlığa aykırı geri çalışma tarzından kurtulacaktır.
2. Kendiri soymak için sarfettiği zaman kendisine kalacak, bunu daha verimli işlerine ayırabilecektir.
3. Teknik bir işletmenin özen ve düzeni ile ziraatin verimini artırmak imkânlarını bulacaktır. Fakat bütün bu faydalar için tek şart, el birliği ile çalışmak, iş birliği yapmak, karşılıklı güvenle birbirimize bağlanmaktır.

“Sümerbank'ın bu işteki rolü aldığı görevi yerine getirmektir. Bunun başarı derecesini sevgili Taşköprülü hemşehrilerimiz sağlayacaktır. Tesisatı yapan biziz fakat onun hakiki sahipleri aziz Türk milletidir, sizsiniz. Yurdumuzu ileri bir memleket seviyesinde tutacak olan sanayi eserlerimizden birinin daha temel taşını koyarken bu varlığın büyük

koruyucusu devlet sanayiinin ilk kurucusu büyük Millî Şefimizin adını şükranla anmak bana ve bankama şerefli bir ödevdir. Sümerbank'ın bu son eseri de onundur. Çalışma yolumuzu gösteren, aydınlatan; çalışmalarımızı verimlendiren, verimimizi artıran Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne, onun Cumhuriyet hükümetine ve çok değerli başkanımıza karşı içten ve gönülden minnet hisleriyle bağlıyız. Ankara'daki işlerinden ayrılamayarak bugün aramızda bulunamadığının üzüntüsünü söylemekliğime beni görevlendiren sayın Ekonomi Bakanımız Fuat Sirmen'in bu eserin tahakkukundaki değerli karar ve direktifleri ilk koyacağımız taşın dahi temelidir.

“Sayın Vali Altıok'a, şimdiye kadar gösterdikleri yakın ilgiden dolayı teşekkürlerimi huzurunuzda ifadeden zevk duyarım. Kaymakam arkadaşımızın ve Taşköprü'deki emeğini görmek fırsatını bulduğumuz belediye başkanı Türkmen'in de arazi alımından başlayarak ilk hazırlıklardaki yardımları bizim için çok değerli olmuştur. Onlarla beraber Taşköprü'nün bankamızı sevinçle karşılayan halkına da teşekkür borçluyum. Bundan sonra da yardımlarına, mesaimizi desteklemelerine azami derecede muhtaç olacağız. Bunu esirgemeyeceklerine inanıyorum. Bu ilk temel üzerinde yükselecek fabrikanın memlekete hayırlı olmasını dilerim”.

10.3. Öğretmen Enise Dura'nın Konuşması

Fabrikanın temel atma töreninde, Genel Müdür Hulki Alisbah'tan sonra öğretmen Enise Dura bir konuşma yapmış ve sanayileşemenin önemini vurgulamıştır: ¹⁴²

“Kıymetli misafirlerimiz, sevgili yurttaşlarımız. Sayın valimizin uğurlu elleriyle temelini attıkları Kendir Fabrikasının törenini yapmak için toplanmış bulunuyoruz. Pek kıymetli misafirlerimizi memleketimizde görmekten biz Taşkörolüler sonsuz heyecan ve sevinç duyarken nihayetsiz sevgi ve saygılarla selamlar, hoş geldiniz deriz.

“Yüksek huzurlarınızla kurulan bu büyük müessesenin tarihî törenine; kalbimize kaynaşan, coşan şu kalabalığın nihayetsiz sevinci ile hayalen bulutlara karışan duman dalgalarının heybetli yükselişi ile sabahın güzel pembeliği içinde yeşil sırtlardan doğan güneşi selamlayarak uzun, kuvvetli başarı ve itimat telkin eden düdük haykırışının ilâhî sesiyle yazıyoruz. Kulaklarımız şimdiden hummalı bir faaliyetin gürültüsünü duymak, gözlerimiz bu faaliyeti doya doya seyretmek için bilseniz nasıl sabırsızlanıyor. Biz vatanımızda endüstrinin gelişmesini, yükselmesini

¹⁴² Kastamonu Gazetesi, 8 Haziran 1945, sayı: 848.

ve nihayet sağlamayı ileri, medeni bir millet olabilmenin en baş temeli sayıyoruz.

“Kömür, demir, bakır, krom gibi topraklarımızın altında kat kar hazineler uzanırken onları işletmenin muhakkak yükselmenin şanlı olduğuna ve o kaynakların vatanın ileri bir millet haline gelmesinin başlıca bir âmili bulunduğuna kuvvetli inanla inanmış bir kütleyiz. Biz kendi varlığımızdan, kendi zenginliğimizden faydalanmayı bilmeyi cumhuriyete ve onun kurucusu büyük Atatürk’e borçluyuz. Vatanın bugünkü ileri halini ve şu anın kıymetinin ölçüsünü her birimizin sevinçli duygularını, O’nun aziz hatırasına bağlamak hepimiz için mutlu bir ödev olacaktır. Harp yıllarında bile eskisine nazaran hızını kaybetmeyen endüstrileşme hareketlerine elimizden gelen son kudretle devam ediyoruz ki, temelini attığımız büyük eserle bir kere daha ispat etmiş oluyoruz. Yirmi yıl evvel ufak ihtiyacını yabancı kaynaklardan edinen büyük milletimiz, bugün kendi davasını da geliştirmek, sağlamak için Anadolu’nun bu şirin kasabasında kendir müessesesini kurmuş bulunuyoruz. Yirmi yıldır hangi davaya azimle varmadık, yirmi yıldır hangi davadan yenilerek uzaklaştık. İstemesini bildik, başardık ve yaşattık. İşte Türk milletinin büyük eserlerinden biri olan muazzam fabrikamız bugün kendiri liflerinden ayırmakla işe başlayacak ve yarın onlardan çeşitli dokumalar yapacak, vatana karşı vazifesinin timsali olarak milletimizin başı üstünde şerefle duracak, her yılımız bir evvelkinden daha daha ileri ve daha verimli olacaktır.

“Türk asırlar boyunca kurduğu yüce medeniyetiyle insaniyete olan büyük hizmetlerini ve tarihe kazandırdığı değerli başarılarını ispat etmiştir. Onsekiz milyon Türk, başında en mukaddes bayrak gibi taşıdığı Millî Şef’i ile vicdan huzuru, gönül rahatlığı, iman tazeliği içinde altı yıldır bitip tükenmeden sürüp giden ve cihanı kasıp kavuran bu feci fırtına ortasında medenî bir âbide olarak yükselmiştir. Türk milleti kendi aziz şefinin temsil ettiği enerji ile bir defa daha bugün şaha kalktı. Milletimiz büyük kamutayın bir tek işaretiyle endüstri alanında hep yeni bir savaşa atıldı. Sanayi ve endüstri hâlesiyle süslenmeyen nice istiklâl taşlarının ağır bir yük gibi taşıdığı başları ezdiğini tarih daima göstermiş ve göstermektedir. Bizim için parlak istikbal bu yüce gayret ve başarılarla ebediyete kadar sağlanmış olacaktır.

“Sayın valimiz, kıymetli misafirlerimiz. Türk milleti ve bilhassa Taşköprümüz için pek mutlu olan bugünü yüksek huzurlarınızla şerefliendirdiğiniz için teşekkür eder, tekrar tekrar hoş geldiniz derken

başbuğumuz, Millî Şefimiz yüce İsmet İnönü'ye, Büyük Millet Meclisi'ne bugünün ölmez hatıraları adına hepinize binlerce selamlar.”

Taşköprü Kendir Fabrikası, Kastamonu Vilayeti'nin ilk sanayi tesisi olma özelliğine sahiptir ve uzun yıllar hizmet vermiştir. Daha önce ifade edildiği gibi, 1984'de kendirleri daha iyi şartlarda değerlendirmek için SEKA tarafından kurulan Sigara Kâğıdı Fabrikası hizmete girmiştir. Balkanların ve Orta Doğu'nun en mükemmel fabrikası bir müddet çalışmış ancak kısa bir süre sonra hammadde sıkıntısı yaşamıştır. Halk kendir ekmekten vaz geçmiş, fabrika da 2002'de özelleştirilmiştir. Kastamonu ve ilçelerinde bugün kendir tarımı hemen hemen hiç yok gibidir. Kendir ekilmemesi urgancılık mesleğini de bitirmiştir.

XI. İNEBOLU LİMANI

İnebolu limanı Kastamonu açısından son derece önemlidir. İnebolu, yakın zamana kadar Kastamonu ve Çankırı'nın, hatta bir ölçüde Ankara'nın dışa açılan penceresi konumunda olmuş; vapurlarla gelen mallar buraya çıkarılmış, sonra iç kısımlara taşınmıştır. Yine aynı şekilde iç kesimlerden toplanan ürünler dışarıya gönderilmiştir. Limanın olmayışı ithalat ve ihracat işlerini önemli ölçüde engellemiştir. Fırtınalı havalarda vapurlara yükleme ve boşaltma yapılamadığı için ihraç malları bozulmuştur. Bütün bunlara rağmen burada liman yapılması sürüncemede kalmıştır. 1882'de başlayan inşaat yıllarca sürmüş; zaman zaman çeşitli nedenlerle kesintiye uğramış, nihayet birkaç sene önce bitirilmiştir. Bunca emeğe ve beklentiye rağmen ortaya kapasitesi düşük küçük bir liman çıkmıştır. Bu durum dün olduğu gibi bugün de Kastamonu ekonomisini önemli ölçüde etkilemeye devam ediyor. Uzun zamandır belediyenin yönetiminde bulunan liman 2015 yılı sonlarında özelleştirilmiştir. Bundan sonra nasıl kullanılacağı konusunda şimdilik bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak kapasite genişletilmediği ve düzgün bir yolla iç kesimlere bağlanmadığı sürece Kastamonu ekonomisine arzu edilen katkıyı vermesi beklenemez.

Liman inşaatı Kastamonu Valisi Sırrı Paşa'nın zamanında başlamıştır. Vali, Sadaret Makamına bir yazı yazmış, sıkıntıları izah etmiş ve İnebolu'ya bir liman yapılmasını önermiş.¹⁴³

Valinin bu isteği uygun görülmüş ve 1298 (1882) mâli yılında İnebolu limanının inşaatı başlamıştır. Sırrı Paşa, liman inşaatı ile yakından ilgilenmiş; İnebolu'ya giderek zamanının büyük bir kısmını çalışmalara ayırarak âdetâ yapılacak işi tahayyül etmiş. Paşa görevden ayrılırken halefi Abdurrahman Paşa'yı İnebolu'da beklemiş ve ona liman inşaatı hakkında bilgi verdikten sonra, "Size yetim bir evlat bırakıyorum, cümlece müselleme

143 Mustafa Eski, "İnebolu Limanının Tarihçesi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XIII, sayı:39(1997).

olan imârât-ı mülkiyemizden birisi de şu görmüş olduğunuz inşaat olsun. En büyük ricam ikmâlîne inâyetinizdir” demiştir¹⁴⁴.

Vali Abdurrahman Paşa da liman inşaatı ile yakından ilgilenmiş, zaman zaman İnebolu’ya giderek çalışmalara bizzat nezaret etmiş; ilgili makamlara raporlar göndererek ihtiyaç duyulan araçları sağlamıştır.

Abdurrahman Paşa’nın ayrılmasından sonra inşaat ile ilgili ciddi sayılabilecek çalışmaların yapılmadığı görülüyor. Nitekim basına yansıyan bir haberden, İneboluluların 1911 yılında bir protesto mitingi düzenlediğini öğreniyoruz..¹⁴⁵

İnşaatın gecikmesinin yarattığı huzursuzluk ve muhtemelen miting haberinden dolayı İstanbul’dan Nâfiâ mühendisi Manikos İnebolu’ya tayin edilmiş ve yolluk ve yevmiyesi için 40 bin kuruş gönderilmiştir. Halk çalışmaların başlamasından dolayı sevinmiştir.¹⁴⁶

Ancak bütün bunlara rağmen çalışmaların kısa süreli olduğu görülüyor. Basına yansıyan bir habere göre 1912 yılında inşaat için 10 bin lira ayrılmış ve İstanbul’a giden mühendis Panomanikos’un İnebolu’ya gelmesi ve işe başlaması istenilmiş. Yine aynı kaynağa göre bütçeye 250 bin kuruş para konduğu ve başkaca para verilmeyeceği bildirilmiştir¹⁴⁷.

1912 yılında liman çalışmalarının tamamlanması için Fransızlarla bir anlaşma yapılmış ve Öjen adında bir mühendis İnebolu’ya gelmiştir. Ancak araya I. Dünya Savaşı’nın girmesi üzerine herhangi bir çalışma yapılamamıştır¹⁴⁸.

I. Dünya Savaşı yıllarında Macarlar da liman konusuyla ilgilenmiş, bu maksatla Macar mühendisler Kastamonu’ya gelmiş. Macarlar Ilgaz ormanları ile Küre madenlerini değerlendirmeyi düşünmüşler. Ulaşım için Kastamonu - İnebolu arasına tren yolu, Kastamonu- Ilgaz arasına dekovil planlanmışlar. Antrepoların yapımı da dikkate alınarak tren güzergâhının İnebolu’da Kızılkara deresine kadar ulaşması tasarlanmış.¹⁴⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında liman konusunun yeniden alevlendiğini görüyoruz. İnebolu İdare Meclisi 8 Ekim 1339 (1923) tarihli bir mazbata ile Vilayetten 150 bin lira istemiş. Daha sonra 26 Ocak 1341 de bu istek,

¹⁴⁴ **Açıksöz Gazetesi**, 27 Haziran 1341, sayı: 1402.

¹⁴⁵ **Kastamonu Gazetesi**, 14 Mart 1327, sayı:1884.

¹⁴⁶ **Kastamonu Gazetesi**, 1 Ağustos 1327, sayı:1904

¹⁴⁷ **Köroğlu Gazetesi**, 28 Mart 1328, sayı:158.

¹⁴⁸ **Açıksöz Gazetesi**, 27 Haziran 1341, sayı: 1402.

¹⁴⁹ **Açıksöz Gazetesi**, 27 Haziran 1341, sayı: 1402.

Belediye Meclisi ve Ticaret Odası tarafından tekrarlanmış. Ancak müspet bir cevap alınamamıştır.¹⁵⁰

Güzel İnebolu Gazetesi'ndeki bilgilere göre, 1926 yılında mevcut mendirek de yıkılmış¹⁵¹. 1927 yılında 100 bin lira ödenek ayrılmış, ancak müteahhit işe başlamamış. Nihayet liman ikmal inşaatı 10 Nisan 1928 tarihinde 104 bin lira keşif bedel üzerinden ve 7800 lira geçici teminat ile açık eksiltmeye çıkarılmış.¹⁵² 1929 yılında bütçeye 500 bin lira ödenek konmuş ve her yıl 100 bin lira harcanması şart koşulmuş. Buna rağmen çalışmalar ilerleyememiştir.¹⁵³

İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildikten sonra ilk yurt gezisini Kastamonu'ya yapmış ve İnebolu'yu da ziyaret etmiş. Burada parti başkanı Fethi Mağara ile Ticaret Odası Başkanı Mehmet Göçmen'den ilçe hakkında bilgi almış. Her ikisi de limansızlıktan yakınmışlar, bu durumun İnebolu havalisi açısından taşıdığı önemi belirtmişler ve vapurların iyi havalarda bile en fazla 2 saat kalabildiğini anlatmışlar.¹⁵⁴

Vali Avni Doğan, İnönü'nün gezisini değerlendirirken, mevcut mendireğin içinin derinleştirilmesi için İnönü'nün ilgilendiğini, Karabük'e vardığında İngiliz şirketi mühendislerine konuyu incelemeleri için talimat verdiğini söylemiştir.¹⁵⁵

Araya II. Dünya Savaşı'nın girmesi üzerine herhangi bir çalışma olmamış. Ancak 1942 yılında Doğrusöz Gazetesi'nde yayınlanan "Unutulan Dava (6 Şubat) ve "Halledilemeyen Davamız" (26 Mayıs) adını taşıyan makalelerle konu eleştirilmiştir.

1945'de 750 bin, 1946'da 3 milyon lira ödenek ayrılmış. Bunu duyan halk çok sevinmiş ve Belediye Meclisi tarafından Saraçoğlu hükümetine minnetlerini ifade eden telgraf çekilmiş¹⁵⁶. Liman 18 Nisan 1946 tarihinde 3.5 milyon lira ile Ereğli limanını da yapan Arı İnşaat Şirketine ihale edilmiş.¹⁵⁷ Aynı yılın Mayıs ayında çalışmalar başlamış, ilk kazmayı Kaymakam Nasuhi Karaosman vurmuş, kurbanlar kesilmiş. 400 işçi çalışmış ve şirkete ait 60 kamyon gelmiş¹⁵⁸. Ancak daha sonra şirket ile

150 **Açıksöz Gazetesi**, 27 Haziran 1341, sayı:1402.

151 **Güzel İnebolu Gazetesi**, 24 Haziran 1926, sayı: 53.

152 **Güzel İnebolu Gazetesi**, 29 Mart 1928, sayı:143.

153 **Açıksöz Gazetesi**, 28 Şubat 1931, sayı:2649.

154 Mustafa Eski, **İsmet İnönü'nün Kastamonu Gezileri**, Çağdaş Yay. İstanbul 1995, s.70-72.

155 **Doğrusöz Gazetesi**, 16 Aralık 1938, sayı:164.

156 **Doğrusöz Gazetesi**, 12 Şubat 1946, sayı:908.

157 **Doğrusöz Gazetesi**, 26 Nisan 1946, sayı:927.

158 **Doğrusöz Gazetesi**, 13 Ağustos 1946, sayı:957.

Bayındırlık Bakanlığı arasında problem çıkmış ve Bakanlık işi tasfiye etmiştir.

İsmet İnönü, 1949 yılında Kastamonu'yu ikinci kez ziyaret ettiğinde, İnebolu'ya gitmiş ve liman çalışmaları hakkında bilgi almış; gecikmeler dolayısıyla kızgınlığını ifade etmiştir.

İnebolu limanının bu kadar gecikmesinde yönetim hataları ve para sıkıntıları önemli rol oynamıştır. Ancak mesele sadece bununla kalmıyor. İnebolu'da yaşlı kişilerden¹⁵⁹ aldığımız bilgilere göre, kayıkçı mütegalibes, işlerinin bozulacağı gerekçesiyle liman yapımını hep engellemiş. İşin bu tarafını da gözden uzak tutmamak gerekir, kanatindeyiz. Ancak her şeye rağmen devletin kararlı olması, ödenek ayırıp işi bitirmesi gerekirdi.

Kemal Zeytinoğlu, bayındırlık işleri hakkında bilgi verirken limanın bitirileceğini söylemiş, 1953 yılında 8 milyon lira ödenek ayrılmıştır.

1946' dan 1975 senesine kadar muhtelif zamanlarda 590 m. ana mendirek, 300 m. tâli mendirek, 90 m. rıhtım, 100 m. balıkçı rıhtımı yapılmıştır.

1975 yılında, 37.733.550 lira keşif bedelle ana mendirek 330 metre uzatılarak 920 metreye çıkarılmıştır. 8 m. derinlikte 200 m. uzunlukta ve 4 m. derinlikte 120 m. uzunlukta balıkçı rıhtımları yapılmıştır.

1980 yılı fiyatlarıyla 30 milyon lira keşif bedelle ana mendirek duvarı ve fener kulesi inşa edilmiştir.

1985 yılında 109 milyon lira keşif bedelle eksik işler tamamlanmıştır.

1993 yılı fiyatları ile 17 milyar lira keşif bedelli liman kapasite artırımı inşaatı başlamıştır. 1997'de o günün para değeri ile 3.539.250.000.000.- liralık bir proje daha hazırlanmış ve çalışmalar 2000 yılına sarkmış, bugünkü şekliyle tamamlanmıştır.

Gelecek kuşaklar İnebolu limanı için, 19. asırda başladı, 20. yüzyılda devam etti ve nihayet 21. asırda bitirildi, diyeceklerdir. Dünya liman tarihinde inşaatı üç asra yayılmış bir liman yoktur. Bugün liman kapasitesi yetersizdir; genişletilmesi ve derinleştirilmesi arzu edilmektedir. Büyük tonajlı yük gemileriyle kruvaziyer gemilerinin demirlemesine müsait değildir. Bu şekliyle turizme hizmet etmesi mümkün gözüküyor. Öyle anlaşıyor ki İnebolu'da liman yapımı konusu daha uzun müddet tartışılmaya devam edilecektir. Bilinmelidir ki limanı yetersiz ve demiryolu olmayan bir ilin sanayileşmesi ve diğer illerle rekabet edebilmesi mümkün değildir.

¹⁵⁹ Bu konudaki bilgiler, 1997 yılında, İnebolu'da Faik Yurtsever(1915) ve İzzet Aksoy(1916) adlı kişilerden alınmıştır.

XII. BİTMEYEN ÖZLEM: DEMİRYOLU

İmparatorluğun son zamanlarında demiryolu için önemli çalışmalar yapıldığını biliyoruz. İzmir-Aydın, İstanbul-İzmit, Edirne-İstanbul arasındaki hatlar öncelikle hizmete girmiştir. Ancak büyük atılım Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış. Demiryolunun bir ilin gelişmesinde ne kadar önemli olduğunu anlatmaya gerek yok, herkes bilir. Geçmişte Kastamonulular bu konuya çok önem vermişler ancak bütün çabalara rağmen o günkü konjonktürde başarılı olamamışlar. İlin ekonomik ve sanayi açısından geri kalmasında en önemli etkenlerden olan demiryolu konusundaki çalışmaları yeni nesillerin bilmesi için özet halinde yazmayı uygun bulduk. Zira bu konu bugün de tartışılmaktadır.

Ankara- Çankırı- Ereğli arasında demiryolu yapılmasına karar verilmiş. Nafia komisyonu başkanı ve Trabzon mebusu Muhtar Bey bir rapor hazırlamış. Amaç kömürün iç kısımlara taşınması. Hattın Safranbolu'dan bir kol ile Azdavay Söğütözü'ne kadar uzatılması düşünülmüş. 1926 sonlarında konu TBMM'de tartışılmış. Kastamonu milletvekilleri hattın Kastamonu'dan geçmesi için çaba göstermişler.

İlk incelemeye göre, Devrez vadisinin denizden yüksekliği 700, Tosya-Kastamonu arasındaki geçidin yükseltisi ise 1650 metre. Teknik yönden tepeyi aşmak mümkün değil. Ilgaz geçidinin yüksekliği 1800 metre; burası da aşılamazmış. 'Şimendifer deveye benzer; inişi de, çıkışı da sevmezmiş' diyorlar. Çerkeş'ten geçip Soğanlı çayı üzerinden Araç'a geçmek de mümkün değilmiş. Özetle, Ilgaz dağ silsilesi tümüyle engel olmuş. Geriye Safranbolu-Araç-Kastamonu hattı kalmış. Bakanlık prensip olarak karşı değil ama öncelik Safranbolu-Söğütözü. Ancak daha sonraki aşamalarda Safranbolu-Kastamonu hattı mümkün görülüyor.

Trabzon mebusu Muhtar Bey'in raporu TBMM'de tartışılırken Kastamonu Mebusu Ali Nazmi Bey; Kastamonu'dan İnebolu'ya bir hat

gidebilir mi diye sorunca, Nafia Vekili Behiç Bey olumsuz cevap veriyor. Muhtar Bey de Söğütözü'nden gidilebileceğini, aradaki mesafenin zaten kısa olduğunu söylüyor. O zaman Ali Nazmi Bey, “Şu halde Kastamonu'nun inkişafının temini mümkün olamayacak” diye sitem ediyor. Bunun üzerine Behiç Bey “Sizin dediğiniz gibi olursa çok müşkül olur” diye cevap veriyor. Görülüyor ki Ali Nazmi Bey tren yolunun Kastamonu'ya gelmesiyle yetinmiyor, hattın İnebolu'ya kadar uzatılmasını da istiyor.

TBMM'deki görüşmelerde ümitsiz bir tablo ortaya çıkınca moraller bozulmuş. Mebuslardan Tunalı Hilmi Bey söze girerek havayı yumuşatmak istemiş ve şunları söylemiş: “Bir acı kahvenin 40 yıl hatırı vardır, bir çocuğun hâtıraları çok kıymetlidir; 13,14 yaşım Kastamonu'da geçti. Kastamonu mebusları olan gerek Ali Nazmi Bey ve gerek Hasan Fehmi Beyefendi endişeli olduklarından bahsettiler. Meşrutiyette Samsun'da çıkan Anadolu Şulesi gazetesiyle diğer bir gazete arasında bir münakaşa kapısı açıldı: Sivas hattı nereden yapılacaktır? O zaman tatlı tatlı gülümseyerek dedim ki, ‘Çocuklar, beyhude yere endişe etmeyiniz. Oğlum yaptıramazsa torunum yaptıracak, o da yaptıramaz ise torunumun torunu yaptıracak’. Kastamonulular çalışınız. Bu hat bir an evvel yapılacaktır. Tekmil Anadolu, elimdeki damarlar gibi şimendiferle kaplanacaktır.”¹⁶⁰

İşlerin iyi gitmediği görülünce bu kez sekiz kişilik bir Kastamonu heyeti, 18 Aralık 1926 günü Mustafa Kemal Paşa'yı ziyarete gitmiş. Heyette şu kişiler var: CHF mutemedi Refik, Ticaret Odası 2. başkanı Hacı Mehmet Rıza, Dr. Ferit, Belediye Reisi Corukzâde Hilmi, Hüsnü Açıkşöz, tüccarlardan Ballıkzâde Muhsin, başmühendis Abdulah ve İnebolu Belediye Reisi Hüseyin Kâşif beyler. Milletvekillerinden Ali Nazmi Bey, Ali Rıza Bey ve Mehmet Fuat Bey ile Vali Müştak Bey heyete Ankara'dan katılmış.

Heyet 21 Aralık 1926 günü Meclis'te Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmiş; yanında Kâzım Karabekir Paşa da varmış. Heyete Maârif Vekili Mustafa Necati Bey başkanlık etmiş.¹⁶¹ Son derece sıcak karşılama olmuş; 1925'deki ziyaretten, gördüğü ilgiden, Kastamonululardan övgüyle söz etmiş; öncelikle yolların vaziyetini sormuş. Belediye Başkanı Corukzâde Hilmi Bey şu konuşmayı yapmış:

¹⁶⁰ **Açıkşöz Gazetesi**, 27 Aralık 1926, sayı:1846

¹⁶¹ Mustafa Necati Bey, 1921-22 yıllarında İkinci Dönem İstiklal Mahkemesi Başkanı olarak Kastamonu'da bulunmuştur. Halkla ilişkileri ve sosyal konulardaki çalışmalarından dolayı Belediye kendisini Fahri Hemşehri olarak seçmiştir. Bu, TBMM'nin açılışı esas alındığında Türkiye'de verilen ilk fahri hemşehrilik unvanıdır. Geniş bilgi için bkz.: Mustafa Eski, **Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları**, Ankara 1990.

“Büyük Gazi, ihyakâr ve faziletkâr elinizle rehâ ve saâdetin şâhikalarına ulaşmakta olan Türk vatanının aziz bir parçasının çok samimi, çok nezih ihtirâmat-ı ta’zimkârânesini takdime müsaâde buyrunuz. Aziz ve mübeccel dâhî. Memleketin istiklâl, refah ve saâdeti yapılan binlerce fedakârlık ve muvaffakiyetlerle tetvic eden inkılâbattan en mühimi ilk defa cilvegâh olmakla bahtiyar olan Kastamonu halkı, bizleri aziz mukaddes Gazi’ye karşı duydukları derin minnet ve şükranı arza memur ettiler. Geçen sene huzurunuzun verdiği yüksek aziz zevki bir türlü unutamayan Kastamonu halkı, nurlu yüzünüzü görmek, feyizli sözlerinizi işitmek için sabırsızlanıyor. İnkılâbın ilk gününden beri çizdiğiniz saâdet yollarında hiç tereddütsüz yürüyen ve dünya durdukça bu nurlu yolu bırakmayacak olan Kastamonu ve mülhakatı halkının saf ve nezih ruhundan kopan ve kelimelerin ifadesinden hariç kalan hisleri dâhiyâne nazarlarınız bizzat tahlil buyurmuştur. Mübeccel huzurunuzda bulunduğumuz şu dakikalar hayatımızın en şerefli ve en saâdetli anlarıdır. Bu büyük şerefi, bol bahtiyarlığı saklayacağız. Bizi saâdet ve hayata ulaştıran muazzez şahsınızın önünde en derin, en ta’zimkâr hissiyat ile eğilir ve Kastamonu halkının nihayetsiz hürmet ve ta’zimâtını takdim eyleriz; mübeccel, halâskâr Gazimiz.”¹⁶²

Bu konuşmaya Mustafa Kemal Paşa kısaca cevap vermiş: “Kastamonu halkının hakkımda göstermiş olduğu ve heyet-i muhteremeniz vedâatiyle izhar ettikleri hissiyattan dolayı teşekkür ederim. Kastamonu’nun nezih muhitinde geçmiş günlerimin içinde unutulmaz hatıralar doludur. En müsait bir fırsatta yine memleketinizi ziyaretle muhterem Kastamonu halkının temiz sinesinde bulunmak en büyük arzularımdandır. Muhterem Kastamonu halkına selamlarımın iblâğını heyet-i muhteremenizden rica ederim efendim”.¹⁶³

Görüşme sırasında Safranbolu-Kastamonu- Söğütözü hattı konuşulmuş. Hacı Mehmet Rıza Bey bu konuda ciddi etüt yapılmadığını, aceleye getirildiğini ifade etmiş. Mustafa Kemal Paşa verilen izahatı dikkatle dinlemiş, “Merak etmeyin, o da olur.” demiş. Kabuldeki sıcak ve samimi ortamdan dolayı heyet huzurdan sevinerek ayrılmış.

Heyet 22 Aralık 1926 günü saat 15’de önce TBMM Başkanı Kâzım Karabekir’i ziyaret etmiş. Karabekir Paşa heyeti son derece sıcak karşılamış, iltifatta bulunmuş, şu sözlerle gönülleri okşamış: “İstiklâl Harbi zamanlarında Müdafaa-i Milliye Vekili iken Kastamonuluların çok

¹⁶² Açıksöz Gazetesi, 25 Aralık 1926, sayı:1844.

¹⁶³ Aynı yer.

yüksek ve fedakârâne hareketlerine bizzat şahit oldum. Bu muhterem muhitin İstiklâl Harbi'nde göstermiş olduğu çok necip ve çok aziz harekâtı bizzat yakından takip ettim. Bu muhite karşı duyduğum samimi incizap pek yüksektir. İnşaaallah bir fırsatta güzel memleketinizi ziyaret edeceğim. Heyetinizin takip etmekte olduğu şimendifer meselesinde de tamamen hakkınız olduğuna kaniim. Şimendifer ma'mureler, şehirler için yapılıır. Öte tarafta kasabalar, şehirler var iken yalnız kömür taşımak gayesiyle şimendifer güzergâhını dereden, tepeden geçirmeyi şahsen muvâfık bulmuyorum. Mamâfih mesele bitmemiştir. Mıntıka-i intihâbiyem olan Karasi'de böyle bir vak'a bizim karşımıza geldi. Toplandık, çalıştık, yeni bir etüt yaptırdık Tam dediğimiz yere getirmediysek bile yirmi kilometre kadar olsun dediğimize yaklaştırdık. Siz de emin olunuz muvaffak olacaksınız.” Bu konuşma üzerine heyetin gözleri yaşarmış; sevimli ellerini sıkıp veda ederken bu kez yine “Çalışınız, bu işin peşini bırakmayınız, her halde muvaffak olacaksınız” demiştir.¹⁶⁴

Heyet aynı gün Başvekil İsmet İnönü ile görüşmüş. O da heyeti “Hoş geldiniz, arkadaşlar.” hitabıyla pek samimi bir şekilde karşılamış ve şunları söylemiş: ”Arkadaşlar, biliyoruz ki evvelce Kastamonu denince Anadolu, Anadolu denince Kastamonu hatıra gelirdi. Bu muhitin halkı çok nezih ve çok asildir. İlk kıta hayatımdan beri bu muhit halkı ile temas ederim. Çok sadık, çok cesur askerleriniz, ezcümle çavuş ve onbaşılarınızla beraber bulundum. Ezcümle halkınız içinden yetişen çavuş ve onbaşılarınızı takdir ederim. İstiklâl Harbi'nde bu vilayet bize çok müzâheret gösterdi ve çok fedakârlıkta bulundu. Takip etmekte olduğunuz şimendifer meselesi hakkında lazım gelen izahatı vereyim.”

İsmet İnönü, yapımına başlanan hatların bir başlangıç olduğunu; Söğütözü'ne en kısa hattan gitmek mecburiyeti olmakla beraber, Kastamonu'nun şimendiferden mahrum edilemeyeceğini; Söğütözü'nün bir kol ile Kastamonu'ya ve diğer bir kol ile İnebolu'ya bağlanacağını söylemiş. Devamla, Adapazarı-Bolu hattının da Kastamonu'dan geçerek Samsun - Sivas hattına bağlanacağını müjdelemiş ve sözlerine şöyle devam etmiş: “Yapılan işler 500 kilometredir; daha o havaliden 700 kilometrelik hat geçecek ve Kastamonu bu hatlar sayesinde o muhitin en mühim bir merkez-i ticarî ve iktisâdisi olacaktır.”¹⁶⁵ Bu sözler heyeti çok sevindirmiş; “Mübeccel hükûmetimiz bizi mesut etmek ve bizi hayat ve

¹⁶⁴ **Açıksöz Gazetesi**, 4 Kânun-ı sâni 1927, sayı: 1853.

¹⁶⁵ Aynı yer.

refaha ulaştırmak için bir baba şefkatiyle hareket etmekte ve bizi bizden ziyade düşünmektedir. Âti bizimdir, bizim olacaktır” diye kendi aralarında konuşmuşlar.

Heyet daha sonra işin asıl sahibi Nafia Vekili Behiç Bey’i ziyaret etmiş. Behiç Bey haritayı getirtmiş, Kastamonu paftasını açmış. “Sizin istediğiniz bizim istediğimiz hattan 90 kilometre fazla. Bu masrafı yapamayız,” demiş. Verdiği bilgiye göre kömür taşınırken 100 kilometrede 3 lira masraf biniyormuş. Hat Söğütözüne geçerken 90 km. uzayacağından Behiç Bey hattın Kastamonu’dan geçmesine karşı çıkmış; doğrudan Safranbolu-Söğütözü hattını savunmuş.

Heyetin itirazı řu noktada toplanıyor: Hat uzayabilir, ama bu vaziyette trenler Söğütözü’nden Safranbolu’ya sadece kömür taşır, geriye boş döner. Hat Kastamonu üzerinden geçerse yolcu ve eşya da taşınır; öte tarafta meydana gelen zarar bu şekilde daha fazlasıyla karşılanmış olur; ekonomik hayata canlılık getirir, çevre ilçeler de bundan yararlanır.

Heyet görüşme sırasında demir fabrikasının nerede yapılacağını sormuş. Bundan maksat demir-çelik tesisleri; o zaman Karabük’teki fabrika henüz yok. Behiç Bey bu konuda henüz karar verilmediğini söylemiş. O günkü ölçüye göre bir okka demir üretmek için iki okka kömür gerekiyormuş. Söğütözü’nün yakınlığı hesaba katılarak heyet, demir fabrikasının yani bugünkü Karabük Demir-Çelik tesisinin Seydiler veya Devrekânı’da kurulmasını teklif etmiş.

Son olarak İktisat Vekili Rahmi Bey ziyaret edilmiş, kendir fabrikası ve bu hususta kurulacak olan şirket konuşulmuş. İnebolu limanı için 100 bin lira ödenek istenmiş.

Verilen sözlere ve yapılan ziyaretlere rağmen müspet gelişme olmamış. Açıksöz gazetesi 1927 yılının başından itibaren altı ay süreyle, Muhtar Bey’in yazdığı raporu eleştirmiş; aceleye getirildiğini, haksızlık edildiğini uzun uzun anlatmış. Bu yayınların etkili olduğu anlaşılıyor.

Kastamonu’dan bir heyet 21 Temmuz 1927 günü Ankara’ya gitmiş. Heyette Corukzâde Hilmi Bey, Hüsnü Açıksöz ve Cemal Koral bulunuyor. Önce Maârif Vekili Mustafa Necati Bey’i sonra Nâfiâ Vekili Behiç Bey’i ziyaret etmişler. Behiç Bey, “Heyet gidiyor. Kastamonu arazisinin vaziyet-i iktisâdiyesi müsait olursa hat Kastamonu’dan geçecektir.” Diyor.

Behiç Bey'in sözünü ettiği ikinci heyet 26 Temmuz 1927'de gelip 15 gün inceleme yapmış, yeni bir rapor hazırlamış. Heyette şu kişiler bulunuyor: Aydın mebusu mühendis Mithat Bey, Çorum mebusu mühendis Ziya Bey ve mühendis Hâmi Bey. 26 Temmuz akşamı belediye salonunda misafirler onuruna ziyafet veriliyor. Orada belediye üyesi Bâki Bey konuşmuş; İlin kendir, orman ve maden potansiyelini anlatmış, İstiklâl Harbi'nde Kastamonuluların hizmetlerinden söz etmiş. Bu konuşmaya Ziya Bey cevap vermiş.¹⁶⁶

Heyet İnebolu'da iken Hâmi Bey hastalanmış, İstanbul'a gitmiş. Mithat Bey de Ilgazlardan bir geçit bulunabilir mi diye İhsangazi'ye uğrayıp Ankara'ya dönmüş.

Milletvekili Ali Nazmi Bey raporun müsbet olduğunu telgrafla bildirmiş. Ancak hat konusu yine çözülememiş ki, bu kez Ekim sonunda üçüncü bir heyet gelmiş. Sivas hattı müdürü Rafet Bey, Ankara-Ereğli hattı müdürü Nuri Bey, Muhtar Bey ve iki İsveçli mühendis. 15 gün süreyle Safranbolu-Söğütözü arasında inceleme yapılmış.¹⁶⁷

Tartışmalar bundan sonra nereye kadar uzadı bilemiyoruz. Bugün itibariyle aradan 90 yıl geçti ama ortada tren yok. Yerel basın daha önceleri olduğu gibi, günümüzde de bu konuyu gündeme getiriyor. Ancak devletin ulaşım planında Kastamonu'ya demiryolu bulunmuyor. Yukarıda yazıldığı gibi, en doğrusunu Tunalı Hilmi Bey söylemiş: **“Oğlum yaptırılmazsa torunum yaptıracak, o da yaptıramaz ise torunumun torunu yaptıracak.”**

Bugün itibariyle dördüncü nesil iş başında; bakalım, bundan sonra Kastamonu'ya tren getirmek hangi kuşağa nasip olacak?

¹⁶⁶ **Açıksöz Gazetesi**, 27 Temmuz 1927, sayı:2009.

¹⁶⁷ **Açıksöz Gazetesi**, 3 Teşrin-i sani 1927, sayı: 2087

KAYNAKLAR

GAZETELER:

Açıksöz Gazetesi
Dersaâdet Ticaret Odası Gazetesi
Doğrusöz Gazetesi
Kastamonu Vilayet Gazetesi,
Köroğlu Gazetesi
Yenises Gazetesi

MAKALELER:

Açıksöz, Hüsnü, “Kastamonu Bankası”, **Doğrusöz Gazetesi**, 2.8.1938, sayı:124
-----, “Yine Bankaya Dair”, **Doğrusöz Gazetesi**, 5.8.1938, sayı:125.
Çiftçiler Yurdu, Kastamonu Matbaası, Kastamonu 1335.
Devellioglu, Ferit, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1986
Eski, Mustafa, **Mustafa Necati Bey’in Kastamonu’daki Çalışmaları**, Ankara 1990.
-----, **İsmet İnönü’nün Kastamonu Gezileri**, Çağdaş Yay. İstanbul 1995
-----, “İnebolu Limanının Tarihçesi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XIII., sayı:39 (1997).
-----, **Kastamonu Valileri 1838-2000**, Kastamonu Valiliği Yay., Ankara 2000.
-----, **Atatürk’ün Kastamonu Gezisi**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yay. Ankara 2000.
-----, **Kastamonu Bankası T.A.Ş.** Ankara 2002.
-----, **Hüsnü Açıksöz’ün Makaleleri**, Kastamonu Valiliği Yay., Ankara 2008.
-----, **İsmail Habib Sevük’ün Kastamonu Yılları**, Kastamonu 2010.

İbret, B. Ünal, **Küre Bakır Diyarının Coğrafyası**, Ankara 2007.

Kastamonu Vilayeti Salnamesi, Nu:20, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1315.

Kastamonu Vilayeti Salnamesi, Nu:21, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1318.

Mustafa Sadık Efendi ve Şürekâsı Şirket-i Hususîyesi, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1304.

Kastamonu Terakki-i Zirâiye Şirket-i Osmaniyesi Nizamnamesi, Kastamonu 1325.

Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu 1330.

Kastamonu Millî Ticaret Anonim Şirketi Nizamnâme-i Dâhiliyesi, İkdâm Matbaası, İstanbul 1339.

“Kastamonu’da Yeni Bir Müessese”, **Kastamonu Vilayet Gazetesi**, 18 Şubat 1930, sayı: 2911.

Kastamonu Kendiri, Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası Yay. İstanbul 1935.

Kastamonu Vilayetinin Ticarî, Sınâî ve Ziraî Durumu, 934, 935, 936, Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Kastamonu 1937.

Kastamonu Yerli Mahsuller Ticaret ve Sanayii Türk Anonim Şirketi Ana Mukavelenamesi, Kastamonu, 1956.

Nazır, Bayram, “Dersaadet Ticaret Odasının Kuruluşu ve İlk İcraatları.”, **e-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, sayı: 96 (17 Şubat 2010).

INDEX

A

Abbas Konyalı 19
ABD 97
Abdi 64, 143
Abdipaşazâde Hacı Hâfız Abdülaziz 22
Abdipaşazâde Hakkı 82
Abdulah 166
Abdurrahman Paşa 161
Abidin Huzur 139
Abrahamyan Ohannes 65
Açıksöz 56, 143
Açıksöz gazetesi 51, 169
Adana 11
Adapazarı 168
Adilcevaz 12
Âdil Yücebıyık 139
Adnan Menderes 19
A.Haşim 22
Âhiçelebi 12
Ahmet 84, 95
Ahmet Hamdi 24
Ahmet Koçoğlu 139
Ahmet Maliki 108
Ahmet Yalçın 135
Ahmet Yurtsever 135
Ahmet Zeytinli 135
Ahtebole 12
Akçakoca 148
Akdoğanlızâde 96
Akdoğanlızâde Faik 21, 25, 32, 50
Akdoğanlızâde Halil 13
Akdoğanlızâde Mehmet Ali 71, 72, 73, 75
Akif 65
Akkaya 3
Alaatin Himmetoğlu 19, 109, 108
Alexsandr İspiraki 11
Alibâzicizâde Mehmet Feyzi 81
Aliçelebizâde Mehmet 82
Alikamanzâde İsmail 21, 25
Ali Nazmi 166, 170
Ali Rıza 21, 25
Ali Seymen 136
Aliyazıcızâde Nuri 82
Almanya 109
Altıağazâde Ali 84, 95
Altıağazâde Hâfız Mehmet 73, 97, 98, 105
Altıkulaçzâde Ahmet Hasbi 81
Altıntopoğlu Kostaki 71, 72, 73
Ambarcızâde Âkif 22, 25
Anadolu 159, 168
Anadolu Milli Mensucat Şirketi 97
Ankara 16, 57, 115, 148, 149, 150, 153, 158, 170
Ankaralızâde Hâfız Mehmet 73
Ankara Sandığı 17
Antuan Amancic 58, 64
Apti Paşazâde Hacı Hâfız Abdülaziz 25
Arabapazarı 15

Araç 117, 141, 143, 165
Araphacızâde İsmail 82
Ari İnşaat Şirketi 163
Arif 64
Artin Yakupyan 72
Ata Evcimen 17
Atatürk 83, 114
Atıf Bey 111
Atina 12
Avni 64
Avni Doğan 163
Avrupa 2, 3, 10, 57, 67
Ayancık 117
Âyanzâde Hâfız 13
Aydın 165, 170
Azdavay 2, 136, 142, 165
Aziz Kavruk 136

B

Baba-yı atik 12
Bafra 12
Bağdat 11
Bahtiyar 149
Bâki 170
Balcızâde Mehmet Ali 82
Balkacıyan Mıgırdıç 65
Balkacıyan Tanayıl 65
Balkacıyan Toros 65
Ballıkzâde Hâfız Mahir 65
Ballıkzâde Muhsin 166
Baroçi 15
Bartın 2, 11, 80
Barutçuoğlu Mustafa 13
Barutçuzâde Hacı Raşit 65
Barutçuzâde Mehmet 65
Barutçuzâde Mustafa 15
Basra 11
Battalzâde Mustafa 22, 25, 32, 50
Behçet 64
Behiç 166
Behiç Bey 169
Behiye Yücebıyık 139
Bekârzâde Ahmet 64
Bekirbeşoğlu Mustafa 65
Bekir Sıtkı 143
Benlizâde Hacı Mehmet 83
Benlizâde Hacı Mehmet Hulusi 94, 96
Benlizâde Hüseyin 84, 95
Berberbaşı Mustafa 65
Berberzâde Hacı Yakup 22, 25
Bilalzâde Molla Hasan 82
Birinci Dünya Savaşı 7, 20, 56, 73, 162
Birinci Meşrutiyet 56
Bolu 80, 143, 147, 148, 168
Boşnakzâde Zekeriya 82
Boyabat 117
Boyacızâde Hacı Halit 84, 95

Boyacızâde Hâfız Sadık 71
 Boynuegrizâde Osman 22, 25, 149
 Bozcaada 12
 Bozkır 12
 Burdur 11
 Burhanettin 143, 144
 Bursa 11
 Bursalı Mehmet Emin 75
 Büyük Millet Meclisi 160

C

Cebecizâde Biraderler 81
 Cebecizâde Ömer Lütüfi 82
 Cebel 12
 Cebraîl Mahallesi 96
 Celâl Bey 97
 Cemal 21, 25, 64
 Cemal Daniş Karadeniz 18, 19
 Cemal Koral 139, 169
 Cemil 139
 Ceridzâde Mehmet 143
 Cevdet Ünsal 116
 Cezâyir-i bahr-ı sefid 11
 CHF 166
 Cide 2, 4, 9, 80, 117, 141, 148
 Cîsîr-i ergene 12
 Civelekzâde Biraderler 82
 Corukzâde Hilmi 21, 24, 25, 50, 144, 166, 169
 Çankırı 80, 150, 161, 165
 Çankırlı Salih 84, 96
 Çarşamba 12
 Çavundur Köyü 141
 Çerkeş 165
 Çerkezzâde Hüseyin 84, 95
 Çocuk Esirgeme Kurumu 118
 Çolakzâde Refik 22, 25
 Çorum 143, 170

D

Daday 1, 2, 4, 80, 84, 85, 136, 141, 142, 143, 145, 147
 Dadaylı Mehmet 84
 Darendelizâde Ömer Lütüfi 82
 Darıcızâde Mustafa Rafi 82
 Decarda Fabrikası 109
 Delihasanoglu Hacı Ali 96
 Demircioğlu Mehmet 65
 Demircioğlu Mehmet Emin 65
 Dersaadet 3, 98, 99, 107
 Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi 12
 Desticioğlu Haralambos 65
 Destişirinzâde Fuat 75
 Deveciler Mahallesi 96
 Devrekâni 6, 9, 83, 85, 117, 142, 149, 169
 Devrekâni Ziraat ve Ticaret Şirketi 82
 Devrez 1, 165
 Diran 15
 Diyarbakir 11
 Doğrusöz 51, 56, 135, 163
 Doğrusöz gazetesi 108
 Donanma Cemiyeti 81
 Doygarzâde Naşit 22

Dr. Ferit 166
 Düzce 143, 147

E

Edirne 11, 165
 Eflani 141
 Eflânilioglu Hâfız 13
 Eğridere 12
 Ekmekçi Ahmetzâde Abdullah 21, 95
 Ekmekçizâde Abdullah 25, 84
 Ekrem Balı 115, 116
 Ekşizâde Mehmet 71, 72
 Emin 64, 65
 Eminbayraktaroglu Ali Osman 65
 Emin Gürel 136
 Emlak Bankası 108
 Emrullah Demirkaya 135
 Enez 12
 Enise Dura 158
 Erciş 12
 Ereğli 12, 163
 Esat 15
 Esberzâde Hâfız Tevfik 58, 64
 Eşref 64
 Etibank 143
 Evliyazâde Abdullah 32
 Eyüpzâde Hüseyin 25
 Eyüpzâde Sabri 22

F

Faik Akdoğanlı 139
 Faik Koşan 139
 Fatma 65
 Fatma İsmet 24
 Fatsa 12
 Fehmi 22, 25
 Fetihcizâde Hâfız 65
 Fevzizâde Hacı Tahir 84
 Filibeli Hüseyin Vehbi 68
 Finlandiya 2
 Fransız 2, 10, 58, 162
 Frenkzâde Hacı Hüseyin 73, 84, 95
 Fuat 64
 Fuat Sirmen 158

G

Gayretlilioğlu Osman 65
 Gazi Mustafa Kemal 144
 Gazi Paşa 144
 Gelibolu 11
 Gençalızâde Burhaneddin 97, 105
 Germeç 146
 Gerze 117
 Gökırmak 1, 152
 Gözlükzâde Mustafa 82
 Güğümcüoğlu Mehmet 65
 Gümülcine 11
 Gümüşhane 11
 Gürcüzâde Mehmet Şükrü 25
 Gürcüzâde Şükrü 22
 Güzel İnebolu 163

H

Hacı Ahmet Ziyaettin 84, 95
 Hacı Ali 84
 Hacıalizâde Baki 22, 25
 Hacıalizâde Ömer Lütfi 82
 Hacı Apostoloğlu Yuvanaki 65
 Hacı Asailoğlu Esber 65
 Hacı Bedosağazâde Asnas 65
 Hacıbekirzâde Ahmet Bican 81
 Hacıbekirzâde Sadık 82
 Hacıbektaşzâde Hacı Hüseyin Remzi 81
 Hacı Bektaşzâde Hüseyin 25
 Hacı Bordonosoglu Yuvanni 13
 Hacı Çobanzâde Biraderler 81
 Hacıdervişzâde Mehmet Sabri 82
 Hacıgöcekzâde Hakkı 64
 Hacı Hâfiz Mehmet Nuri 96
 Hacı Halidzâde Hacı Hüseyin 84
 Hacı Halilzâde Hacı Hüseyin 95
 Hacı Hüseyin 64, 85
 Hacıhüseyinzâde Abdullah 82
 Hacıhüseyinzâde Hasan 82
 Hacıbrahim dağı 153
 Hacıismailzâde Hacı Ömer 81
 Hacı İsmailzâde Hâfiz Hasan 84, 95
 Hacımahmutzâde Hamdi 65
 Hacımanoloğlu Bedos 65
 Hacı Mehmet 65, 143
 Hacı Mehmet Rıza 166
 Hacı Mehmet Rıza Bey 167
 Hacı Mehmet Salih 50, 84, 96
 Hacı Melekzâde Mustafa Raşit 75
 Hacı Memiş 15
 Hacı Mustafa 64
 Hacı Necip 71
 Hacı Osman Efendi 83
 Hacıosmanzâde Ahmet 82
 Hacı Sabirin 15
 Hacı Süleyman 65
 Hacı Tahir 32
 Hacı Tefvik 143
 Hacıyan Agop 65
 Hacı Yirmibeşoğlu 22
 Hacı Yirmibeşzâde Mustafa 25
 Hacı Yorgi 65
 Hacı Zeliha Hanım 64
 Hacı Zühtü 85
 Hâfiz Ahmet 64
 Hâfiz Ahmet Hıfzı 64
 Hâfiz Bey 12
 Hâfiz Hüseyin 85
 Hâfiz Hüsnü 65
 Hâfiz Latif 65
 Hâfiz Lütfi 64, 65
 Hâfiz Mahir 15
 Hâfiz Mehmet Nuri 84
 Hâfiz Nuri 65
 Hâfiz Tefvik Efendi 58
 Hakkâmzâde Hâfiz Kâmil 65
 Halep 11

Halifezâde Ali 22, 25
 Halil Efendioğlu Ahmet 65
 Halit 64
 Halit Ferit 21, 22, 25, 50
 Halk Bankası 17, 108, 143
 Halk Bankası Kastamonu Şubesi 16, 17
 Hamamcızâde Hacı Mustafa 73, 84, 94
 Hamdi 21, 25, 32, 50
 Hamdi Dânişmen 17
 Hamdi Uzunsokaklı 135
 Hamdi Yücebıyık 139
 Hâmi 170
 Hamit 23
 Hanımlar İş Yurdu Cemiyeti 111
 Hanönü 9
 Hasan 64, 65, 143
 Hasan Çavuş 65
 Hasan Fehmi 21, 22, 25, 85, 166
 Hasan Vehbi 64
 Hasköylü Lâtifzâde 65
 Hâşim 25
 Hatice Koçoğlu 139
 Havsa 12
 Haylazzâde Mustafa Vasfi 81
 Hayri Tosunoğlu 18, 19
 Hersekli Mehmet İzzet 67
 Hezarbetyan Oğannes 15, 65
 Hilmi 32
 Himmetefendizâde Hacı Hâfiz Süleyman 95
 Himmetefendizâde İhsan 22, 25, 32
 Himmetzâde Hacı Süleyman 84
 Himmetzâde İhsan 50
 Hoca Behçet 15
 Hopa 12
 Hülki Alisbah 153, 156
 Hulusi 64, 143
 Hurşit 65
 Hüseyin Fahri 22, 25
 Hüseyin Hüsnü 57, 65, 143
 Hüseyin Kâşif 166
 Hüseyin Sabri 143
 Hüsn-i Terakki Şirketi 81
 Hüsnü 64
 Hüsnü Açiksöz 51, 52, 53, 166, 169
 Hüsnü Bey 75

I

İlgaz 143, 147, 165
 İlgin 12
 İbrahim Bey 75
 İhsan Ak 135
 İhsan Alıcı 139
 İhsangazi 170
 İhsan İzmitli 115, 116
 İhsan Kavuklu 115, 116
 İkinci Abdülhamit 10
 İkinci Dünya Harbi 119, 155
 İkinci Dünya Savaşı 8, 115, 163
 İkinci Meşrutiyet 14, 56, 66
 İktisat Vekâleti 26, 27, 31, 48, 49

İlyas Efendi 75
 İlyas Efendi 81
 İmâdettin 143, 144
 İmâdi Melek 139
 İmamoglu Ahmet 22, 25
 İmamzâde Ahmet Şükrü 81
 İmroz 12
 İnebolu 2, 7, 16, 80, 85, 136, 141, 142, 143, 145, 146, 148, 150, 161, 164, 168, 170
 İnebolulu Necip 58
 İnebolu Ziraat Bankası 50
 İplikçiler Çarşısı 116
 İshakzâde Hacı Necip 73, 97, 106
 İshakzâde Hâfız Mehmet 64
 İskece 12
 İskenderiye 2, 145
 İskilip 143
 İslâmzâde Reşit 13
 İsmail Aycan 135
 İsmail Baysal 135
 İsmail Habib Sevük 85, 112
 İsmail Terzi 136
 İsmet İnönü 154, 156, 160, 163, 164, 168
 İsmet Paşa 144
 İstanbul 10, 20, 85, 117, 146, 148, 162, 165, 170
 İstanbul Ticaret Odası 10, 11, 13
 İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası 152, 153
 İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu 110
 İstepenyan Kigorik 65
 İstiklâl Harbi 168, 170
 İsveç 170
 İş Bankası 16, 143, 153
 İtalya 109
 İttihat Terakki Cemiyeti 85
 İzmir 157, 165
 İzmir İktisat Kongresi 143
 İzmirli Sabri 65
 İzmit 165

K
 Kabaalîzâde Mehmet Hamdi 25
 Kadîzâde Mehmet Sıtkı 82
 Kadriye Uğurlu 139
 Kâmil İbik 135
 Kâmil Okumuş 139
 Karaalîzâde Hacı Abdullah Hilmi 81
 Karabaltaoğlu Mustafa 65
 Karabet Herliyan 73
 Karabeyzâde Kâmil 22
 Karabük Demir-Çelik 169
 Karadeniz 1, 144, 148, 157
 Karahisar 11
 Kara Hüseyinzâde Terzi Mehmet Emin 95
 Karaisalı 12
 Karakadîzâde Abdülhamit 65
 Karakaşzâde Kadir 22, 25
 Kara Velîzâde Salim 95
 Kargı 117
 Kastamonu 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 18, 22, 25, 26, 32, 51, 55, 56, 62, 67, 68, 72, 73, 75, 80, 86, 96, 97, 98, 106, 107, 108, 110,

111, 115, 116, 118, 119, 120, 134, 135, 136, 141, 143, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 157, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170
 Kastamonu Asliye Hukuk Mahkemesi 23
 Kastamonu Bankası 20, 21, 22, 23, 49, 50, 52, 53, 55, 56
 Kastamonu Bankası Anonim Şirketi 54
 Kastamonu Bankası T.A.Ş. 8
 Kastamonu Bankası Türk Anonim Şirketi 23, 25
 Kastamonu Çiftçiler Yurdu 112
 Kastamonu Dokuyucular ve Dokutturucular Küçük Sanat Kooperatifi 115
 Kastamonu Gazetesi 20
 Kastamonu İslâm Teâvün Şirketi 83, 86, 96
 Kastamonulular 165
 Kastamonu Meyve ve Zirâi Mahsuller Satış Kooperatifi 136
 Kastamonu Milli Ticaret Anonim Şirketi 96, 98, 105, 106
 Kastamonu Noterliği 115
 Kastamonu Sultânisi 111
 Kastamonu Terakki-i Zirâiyye Şirket-i Osmâniyesi 74
 Kastamonu Terziler Küçük Sanat Kooperatifi 135
 Kastamonu Ticaret Odası 12, 13, 23, 50, 116, 137
 Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası 6, 8, 152
 Kastamonu Vilayet Gazetesi 12, 14, 16, 56, 81
 Kastamonu Yerli Mahsuller Ticaret ve Sanayi Türk Anonim Şirketi 107
 Kastamonu Ziraat Odası 112
 Kavasbaşızâde 96
 Kavukluzâde Hâfız Hasan 66, 71, 72
 Kavukluzâde Salim 84, 85
 Kâzım Karabekir 167
 Kâzım Karabekir Paşa 166
 Kâzım Özbakır 139
 Kelebecizâde Abdullah 65
 Kemal Nohut 139
 Kemal Özış 109
 Kemal Zeytinoglu 164
 Keşan 12
 Kılıcıoğlu Mihail 65
 Kılıcıoğlu Nikoli Yorgi 65
 Kılıncıoğlu Hacı Lazari 13
 Kırkkilise 11
 Kırksekizzâde Kâzım 82
 Kızılara 162
 Kizzâde Hafız Hasan 81
 Kizzâde Hüseyin 82
 Kibarzâde Hakkı 72
 Kirazdağı 4
 Kiselîzâde Asım 64
 Kocaeli 157
 Kocaömerzâde Hacı Salih 81
 Koçhisarlıoğlu Sokradis 65
 Koçhisarlızâde Hacı Mustafa 15
 Koçoğlu 142
 Koçoğlu Hamdi 50
 Koçoğlu Tahir 21, 25, 84, 96, 97, 106
 Konya 11
 Konyalîzâde Abdullah 72, 84
 Konyalîzâde Hacı Hamdi 84, 95
 Konyalîzâde Hacı Mehmet 84, 94
 Konyalîzâde Hâfız Abdullah 85, 95
 Kostantin Baroçi 15

Kozmioğlu Yuvanni 58, 64
 Koroğlu 56
 Koroğlu gazetesi 73, 85, 97, 111
 Köse Mehmetzâde Hacı Ahmet 84
 Kösezâde Hacı Ahmet 73, 84, 95
 Köylü Bankası 112
 Köylühacıağazâde Hâfız Abdullah 64
 Kuddusi Akay 19, 115, 116, 117, 119, 121
 Kuds-i şerif 11
 Kurtuluş Savaşı 7
 Kuzuzâde Hacı Tahir 75, 95
 Kuzyaka 117, 142
 Küçükahmetzâde Hacı Emin 84
 Küçük Ahmetzâde Semerci Hacı Emin 95
 Küçük Sait Paşa 10
 Küre 6, 9, 80, 117, 142, 162

L

Lâtifzâde Mustafa Vasfi 66, 71, 72
 Loksandra 65
 Lüleburgaz 12

M

Macar 162
 Macarlar 162
 Mahakyan Ardaş 65
 Mahakyan Tanayıl 65
 Mahir Kibar 139
 Mahir Küçüker 17
 Mahir Nalkıran 108
 Malikizâde Hacı Ömer 25, 32
 Mâlikizâde Hacı Ömer 21, 50
 Maliye Vekâleti 18
 Mâmuretü'l-aziz 11
 Manikos 162
 Maraş 11
 Mardin 11
 Marsilya 2, 145
 Max Moog 109
 Mehmet 64, 143
 Mehmet Ali 153
 Mehmet Büyük 135
 Mehmet Emin 84
 Mehmet Eren 17
 Mehmet Feyzi 67
 Mehmet Fuat 21, 25, 83, 166
 Mehmet Galip 15
 Mehmet Göçmen 163
 Mehmet Hamdi 22
 Mehmet Haseki 109
 Mehmet Hilmi 64
 Mehmet Hulusi 95
 Mehmet İçelli 108
 Mehmet Melek 139
 Mehmet Özlü 136
 Mehmet Refet 143
 Mehmet Sirkeci 135
 Mehmet Sönmezgil 135
 Mehmet Sukiti 65
 Mehmet Şevket 85

Mehmet Taraklı 116
 Mehmet Timur 139
 Merika 65
 Mersin 12
 M. Faik 24
 M.Halim 153
 Midye 12
 Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti 149
 Milli Mücadele 20, 51, 56, 143
 Milli Şef 18
 Miskos Yuvanni 64
 Mithat 81, 170
 Mithat Altıok 7, 16, 17, 116, 119, 122, 135, 139, 153, 154, 156
 Mollahasanzâde Mustafa 81
 Morkoyunzâde Halil 84
 Morkoyunzâde Terzi Halil 95
 Movisoğlu Anastas 65
 Movisoğlu Yanni 65
 Movisoğlu Yorgi 65
 Muharrem Celâl Bayar 135
 Muhittin Bostancı 139
 Muhtar 165, 169, 170
 Muhtar Yücebiyik 139
 Muhzırzâde Mahir 21, 25, 32, 50, 71, 72, 75, 84, 95
 Muhzırzâde Mehmet Mahir 73
 Muhzırzâde Mehmet Sabri 22, 25
 Murat 22
 Murat Germen 50
 Musazâde Biraderler 82
 Muskaloglu mahdumu Ömer 81
 Mustafa 50, 64
 Mustafaçavuşzâde Rıza 82
 Mustafa Hamdi 64
 Mustafa Kemal Paşa 166, 167
 Mustafa Necati 166, 169
 Mustafa Öziş 136
 Mustafapaşa 12
 Mustafa Rakım 64
 Mustafa Rıfkı 22
 Mustafa Sabri 64
 Mustafa Sadık 15, 57, 58, 62, 64
 Mustafa Satoglu 115, 116
 Mustafa Vasfi 65, 72
 Musul 11
 Muzaffer Esen 139
 Müderriszâde 149
 Müftüzâde İmadi 25, 32
 Müftüzâde Mahir 22, 25
 Müküs 12
 Münir Bey 75
 Münire Melek 139
 Müslim 50
 Müştak 166

N

Nallıhan 12
 Namıkbeyzâde Reşit 84, 95
 Nasrullah Câmîi 50
 Nasuhi Karaosman 163

Nazmi 66
Necati Yücebiyık 115, 116
Necdet Erdoğan 19
Necip 58, 64
Nihat 21, 25
Nuhzâde Hacı Sait 75
Nuhzâde Mustafa 84, 85, 95
Nuri 170

O

Of 12
onoğlu Mehmet Şehim 25
Orta Doğu 160
Osman 143
Osman Akkaya 139
Osmancık 143
Osman Karagöz 139
Osman Keserci 108
Osmanlı 56, 58, 86, 97, 98, 105
Osmanlı Bankası 14, 18, 51, 148
Osmanlı Bankası İnebolu Şubesi 16
Osmanlı İmparatorluğu 10
Osman Zeki Oktay 108
Ovalızâde Talat 64
Öjen 162
Ömerağazâde Mustafa 82
Ömerağazâde Ömer Vasfi 82
Ömer Larçin 116
Ömerreisizâde damadı Mustafa 82
Ömerreisizâde Hüseyin Remzi 81

P

Paçacıağazâde Muhittin 65, 71, 72
Pake 145
Pakistan 2
Panomanikos 162
Papasoğlu Karabet 65
Pehlivanzâde Sadık 84, 95
Pençerelikadizâde Hâfız Ahmet 85
Pertev 64
Petroğlu Merika 65
Pire 145

R

Rafet 170
Rahmi 169
Raif 64
Raşit 64
Rebii Karatekin 19
Recepoglu Hâfız Ahmet Şefik 65
Refik 21, 25, 32, 49, 166
Refik Bey 50, 143
Rehber-i Terakki-i Kastamonu Şirketi 68
Rehber-i Terakki Kastamonu Şirketi 66, 71
Rehber-i Terakki Şirketi 51, 67, 73, 84
Remzi Sönmez 135
Remzi Üliç 108
Reşit 97
Rifat 64
Rize 12
Rukiyezâde Mehmet Rifat 22, 25

Rumeli 57
Rüştu 64

S

Saatçizâde Mehmet Rahmi 81
Saatçizâde Salih 82
Sabahattin Çelenligil 109
Sabri 50
Sabri Keskin 108
Sabuncuoğlu Amasyalı Lazari 65
Sadık 64
Sadık Aycan 135
Sadık Ekonomi 136
Sadık Karaman 16, 17
Sadık Vıcdani 65
Safranbolu 80, 85, 117, 143, 147, 148, 165, 167, 169
Safranbolulu Akif 64
Sakibeyzâde Tevfik 25
Sakizâde Mahmut 22, 25
Salim 15, 98, 105
Salimefendizâde Hacı Tevfik 84, 95
Salimefendizâde Namık 64
Salimefendizâde Reşit 97, 98, 105, 106, 149
Salimefendizâde Salim 97
Salimefendizâde Şükrü 21, 25
Salimefendizâde Tevfik 97, 106
Salim Esen 139
Sami 15
Sami Tolon 139
Sami Topaç 136
Sami Tulun 136
Samsun 11, 166, 168
Sanayi ve Maâdin Bankası 143
Saraçlar Çarşısı 57
Saraçoğlu 163
Sarımaksakızâde Hüseyin 22, 25
Sarıömer 141
SEKA 8, 160
Selânik 11
Seydi 12
Seydibeyzâde Abdullah 22, 25, 84, 94
Seydibeyzâde Hüseyin 22, 25
Seydibeyzâde İlhami 65
Seydiler 169
SFC 8
Sırrı 64
Sırrı Paşa 161
Sırtkı 149
Sinop 80, 117
Sivas 168, 170
Sofuzâde Ömer Lutfi 82
Sofuzâde Tevfik 71, 72, 73
Soğanlı 165
Söğütözü 165, 167, 168, 169, 170
Sultanahmet 152
Sultanyeri 12
Süleyman Silahtar 136
Sümerbank 143, 156, 157, 158
Süzmeoğlu Hamparsun 13
Şabanizâde Seyidalı 82

Şakir 23, 64
 Şarköy 12
 Şatak 12
 Şefik 143
 Şefik Boyacıoğlu 108, 109, 110
 Şeker Köprü 85
 Şemsizâde Hacı Feyzi 64
 Şemsizâde İbrahim 65, 66
 Şemsizâde Rıza 65
 Şemsizâde Şükrü 97, 106
 Şeref Erdoğan 154
 Şevket 64
 Şevket Akın 116
 Şirket-i İbtidâiy 56
 Şirket-i Sarrafîye 80, 81
 Şişekoğlu Kelima 65
 Şişlizâde Hâfız Mehmet Emin 84, 95
 Şükrü Ugurlu 139

T

Tabanlıoğlu İlyâ 13
 Tahir Koçoğlu 139
 Talat Mümtaz 21, 25
 Tanaylıyan Asadur 65
 Tarık Alısabah 139
 Taşköprü 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 85, 109, 117, 136, 143, 145, 146, 152, 154, 155, 156, 157, 158
 Taşköprü Kendir Fabrikası 153, 160
 Tatlızâde Hâfız Nuri 64
 TBMM 144, 165, 166
 Tekkenişinoğlu Mustafa 65
 Temuzoğlu Yorgi 65
 Terakki-i Zirâiye Şirketi 67, 73, 75, 80
 Terme 12
 Tevfik 15, 80
 Tevfik Erden 115, 116
 THK 117, 118
 Tırnova 12
 Ticaret Odası Gazetesi 11
 Ticaret Vekâleti 144
 Ticaret ve Nâfiâ Nezâreti 66
 Ticaret ve Sanayi Odası 7
 Ticaret ve Ziraât Nezâreti 14
 Tokatlızâde Hacı Mehmet Salih 32
 Tokatlızâde Mehmet Salih 21, 25
 Tonoğluzâde Mehmet Şehim 22
 Tosya 1, 2, 6, 9, 57, 80, 85, 141, 143, 146, 165
 Toygarzâde Naşit 25
 Trablusgarb 11
 Trabzon 11, 165
 Tunalı Hilmi 166
 Tunzâde mahdumu Mustafa 82
 Tunzâde Mehmet Şehim 25, 81
 Turhan Karadeniz 109
 Türk 26, 32, 149, 154, 155, 156, 157, 159, 167
 Türkçe 10, 98
 Türkiye 2, 26, 52
 Türkiye Büyük Millet Meclisi 158
 Türkiye Cumhuriyeti 56
 Türkiye Emlak Kredi Bankası 19

Türkiye İş Bankası 18

U

Uğurluzâde Hâfız Mehmet 13
 Urgan Hanı 83
 Uzunmehmetzâde Hacı Şevki 81
 Ünye 12

V

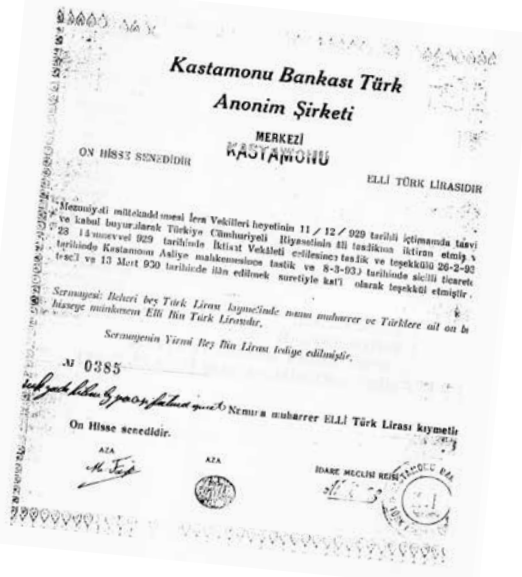
Van 11
 Varna 145
 Vidinlizâde Hilmi 84, 95
 Vize 12

Y

Yakupyan Artin 71
 Yapı Kredi Bankası 19
 Yardımsevenler Cemiyeti 117
 Yaşar Karamustafaoglu 19
 Yedikardaşoğlu Serupi 65
 Yedikardaşoğlu Serupe 13
 Yeni Çarşı 57
 Yerli Mahsüller Ticaret ve Sanayi T.A.Ş. 19
 Yesiroğlu Hacı İlyâ 65
 YONGAPAN 8
 Yuvannioğlu Anastas 65

Z

Zambakçıyan Agop 65
 Zehazlı Ahmet 82
 Zeki Cemal Bakıçelebioğlu 135
 Zevica Hanım 64
 ZİNTAŞ 9
 Ziraat Bankası 14, 50, 52, 67, 107, 113, 146, 147, 148
 Zirat Bankası Genel Müdürlüğü 109
 Ziya 170
 Zonguldak 148
 Zühtü 84, 95

KİTAPTA ADI GEÇEN BAZI KİŞİLERİN FOTOĞRAFLARI

H. Hasan KAVUKLU

H. Sadık BOYACIOĞLU

Reşit ESEN

Burhanettin GENÇALİ

Salim ESEN

Corukzade Hilmi

Fatma İsmet CORUK

Malikzâde Ömer

Talat Mümtaz YAMAN

KASTAMONU BANKASININ KURULMASINA ÖNCÜLÜK EDEN MİLLETVEKİLLERİ

Mehmet Fuat
MÜFTÜOĞLU

Refik ILGAZ

Ali Rıza
DİREKOĞLU

Hasan Fehmi
TÜMERKAN

Halit Ferit
MIHÇIOĞLU

A. Cemal
DOLMACIOĞLU

No. 2683

6.3.934

Tahlilâtı ticariye laboratuari
Müdürlüğüne

Kastamonide yetißen kendirlerden bakiye kalan kendir
çubuklarından kâğıt sanayiinde istifade edilemeyeceği
mahallî ticaret ve sanayi odası tarafından sorulmaktadır.
Müessesesi takdim kılınan meşkur çubukların kâğıt sanayiinde
maddelî iptidaiye olarak kullanılması hususundaki mütalâai
aliyelerinin lutfen iş'arını rica vesilesile hürmetlerinizi
teyit ederiz Efendim.

artık işlendi
M. Halim

T. C.
İKTİSAT VEKÂLETİ
TAHLİLÂTİ TİCARİYE LABORATUARI
SULTANAHMET-İSTANBUL
TEL. 21731

Sayı: 152

11.III.934

Kimyager Mehmet Ali Beyfendiye

İstanbul Ticaret ve Sanayi odası Kastamonide yetißen
kendirlerden elyaf çıkarıldıktan sonra bakiye olarak kalan
kendir çubuklarının kâğıt sanayiinde istifade edilebil-
meyeceğini sormaktadır.

Göndermiş oldukları teskerenin bir sureti melfuftur.
Bu hususta mütalaaalarının acele ve mufassalan iş'arını
rica eylerim Ef.

Şef

Müderris-Kimyager

M. Halim

Tosya Piriñ Festivali

İnebolu Limanı

El Sanatları Sergisi

İktisat Bürosu

Taşköprü Kendir Panayın

Bakkaliye Dükkanı

Tüccarlar

Ürün tanıtımı

Yerli Mahsüller Tic. ve San. A. Ş. Kurucuları

Kastamonulu İşadamları

Kendir Pazarı (Yanık Han)

YARD. DOÇ.DR. MUSTAFA ESKİ’NİN YAYINLARI

KİTAPLAR:

1. **Kastamonu Halk Şairi Aşık Yorgansız**, Ankara 1975.
2. **Millî Mücadele’de Mehmet Akif Kastamonu’da**, Ankara 1983.
3. **İmtihan Veren Millete**, Ankara 1989.(İsmail Habib Sevük’ün, 1923 yılında verdiği konferans yeni yazıya çevrilerek kitap haline getirilmiştir.)
4. **Mustafa Necati Bey’in Kastamonu’daki Çalışmaları**, Ankara 1990.
5. **Kastamonu Meşâhiri**, Ankara 1990 (İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın Açıksöz gazetesinde yazdığı makaleler yeni yazıya çevrilerek kitap haline getirilmiştir.)
6. **31 Mart Olayının Kastamonu’daki Yankıları**, Ankara 1991.
7. **Kastamonu Basınında Millî Mücadelenin Yankıları**, Ankara 1995.
8. **İsmet İnönü’nün Kastamonu Gezileri**, İstanbul 1995.
9. **İsmail Habib Sevük’ün Açıksöz’deki Yazıları, 1921-1922**, Ankara 1998.
10. **Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı Mustafa Necati**, Ankara 1999.
11. **Kurtuluş Savaşında Yunanlılar ve Anadolu Rumları Üzerine Makaleler**, Ankara 1999.
12. **Kastamonu Valileri 1838-2000**, Ankara 2000
13. **Atatürk’ün Kastamonu Gezisi**, Ankara 2002.
14. **Kastamonu Bankası T.A.Ş.**, Ankara 2004.
15. **Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi Tarihi**, Ankara 2005.
16. **20. Yüzyılda Kastamonu Kadınları**, Ankara 2008.
17. **Hüsnü Açıksöz’ün Makaleleri**, Ankara 2008
18. **Selçuklu’dan Günümüze Kastamonu Eğitim Tarihi**, (M.Serhat Yılmaz- Cevdet Yakupoğlu ile ortak). Kastamonu 2008.
19. **Kastamonu Basınında Yeşilay**, (Süreyya Erakman ile ortak), İstanbul 2008.
20. **İsmail Habib Sevük’ün Kastamonu Yılları**, Kastamonu 2010.
21. **Kastamonu Basınında Rumlar ve Ermeniler**, 1882-1922, Kastamonu, 2012
22. **İmparatorluktan Cumhuriyete Kastamonu Ekonomisi 1880-1960**, Kastamonu 2016

MAKALELER:

1. “Kastamonu’da Yapılan İlk Kadın Mitingi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 27(1995).
2. “Kâzım Karabekir Paşa’nın Kastamonu’dan Geçışı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı:32(1995).
3. “İlk Kadın Milletvekillerinden Hacer Dicle”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 33(1995).
4. “Mustafa Necati”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 35(1996).
5. “Kastamonu’dan Gelip Geçen İki Fransız Gazeteci, Madame Berthe G. Gaulise ve Jean Chiqueline”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 36(1996).
6. “Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Kastamonu’da Yapılan İki Mülâkat”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 37(1997).
7. “Kastamonu’da Basın Yayın Çalışmaları Tarihi”, **Türk Dili Dergisi**, TDK Yay. sayı: 527(1997).
8. “Kastamonu Tarihi”, **T.İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 27(1997).
9. “Ahmet Ağaoğlu ile Kastamonu’da Yapılan Mülâkat”, **Türk Yurdu**, sayı: 72(1993).

10. "Donanma Cemiyeti Berlin Şubesi Nasıl Kuruldu?", **Türk Yurdu**, sayı: 99(1993).
11. "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Kastamonu'da Verdiği Konferans", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 38(1997).
12. "İsmail Habib Bey'in Kastamonu'da Verdiği Bir Konferans", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 39(1997).
13. "Süleyman Nazif'in Kastamonu Valiliği", **OTAM**, Ankara Ün. Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi, sayı: 8(1997)
14. "Mütareke Sonrasında Kastamonu'ya Gelen Önemli Kişiler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 45(1999).
15. "Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Kastamonu'daki Çalışmaları", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 8, sayı: 2(2000).
16. "Yakın Tarihte Kastamonu'da Kurulan Şirketler ve Kastamonu Bankası TAŞ", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Dokuz Eylül Ün., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enst., C.III, sayı: 9-10(2000).
17. "Arif Nihat Asya'nın Kastamonu Sultanisi'ndeki Öğrencilik Yılları ve Burada Yazdığı Şiirler", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.16, sayı:1(Mart 2008).
18. "Abdurrahman Paşa Lisesi", **Üsküdar'a Kadar Kastamonu**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.
19. "Zonguldak'ta Yapılan İstiklâl-i Osmânî Günü", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.16. sayı: 1(Mart 2009).
20. "Ticaret Odalarının Kuruluşu ve Bir Öneri", **Ekonomik Forum Dergisi**, TOBB Yay. sayı: 238(2013).

YAYINLANMIŞ BİLDİRİLER:

1. "Mustafa Necati'nin Kastamonu Tarihindeki Yeri", **Mustafa Necati Sempozyumu**, Ankara 1991.
2. "Öğretmen Adaylarının Gözlem ve Uygulama Çalışmalarında Karşılaştıkları Zorluklar ve Çözüm Önerileri", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı:8(1992).
3. "İlk Kadın Mitingi", **İlk Kadın Mitinginin 75. Yılı Uluslararası Sempozyumu**, Ankara 1994).
4. "Mustafa Necati'nin Kastamonu Çevresindeki Çalışmaları", **Mustafa Necati'yi Anma Toplantısı**, TED Yay.,Ankara, 1995.
5. "Yakın Tarihte Kastamonulu Kadınlar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, CXIII, sayı:34(1996).
6. "İnebolu Limanının Tarihçesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XIII, sayı: 39(1997).
7. "Millî Mücadele Yıllarında Kastamonu'ya Gelen Buharalı Öğrenciler", **Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu**, Ankara 2000.
8. "Orhan Şaik Gökyay'ın Kastamonu'da Yazdığı İlk Şiirleri ve Bir Mektup", **Orhan Şaik Gökyay I**, Ankara 2002.
9. "Zeki Ömer Defne'nin Kastamonu'da Yazdığı Üç Şiiri ve Bir Mektup", **Zeki Ömer Defne'nin Doğumunun 100. Yılı ve Çankırılı Şairler**, Ankara 2004.
10. "Orhan Şaik Gökyay'ın Kastamonu'da Yayınlanan Şiirleri ve Bunların Vezin, Şekil, Kafiye, Dil, Üslup ve Muhteva Yönünden İncelenmesi", **İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu**, Ankara 2005.
11. "Orhan Şaik Gökyay, Arif Nihat Asya ve Rıfat Ilgaz'ın Yetişmesinde Kastamonu'daki Gazete ve Dergilerin Rolü", **Geçmişten Günümüze Kastamonu Basın Sempozyumu**, Ankara 2009.
12. "Kastamonu Basınında Arslan Kaynardağ", **Geçmişten Günümüze Kastamonu Basın Sempozyumu**, Ankara 2009.
13. "Kent Kültürünün Oluşmasında Basının Görevi: Kastamonu Örneği", **Dört Öge**, Yıl.1, sayı:1 (Nisan 2012).
14. "Hüsnü Açıksöz'ün Gazeteciliği", **Millî Mücadele'nin Basın Bayraktarı Hüsnü Açıksöz**, KGC Yay. İstanbul 2016.

ISBN 978-605-137-534-2

9 786051 375342